

Väestön keskittyminen Helsingin seudulle jatkuu

**Yksi seutu
vai kolme erilaista kaupunkia:
Maahanmuutto ja kotoutuminen
pääkaupunkiseudulla**

**Fortsatt
befolkningsanhopning
i Helsingforsregionen**

Helsinki
Helsingfors

Kvartti

04
2018

NELJÄNNESVUOSIJULKAISU • KVARTALSPUBLIKATION

Helsingin kaupunki ▶ kaupunkitutkimus ja -tilastot
Helsingfors stad ▶ stadsforskning och -statistik
City of Helsinki ▶ Urban Research and Statistics

Päätoimittaja ★ Ansvarig redaktör ★ Editor in Chief ▶ **TIMO CANTELL**

Toimitus ★ Redaktör ★ Editor ▶ **TEEMU VASS**

Käännökset ★ Översättning ★ Translations ▶ **MAGNUS GRÄSBECK, GRANO OY/MULTIDOC** (89–97, 110–117), **LINGONEER OY** (103–109, 128–135)

Kuviot ★ Figurer ★ Graphs ▶ **LOTTA HAGLUND**

Visuaalinen ilme ★ Formgivning ★ General Layout ▶ **PEKKA KAIKKONEN**

Kansi ★ Pärm ★ Cover ▶ **PEKKA KAIKKONEN**

Painoyhteydet ★ Tryckerikontaktperson ★ Printing Contact ▶ **LOTTA HAGLUND**

Kansikuva ★ Pärm bild ★ Cover Photo ▶ **JUSSI HELLSTEN / HELSINGIN KAUPUNKI**

Paino ★ Tryckeri ★ Print ▶ **LIBRIS OY, HELSINKI 2019**

Julkaisija ▶ **HELSINGIN KAUPUNKI, KAUPUNGINKANSLIA, KAUPUNKITUTKIMUS JA -TILASTOT**

PL 550, 00099 Helsingin kaupunki

puh. (09) 310 36377

Utgivare ▶ **HELSINGFORS STAD, STADSKANSLIET, STADSFORSKNING OCH -STATISTIK**

PB 550, 00099 Helsingfors stad

tel. (09) 310 36377

Publisher ▶ **CITY OF HELSINKI, EXECUTIVE OFFICE, URBAN RESEARCH AND STATISTICS**

P.O.BOX 550, FI – 00099 City of Helsinki, Finland

telephone +358 9 310 36377

Tilaukset, jakelu | Beställningar, distribution ▶ puh. | tel. (09) 310 36293, kaupunkitieto.tilaukset@hel.fi

Subscriptions, distribution ▶ telephone +358 9 310 36293, kaupunkitieto.tilaukset@hel.fi

ISSN 0788-1576 (painettu)

ISSN 1796-7279 (verkossa)

Kvartti
• Sisällys

6 ▶ **Pääkirjoitus:** • **TIMO CANTELL**

• **PEKKA VUORI**

8 ▶ Väestön keskittyminen Helsingin seudulle jatkuu – Suomen, Helsingin ja Helsingin seudun uusien väestöennusteiden näkymiä vuoteen 2050

• **PASI SAUKKONEN**

22 ▶ Yksi seutu vai kolme erilaista kaupunkia: maahanmuutto ja kotoutuminen pääkaupunkiseudulla

• **TIINA LUOMA • ANU YIJÄLÄ**

32 ▶ Turvapaikanhakijoina Suomeen tulleiden irakilaisien oppimiskokemuksia Suomessa ja Suomesta

• **VENLA BERNELIUS • KAROLIINA BERGSTRÖM • HERTTA SYDÄNLAMMI**

38 ▶ Kaupunkipäiväkotien eriytyvät toimintaympäristöt: Helsingin sosioekonomisen segregaaion vaikutus peruskoulujen ja päiväkotien lähialueisiin

• **NETTA MÄKI**

46 ▶ Nuorten tupakointi vähentynyt – erot lukiossa ja ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevien välillä edelleen hyvin suuret

• **JENNI ERJANSOLA**

54 ▶ Helsingin alakoululaisten osallisuus – yhdenvertaisuutta tavoittelemassa

• **PEKKA MUSTONEN**

62 ▶ Helsingin ennätyksellinen matkailuvuosi 2017 ja ennakkonäkymiä vuodesta 2018

72 ▶ **Uutiset**

www.kvartti.fi

Kvartti

● Innehåll

74 ▶ Ledare: ● **TIMO CANTELL**

● **PEKKA VUORI**

76 ▶ Fortsatt befolkningsanhopning i Helsingforsregionen: Nya prognosperspektiv på folkmängden i Finland, Helsingfors och Helsingforsregionen fram till 2050

● **PASI SAUKKONEN**

89 ▶ En region eller tre olika städer: invandring och integration i huvudstadsregionen

TIINA LUOMA ● **ANU YIJÄLÄ**

98 ▶ Inlärningserfarenheter i och om Finland bland asylsökande irakier i Finland

VENLA BERNELIUS ● **KAROLIINA BERGSTRÖM** ● **HERTTA SYDÄNLAMMI**

103 ▶ Stadsdaghemmens segregerade verksamhetsmiljöer: Den socioekonomiska segregationens inverkan på grundskolornas och daghemmens närområden i Helsingfors

● **NETTA MÄKI**

110 ▶ Rökning bland unga har minskat – skillnaderna mellan studeranden i gymnasier och vid yrkesläroanstalter fortsättningsvis mycket stora

● **JENNI ERJANSOLA**

118 ▶ Delaktighet bland lågstadielever i Helsingfors – med sikte på jämlikhet

● **PEKKA MUSTONEN**

128 ▶ Helsingfors rekordartade turistår 2017 och förhandsvyer på 2018

136 ▶ Nyheter

Pääkirjoitus

HELSINGIN KAUPUNKI / MATTI PYYKKÖ

Helsinki ja Helsingin seutu poikkeavat varsin paljon muun Suomen tilanteesta esimerkiksi väestörakenteensa suhteen. Kun valtakunnallisesti suurin yksittäinen ikäluokka ovat vuonna 1963 syntyneet, eli 55 vuotta täyttäneet, Helsingin suurin ikäluokka ovat vuonna 1990 syntyneet, eli 28-vuotiaat nuoret aikuiset.

MUISSA SUURISSA kaupungeissa tilanne on vastaavan kaltainen. Tampereella suurimman ikäryhmän muodostavat nyt 24-vuotiaat, Turussa ja Oulussa 23-vuotiaat. Vantaalla 35-vuotiaat ja Espoossa 36-vuotiaat ovat puolestaan suurimpia yksittäisiä ikäryhmiä. Nuorten aikuisten osuutta selittävät erityisesti opiskelu- ja työskentelymahdollisuudet, jotka tuovat väestöä muualta maasta ja ulkomailta. Toisaalta nämä mahdollisuudet pitävät kaupunkien omat nuoret aikuiset kotikaupungeissaan.

VÄESTÖNKEHITYKSEN tulevat suunnat ovat Helsingissä ja muissa ns. kuutoskaupungeissa – eli kuudessa suurimmassa suomalaisessa kaupungissa – myös melko toisenlaisia muuhun Suomeen verrattuna. Tulevaisuuteen voidaan tähyillä tarkastelemalla valtakunnallista väestöennustetta rinnakkain Helsingin ennusteen kanssa, kuten Pekka Vuori tässä lehdessä tekee. Hän paneutuu tähän tematiikkaan tuomalla esille esimerkiksi lasten ja työikäisen väestön nähtävillä olevat kehityserot lähivuosina ja aina vuoteen 2050 saakka.

EROT NÄKYVÄT myös eri väestöryhmien välillä, ja niiden tunteminen on erittäin tärkeää kaupungin kehittämisen näkökulmasta. Tämä tulee esille Pasi Saukkosen artikkelissa, jossa hän vertailee ulkomaalaistaustaisen väestön väestörakennetta, alueellista sijoittumista, työllisyyttä sekä sosioekonomista rakennetta Helsingissä ja muissa pääkaupunkiseudun suurissa kaupungeissa. Saukkonen tarkastelee myös kaupunkien kotouttamisohjelmia ja pohtii, ovatko kolmen suuren kaupungin tulevat tilanteet tässä suhteessa samankaltaisia vai eriytyviä.

VALTAKUNNALLISEN – ja usein myös kansainvälisen – vertailun lisäksi Helsinkiä kiinnostavat myös kaupungin sisäiset erot. Venla Bernelius, Karoliina Bergström ja Hertta Sydänlammi tarkastelevat tätä teemaa kaupunkipäiväkotien lähialueiden sosioekonomisten erojen kautta. Näin he tarkentavat katseen varsin pieniin maantieteellisiin alueisiin ja tuovat siten uutta tietoa päätöksenteon tueksi.

LEHDEN TARJONNASSA on mukana myös esimerkki siitä, miten yhdestä merkittävästä tutkimusaineistosta, Koulu-terveyskyselystä, voidaan tehdä monipuolisia tarkasteluja. Netta Mäki tutkii nuorten tupakointia ja sen eroja lukiossa ja ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien välillä. Jenni Erjansola puolestaan analysoi alakoululaisten osallisuutta ja tarkastelee sitä, miten 4.–5.-luokkalaiset osallistuvat koulun toiminnan suunnitteluun ja miten he kokevat kuuluvansa erilaisiin yhteisöihin.

● Timo Cantell

Väestön keskittyminen

Suomen, Helsingin ja Helsingin seudun

Helsingin seudulle jatkuu

uusien väestöennusteiden näkymiä vuoteen 2050

► **Helsingin kaupunginkansliassa** laadittiin kesällä 2018 väestöennuste Helsingin kaupungille ja koko Helsingin seudulle. Tilastokeskus julkaisi uuden koko maan väestöennusteen 16.11.2018. Tilastokeskus tekee kunnittaisen väestöennusteen vasta syksyllä 2019. Helsinki on kuitenkin käyttänyt suunnittelussaan aina omaa vuosittain laadittavaa ennustetta, koska Tilastokeskus tekee ennusteensa vain 3–4 vuoden välein. Helsingin omassa ennusteessa voidaan myös huomioida tarkemmin esimerkiksi rakentamisen näkymät ja niiden vaikutus tulevaan väestökehitykseen. Helsingissä on lisäksi laadittu vaihtoehtoisia projektioita suunnittelun tueksi jo 25 vuoden ajan. Tilastokeskuksen uusi ennuste ei ole siten vaikuttanut Helsingissä vuonna 2018 laadittuun ennusteeseen.

PEKKA VUORI

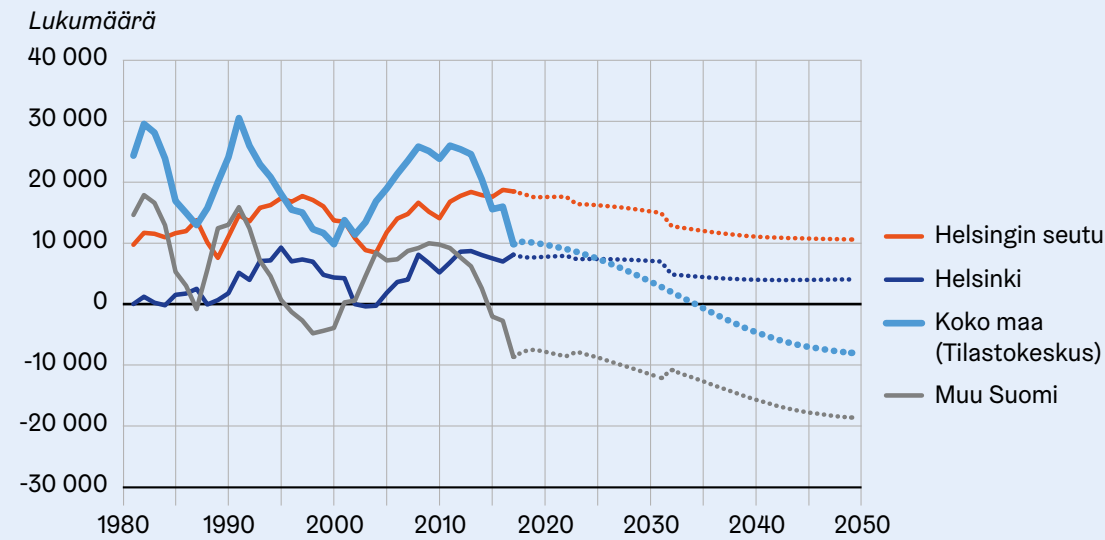
Tässä artikkelissa arvioidaan, miten Helsingin seudun ja Helsingin asema tulee kehittymään suhteessa muuhun maahan Tilastokeskuksen uuden ennusteen valossa. Vaikka kaupungin ja Tilastokeskuksen ennusteet on tehty eri lähtökohdista eivätkä niiden oletukset ja perusteet ole aivan samat, voidaan kuitenkin päätellä miten Helsingin ja Helsingin seudun väestö eri ikäryhmissä tulee kehittymään verrattuna muuhun Suomeen. Samoin ulkomaisen muuttoliikkeen merkityksestä seudulle ja muulle Suomelle voidaan esittää päätelmiä. Luonnollisesti Helsingin seudun ulkopuolinen Suomi koostuu hyvin erilaisista alueista, suurista ja keskisuurista kaupungeista sekä maaseudusta, joiden kehitys kulkee eri suuntiin, mutta tässä artikkelissa vertailu tehdään keskimääräiseen muuhun Suomeen.

SUOMEN VÄESTÖNKASVU on vaihdellut viime vuosikymmeninä 10 000 ja 30 000 välillä. Korkeimmillaan kasvu on ollut 1980- ja 1990-lukujen alussa sekä vuosien 2005–2015 nopeasti kasvaneen ulkomaisen muuttoliikkeen aikana. Viime vuoden kasvu, 9 833, on ollut yhtä pieni vain kerran vuoden 1970 jälkeen. Helsingin seudun kasvu on ollut nopeaa viimeiset 10 vuotta ja oli suurimmillaan vuonna 2016, lähes 19 000. Helsingin kaupunki on samoin kasvanut 2000-luvun alun ”Nurmijärvi-ilmiön” jälkeen nopeasti, keskimäärin 8 000 asukkaalla vuodessa ajanjaksolla 2012–2017. Helsingin seudun ulkopuolisen Suomen yhteenlaskettu kasvu sitä vastoin on kääntynyt miinusmerkiseksi jo vuonna 2015.

KUVIO 1.

Väkiluvun muutos Suomessa ja Helsingin seudulla 1980–2017 sekä ennuste vuoteen 2050 Tilastokeskuksen koko maan ja Helsingin kaupunginkanslian ennusteiden mukaan.

KOKO MAAN väestönkasvun ennustetaan jatkuvan vuoteen 2035 saakka, mutta Helsingin seudulla ja Helsingin kaupungissa kasvun ennakoidaan jatkuvan ennustekauden loppuun 2050 asti, jonkin verran nykyistä tahtia hitaammin. Muussa Suomessa väestö vähenee koko ennustejakson ajan, vuosina 2018–2050 yhteensä 400 000, mikäli koko maan ja Helsingin seudun ennuste toteutuu.

Syntyneet ja hedelmällisyyden kehitys

Luonnollinen väestönkasvu kääntyi negatiiviseksi vuonna 2016 syntyvyyden nopean alenemisen vuoksi. Vuosina 1990–2017 maahan syntyi 260 000 lasta enemmän kuin oli kuolleita. Nyt ennustetaan, että vastaavan pituisena ajanjaksona vuoteen 2045 mennessä kuolleita on jo 360 000 enemmän kuin syntyneitä.

SYNTYNEIDEN MÄÄRÄ väheni Suomessa vuoden 2010 huippuvuodesta 10 700:lla eli 17 % verrattuna vuoteen 2017. Helsingissä syntyneiden määrä väheni vain 143 (-2 %) ja Helsingin seudulla vähenys oli 1 660 eli 10 %. Helsingin seudun ulkopuolisessa Suomessa syntyneiden määrä aleni tänä aikana 9 000:lla eli 20 %. Siten Suomessa 2010-luvulla tapahtuneesta syntyneiden määrän vähentämisestä 85 % tapahtui Helsingin seudun ulkopuolisessa Suomessa.

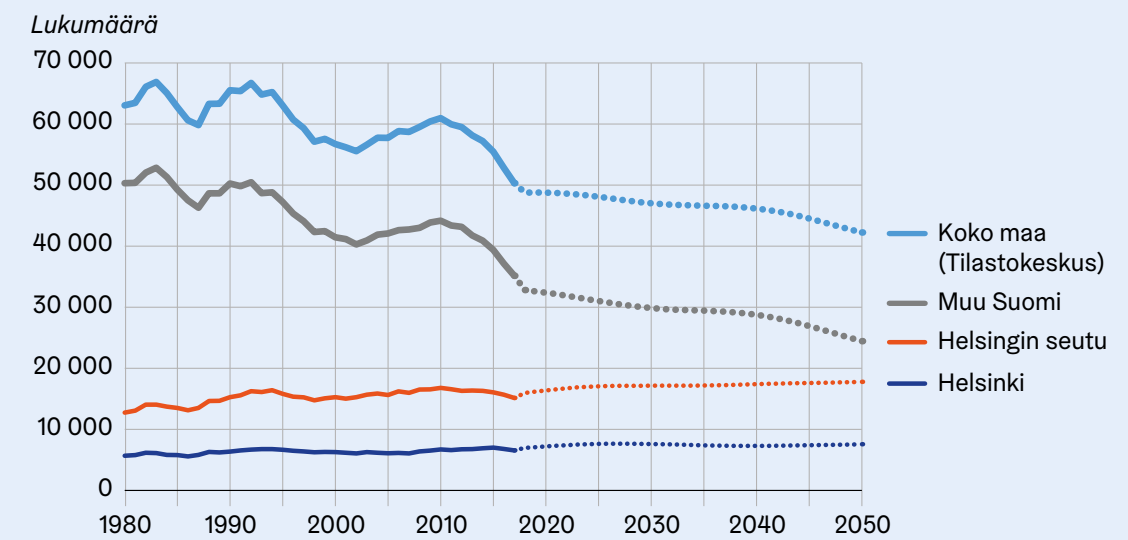
TILASTOKESKUKSEN KOKO maan ennusteissa on oletettu, että hedelmällisyys pysyy vakiona tulevaisuudessa. Kokonaishedelmällisyysluku 1,45 on lähes sama kuin arvio kuluvan vuoden tasosta. Helsingin kaupungin ennusteissa hedelmällisyysluvut on laskettu vuosilta 2015–2017, ja koko ennustejaksolla on käytetty näiden vuosien keskiarvoa. Tätä menetelmää Tilastokeskus on käyttänyt aikaisemmissa ennusteissaan. Tilastokeskuksen väestöennusteen laatuselosteissa syntyvyyden ja kuolleisuuden oletuksista kerrotaan:

Tilastokeskuksen väestöennusteet ovat pitkän aikavälin ennusteita. Siksi ne eivät aina anna luotettavaa kuvaa esim. lähivuosina syntyvien tai kuolevien määrästä. Syntyvyys on 1970-luvulta lähtien aaltoillut ylös ja alas siten, että kokonaishedelmällisyysluku on vaihdellut 1,49:n (2017) ja 1,87:n (2010) välillä. Väestöennusteissa hedelmällisyys on pidetty vakiona jollakin keskimääräisellä lähtötasolla, koska kehityksen kääntöepisteiden arvaaminen olisi mahdotonta. Samoin kuolevuus on alentunut toisinaan nopeasti ja toisinaan hitaasti. Ennusteissa kuolevuuden muutoskerroimet on laskettu noin 20-vuotisperiodeilta, jotta niihin sisältyisi sekä nopean että vähäisemmän alenemisen kausia.

KAUPUNGIN ENNUSTEISSA Helsingin seudun hedelmällisyysoletus on hieman alempi kuin koko maan ennusteissa, 1,43, ja Helsingin kaupungissa kokonaishedelmällisyysluvun oletus on 1,25. Kuolleisuuden alenemisoletus Helsingin seudulla on sama kuin Tilastokeskuksen vuonna 2015 laatimassa ennusteissa.

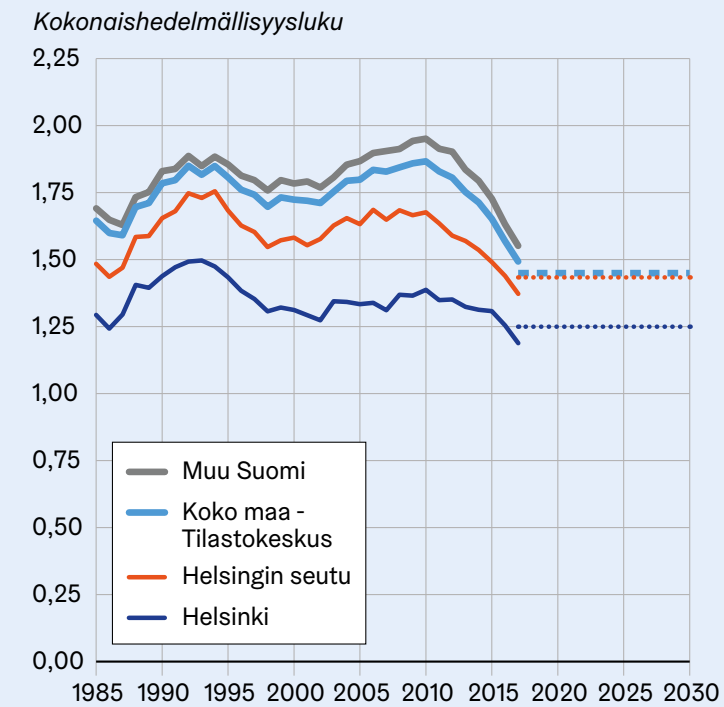
KUVIO 2.

Syntyneiden määrän kehitys koko maassa ja Helsingin seudulla 1980–2017 sekä Tilastokeskuksen ja Helsingin kaupungin vuonna 2018 laaditut ennusteet vuosille 2018–2050.

KUVIO 3.

Hedelmällisyyden kehitys Suomessa ja Helsingin seudulla 1985–2017 sekä Tilastokeskuksen ja Helsingin kaupungin ennusteissa käytetyt oletukset.

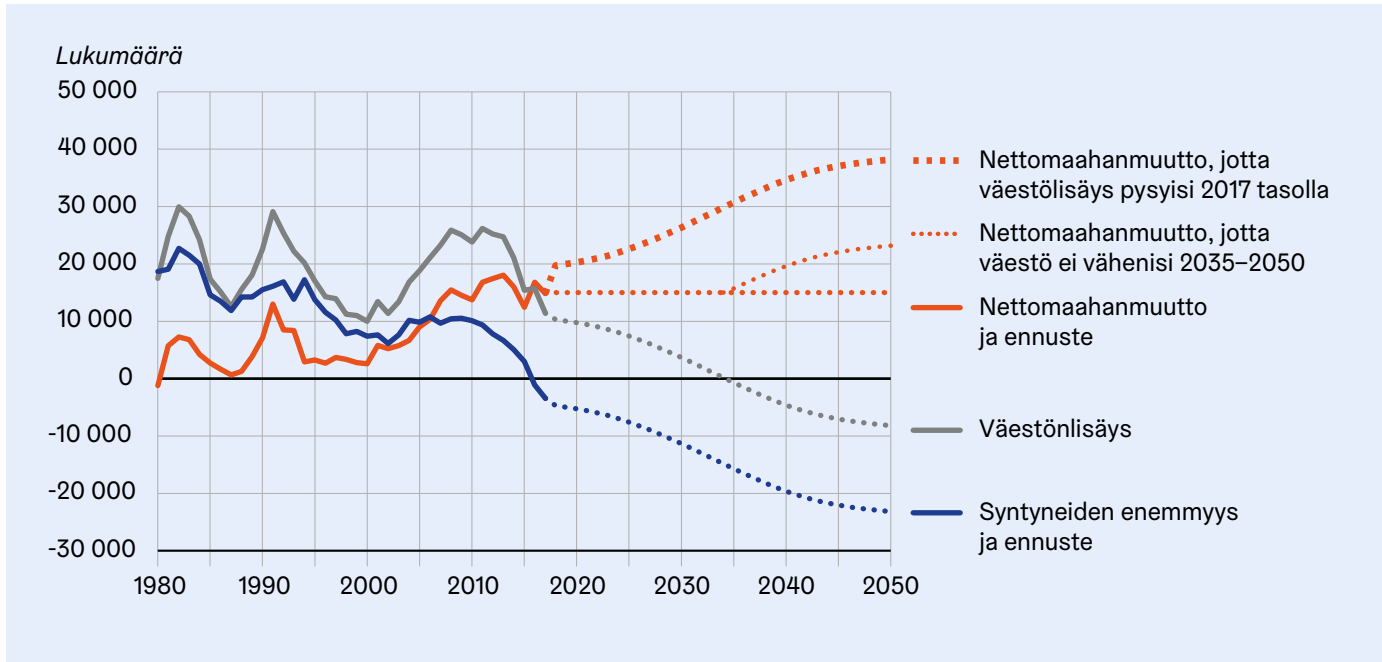
Maahanmuutto

Suomen saama nettomaahanmuutto oli vuosina 1990–2017 yhteensä 270 000. Tilastokeskuksen ennusteen mukaan vastaavana ajanjaksona vuosina 2018–2045 nettomaahanmuutto on tätä suurempi: 420 000. Koska maahanmuutto ei kuitenkaan korvaa luonnollisen väestönkasvun hiipumista, Suomen väestön väheneminen alkaa vuonna 2035. Kuvio 4 kuvaa koko maan tulevaa kehitystä. Jotta väkiluvun kasvu ei loppuisi, vuotuisen nettomaahanmuuton tulisi nousta 15 000:sta 23 000:een vuodesta 2035 vuoteen 2050. Kuvioon on lisätty myös sen nettomaahanmuuton määrä, joka säilyttäisi nykyisen suuruisen väestönkasvun vuoteen 2050. Maahanmuuton pitäisi kasvaa heti 20 000:een ja jatkaa kasvua aina 38 000:een vuoteen 2050 mennessä.

KUVIO 4.

Suomen nettomaahanmuutto, luonnollinen väestönkasvu ja väestönmuutos 2018–2017 sekä Tilastokeskuksen ennuste vuoteen 2050.

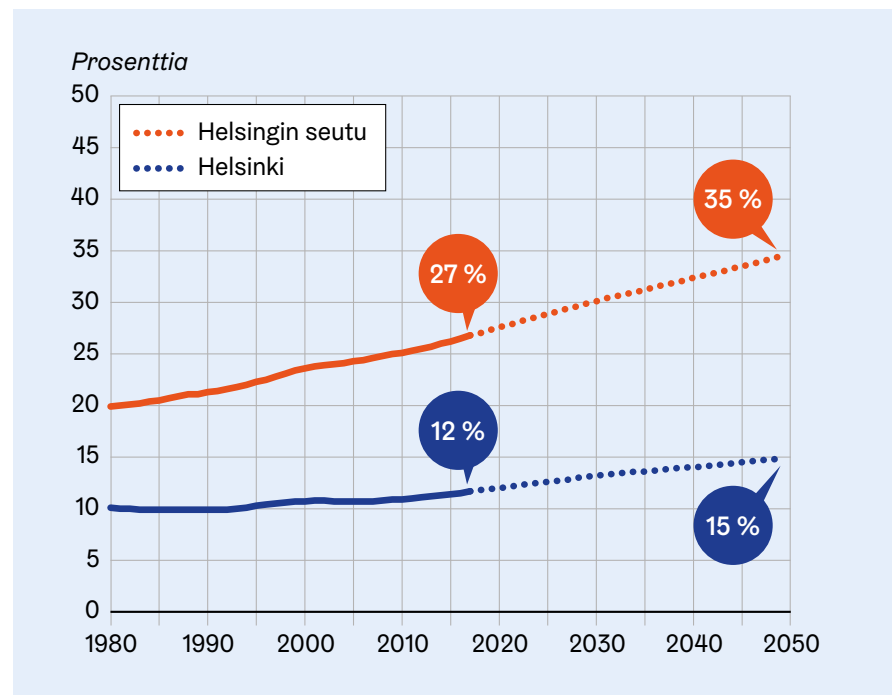

KAUPUNGIN LAATIMASSA ennusteessa Helsingin seudulle ennakoidaan kuitenkin selvää kasvua vuoteen 2050 saakka, joten Helsingin seudun osuus koko maan väestöstä tulisi olemaan jo kolmannes koko maan väestöstä 2040-luvun alkupuolella.

Työikäisen väestön kehitys

Tilastokeskus ennustaa, että työikäisen väestön määrä koko maassa vähenee nykyisestä 184 000 hengellä eli 6 prosenttia vuoteen 2050 mennessä. Helsingin kaupunki ennustaa, että koko Helsingin seudulla työikäisten kasvu on yli 200 000 ja Helsingissä puolet siitä, lähes 100 000.

TYÖIKÄISTEN (18–64-VUOTIAIDEN) määrä kehitty ennusteiden valossa siten täysin eri suuntiin Helsingin seudulla ja muussa Suomessa keskimäärin. Muun Suomen työikäinen väestö vähenee ikärakenteen ja Helsingin seudulle suuntautuvan muuttoliikkeen vuoksi. Mikäli kaupunginkansliassa laadittu Helsingin seudun ennuste toteutuu, Helsingin seudun työikäisen väestön osuus koko

KUVIO 5.

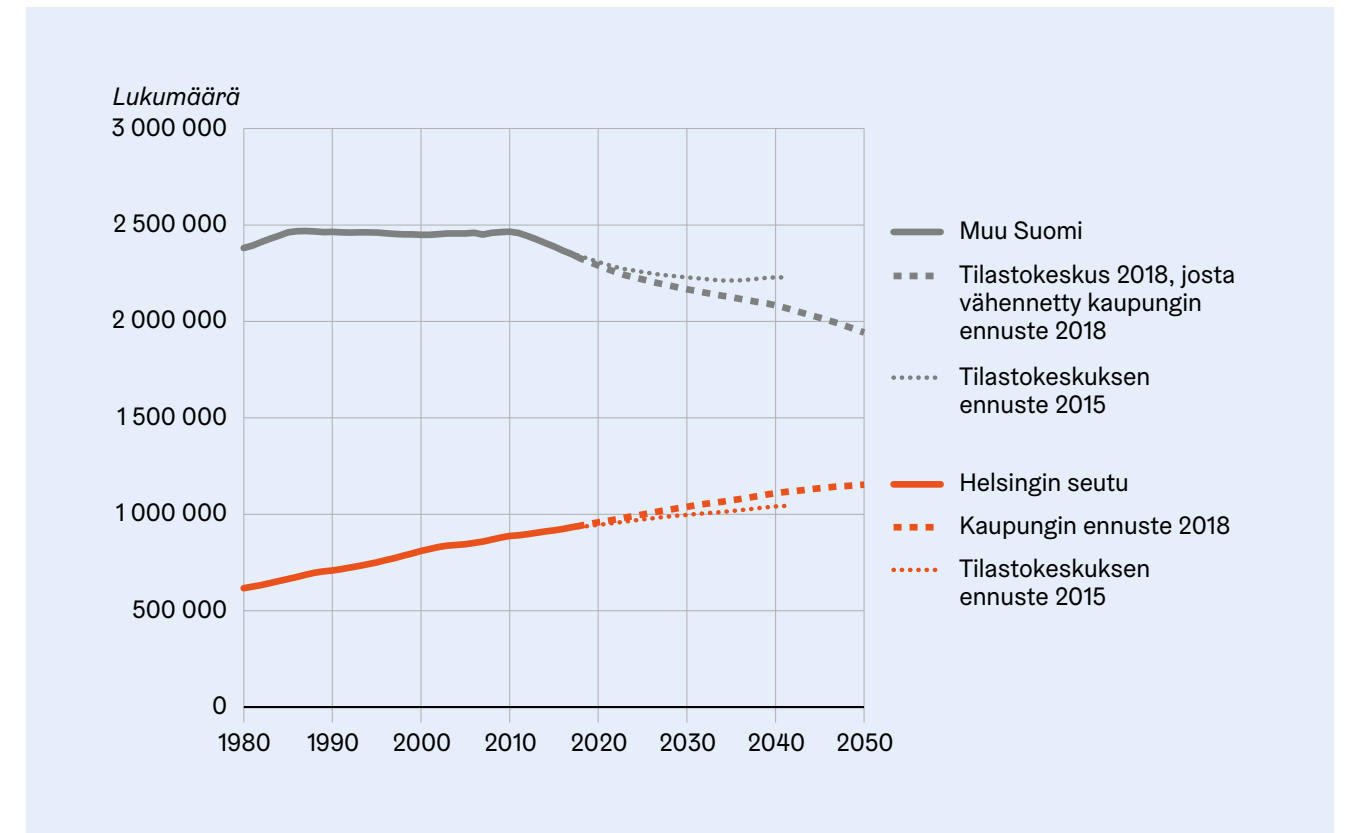
Helsingin ja Helsingin seudun osuus koko maan väestöstä 1980–2017 sekä Helsingin kaupungin laatima ennuste vuoteen 2050.

maan työikäisistä kasvaa nykyisestä 29 prosentista jo 37 prosenttiin vuonna 2050. Helsingin osuus kasvaisi nykyisestä 13 prosentista 17 prosenttiin.

KUVIOSSA 6 on kuvattu kehitystä myös Tilastokeskuksen edellisen, vuonna 2015 laaditun kunnittaisen ennusteen mukaisena. Siinä arvioitiin Helsingin seudun työikäisen väestön kehittyvän Helsingin kaupungin vuonna 2018 laatimaa ennustetta jonkin verran hitaammin, ja väkiluku alkaisi jälleen kasvaa muussa Suomessa 2034 jälkeen, koska Tilastokeskus ennusti Suomen työikäisen väestön kääntyvän silloin kasvuun. Uudessa ennusteessaan Tilastokeskus kuitenkin ennakoiki koko Suomen työikäisten määrän 85 000 edellistä ennustetta matalammaksi vuonna 2040, ja siten muussa Suomessa tämän ikäluokan kehityskin jatkaisi laskuaan, mikäli sekä Tilastokeskuksen että Helsingin kaupungin ennusteet toteutuisivat.

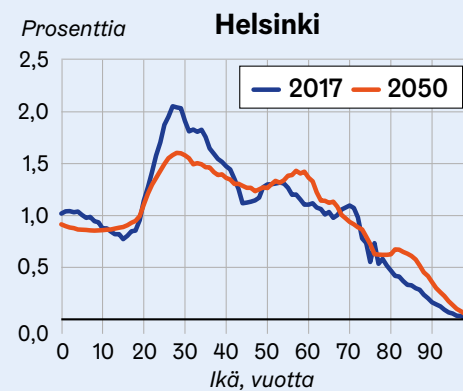
KUVIO 6.

Työikäisten (18–64-vuotiaiden) määrä Helsingin seudulla ja muussa Suomessa 1980–2017 sekä ennuste vuoteen 2050, Helsingin kaupungin vuonna 2018 ja Tilastokeskuksen vuosina 2015 ja 2018 laatimien ennusteiden mukaan.

HELSINGIN SEUDUN työikäisten määrän ennustetaan kasvavan vuoteen 2050 mennessä 212 000:lla ja vastaavasti muussa Suomessa työikäiset vähenevät lähes 400 000. Helsingissä työikäisten osuus väestöstä säilyisi lähes nykytasolla eli 64 prosentissa, ja koko Helsingin seudulla osuus olisi 60 prosenttia vuonna 2050. Sen sijaan koko maassa työikäisten määrä on jo nyt vain 59 prosenttia, ja osuuden ennustetaan vajoavan 56 prosenttiin.

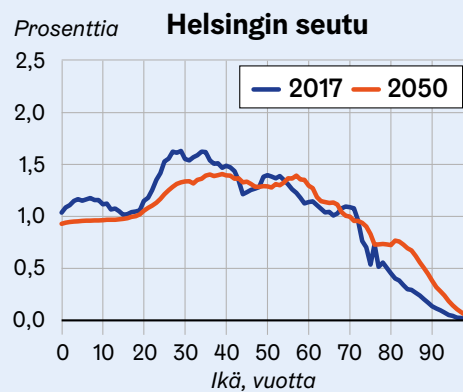
Työikäisten määrän kasvu 2017–2050

95 600 (22 %)

Osuus väestöstä

Vuonna 2017 Vuonna 2050

66 % 64 %

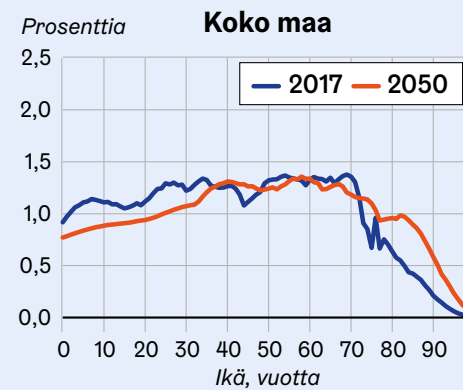
Työikäisten määrän kasvu 2017–2050

212 000 (23 %)

Osuus väestöstä

Vuonna 2017 Vuonna 2050

64 % 60 %

Työikäisten määrän kasvu 2017–2050

184 000 (-6 %)

Osuus väestöstä

Vuonna 2017 Vuonna 2050

59 % 56 %

KUVIO 7.

Helsingin, Helsingin seudun ja koko maan ikärakenne 2017 sekä Helsingin kaupungin ja Tilastokeskuksen ennusteet 2050.

HELSINGIN SEUDULLA työikäisen väestön kasvu perustuu pitkälti ulkomailta tulleisiin muuttoihin. 2000-luvulla Suomen saamasta nettomaahanmuutosta 45 % on tullut suoraan Helsingin seudulle. Kun verrataan Tilastokeskuksen ja kaupungin ennusteita vuosina 2018–2030, Helsingin seudun saama osuus Suomen nettomaahanmuutosta pienenee, mutta on edelleen yli 40 % tällä jaksolla. Lähes puolet seudun saamasta nettomuutosta tulee Helsingin kaupunkiin.

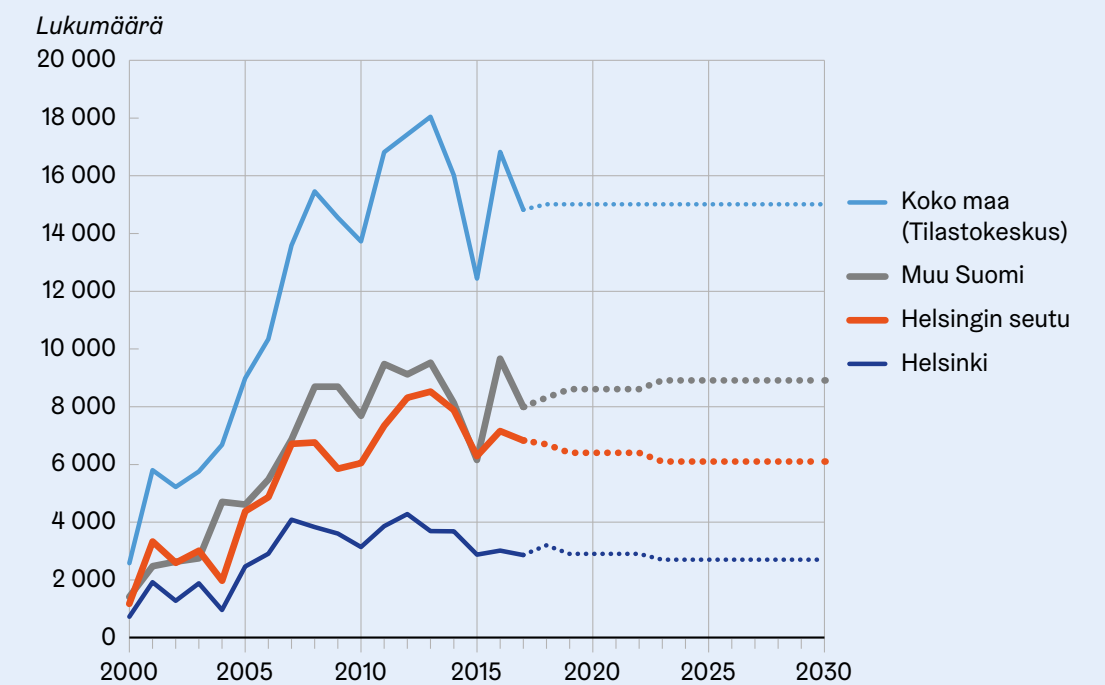
Ennusteiden muuttoliikeoletukset

HELSINGIN SEUDUN saamasta 2010-luvun kokonaisnettomuutosta 86 % on ollut vieraskielisiä. Kotimaankielisten osuus on hieman kasvanut viime vuosina ja oli 27 % vuonna 2017. Huomattavaa on, että siitä nettomuutosta, jonka Helsingin seutu on saanut muusta Suomesta 2010-luvulla, on ollut puolet vieraskielisiä. Vaikka tästäkin muuttovoihosta kotimaankielisten osuus on kasvanut, se oli edelleen vain 55 % vuosina 2015–2017.

HELSINGIN KAUPUNGIN saamasta muuttovoihosta kaksi kolmasosaa oli vieraskielistä vuosina 2010–2017, ja kotimaisesta nettomuutosta 20 % oli vieraskielisiä. Tämä johtuu paljolti siitä, että kolmasosa Helsingin keskimäärin 1 500 hengen vuotuisesta muuttotappiosta seudun muihin kuntiin oli vieraskielisiä. Seudun vieraskielisten määrä kasvaa siis valtaosin Helsingin kautta tulevas-ta muutosta.

KUVIO 8.

Suomen ja Helsingin seudun nettomaahanmuutto 2000–2017 sekä Helsingin kaupungin ja Tilastokeskuksen ennusteet vuoteen 2030.

KUVIO 9.

Helsingin ja Helsingin seudun kotimainen ja ulkomainen nettomuutto äidinkielen mukaan 2000–2017.

HELSINGIN SEUTU on saanut ulkomaan kansalaisista muuttovoittoa ulkomailta kymmenen viime vuoden ajan keskimäärin 7 000 asukasta vuodessa. Helsingin kaupungin laatimassa ennusteessa seudun muuttovoiton oletetaan pysyvän lähes nykytasolla. Vaikka merkittävä Virosta saatu muuttovoitto seudulle on vuoden 2013 jälkeen kutistunut jo lähes olemattomiin, ja turvapaikanhakijoiden määrä on palannut vuotta 2015 edeltävälle tasolle, erityisesti Aasiasta tulevien määrä kasvaa jatkuvasti. Ennusteessa oletetaan myös työperäisten muuttojen kasvavan Suomen työikäisen väestön vähentyessä.

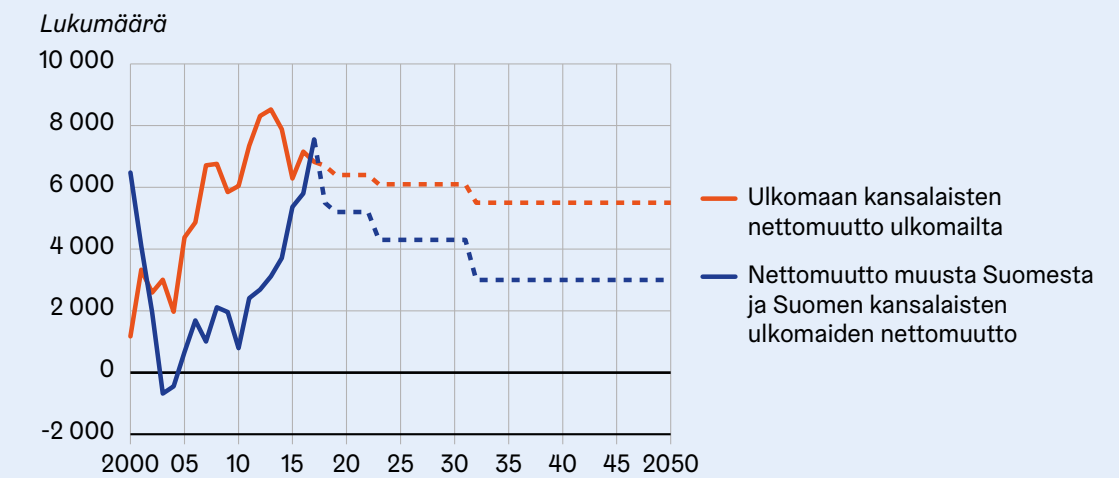
KOTIMAASTA SAATU muuttovoitto on kasvanut hyvin nopeasti tällä vuosikymmenellä. Vuosina 2016–2017 sitä kasvattivat vuonna 2015 maahan tulleiden ja oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden muutot muusta Suomesta Helsingin seudulle. Ennusteessa kuitenkin oletetaan, että muusta Suomesta saatu muuttovoitto pienenee muuttoalttiimpien nuorten aikuisten ikäluokkien pienentyessä.

Helsingin kaupunginkanslian väestöennusteen tarkemmat perusteet ja arviot Helsingin ja Helsingin seudun väestökehityksen vaihtoehtoista on luettavissa Seppo Laakson julkaisusta

”Helsingin seudun ja Helsingin väestökehitys, toteutunut väestönkasvu ja projektiot vuoteen 2050”, joka laadittiin Helsingin yleiskaavatyön pohjaksi (Laakso 2012).

KUVIO 10.

Helsingin seudun nettomuutto suunnan mukaan 2000–2017 sekä Helsingin kaupungin ennuste.

HELSINGIN SEUTU (14 kuntaa)

- **Pääkaupunkiseutu:** Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen
- **Kehysalue:** Hyvinkää, Järvenpää, Kerava, Kirkkonummi, Nurmijärvi, Mäntsälä, Sipoo, Pornainen, Tuusula ja Vihti.

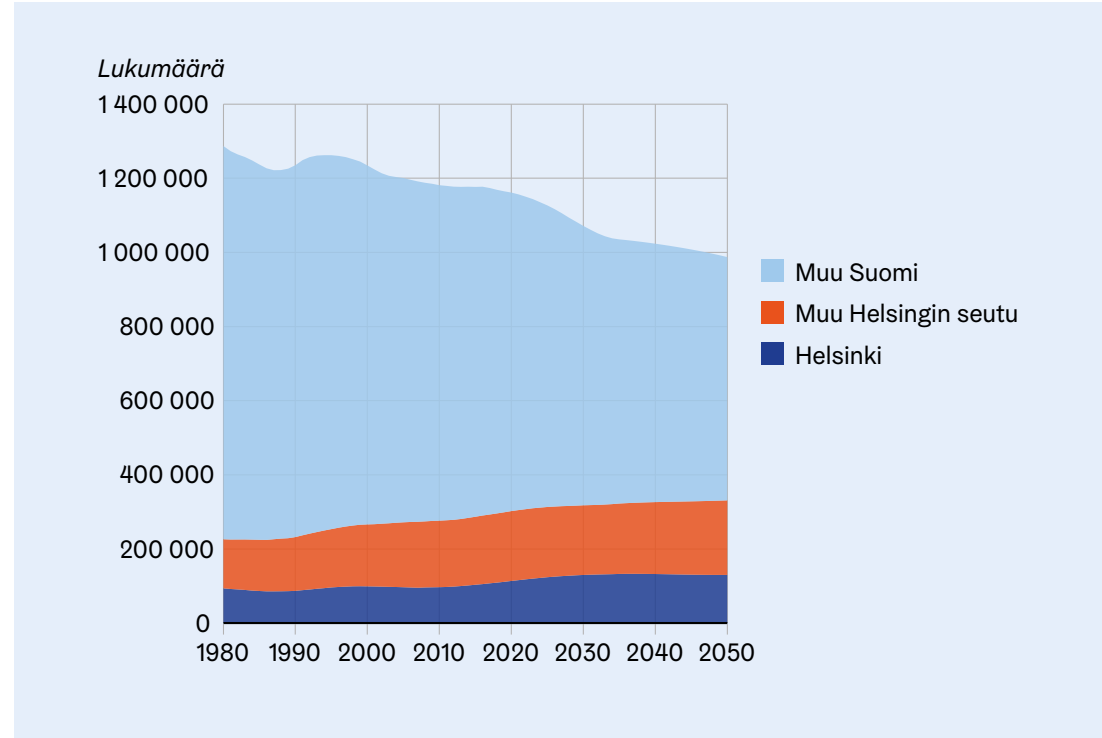
Lasten määrän kehitys

Lasten määrä on vähentynyt Suomessa jatkuvasti vuodesta 1994 lähtien. Syntyvyyden alenemisen vuoksi lasten määrän ennustetaan vähenevän erityisen nopeasti 2020–2030-lukujen vaihteessa. Helsingissä lasten määrä on kasvanut nopeasti 2010-luvulla ja kasvun ennustetaan jatkuvan

2030-luvulle saakka. Myös muulla Helsingin seudulla kasvun ennakoidaan jatkuvan. Sen sijaan muussa Suomessa 0–17-vuotiaiden määrän ennustetaan olevan 100 000 nykyistä pienempi jo 10 vuoden kuluttua. Tämä vähennys on yhtä paljon kuin Helsingissä on nyt alle 18-vuotiaita, mikäli molemmat ennusteet toteutuvat.

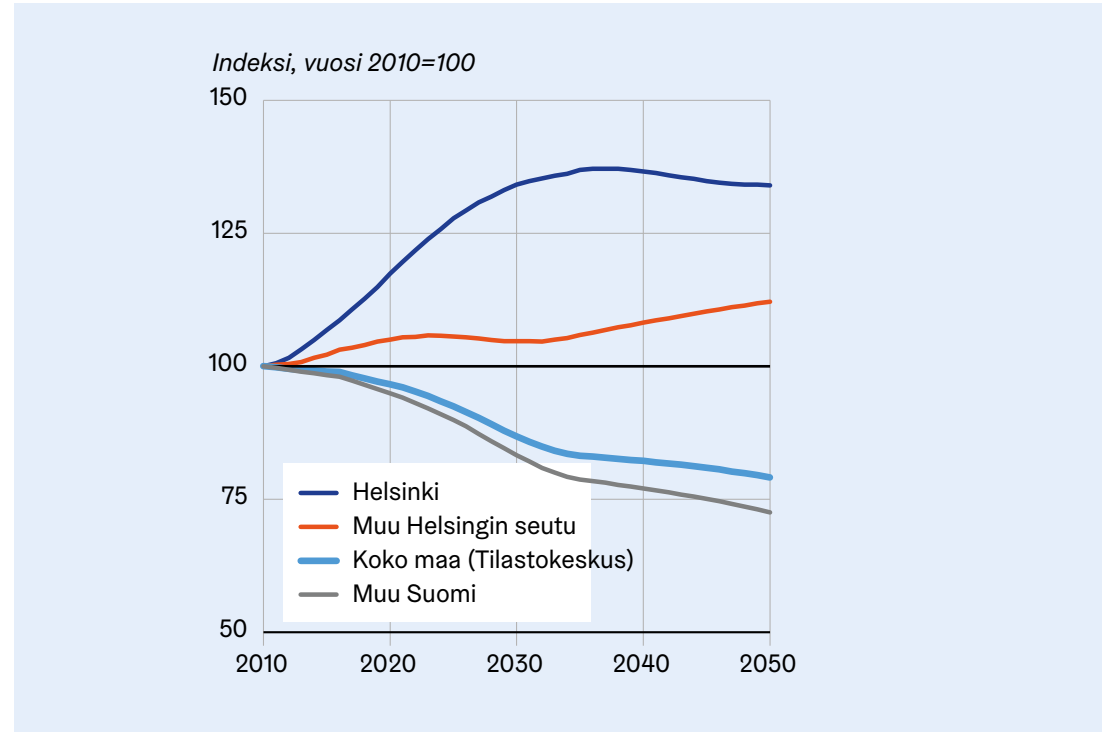
KUVIO 11.

Alle 18-vuotiaiden määrä Suomessa ja Helsingin seudulla 1980–2017 sekä ennuste 2050 (muu Suomi saatu vähentämällä Helsingin seudun ennuste koko maan ennusteesta).

KUVIO 12.

Alle 18-vuotiaiden määrän kehitys Suomessa ja Helsingin seudulla 1980–2017 sekä Helsingin kaupungin ja Tilastokeskuksen ennusteet 2050. Indeksiksi, vuosi 2010=100.

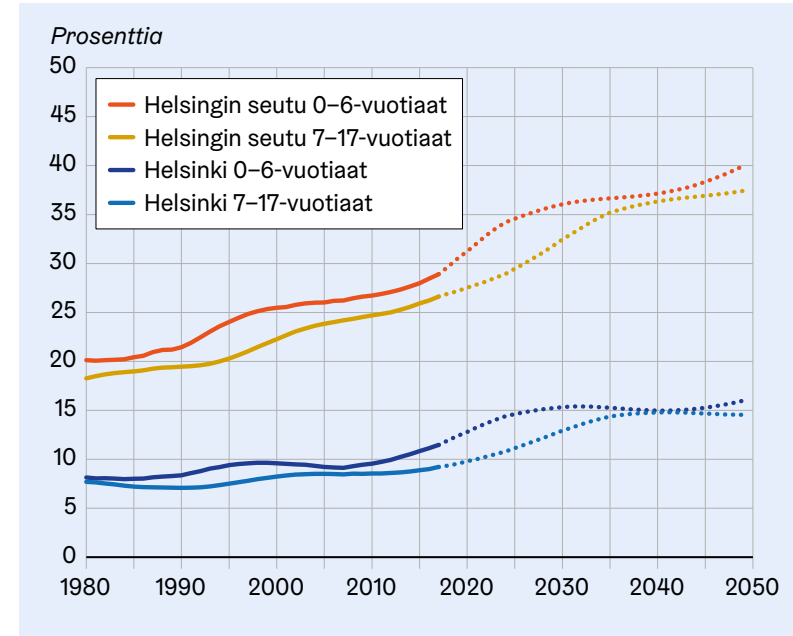

VAIKKA HEDELMÄLLISYYSOLETUS on Helsingin seudun ennusteessa hieman alempi kuin Tilastokeskuksen koko maan ennusteessa, Helsingin seudulla asuvien lasten osuus koko maan lapsista kasvaa nopeasti, samoin Helsingissä. Tämä joh-

tuu muuttoliikkeestä ja seudun nuoremmasta ikärakenteesta, joten hedelmällisessä iässä olevaa väestöä tulee seudulle jatkuvasti lisää. Seudun varhaiskasvatusikäisten osuuden ennustetaan kasvavan nykyisestä 29 prosentista 35 prosenttiin koko maan lapsista jo vajassa 10 vuodessa. Lähes yhtä nopeaa on 7–17-vuotiaiden osuuden kasvu: 2030-luvun alussa kolmasosa maan ikäluokasta asuisi Helsingin seudulla.

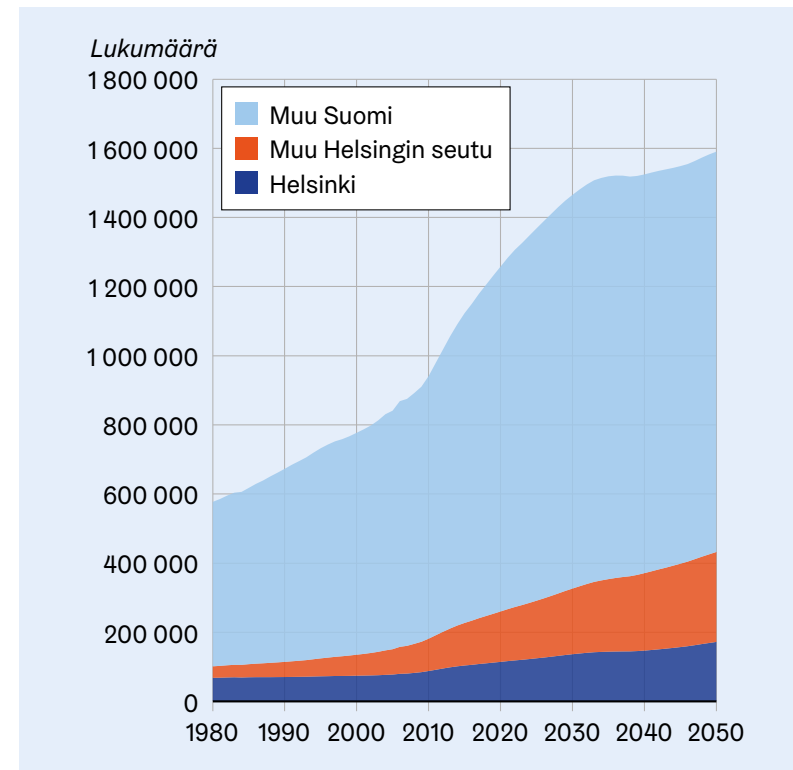
KUVIO 13.

Helsingissä ja Helsingin seudulla asuvien alle 18-vuotiaiden lasten osuus koko maan lapsista 1980–2017 sekä ennuste vuoteen 2050.

KUVIO 14.

Eläkeikäisen väestön määrä Suomessa ja Helsingin seudulla 1980–2017 sekä ennuste vuoteen 2050 (muu Suomi saatu vähentämällä Helsingin seudun ennuste koko maan ennusteesta).

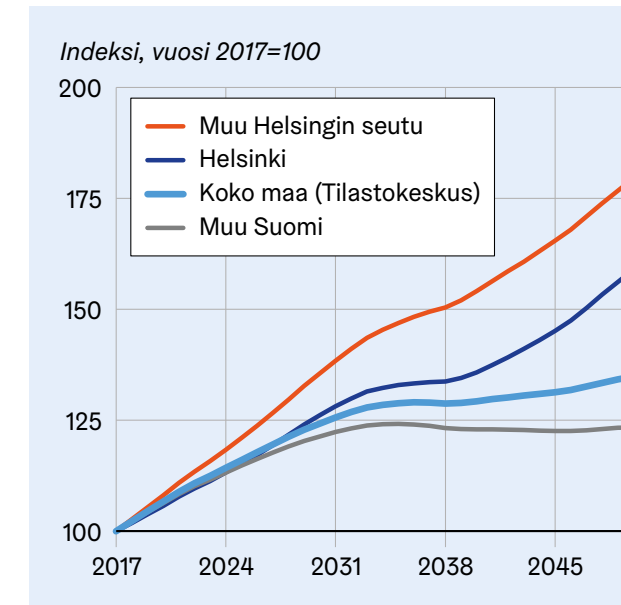
Ikääntyvän väestön kehitys

Eläkeikäisen väestön kasvu on kiihtynyt Suomessa 2010-luvun alusta asti, kun toisen maailmansodan jälkeen syntyneet suuret ikäluokat alkoivat täyttää 65 vuotta.

VAIKKA HELSINGIN seudun ikärakenne on nuori, suuri väestönkasvu näkyy eläkeikäisenkin väestön selvästi muuta maata nopeampana suhteellisena kasvuna. Kun koko maassa yli 65-vuotiaiden määrä kasvaa reilun kolmanneksen vuodesta 2017 vuoteen 2050, Helsingin seudulla kasvu on 80 % ja Helsingissäkin 60 %. Silloin muussa Suomessa eläkeikäisten kasvu on vain 23 % nykytilanteesta vuoteen 2050.

KUVIO 15.

Yli 65-vuotiaiden määrän kehitys Suomessa ja Helsingin seudulla 2010–2017 sekä ennuste 2050. Indeksiksi, vuosi 2010=100.

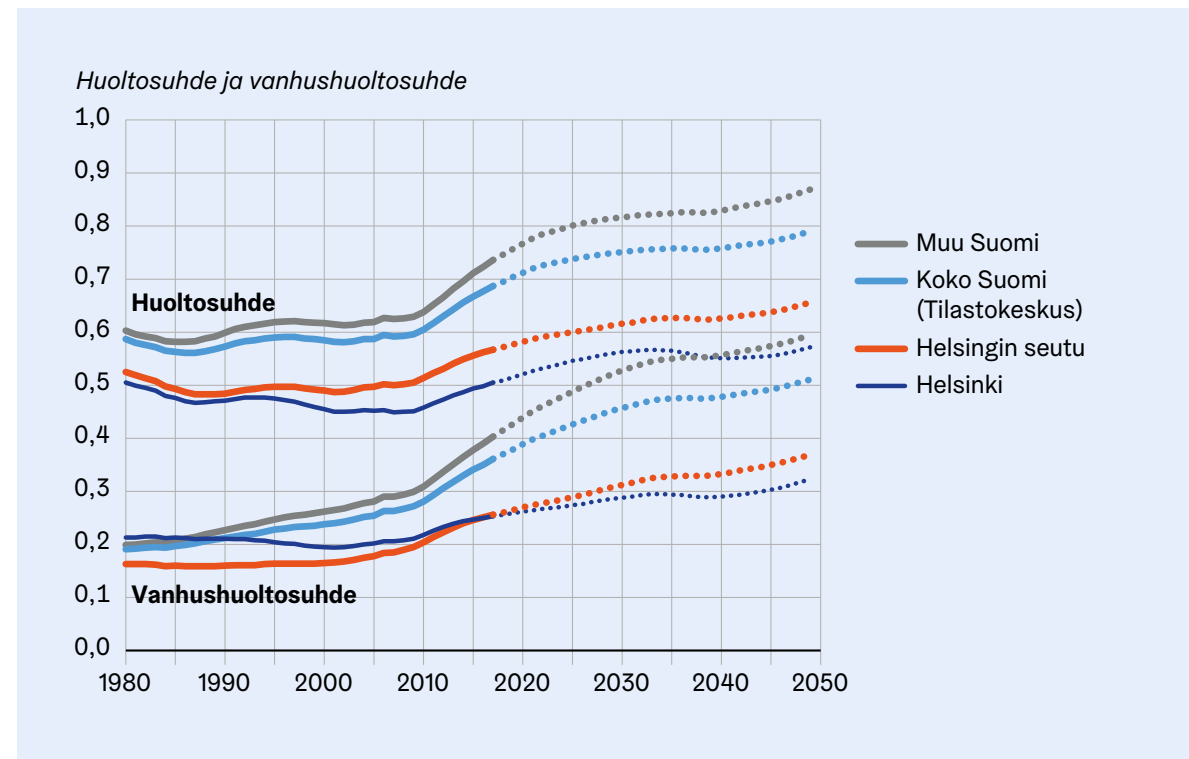

HELSINGIN SEUDULLA on kuitenkin muuta maata paremmat mahdollisuudet hoitaa vanhukset. Huoltosuhte on edullisempi alueelle tulevan muuttoliikkeen ja nuorena pysyvän ikärakenteen takia.

ETENKIN VANHUSHUOLTOSUHDE on 2010-luvun alusta heikentynyt koko Suomessa nopeasti, ja Helsingin seudun ulkopuolisessa Suomessa se kasvaa nykyisestä 40 prosentista 60 prosenttiin 2050 mennessä. Sen sijaan Helsingin kaupungissa vanhushuoltosuhteen ennustetaan kasvavan varsin vähän, ja koko seudullakin vain jonkin verran Helsinkiä enemmän.

KUVIO 16.

Huoltosuhte ja vanhushuoltosuhte Suomessa ja Helsingin seudulla 1980–2017 sekä ennuste vuoteen 2050 (muu Suomi saatu vähentämällä Helsingin seudun ennuste koko maan ennusteesta).

Näyttää siltä, että työikäinen väestö vähenee aikaisempia arvioita nopeammin metropolialueen ulkopuolella.

HELSINGIN KAUPUNGINKANSLIASSA laaditussa ennusteessa kuitenkin oletetaan, että muusta Suomesta Helsingin seudulle tuleva muutto vähenee, koska muun Suomen muuttoalttiimmat ikäluokat ovat nopeasti pienemässä erityisesti 2030-luvulla.

UUSIEN ENNUSTEIDEN valossa näyttää siltä, että työikäinen väestö vähenee aikaisempia arvioita nopeammin metropolialueen ulkopuolella. Tilastokeskuksen uusi koko maan ennuste työikäisten osalta vuodelle 2040 on 85 000 henkeä edellistä ennustetta matalampi, ja tämä vähennys näyttää kohdistuvan kokonaan Helsingin seudun ulkopuoliseen Suomeen. Lasten määrä vähenee muussa Suomessa nopeasti, mutta Helsingin seudulla ja erityisesti Helsingissä kasvu on edelleen nopeaa. Vaikka syntyvyys voi edelleen alentua ennustettua enemmän, muuttoliike ja nuoriin aikuisiin painottuva ikärakenne lisää lasten määrää.

ELÄKEIKÄISTEN MÄÄRÄ kasvaa nopeasti Suomessa. Koska Helsingin ja Helsingin seudun väestönkasvu on ollut ja on jatkossakin nopeaa, eläkeikäisten suhteellinen kasvu on täällä selvästi nopeampaa kuin muussa Suomessa. Kun muuttoliike tuo Helsingin seudulle nuorta väestöä, vanhushuoltosuhte heikkenee Helsingissä ja Helsingin seudulla kuitenkin huomattavasti hitaammin kuin muussa Suomessa.

SE, KUINKA hyvin maahan ulkomailta tuleva väestö korvaa Suomen nopeasti vähenevää työvoimaa, riippuu suuresti siitä, millaiset resurssit Helsingin seudulla ja erityisesti pääkaupunki-seudun kaupungeilla on kotouttaa ja kouluttaa maahan tulevaa väestöä. ■

***Pekka Vuori** toimii järjestelmäpäällikkönä Helsingin kaupunginkanslian kaupunkitutkimus ja -tilastot -yksikössä. Hänen vastuualueenaan ovat väestöennusteet, väestötilastot ja väestötutkimus.*

Lähteet:

- Helsingin kaupunki (2018a). Helsingin ja Helsingin seudun väestöennuste 2018–2050 ja ennuste alueittain 2018–2030. Tilastoja 2018:18, Helsingin kaupunginkanslia.
- Helsingin kaupunki (2018b). Helsingin väestö vuodenvaihteessa 2017/2018 ja väestömuutokset vuonna 2017. Tilastoja 2018:20, Helsingin kaupunginkanslia.
- Laakso, Seppo (2012): Helsingin seudun ja Helsingin väestökehitys. Toteutunut väestönkasvu ja projektiot vuoteen 2050. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston selvityksiä 2012:3.
- Tilastokeskus (2018). Väestöennuste 2018–2070.
- Tilastokeskus (2015). Väestöennuste 2015–2065.
- Artikkelin lähteinä on käytetty myös Helsingin kaupunginkanslian kaupunkitutkimus- ja tilastot -yksikön Tilastokeskuksesta hankkimia väestötilastoaineistoja, joita julkaistaan Helsingin seudun aluesarjat -tilastotietokannassa (www.aluesarjat.fi), sekä Tilastokeskuksen StatFin-tilastotietokannan väestötilastoja.

Yksi seutu vai kolme erilaista kaupunkia:

Maahanmuutto ja kotoutuminen

pääkaupunkiseudulla

OVATKO ULKOMAALAISTAUSTAISET jakautuneet tasaaisesti koko pääkaupunkiseudulle vai onko heitä jossain päin enemmän ja toisaalla vähemmän? Onko seudun ulkomaalaistaustainen väestö samanlaista kaikkialla vai löytyykö kaupunkien väliltä maahanmuuttajien ja heidän lastensa taustojen ja ominaisuuksien osalta eroja? Onko ulkomaalaistaustaisten kotoutuminen samanlaista koko seudulla vai poikkeavatko maahanmuuttajien oman paikkansa löytämisen prosessit Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla toisistaan? Ajatellaanko kotoutumisesta näissä kolmessa kaupungissa samalla tavalla?

TÄSSÄ ARTIKKELISSA vastataan näihin kysymyksiin. Pääasiallisia aineistoja ovat Tilastokeskuksen rekisteripohjaiset tilastotiedot maahanmuuttajista sekä laajemmin ulkomaalaistaustaisesta väestöstä sekä Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimuksen (UTH) tulokset.² Kuntien kotouttamispolitiikan osalta analyysi perustuu Helsingin, Espoon ja Vantaan kaupunkistrategioihin ja kotouttamisohjelmiin.

Suhteellinen osuus väestöstä on samankokoinen

Ulkomaalaistaustaisten osuus väestöstä on Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla nykyään lähes saman kokoinen. Vuoden 2017 lopussa heitä oli Helsingissä ja Espoossa noin 16 prosenttia ja Vantaalla 18 prosenttia kaupungin koko väestöstä. Määrällisesti tarkasteltuna Helsingissä (99 996) oli kuitenkin enemmän ulkomaalaistaustaisia kuin Espoossa (44 935) ja Vantaalla (40 200) yhteensä.

2) UTH-tutkimuksen toteuttivat Tilastokeskus, Terveystieteiden tutkimuskeskus ja Työterveyslaitos, ja sen tarkoituksena oli kuvata vuonna 2014 Suomessa vakituisesti asuvaa 15–64-vuotiasta ulkomaalaistaustaista väestöä etenkin työn, koulutuksen, terveyden ja hyvinvoinnin näkökulmista (ks. tarkemmin Nieminen, Sutela & Hannula 2015).

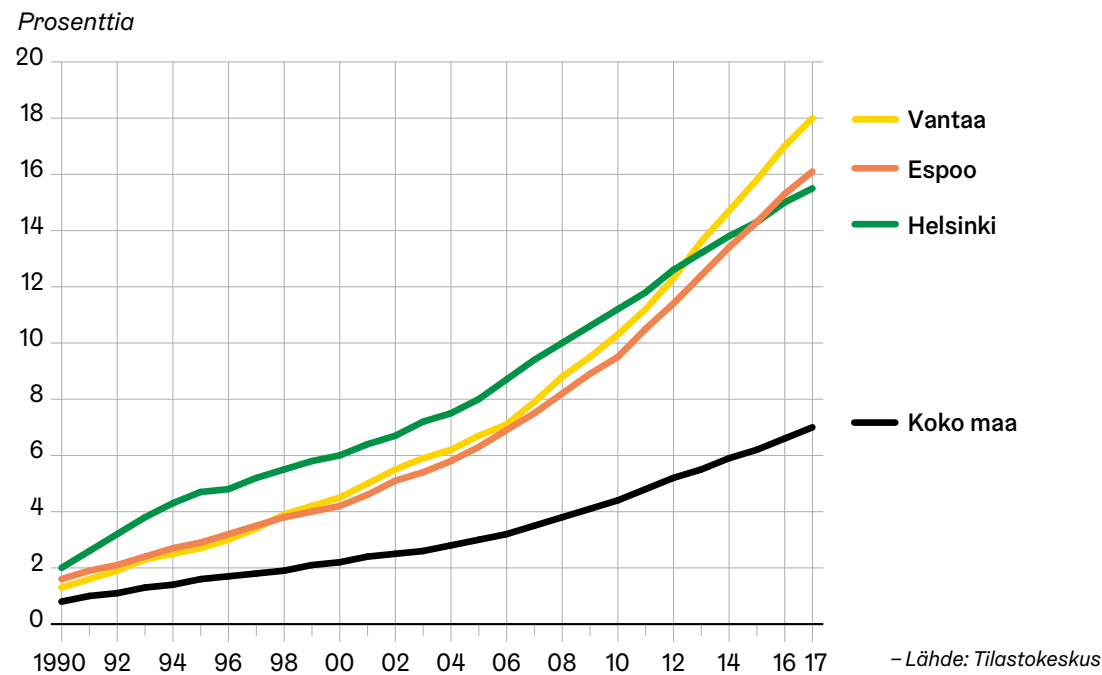
Johdanto

► Noin puolet Suomen ulkomaalaistaustaisesta väestöstä asuu pääkaupunkiseudulla. Ulkomaalaistaustaisilla tarkoitetaan henkilöitä, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla. Osa ulkomaalaistaustaisista on syntynyt itsekin ulkomailla, ja heitä voidaan kutsua maahanmuuttajiksi. Osa heistä on syntynyt Suomessa, ja he ovat maahanmuuton toista sukupolvea, ensimmäisen polven suomalaisia. Vuoden 2017 lopussa ulkomaalaistaustaisia oli Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla yhteenlaskettuna 185 131 henkeä. Heistä 150 765 oli syntynyt ulkomailla ja 34 366 oli syntynyt Suomessa.¹

1) Tässä artikkelissa tarkastellaan pääkaupunkiseudusta puhuttaessa seudun kolmea suurinta kaupunkia, Helsinkiä, Espoota ja Vantaata. Asiasta mainitaan erikseen, kun pääkaupunkiseutu sisältää myös Kauniaisten kaupungin.

KUVIO 1. Ulkomaalaistaustaisten osuus väestöstä pääkaupunkiseudun suurissa kaupungeissa ja koko Suomessa 1990–2017, %.

KAUPUNKEJA YHDISTÄÄ myös ulkomaalaistaustaisten määrän ja suhteellisen osuuden voimakas kasvu viime vuosikymmeninä. Ulkomaalaistaustaisten prosentuaalinen osuus oli Helsingissä pitkään korkeampi kuin sen naapurikaupungeissa, mutta viime vuosina ensin Vantaa ja sittemmin myös Espoo ovat menneet Helsingistä ohi. Pääkaupunkiseutu on maahanmuuton seurauksena monimuotoistunut etnisesti ja kulttuurisesti selvästi enemmän kuin koko maa keskimäärin. (Kuvio 1.)

ULKOMAALAISTAUSTAISEN väestön kasvu johtuu kansainvälisestä muuttoliikkeestä, kotimaisesta muuttoliikkeestä ja luonnollisesta väestönkasvusta. Näitä kolmea kaupunkia yhdistää se, että niihin muutetaan suoraan ulkomailta, mutta runsaasti myös pääkaupunkiseudun ulkopuolisesta Suomesta. Ulkomaalaistaustaisten muuttoliikettä tapahtuu lisäksi seudun sisällä, ja viime vuosina Helsinki on tässä muuttoliikkeessä menettänyt enemmän asukkaita kuin mitä se on toisista kaupungeista saanut. Ul-

komaalaistaustaisia on muuttanut Helsingistä etenkin Vantaalle.³

PÄÄKAUPUNKISEUDUN maahanmuuttajat poikkeavat toisistaan sen mukaan, kuinka pitkään he ovat Suomessa asuneet. Vuoden 2016 lopussa Helsingissä asuvista ulkomailta syntyneistä ulkomaalaistaustaisista 37 prosenttia oli asunut Suomessa korkeintaan viisi vuotta ja 28 prosenttia vähintään 15 vuotta. Espoossa vastaavat prosentiosuudet olivat 42 % ja 22 % sekä Vantaalla 38 % ja 27 %. Etenkin Espoon maahanmuuttajista suurehko osa on siis asunut Suomessa vasta melko vähän aikaa.

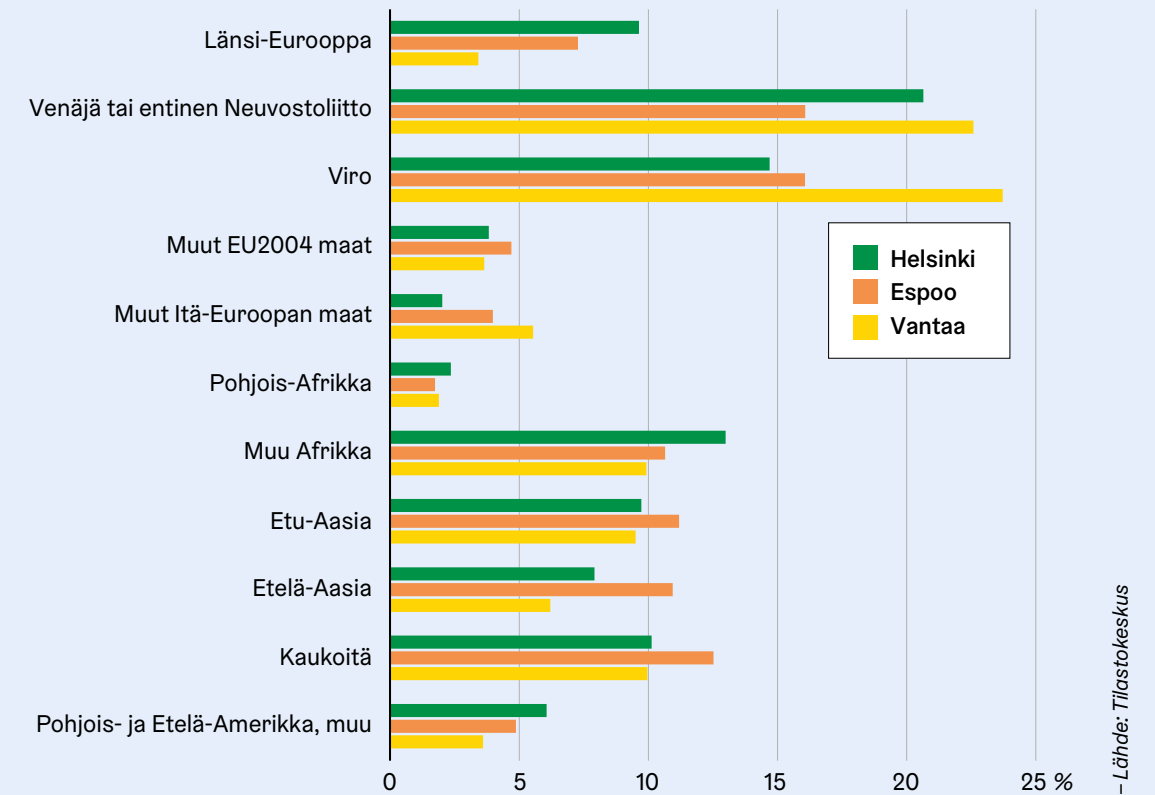
Ulkomaalaistaustaisen väestön rakenteessa on eroja ja yhtäläisyyksiä

Kaikissa kolmessa kaupungissa ulkomaalaistaustainen väestö koostuu enemmistöltään maahanmuuttajista eli ulkomailta syntyneistä ulkomaalaistaus-

3) Ks. tarkemmin Ulkomaalaistaustaiset Helsingissä -verkkosivustolta, kohdasta Muuttoliike.

taisista. Suomessa syntyneiden ulkomaalaistaustaisten osuus kaikista ulkomaalaistaustaisista oli vuoden 2017 lopussa Helsingissä 18 prosenttia (18 023), kun taas Espoossa tähän toiseen sukupolveen kuuluvien osuus oli 18 prosenttia (8 239) ja Vantaalla 20 prosenttia (8 104). Kaikissa kaupungeissa Suomessa syntyneiden ulkomaalaistaustaisten eli ensimmäisen polven suomalaisten määrä ja osuus väestöstä ovat kuitenkin viime vuosina kasvaneet nopeasti.

SUOMEEN MUOTON syystä tai oleskeluluvan perusteesta ei ole saatavilla rekisteripohjaisia tietoja, mutta UTH-tutkimuksen tietojen perusteella perhesyistä muuttaneet muodostavat selvästi suurimman osuuden kaikkien kolmen kaupungin maahanmuuttajista. Suomeen on muutettu myös työn, opiskelun ja pakolaisuuden vuoksi, mutta selvästi perhesyitä harvemmin. Kaupunkien väliset erot ovat suurimmaksi osaksi pieniä, joskin opiskelijana Suomeen muuttaneiden osuus oli vuon-

KUVIO 2. Eri taustamaa- tai tausta-alueeryhmiin kuuluvien maahanmuuttajien osuus kaupungin maahanmuuttajista vuonna 2016, %.

na 2014 Helsingissä ja etenkin Espoossa korkeampi kuin Vantaalla. Espoossa puolestaan perheperusteisesti muuttaneita oli pienempi osuus maahanmuuttajista kuin Helsingissä ja Vantaalla. (Saukkonen & Peltonen 2018, 12–14.)

PÄÄKAUPUNKISEUDUN suuret kaupungit muistuttavat myös maahanmuuttajien taustamaarakenteen⁴ osalta melko paljon toisiaan (Kuvio 2). Kaikissa kaupungeissa ne, joilla on taustamaana Venäjä/entinen Neuvostoliitto tai Viro muodostivat vuoden 2016 lopussa kaksi suurinta ryhmää. Vantaalla näihin kahteen taustamaaryhmään kuuluvien osuudet kaupungin maahanmuuttajaväestöstä olivat kuitenkin huomattavan suuria, yhteenlaskettuna yli 46 prosenttia. Espoossa on suhteellisesti ottaen enemmän kiinalais- ja intialaistaustaisia sekä muita aasialaistaustaisia maahanmuut-

4) Taustamaalla tarkoitetaan Tilastokeskuksen luokituksessa sitä maata, jossa Suomeen muuttaneen henkilön vanhemmat ovat syntyneet. Ks. tarkemmin https://www.stat.fi/meta/kas/syntypera_ja_ta.html.

tajia. Vantaalla asui vähemmän Länsi-Eurooppa-taustaisia maahanmuuttajia, mutta Euroopan unionin ulkopuolelta tulleita itäeurooppalaisia enemmän kuin Espoossa ja Helsingissä.

PÄÄKAUPUNKISEUDUN ulkomaalaistaustaisista lähes 40 prosenttia oli UTH-tutkimuksen tuottamien tietojen perusteella suorittanut korkea-asteen tutkinnon. Erityisen korkea koulutustaso oli vuonna 2014 Espoossa, jossa ulkomaalaistaustaisistakin noin 47 prosenttia oli suorittanut korkea-asteen tutkinnon. Enintään perusasteen ja enintään toisen asteen tutkinnon suorittaneiden osuudet olivat puolestaan korkeampia Vantaalla kuin Helsingissä ja Espoossa. (Saukkonen & Peltonen 2018, 19–21.)

UTH-TUTKIMUKSEN mukaan pääkaupunkiseudulla noin 17 prosentilla maahanmuuttajista oli äidinkielen tasoinen suomen tai ruotsin kielen taito ja noin neljänneksellä kielitaito oli edistyneen osaajan tasolla. Kielitaito oli keskitasoa

hieman yli 30 prosentilla maahanmuuttajista ja aloittelijana itseään piti 28 prosenttia. Seudun sisällä etenkin Espoossa oli paljon sellaisia maahanmuuttajia, joilla suomen tai ruotsin kielen taito oli vain aloittelijan tasolla (34 %). Vantaalla puolestaan lähes puolet maahanmuuttajista oli sellaisia, joilla suomen tai ruotsin kielen taito oli vähintään edistyneellä tasolla. (Saukkonen & Peltonen 2018, 21–24.)

Ulkomaalaistaustaiset ovat sijoittuneet seudulle epätasaisesti

Viime vuosikymmenten kehityksen johdosta ulkomaalaistaustaisia on kaikkialla pääkaupunkiseudulla, ja kansainvälinen muuttoliike seurauksineen koskettaa siis ainakin jonkin verran Helsingin, Espoon ja Vantaan jokaisen alueen elämää. Alusta lähtien maahanmuuttajat ovat kuitenkin sijoittuneet kaupunkiin epätasaisesti, ja kehitys on suurimmaksi osaksi ennemmin vahvistanut kuin tasoittanut eroja asuma-alueiden välillä. Katja Vilkanen

(2011, 105) mukaan etnisen eriytymisen pääasiallinen rakenne muotoutui 2000-luvun puolella, vaikka merkkejä sen rakentumisesta oli nähtävissä jo 1990-luvun puolivälissä, etenkin Helsingissä.

HELSINGIN SUURPIIRIJAOLLA ja Espoon ja Vantaan suuraluejaolla tarkasteltuna ulkomaalaistaustaisten osuus oli vuoden 2017 lopussa pääkaupunkiseudun korkein Helsingin Itäisessä suurpiirissä, 28 prosenttia. Hakunilan suuralueella Vantaalla vastaava prosenttiosuus oli 26 ja Vanha-Espoon suuralueella 21 prosenttia.

EDELLÄ MAINITUT alueet ovat kuitenkin laajoja ja sisäisesti usein hyvin monimuotoisia kokonaisuuksia. Alemman aluetason (Helsingin osa-alueet ja niitä vastaavat Espoon ja Vantaan tilastoalueet) tarkastelu paljastaa uusia eroja ja yhtäläisyyksiä. Pääkaupunkiseudulla oli vuoden 2017 lopussa 27 tämän alue-

tason aluetta, joilla ulkomaalaistaustaisten osuus väestöstä oli vähintään 25 prosenttia, ja kymmenen sellaista aluetta, joilla heidän osuutensa oli yli kolmannes. Osuudet olivat korkeimpia Vantaan Länsimäessä (41 %) ja Havukoskella (38 %), Helsingin Kallahdessa (39 %) ja Meri-Rastilassa (38 %) sekä Espoon Suvelassa (38 %).

KUVIO 3 OSOITTAA, että alueet, joilla ulkomaalaistaustaisia on selvästi enemmän kuin seudun keskiarvo (15,6 % vuoden 2017 lopussa), sijoittuvat eri puolille pääkaupunkiseutua. Toisaalta kartta paljastaa myös sen, että ennen muuta alueen itäosaan muodostuu Vantaan ja Helsingin kuntarajan ylittävää etnisesti ja kulttuurisesti varsin monimuotoisen väestön kaistale. Toinen laajempi kokonaisuus voi olla rakentumassa Helsingin luoteisosaa ja Espoon Suur-Leppävaaraa yhdistävälle alueelle. Muilta osin Espoo kuitenkin poikkeaa Helsingistä ja Vantaasta siinä, että korkeampien ulko-

maalaistaustaisten väestön osuuksien alueet ovat melko kaukana toisistaan.

Työllisyydessä yhtäläisyyksiä, eroja sosioekonomisessa rakenteessa

Kaikkissa pääkaupunkiseudun suurissa kaupungeissa maahanmuuttajien työllisyystilanne on heikompi kuin kantaväestöön kuuluvien. UTH-tutkimus osoitti, että ulkomaalaistaustaisten työllisyysaste on korkeampi kuin mitä rekisteritietojen perusteella on päätelty, mutta ero suomalaistaustaisiin on silti selvä. 15–64-vuotiaiden ulkomaalaistaustaisten työllisyysaste oli vuonna 2014 noin kymmenen prosenttia alempi kuin suomalaistaustaisilla niin Helsingissä kuin Espoossa ja Vantaalla (Saukkonen & Peltonen 2018, 28–29). UTH-tutkimus ei pystynyt osoittamaan tilastollisesti merkitseviä eroja kaupunkien välillä myöskään työttömyysasteen osalta. Sen sijaan Tilastokeskuksen työssäkäyntitilaston tiedot vuodelta 2016 osoittavat,

että 20–64 vuotiailla maahanmuuttajilla työttömyysaste oli alempi Espoossa (22 %) kuin Vantaalla (23 %) ja Helsingissä (25 %).

NÄITÄ KOLMEA kaupunkia yhdistää myös se, että suuri osa työllisistä ulkomaalaistaustaisista työskentelee sosioekonomisen asemansa puolesta työntekijäammattissa. Erojakin kuitenkin löytyy. Vantaalla työntekijänä työskenteli vuonna 2014 UTH-tutkimuksen tuottamien tietojen mukaan yli puolet ulkomaalaistaustaisista (54 %), kun taas Helsingissä ja Espoossa prosenttiosuus oli selvästi alempi, 38 ja 33 prosenttia. Espoossa oli selvästi korkein ylempänä toimihenkilönä työskentelevien ulkomaalaistaustaisten osuus, 33 prosenttia (Helsingissä 23 %, Vantaalla 12 %). (Saukkonen & Peltonen 2018, 35–36.) Kuva tarkentuu edelleen tarkastelemalla maahanmuuttajien sijoittumista eri ammattiluokkiin Tilastokeskuksen ammattitilaston perusteella. Espoossa reilu kolmannes (36 %) ulkomailla syntyneistä työllisistä ulkomaalaistaustaisista oli vuonna 2015 joko johtaja, asiantuntija tai erityisasiantuntija, siinä

missä vastaavat prosenttiosuudet olivat Helsingissä 30 % ja Vantaalla 19 %. Vantaalla palvelu- ja myyntityöntekijöiden, rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijöiden, prosessi- ja kuljetustyöntekijöiden sekä luokkaan ”muut työntekijät”⁵ kuuluvien suhteellinen osuus oli noin 70 prosenttia, seudun kahdessa muussa suuressa kaupungissa hieman yli puolet (Helsingissä 56 %, Espoossa 51 %).

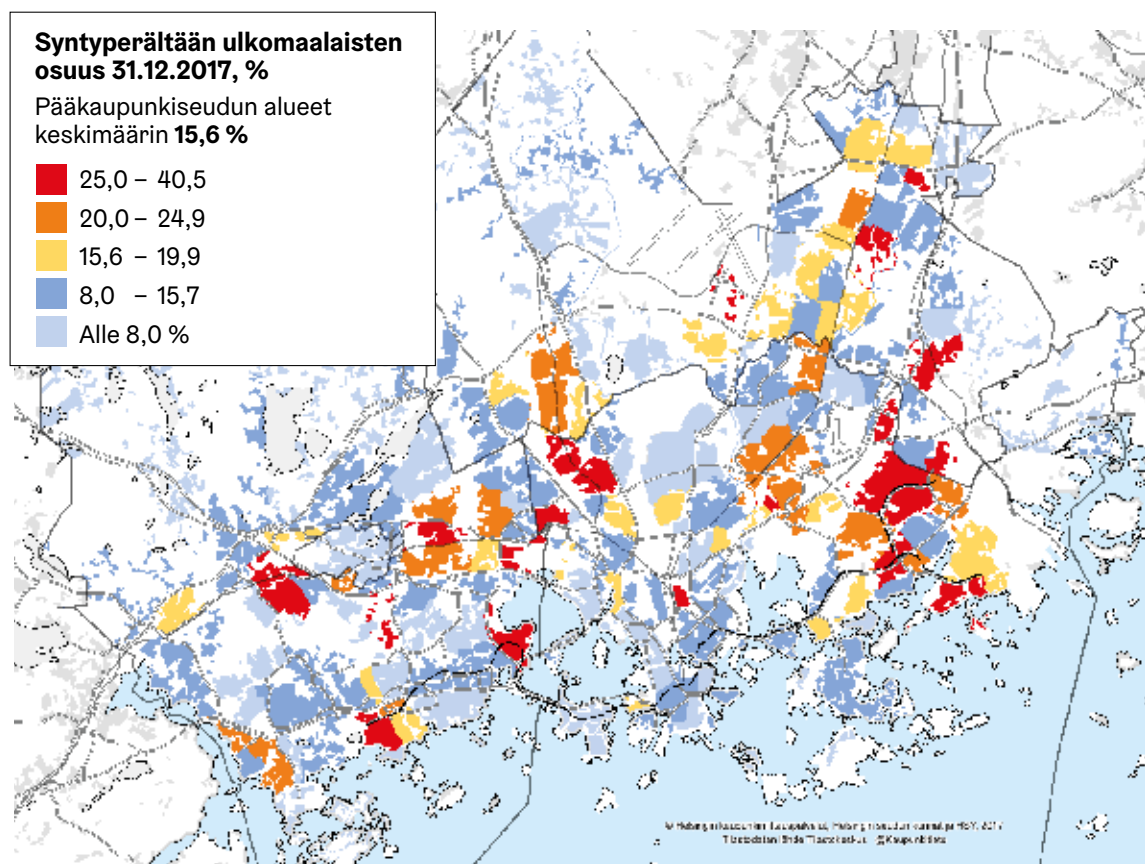
PÄÄKAUPUNKISEUDULLA yli neljännes ulkomaalaistaustaisista työllisistä katsoi UTH-tutkimuksen tuottamien tietojen perusteella olevansa tehtävänsä ylikoulutettu. Tätä selvitetiin kysymällä, katsoisiko haastateltava kykenevänsä selviytymään koulutuksellaan ja taidoillaan nykyistä vaativammista työtehtävistä. Tämä käsitys oli heillä selvästi yleisempää kuin alueen suomalaistaustaisilla työllisillä. Suurten kaupunkien välillä ei tässäkin tapauksessa ollut suuria eroja, mutta Vantaalla asuvista korkeasti koulutetuista ulkomaalaistaustaisista työllisistä jopa yli neljännes toimi vuonna 2014 työntekijätason am-

matissa (Kuvio 4). (Saukkonen & Peltonen 2018, 45–46, ks. myös Larja & Luukko 2018.)

ESPOOSSA ASUVILLA ulkomaalaistaustaisilla on keskimäärin paremmat tulot kuin vastaavilla henkilöillä Helsingissä ja Vantaalla. Vuonna 2016 valtionveronalaisten tulojen keskiarvo oli Tilastokeskuksen tulotilaston perusteella Espoon maahanmuuttajilla 26 680 euroa, Helsingissä 23 562 euroa ja Vantaalla 23 196 euroa. Kaikkissa kaupungeissa miesten keskimääräiset tulot olivat varsin selvästi naisten keskimääräisiä tuloja korkeammat. Koko maan valtionveronalaisten tulojen perusteella rakennettuihin tulokvartileihin kaupunkien maahanmuuttajat sijoittuvat myös osin toisistaan poikkeavilla tavoilla. Helsingissä oli eniten alimpaan kvartiiliin kuuluvia henkilöitä (43 %), kun taas Espoossa oli eniten ylimpään kvartiiliin kuuluvia (22 %).⁶ (Saukkonen 2018a)

5) ”Muihin työntekijöihin” sisältyy monia tuki-toimintoja kuten siivous.

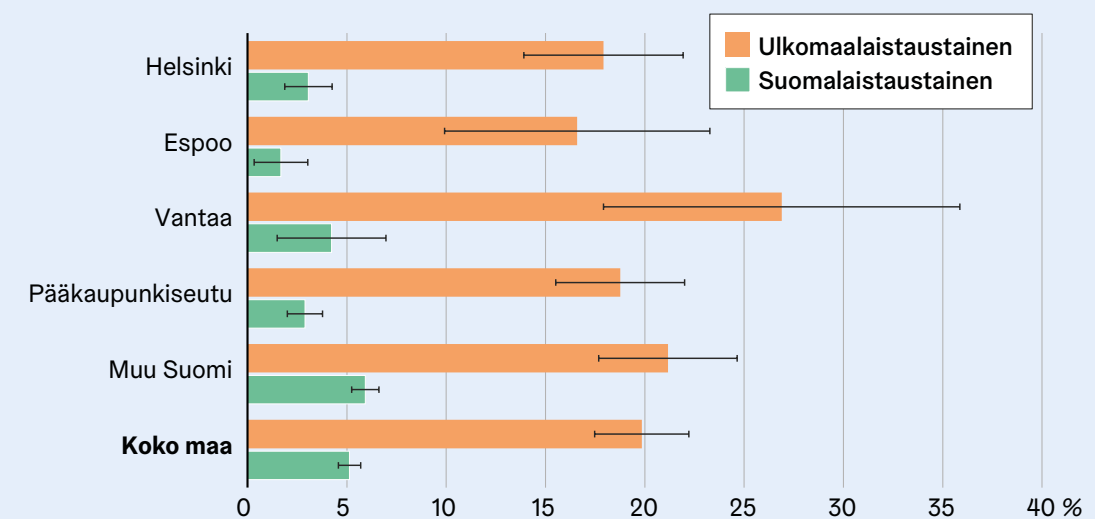
6) Tuloluokkiin jakautumisen tarkastelussa on huomioitu vain ne, joilla oli valtionveronalaista tuloja vuonna 2016.

KUVIO 3. Ulkomaalaistaustaisten osuus pääkaupunkiseudulla 31.12.2017, %.

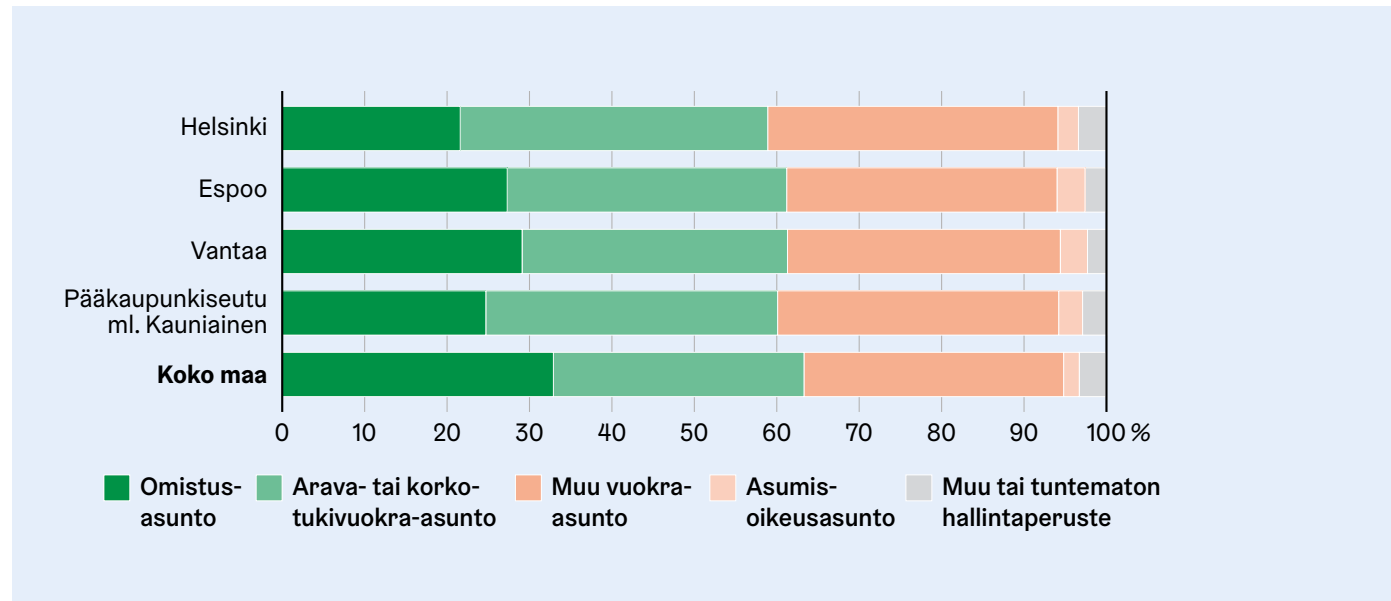
KUVIO 4.

Työntekijätason ammateissa työskentelevät korkeakoulutetut syntyperän mukaan vuonna 2014, %.

– Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus.

KUVIO 5.
Maahanmuuttajien asunnon hallintaperuste vuonna 2016, %.

– Lähde: Tilastokeskus.

ASEMA TYÖMARKKINOILLA ja tulotaso heijastuvat joiltain osin asumiseen, mihin toki vaikuttavat myös paikallinen asuntorakenne, asuntojen hinnat ja ihmisten yksilölliset intressit. Tilastokeskuksen asuntoväestöä koskevan tilaston perusteella omistusasuminen on pääkaupunkiseudulla selvästi harvinaisempaa maahanmuuttajien kuin kantaväestön keskuudessa, ja melko suuri osa maahanmuuttajista asuu arava- ja korkotukivuokra-asunnoissa (ARA-asunnot). Vuoden 2016 tietojen perusteella omistusasunnossa asuvien maahanmuuttajien osuus kaikista ulkomailla syntyneistä ulkomaalaistaustaisista oli kuitenkin Espoossa ja Vantaalla selvästi korkeampi kuin Helsingissä, missä puolestaan ARA-asunnossa asuvien osuus oli korkeampi (Saukkonen 2018a).

Kotouttamisohjelmat näyttävät erilaisemmilta kuin mitä ne ovat

Monilla muillakin väestörakenteen, kotoutumisen ja elinolojen alueilla voitaisiin verrata keskenään Helsinkiä, Espoota ja Vantaata. Lopputulos on useimmissa asiayhteyksissä sama: pääkaupunkiseutu on suurimmaksi osaksi melko yhdenmukainen, katsottiin sitä

mistä suunnasta tahansa. Toisaalta se ei ole kuitenkaan kaikkialla täysin samanlainen, vaan kaupunkien välillä on eroja. Suurimmat erot ovat usein Espoon ja Vantaan välillä, ja Helsinki asettuu ikään kuin näiden kahden kaupungin väliin. Kooltaan muita suurempi Helsinki näyttyy myös kaikista monimuotoisimpana. (Saukkonen & Peltonen 2018, 70.)

NÄKYVÄTKÖ KUNTIEN väliset erot paikallisissa kotouttamisohjelmissä? Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) velvoittaa kunnat laatimaan kotouttamisohjelman, joka pitäisi hyväksyä kunnanvaltuustossa ja tarkistaa vähintään kerran neljässä vuodessa. Helsinki, Espoo ja Vantaa ovat vastikään saaneet paitsi kuntavaalien jälkeiset uudet strategiat (tai vastaavat) sekä vuonna 2018 uudet kotouttamisohjelmat. Näitä strategioita ja ohjelmia voidaan nyt lyhyesti vertailla etenkin suhteessa edellä esille nostettuihin eroihin ja yhtäläisyyksiin kaupunkien välillä.

KAUPUNKIEN STRATEGIOIDEN tasolla ei sinänsä ole näissä asioissa suuria eroja Helsingin, Espoon ja Vantaan välillä. Kaikissa uskotaan ulkomaalaistaustai-

sen väestön kasvavan sekä absoluuttisesti että suhteellisesti. Työperusteisen maahanmuuton lisääminen nousee esille etenkin Helsingissä. Kotoutumisen edistäminen koetaan haasteeksi, johon halutaan myös panostaa. Kasvatuksen (ml. varhaiskasvatus) ja koulutuksen kysymykset ovat vahvasti esillä, samoin syrjäytymisen sekä alueellisen ja sosiaalisen eriytymisen (segregaation) ongelmat ja niiden ratkaiseminen. (Espoon kaupunki 2017; Helsingin kaupunki 2017; Vantaan kaupunki 2017.)

KOTOUTTAMISOHJELMAT näyttävät ensi silmäyksellä hyvin erilaisilta. Helsingin ohjelma on laadittu kaupunkistrategian kotoutumisen tavoitteiden toteuttamiseksi. Siinä on nostettu esiin neljä teemaa⁷, joista kullekin on kirjattu tavoitteita, toimenpiteitä ja mittareita sekä toteuttamisesta vastaavat tahot. Ohjelmaan on koottu strategiakauden aikana kehitettävät uudet toimenpidekokonaisuudet sekä kotoutumista tukevat hankkeet kaikilta toimialoilta. Toimenpiteitä on kaikkiaan 66 kappaletta. Miltei puolet niistä on lähtöisin maahanmuut-

⁷ Helsinki on: osaavan työvoiman kaupunki; maailman vaikuttavin paikka oppia; avoin ja osallistava; ehkäisee eriarvoistumista.

tajien kasvatuksen ja koulutuksen kehittämissuunnitelmasta vuosille 2018–2021. (Helsingin kaupunki 2018.)

ESPOON TUORE kotouttamisohjelma nostaa puolestaan esiin vain valtuustokauden keskeisimmät asiaan liittyvät tavoitteet. Ohjelmassa esitetään yhdeksän tavoitetta ja niille seurantamittarit. Sen sijaan keinojen osalta on katsottu, että niistä on mielekkäämpi sopia vuosittain erikseen toimialojen ja tulosyksiköiden tuloskorttien sekä kaupungin talousarvion valmistelun yhteydessä. (Espoon kaupunki 2018.) Vantaan kotouttamisohjelma koostuu puolestaan osana Vantaan hyvinvointiohjelmaa vuosille 2018–2022 kaupunginvaltuustossa hyväksytystä monikulttuurisuussuunnitelmasta ja muista suunnitelmista. Monikulttuurisuussuunnitelman ulkopuolelle on jätetty työllisyyteen, yrittäjyyteen ja henkilöstöpolitiikkaan liittyvät tavoitteet, jotka on kirjattu kaupungin strategian elinvoimatavoitteisiin. (Vantaan kaupunki 2018.)

NÄIDEN EROJEN yli katsottuna kaupunkien kotouttamisohjelmat ovat kuitenkin suurissa kysymyksissä melko yhdenmukaisilla linjoilla. Niistä ei paljastu sellaisia eroja, jotka olisi helposti yhdistettävissä väestörakenteen eroihin tai eroihin maahanmuuttajien tai laajemmin ulkomaalaistaustaisten kotoutumisessa. Myös tässä tapauksessa Helsinki käsittelee asioita laveimmalla otteella sekä maahanmuuttajien erilais-

ten taustojen että eri toimialojen osalta. Vantaan ohjelmassa korostuvat turvapaikanhakijat ja pakolaiset, vaikka pakolaistaustaisten osuus ei kaupungissa olekaan sen korkeampi kuin muualla. Vantaan ohjelma painottaa myös enemmän hyviä väestösuhteita ja järjestöjen roolia ja kumppanuuksia, Espoon ohjelmassa esille nousevat vahvasti lapsiin ja nuoriin liittyvät kysymykset sekä maahanmuuttajien työllisyys.

Tulevaisuus: samankaltaistumista vai eriytymistä?

Viime aikoina on voimakkaasti vahvistunut käsitys, jonka mukaan maahanmuuttajien kotoutuminen on ensisijaisesti paikallistasolla tapahtuvien prosessien muodostama kokonaisuus (OECD 2018; Saukkonen 2018b). Jokainen paikkakunta on erilainen esimerkiksi väestörakenteidensa, koulutusmahdollisuuksiensa, työmarkkinoidensa sekä arvomaailmansa ja ilmapiirinsä suhteen. Näiden erojen ja niiden tuottamien mahdollisuuksien ja haasteiden johdosta myös kotouttamispolitiikan ja kotouttamispalvelujen tulee olla suunniteltu paikallisia oloja silmällä pitäen.

SUOMEN PÄÄKAUPUNKISEUTU muodostaa kansainvälisestäkin kiinnostavan kokonaisuuden. Helsinki on kaupungeista selvästi suurin, ja sen asema pääkaupunkina tuottaa sille muutenkin erityisaseman. Melko samankokoisista kaupungeista muodostuva metropolialue,

jonka kunnilla on paljon itsenäistä päätösvaltaa, on kuitenkin Euroopassa harvinainen. Maahanmuutto on muuttanut pääkaupunkiseutua merkittävästi kolmen viime vuosikymmenen aikana, ja seudusta kokonaisuudessaan on tullut etnisesti ja kulttuurisesti monimuotoinen. Tämä lisää pääkaupunkiseudun kansainvälistä kiinnostavuutta.

TÄLLÄ HETKELLÄ Helsinki, Espoo ja Vantaa muistuttavat maahanmuuton ja sen väestöllisten seurausten osalta toisiaan varsin paljon. Maahanmuuttajien kotoutumisen ja ulkomaalaistaustaisten elinolojen osalta kaikissa kaupungeissa näyttäisi olevan samantyyppisiä haasteita ja kysymyksiä. Kotouttamispolitiikan osalta Helsinki, Espoo ja Vantaa vaikuttavat myös olevan samoilla linjoilla mitä tulee maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseen, hyvien etnisten suhteiden varmistamiseen ja monikulttuurisen paikallisyhteisön periaatteiden luomiseen.

JOITAIN EROJA kaupunkien väliltä kuitenkin löytyy, ja ne ovat pääsääntöisesti kytkettävissä eroihin muuttoliikkeen tuottamissa erilaisissa demografisissa painotuksissa ja profiileissa. Nyt on hyvä aika pohtia, ovatko erot kasvamas- vai pienenemässä. On mahdollista, että asiat tasoittuvat, mutta ehkä todennäköisempänä voi kuitenkin pitää, että nyt havaittavissa olevat trendit jatkuvat. Tällöin esimerkiksi Espoossa ja Vantaalla ulkomaalaistaustaisten suh-

Omistusasunnossa asuvien maahanmuuttajien osuus kaikista ulkomailla syntyneistä ulkomaalaistaustaisista oli kuitenkin Espoossa ja Vantaalla selvästi korkeampi kuin Helsingissä.

HELSINGIN KAUPUNKI / TUOMAS JUUSHEIMO

teellinen osuus väestöstä olisi jatkossa vielä korkeampi Helsinkiin verrattuna. Lisäksi voi hyvin olla, että jatkossa(kin) Espoo houkuttelee enemmän koulutettuja maahanmuuttajia, joista monet ovat lähtöisin Kiinasta tai Intiasta, ja Vantaa puolestaan lähelle työpaikkoja ja omistusasuntoihin kaipaavia esimerkiksi virolais- ja venäläis- tai neuvostoliittolais-taustaisia maahanmuuttajia. On myös oletettavissa, että ulkomaalaistaustaisten osuus väestöstä kaikissa kaupungeissa kasvaa etenkin siellä, missä heidän väestöosuutensa on jo nyt keskimääräistä suurempi.

SILTÄ OSIN kun olosuhteet ja haasteet ovat yhtäläisiä, pääkaupunkiseudulla on mielekästä harjoittaa yhdenmukaista kotouttamispolitiikkaa ja hyvien etnisten suhteiden rakentumiseen tähtäävää sekä seudun monietnisuuden ja monikulttuurisuuden muuten huomioivaa politiikkaa. Pääkaupunkiseutu muodostaa elinympäristönä kokonaisuuden, jossa kuntarajoilla on vain joiltain osin merkitystä. Lisäksi monet ihmiset muuttavat elämänsä aikana kunnasta toiseen. Siksi tärkeimmistä periaatteista olisi hyvä olla seudullinen yksimielisyys. Maakunta- ja sote-uudistuksen yhteydessä

suunniteltu kasvupalvelujen (ja niiden mukana kotoutumista edistävien palvelujen) siirtyminen pääkaupunkiseudun kuntayhtymälle voisi tarjota tähän hyvän mahdollisuuden.

JOS KAUPUNKIEN väliset erot jatkossa kasvavat, ja niihin muodostuu erilaisia toimintaympäristöjä ja erilaisia haasteita ja mahdollisuuksia, palvelujen suunnittelussa ja etenkin kotouttamispolitiikan toteutuksessa on syytä tiedostaa kaupunkien erot. Huomiota ja resursseja on kohdistettava erilaisiin olosuhteisiin parhaiten sopivalla tavalla. Kun-

Kuntarajan ylittävä väestörakenteeltaan melko yhtenäinen mutta samalla monikulttuurinen alue näyttäisi olevan kehittymässä seudun itäiseen reunaan, ulottuen Hakunilasta Kallahteen ja Meri-Rastilaan.

nille on hyvä jäädä tarpeeksi paikallista liikkumavaraa tekemään oikeita ratkaisuja riittävillä resursseilla. Vantaan ja Espoon kotouttamisen ja muun maahanmuuttoa huomioivan politiikan pitäisi ehkä kymmenen vuoden päästä olla melko erilaista.

JOLTAIN OSIN pääkaupunkiseudulle näyttäisi myös syntyvän alueita, joissa olosuhteet ovat melko samanlaisia kuntarajan molemmin puolin, mutta erilaisia kuin kunnassa keskimäärin. Tällä hetkellä kuntarajan ylittävä väestörakenteeltaan melko yhtenäinen mutta samalla monikulttuurinen alue näyttäisi olevan kehittymässä etenkin seudun itäiseen reunaan, Hakunilasta Kallahteen ja Meri-Rastilaan ulottuvalle kaistaleelle. Myös tällaisessa tapauksessa on perusteltua, että yhteistyö ja tiedonvaihto pelaavat kuntarajan ylitse. Yhteistä linjaa kannattaa hakea aina kuin se on mahdollista, ja eroja ylläpitää vain silloin kun se on välttämätöntä. ■

Pasi Saukkonen toimii erikoistutkijana Helsingin kaupunginkanslian kaupunkitutkimus ja -tilastot - yksikössä. Hän on dosentti Helsingin ja Jyväskylän yliopistoissa.

Lähteet

- Espoon kaupunki (2017). Espoo-tarina. Espoo: Espoon kaupunki.
- Espoon kaupunki (2018). Kotouttamisohjelma 2018–2021. Espoo: Espoon kaupunki.
- Helsingin kaupunki (2017). Maailman toimivin kaupunki – Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021. Helsinki: Helsingin kaupunki.
- Helsingin kaupunki (2018). Kaikkien Stadi. Helsingin kotouttamisohjelma 2017–2021. Helsinki: Helsingin kaupunki.
- Larja, Liisa & J. Luukko (2018). Koulutuksen ja työn vastaavuus. Teoksessa Toivanen, M. Väänänen, A., Kurki, A-L, Bergbom, B. & Airila, A. (toim.): Moni osaa! Työpaikkaosaaminen monikulttuurisilla työpaikoilla. Helsinki: Työterveyslaitos.

Nieminen, Tarja, H. Sutela & U. Hannula (2015). Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014. Helsinki: Työterveyslaitos, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Tilastokeskus.

OECD (2018). Working Together for Local Integration of Migrants and Refugees. Paris: OECD.

Saukkonen, Pasi (2018a). Maahanmuuttajien kotoutuminen Helsingissä 2016: työllisyys, tulot ja asuminen. Tutkimuskatsauksia 3. Helsinki: Helsingin kaupunginkanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot.

Saukkonen, Pasi (2018b). Kotoutuminen tapahtuu kaupungeissa. OECD:n raportti tarjoaa hyviä neuvoja kotouttamiseen paikallistasolla. Työpapereita 5/2018. Helsinki: Helsingin kaupunginkanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot.

Saukkonen, Pasi & J. Peltonen (2018). Eroja ja yhtäläisyyksiä. Ulkomaalaistaustaiset pääkaupunkiseudulla Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimuksen valossa. Tutkimuskatsauksia 2/2018. Helsinki: Helsingin kaupunginkanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot.

Vantaan kaupunki (2017). Valtuustokauden strategia 2018–2021. Vantaa: Vantaan kaupunki.

Vantaan kaupunki (2018). Vantaan hyvinvointiohjelma 2018–2022. Vantaa: Vantaan kaupunki.

Vilkama, Katja (2011). Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? Kantäväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla. Tutkimuksia 2/2011. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Turvapaikanhakijoina

Suomeen tulleiden irakilaisten oppimiskokemuksia Suomessa ja Suomesta

HELSINGIN KAUPUNKI / ELISE KULMALA

► **Suomeen saapui vuonna 2015** tavallista suurempi määrä turvapaikanhakijoita, joista suurin osa tuli Irakista. Helsingin kaupungin kaupunkitutkimus ja -tilastot -yksikössä alettiin seurata pientä hyvin koulutettujen tai muutoin ammattitaitoisten irakilaisten ryhmää, jota haastateltiin kolme kertaa vuosien 2015–2018 aikana. Tässä artikkelissa tarkastellaan, millaisia oppimiskokemuksia heillä on ollut suomalaisesta kulttuurista, suomalaisen yhteiskunnan toiminnasta ja sosiaalisista suhteista suomalaisten kanssa. Tutkimusasetelma on poikkeuksellinen, sillä vastaavaa pitkäaikaistutkimusta ei ole turvapaikanhakijoista tehty aiemmin Suomessa.

Tutkimuksen taustaa

Vuonna 2015 Euroopan puheenaiheena olivat turvapaikanhakijat, joita saapui Suomeenkin huomattavasti tavallista enemmän. Kyseisenä vuonna Suomeen tehtiin yli 32 000 turvapaikkahakemusta, kun esimerkiksi vuonna 2014 hakemuksia saapui noin 3 600 ja vuonna 2016 enää hieman yli 5 600 (Maahanmuuttovirasto 2015; 2018). Vuoden 2015 kaikista turvapaikkahakemuksista reilu 20 000 oli irakilaisten tekemiä (Maahanmuuttovirasto 2018). Vuonna 2016 tehdyn selvityksen mukaan noin puolella turvapaikanhakijoista oli peruskoulun jälkeisiä opintoja. Kartoitukseen osallistuneesta noin tuhannesta turvapaikanhakijasta 16 prosenttia oli suorittanut korkeakoulututkimuksen, ja 11 prosentilla oli korkeakouluopintoja takanaan. (Sandberg & Stordell 2016, 17.)

HELSINGIN KAUPUNGIN kaupunkitutkimus ja -tilastot -yksikössä päätettiin tehdä tutkimus pienestä, valikoituneesta joukosta ammattitaitoisia tai muutoin hyvin koulutettuja turvapaikanhakijoita. 22:ta englannin kielen taitoista irakilaista haastateltiin ensimmäisen kerran marraskuun 2015 ja huhtikuun 2016 välisenä aikana, jotta Suomeen turvapaikanhakijana tulleiden alkutaipaleesta ja uuteen maahan sopeutumisesta saataisiin lisää tietoa. Tämän jälkeen haastatelluista seitsemän, joista kolme naisia, sai luvan jäädä Suomeen, ja hei-

dän polkujaan Suomessa ja suomalaisilla työmarkkinoilla seurattiin kaupungin tutkimuksissa aina kevääseen 2018 asti (Yijälä & Luoma 2018; Yijälä & Nyman 2017).

SUOMEN JA IRAKIN välinen kulttuurinen etäisyys on suuri, minkä vuoksi monet tavat ja käytännöt voivat olla vieraita juuri maahan muuttaneelle. Tässä artikkelissa tarkastellaan, millaisia asioita vuonna 2015 Suomeen saapuneet irakilaiset osaajat ovat oppineet maassa asuessaan. Millaisia muutoksia heidän arvoissaan ja asenteissaan on tapahtunut? Miten heidän suhteensa suomalaisiin on kehittynyt noin kahden ja puolen vuoden maassaolon aikana?

KULTTUURISTA OPPIMISTA voidaan lähestyä akkulturaatioteorian näkökulmasta. Akkulturaatiolla tarkoitetaan yksilön sopeutumis- ja muutosprosessia, joka edellyttää pitkäkestoista vuorovaikutusta eri kulttuureja edustavien ihmisten välillä ja jonka seurauksena joko toisen tai molempien kulttuuriset mallit muuttuvat ja sopeutuminen uuteen kulttuuriin alkaa (Redfield, Linton & Herskovits 1936). Akkulturaatioprosessin aikana maahanmuuttajan on valittava, kuinka paljon hän haluaa säilyttää omaa kulttuuriaan uudessa maassa ja kuinka paljon puolestaan omaksua uutta (Berry 1997).

HELSINGIN KAUPUNKI / JULIUS KONTTINEN

AKKULTURAATIOTUTKIMUKSESSA sopeutumista voidaan kuvailla eri ulottuvuuksien avulla. Sosiokulttuurinen sopeutuminen on kulttuurista oppimista: maahanmuuttajan on tärkeää omaksua sellaisia taitoja, joita hän tarvitsee uudessa maassa arjessa selviytymiseen ja sosiaalisten suhteiden luomiseen (esim. Ward 2001). Psykologinen sopeutuminen on yhteydessä psyykkiseen ja emotionaaliseen hyvinvointiin ja elämäntyytyväisyyteen (Berry 1997). Taloudellisen sopeutumisen käsitteellä voidaan mitata työllistymistä sekä työn mielekkyyttä ja vaikuttavuutta uudessa kulttuurissa (Berry 1997, 14). Neljäntenä ulottuvuutena on tutkittu maahanmuuttajien sosiopsykologista sopeutumista, jolla tarkoitetaan yksilön identiteetissä, arvoissa ja asenteissa tapahtuvia muutoksia (Liebkind ym. 2012). Tässä artikkelissa huomio kiinnittyy haastateltujen oppimiskokemusten tarkastelun vuoksi pääasiassa heidän sosiokulttuuriseen ja sosiopsykologiseen sopeutumiseensa.

Aineisto

Tutkimukseen osallistunut joukko irakilaisia turvapaikanhakijoita on pieni

ja valikoitunut. Toisin kuin monet muut vuonna 2015 Suomeen saapuneet turvapaikanhakijat, haastatellut ovat koulutettuja ja englannin kielen taitoisia. Monella oli kotimaassaan mieluisa työpaikka ja hyvät ansiot, mutta Suomessa heidän tehtävänä on ollut elämän rakentaminen täysin vieraassa kulttuurissa ja ympäristössä.

ENSIMMÄISELLE haastattelukierrokselle osallistui 22 oleskelulupahakemukseensa päätöstä odottavaa turvapaikanhakijaa. Tällöin haastatellut asuivat vastaanottokeskuksessa tai kotimajoituksessa Helsingissä ja Turussa. Heistä seitsemän, joista kolme naisia, sai luvan jäädä Suomeen, ja heidät haastateltiin toistamiseen alkuvuodesta 2017 ja kolmannen kerran keväällä 2018. Tavoitteena oli tuottaa tietoa koulutettujen turvapaikanhakijataustaisen maahanmuuttajien taloudellisesta sopeutumisesta Suomessa, mutta tarkastelussa hyödynnettiin myös sopeutumisen muita ulottuvuuksia: millaisia sosiaalisia suhteita haastatellut ovat luoneet suomalaisiin, millaisena suomalainen kulttuuri näyttää heille, millaisia työelämäpolkuja heillä on ollut ensimmäisen vajaan kolmen Suomessa vietetyn vuoden ajan

ja miten he ovat pärjänneet Suomessa taloudellisesti?

SEURAAVAKSI tarkastelun kohteena ovat seitsemän turvapaikanhakijana tulleen kokemukset siitä, millaisia asioita he ovat Suomessa asuessaan oppineet. Analyysin tulokset pohjautuvat pääsääntöisesti kolmannella haastattelukierroksella saatuihin vastauksiin. Tällöin haastatellut olivat asuneet Suomessa noin kaksi ja puoli vuotta ja heillä oli mahdollisuus reflektoida kokemiaan asioita jo melko pitkällä aikavälillä.

Haastateltujen oppimiskokemuksia vajaan kolmen Suomessa vietetyn vuoden ajalta

Tuloksia luettaessa on hyvä pitää mielessä se, että Irakissa vallitsee kollektivistinen kulttuuri, jossa perhettä ja yhteisöä arvostetaan suuresti. Maassa ei tunneta sosiaaliturvaa, ja vaikeina aikoina perheenjäsenet huolehtivat toisistaan. Naisten asema on Irakissa monin tavoin rajoitettu, eikä heillä ole samantyyppisiä oikeuksia tai vapautta, kuin mihin Suomessa on totuttu. Laajan perheen ympäröimänä asuneet haastatellut jättivät kotimaansa ja lähtivät hakemaan turvapaikkaa yksin, ilman läheisten tukea

Voimakkaimpana henkilökohtaisena oppimiskokemuksena haastateltujen puheessa toistuu itsenäistyminen ja vastuun ottaminen omasta itsestään. Perheen ja yhteisön luomat tukiverkot jäivät Irakiin.

ja turvaa. Haastatelluista naiset pääsivät Suomeen tulon alkuaikoina asumaan suomalaisiin perheisiin, kun taas miehet asuivat pääsääntöisesti vastaanottokeskuksissa ja yksityismajoituksissa. Kolmannen haastattelukierroksen aikoihin seitsemästä haastatelluista viisi asui yksin, yksi perheensä kanssa ja yksi suomalaisen puolisonsa kanssa.

Suomalaisesta kulttuurista opittua

Usein toistuvia stereotyyppioita suomalaisesta kulttuurista ovat runsas kahvin juominen, hiljaisuus sekä ihmisten vaalima yksityisyys ja oman tilan tarve. Nämä stereotyyppit ovat myös todellisia haastateltujen kokemuksia ja kuvauksia siitä, mitä he mainitsevat oppineensa suomalaisesta kulttuurista tai millaisia tapoja he ovat omaksuneet. Yksi haastatelluista kertoo alkaneensa perisuomalaiseen tapaan juoda kahvia päivittäin. Toinen taas sanoo ensin vihanneensa suomalaista ruokaa, mutta hänen inhonsa on lopulta vaihtunut mieltymykseksi suomalaiseen ruokaan sen terveellisuuden vuoksi. Samaisen haastatellun mukaan hänen oma äänensä käyttäytymisensä esimerkiksi julkisissa liikennevälineissä on vaihtunut koväänisten ihmisten karsastamiseen:

”I think I was noisy in the buses and now I am super super quiet. And I hate noisy people. [nauraa] I have integrated.”

SUOMALAISTEN TÄSMÄLLISYYS ja lakien noudattaminen saavat myös mainintoja haastatteluissa. Sitä, että lakia ja erilaisia sääntöjä kunnioitetaan ja noudatetaan, on opittu arvostamaan. Toimivaan järjestelmään sisältyy kuitenkin byrokratiaa, joka on aiheuttanut harmaita hiuksia niille haastatelluista, jotka ovat yrittäneet yhdistää pieniä tuloja ja sosiaalietuuksia. Byrokratia saa siitä huolimatta myös kiitosta, sillä säännöt ovat samat kaikille ja niiden kanssa oppii elämään.

SUOMALAISEN KULTTUURIN omaksuminen on silti paljon muutakin kuin kahvin nauttimista ja sääntöjen opettelemista. Osa oppimiskokemuksista on sävyllään negatiivisia. Monen haastatellun on ollut vaikea ymmärtää ihmisten välistä etäisyyttä ja yksityisyyden tarvetta Suomessa. Toisaalta yksi haastatelluista kuvaa itseään epäsosiaaliseksi persoonaksi, jonka on helpompi olla Suomessa, jossa jokainen on vastuussa omista tekemisistään, kuin yhteisöllisessä Irakissa. Kyseinen haastateltu kokee suomalaisen tavan olla ja elää läheisemmäksi itselleen kuin irakilaisen, mutta hän myös toteaa, että hänen erakkomainen luonteensa on vain vahvistunut Suomessa. Maahanmuuttajien sopeutumisesta tehtyjen tutkimusten mukaan kantaväestön edustajien kanssa solmittujen sosiaalisten suhteiden vähyyks voi hidastaa sosiokulttuurista mutta myös taloudellista sopeutumista uudessa maassa (esim. Vinokurov ym. 2017). Tämän vuoksi maahanmuuttajien sosiaalisia taitoja tulisi tukea sen sijaan, että heidän annetaan sulkeutua yksinäisyyteen tai omiin etnisiin ryhmiinsä.

SUOMEN KIELEN oppimisessa haastatellut ovat yhtä lukuun ottamatta vielä siinä vaiheessa, että kommunikointi suomalaisten kanssa onnistuu parhaiten englannin kielellä. Suomen kielen merkitys sopeutumisen edistäjänä sai kuitenkin vain vähän mainintoja. Suomen kielen osaaminen on haastateltujen mukaan ennen kaikkea työllistymisen edellytys, ja tunne yhteiskunnan täysivaltaisesta jäsenyydestä näyttäisi vahvistuvan enemminkin kantaväestön osoittamasta arvostuksesta ja hyväksynnästä kuin sujuvasta kielitaidosta.

Henkilökohtaiset oppimiskokemukset ja arvot

Voimakkaimpana henkilökohtaisena oppimiskokemuksena haastateltujen puheessa toistuu itsenäistyminen ja vastuun ottaminen omasta itsestään. Perheen ja yhteisön luomat tukiverkot jäivät Irakiin, ja vaikka monen haastatellun sosiaaliset verkostot koostuvat Suomessa pääosin muista irakilaisista, jokaisen on pitänyt Suomessa oppia tulemaan toimeen omillaan.

SUOMESSA YHTEISKUNTA vastaa taloudellisesta turvasta, mikä on uusi asia Irakista muuttaneille. Kattavan sosiaaliturvan ansiosta jonkinlainen toimeentulo on taattu kaikille, mutta perusturvan varassa eläminen voi olla vaikeaa lähtömaan mittapuulla hyvään elintasoon tottuneille. Rahat on saatava riittämään korkeiden elinkustannusten Suomessa, ja etenkin Helsingissä jo pelkät asumismenot vievät suuren osan kuukausittaisista tuloista. Yksi naisista kertoo panostaneensa Irakissa kauniisiin merkkivaatteisiin,

HELSINGIN KAUPUNKI / JULIUS KOHTINEN

mutta Suomessa hänen on täytynyt opetella ostamaan vaatteensa käytettynä. Haastattelun mukaan muutos elintasossa oli alkuun vaikea kohdata, mutta kokemus on vaikuttanut merkittävästi hänen arvoihinsa: elämässä on muitakin sisältöjä kuin kalliit vaatteet ja tavarat.

ARVOMAAILMAN ja ajatusten muuttaminen on toinen haastateltujen mainitsema tärkeä henkilökohtainen oppimiskokemus. Uskonnollisessa ja patriarkalisessa maassa asuneille Suomen vapaa ilmapiiri on uusi asia. Etenkin naiset kokevat, että Suomessa he ovat vapaita olemaan sellaisia, kuin haluavat. Täällä ei myöskään tarvitse pelätä, millaisista asioista voi keskustella tai kirjoittaa. Kaksi naisista mainitsee, että Suomessa heille on tarjoutunut mahdollisuus harrastaa asioita, joita Irakissa ei pidetty naisille soveliaana. Sallivaan ilmapiiriin pääseminen onkin saanut haastatellut kyseenalaistamaan

oman kotimaansa sekä kulttuurisia että uskonnollisia tapoja ja normeja:

”There is a lot of things like... we have them already from the family and the culture, but we don't think [if] it is right or no, is it wrong or no. So, now I think here in Finland, the best thing [is that] now I can think.”

VAIKKA TIUKKOIHIN sääntöihin tottuneille naisille ero suomalaisen ja irakilaisen yhteiskunnan välillä voi olla jopa suurempi kuin miehille, myös miesten aja-

tusmaailmassa on tapahtunut muutoksia. Yksi miehistä kertoo tullessaan aiempaa tietoisemmaksi ihmisoikeuksista ja olevansa avoimempi kohtaamaan esimerkiksi erilaisuutta. Hänen mukaansa monet edellä mainitun kaltaiset asiat ovat osin vielä abstrakteja hänelle, mutta Suomessa asuessaan hän on alkanut pohtia tällaisia kysymyksiä aiempaa enemmän.

Sosiaalisten suhteiden opettamaa

Yksi kiinnostavimmista teemoista haastatteluaineistossa on se, millainen prosessi sosiaalisten suhteiden luominen suomalaisiin on ollut haastatelluille. Suomalaista yhteiskuntaa pidetään yleisesti ottaen melko sulkeutuneena ja vaikeasti lähestyttävänä, mutta siitä huolimatta toisen haastattelukierroksen aikaan kaikki kolme naista ja yksi mies kertoivat saaneensa useita suomalaisia ystäviä ja ammatillisia kontakteja. Heidän

sosiokulttuurinen sopeutumisensa näytti tuolloin edistyvän myönteisellä tavalla. Kolmannella haastattelukierroksella heidän näkemyksensä suomalaisista olivat kuitenkin muuttuneet aiempaa kielteisemmäksi. Alun innostus verkostojen luomisesta oli vaihtunut pettymykseen ja kantaväestön edustajista etäännyntiin. Seitsemästä haastatellusta kolme mainitsi sanan ”luottamus” siinä merkityksessä, että he ovat oppineet olemaan luottamatta suomalaisiin.

LUOTTAMUSPULA juontuu haastateltujen kertoman perusteella ihmissuhteissa kohdattuihin pettymyksiin. Haastatellut eivät halunneet kertoa yksityiskohtaisesti henkilökohtaisista asioistaan, mutta heidän puheestaan on tulkittavissa mahdollinen syy välien viilenemiseen. Suomalaisen innostus tarjota apuaan maahan saapuneille turvapaikanhakijoille on laantunut, ja ihmissuhteet, joita haastatellut pitivät ystävytenä, olivatkin jotain muuta: kantaväestön edustajien hetkellistä halua auttaa hädässä olevia. Yhden laajasti verkostoituneen haastatellun mukaan suomalaiset hyväksyvät turvapaikanhakijat niin kauan, kun nämä käyttäytyvät suomalaisten näkökulmasta oikealla tavalla. Toisaalta toinen sosiaalisten suhteiden haalenemista kokenut haastateltu kertoo oppineensa ymmärtämään, että ihmissuhteiden täytyy perustua realistiseen asetelmaan, eli kahden tasavertaisessa asemassa olevan ihmisen molemminpuoliseen haluun pitää yllä ystävyttä. Tällöin suomalaisesta voi hänen mukaansa saada todellisen ja pitkäaikaisen ystävän.

Tulevaisuudensuunnitelmia

Kolmen haastattelukierroksen aikana korostui sosiaalisten suhteiden merkitys haastateltujen sosiokulttuuriselle sopeutumiselle mutta myös kokonaisvaltaiselle akkulturaatiolle. Myönteiset kokemukset suomalaisten kanssa solmituista suhteista ovat lisänneet haastateltujen hyvinvointia merkittävästi, kun taas pettymykset ihmissuhteissa ja vaikeudet luoda kontaktia suomalaisiin ovat aiheuttaneet ulkopuolisuuden tunteita. Haastateltujen kokemukset niin suomalaisista kuin suomalaisesta kulttuurista ja yhteiskunnasta voivatkin vaikuttaa merkittävästi siihen, miten heidän akkulturaa-

tioprosessinsa etenee ja millaiseksi he kokevat tulevaisuutensa Suomessa.

VIIMEISELLÄ HAASTATTELUKIERROKSELLA seitsemästä haastatellusta kaksi oli sitä mieltä, että Suomesta pois muuttaminen on realistinen vaihtoehto. Heidän lisäksi yksi saattaisi palata kotimaahansa, jos olot siellä paranisivat. Kahdessa ja puolessa vuodessa suomalainen yhteiskunta on jäänyt kahdelle muuttoa harkitsevalla etäiseksi, vaikka toisella heistä oli maahanmuuton alkuvaiheessa suomalaisia ystäviä ja tuttavuuksia. Sopeutumista on vaikeuttanut ennen kaikkea se, että riittävää ja oikeanlaista työtä on ollut vaikea saada. Harjoitelluista ja pienimuotoisista keikkatoista huolimatta kiinnittyminen yhteisöihin, joissa olisi myös kantaväestön edustajia, on ollut hidasta. Vaikka jonkun haastatellun tie veisi jossain vaiheessa pois Suomesta, täällä vietetty aika on kuitenkin opettanut jotain tärkeää: itsenäistä elämää ja itsestä huolta pitämistä.

LOPUT HAASTATELLUISTA voivat nähdä itsensä Suomessa myös tulevaisuudessa, vaikka kolmannen haastattelukierroksen aikaan vain yksi heistä oli kokopäivätoisissa. Kulttuuristen käytäntöjen oppiminen ja yhteiskunnan toimintatapojen ymmärtäminen ovat auttaneet kotoutumisessa, ja Suomi koetaan paikaksi, joka voi tarjota Irakia paremmat edellytykset hyvään elämään. Toive työllistymisestä ja veronmaksajaksi pääsemisestä on kuitenkin toistunut voimakkaasti kaikilla haastattelukierroksilla. Työpaikan saaminen ja työyhteisöön pääseminen voisivatkin vahvistaa merkittävästi haastateltujen kokemusta siitä, että heillä on oma paikka suomalaisessa yhteiskunnassa ja että he voivat osallistua sen ylläpitämiseen yhdessä muiden kanssa (ks. myös Yijälä & Luoma 2018). ■

Tiina Luoma toimii projektitutkijana ja Anu Yijälä projektipäällikkönä Helsingin kaupunginkanslian kaupunkitutkimus ja -tilastot -yksikössä. Tutkimusprojekti on osa Suomen Akatemian strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittamaa Polkuja työhön -tutkimushanketta (nro 303536).

Kirjallisuus

- Berry, J. W. (1997). Immigration, Acculturation, and Adaptation. *Applied Psychology: An International Review* 46(1), 5–68.
- Liebkind, K., Jasinskaja-Lahti, I. & Mähönen, T. A. (2012). Specifying social psychological adaptation of immigrant youth: Intergroup attitudes, interactions, and identity. Teoksessa Masten, A., Liebkind, K. & Hernandez, D. (toim.) *Capitalizing on migration: The potential of immigrant youth*. Cambridge: Cambridge University Press, 117–158.
- Maahanmuuttovirasto (2015). Tilastograafit 2015. https://migri.fi/documents/10197/5798793/64996_Tilastograafit_2015_valmis.pdf (5.7.2018)
- Maahanmuuttovirasto (2018). Tilastot. Turvapaikkahakemukset. <http://tilastot.migri.fi/#applications/23330/49?start=576> (5.7.2018)
- Redfield, R., Linton, R. & Herskovits, M. J. (1936). Memorandum for the study of acculturation. *American Anthropologist* 38(1), 149–152.
- Sandberg, T. & Stordell, E. (2016). Vastaanottokeskuksissa toteutettu alkuvaiheen osaamisen tunnistaminen. Testipiste. https://minedu.fi/documents/1410845/4240776/VOK-raportti_2016/86ea0123-d929-4aa6-b453-95eaa1ec2dd7/VOK-raportti_2016.pdf (5.7.2018)
- Vinokurov, A., Trickett, E. & Birman, D. (2017). Community context matters: Acculturation and underemployment of Russian-speaking refugees. *International Journal of Intercultural Relations*, 57, 42–56.
- Ward, C. (2001). The A, B, Cs of acculturation. Teoksessa Matsumoto, D. (toim.) *The handbook of culture and psychology*. New York: Oxford University Press: 411–445.
- Yijälä, A. & Luoma, T. (2018). ”En halua istua veronmaksajan harteilla, haluan olla veronmaksaja itse” – Haastattelututkimus maahanmuuttajien työmarkkinapoluista ja työntöön merkityksestä heidän hyvinvoinnilleen. Tutkimuksia 2018:2. Helsinki: Helsingin kaupunginkanslia.
- Yijälä, A. & Nyman, M. (2017). Living in limbo – Qualitative case study of skilled Iraqi asylum seekers in Finland. Tutkimuksia 2017:1. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Kaupunkipäiväkotien eriytyvät toimintaympäristöt:

Helsingin sosioekonomisen segregaaation vaikutus peruskoulujen ja päiväkotien lähialueisiin

VENLA BERNELIUS • KAROLIINA BERGSTRÖM • HERTTA SYDÄNLAMMI

► **Kaupunkien alueellinen eriytyminen** näkyy voimakkaasti peruskoulujen oppilasalueilla. Esimerkiksi Helsingissä erot korkeakoulutettujen aikuisten osuuksissa nousevat jopa viisinkertaisiksi. Nämä sosiaalisten toimintaympäristöjen erot heijastuvat koulujen arkeen ja oppimistuloksiin. Ulotamme artikkelissamme alueellisen tarkastelun ensimmäistä kertaa myös päiväkoteihin. Millaisiksi toimintaympäristöjen erot esimerkiksi aikuisväestön koulutustasossa piirtyvät varhaiskasvatuksen osalta?

Pitkäaikaiset tarkastelut osoittavat Helsingin asuinalueiden sosioekonomisen ja etnisen eriytymisen vaikuttaneen selvästi peruskoulujen oppilasalueisiin. Helsingin kaupunkisegregaatio on ollut perinteisesti hyvin hienopiirteisistä, ja vielä vuosittain vaihteessa etenkin huono-osaisuus paikantui lähinnä korttelitasolle (Kortteinen & Vaattovaara 2015). 2000-luvun kuluessa erojen on havaittu piirtyvän näkyviin myös suuremmilla aluetasoilla. Eriytymiskehitys on vaikuttanut sekä alakoulujen että yläkoulujen oppilasalueisiin, eli oppilaille osoitettavan lähikoulun määrittäviin hallinnollisiin alueisiin. Esimerkiksi alakoulujen oppilasalueilla erot aikuisväestön koulutustasossa nousevat alueiden välillä jopa viisinkertaisiksi. Vaikka Helsingin eriytyneisyys on edelleen eurooppalaisessa vertailussa maltillista, koulujen toiminnan näkökulmasta ilmiö merkitsee koulun sosiaalisen toimintaympäristön selvää erilaistumista koulujen välillä. Oppilaiden sosioekonomisten ja etnisten taustojen erot heijastuvat kouluyhteisöjen arkeen ja jopa oppimistulosten jakoihin koulujen välillä (Bernelius 2013).

KOULUJEN TOIMINTAYMPÄRISTÖJEN eriytymisen haasteet on tunnistettu Helsingissä, ja kaupungissa onkin ollut jo 1990-luvulta käytössä koulujen alueellisiin lähtökohtiin sidottu resursointimalli, eli niin kutsuttu positiivisen

diskriminaation tuki (Lankinen 2001; Bernelius 2013). Kehityskulujen on arveltu vaikuttavan samansuuntaisesti myös päiväkotien toimintaympäristöihin ja alueellisiin haasteisiin, mutta päiväkotien lähialueiden eroja ei ole toistaiseksi näistä lähtökohdista selvitetty määrällisten aineistojen kautta. Päiväkodit ovat lasten kehitysympäristönä keskeisiä, ja lapsiperheiden näkökulmasta yksi tärkeimpiä ja arvostetuimpia alueellisia palveluita (Haataja ym. 2017). Koulutuksen tutkimuksen kentällä varhaiskasvatuksen roolia on viime aikoina korostettu voimakkaasti myöhemmän koulumenestyksen ja lasten mahdollisuuksien tasa-arvon näkökulmasta (OECD 2018). Tässä artikkelissa pyrimmekin kartoittamaan lähialueiden tilannetta samoista lähtökohdista kuin koulujen oppilasalueiden eroja on analysoitu aikaisemmin.

Päiväkotien lähialueet ja maantieteellinen tarkastelumenetelmä

Peruskoulujen oppilasalueiden eriytymisen tarkastelu on Helsingissä kansainvälisesti vertaillen poikkeuksellisen mielenkiintoista, koska kaupungissa jokaiselle koululle on määritelty oma maantieteellinen oppilasalueensa. Tällöin hallinnolliset rajat toimivat myös luonnollisina toiminnallisten alueiden rajoina segregaaation tarkastelussa. Koulukohtaiset oppilasalueet kytkvät koulut naapurustoihin, ja aluerajojen sisällä asukkaat aidosti jakavat lähtökoh-

taisen sidoksen tarkasteltavaan instituutioon.

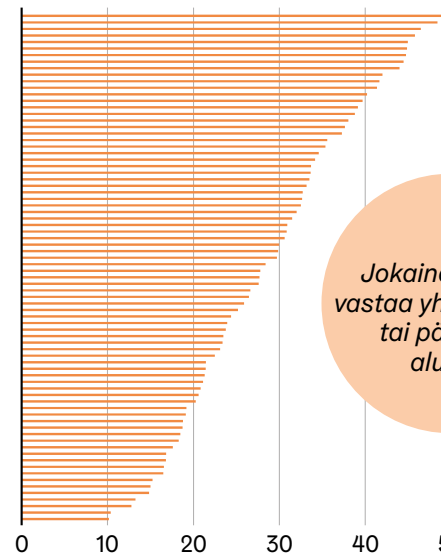
PÄIVÄKOTIEN lähialueiden eriytymiseen ei ole mahdollista päästä kiinni samalla aluerajojen kautta, sillä kaupungissa ei ole hallinnollisesti määriteltyjä maantieteellisiä varhaiskasvatusalueita, joilla asuvat päiväkoti-ikäiset allokoidaan juuri tiettyyn päiväkotiin. Koska päiväkotipaikkojen jakamisessa kuitenkin noudatetaan mahdollisuuksien mukaan läheisyysperiaatetta, sidos alueellisuuteen on vahva. Loimme artikkelin tarkasteluja varten päiväkodeille keinotekoiset lähialueet, joilla jokainen kortteli on yhdistetty sitä maantieteellisesti lähimpään päiväkotiin. Päiväkodeista poimittiin mukaan suomenkieliset julkiset päiväkodit, eli ruotsinkieliset ja yksityiset päiväkodit jätettiin tarkastelun ulkopuolelle. Näin määritellen päiväkotialueita muodostui kaupunkiin 286.

LÄHIALUEIDEN arvioimismenetelmänä käytimme niin kutsuttuja Thiessenin polygoneja MapInfo- ja ArcGIS-ohjelmistoissa. Paikkatieto-ohjelmiston avulla toteutettavassa menetelmässä jokaisesta päiväkodista lähdetään kartalla laajentamaan aluetta – ikään kuin veden pinnalla leviävää ympyrää – joka pysähtyy törmätessään toisen päiväkodin suunnasta lähestyvän ympyrään. Lopulta alueista muodostuu verkosto, joka kattaa koko kaupungin siten, että jokainen asuinkortteli jää yhden päiväkodin lähialueen sisälle maantieteellisen läheisyytensä perusteella. Mallintamisen tapaa on käytetty useasti muun muassa oppilasalueettomien koulujen tarkasteluissa (Östh ym. 2013).

PÄIVÄKOTIALUEIDEN luomisen jälkeen laskimme jokaiselle alueelle keskiarvot aikuisväestön tulotasosta ja koulutustasosta. Tässä menetelmänä toimi Tilastokeskuksen vuoden 2016 Ruututietokannan ruutujen poiminta jokaisen päiväkodin lähialueen sisältä, ja näi-

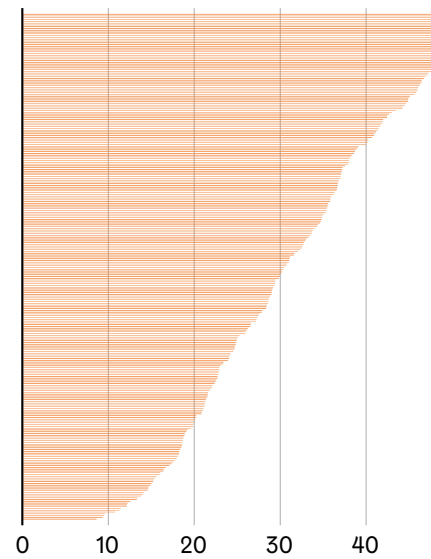

Korkeakoulutettujen osuus väestöstä Helsingin suomenkielisten alakoulujen oppilaaksiottoalueilla vuonna 2013

Jokainen palkki vastaa yhtä oppilas- tai päiväkotialuetta

Korkeakoulutettujen osuus väestöstä päiväkotialueilla vuonna 2016

KUVIO 1.

Korkeakoulutetun aikuisväestön osuuden vaihtelu Helsingin alakoulujen oppilasalueilla ja päiväkotien lähialueilla.

den ruutujen väkimäärällä painotettujen aluekeskiarvojen laskeminen SPSS-ohjelmistossa. Ruututietokanta sisältää monipuolisesti 250 x 250 metrin ruutasolle aggregoitua väestötietoa asukkaiden ja kotitalouksien sosioekonomisesta asemasta sekä asumisolosta. Valitsemamme muuttajat poimittiin koulutkimusten esimerkkien perusteella, jotta päiväkotien lähialueiden eriytymistä olisi mahdollista vertailla aiemmissa tutkimuksissa mallintamaamme koulujen oppilasalueiden eriytymiseen. Koulutkimuksissa on myös havaittu, että kyseisillä muuttujilla on hyvin voimakas yhteys oppilaiden oppimistuloksiin ja hyvinvointiin (Bernelius 2013).

Koulujen ja päiväkotien äärevät alueet

Analysimme osoittaa, että päiväkotien lähialueiden väliset erot ovat syvempiä kuin koulujen oppilasalueiden erot. Tulos on linjassa sen helsinkiläistä segregatiota koskevan tutkimushavainnon kanssa, että erot kasvavat pienempiä aluetasojen tarkasteltaessa. Päiväkotien lähialueet ovat maantieteellisesti oppilasalueita pienempiä, joten

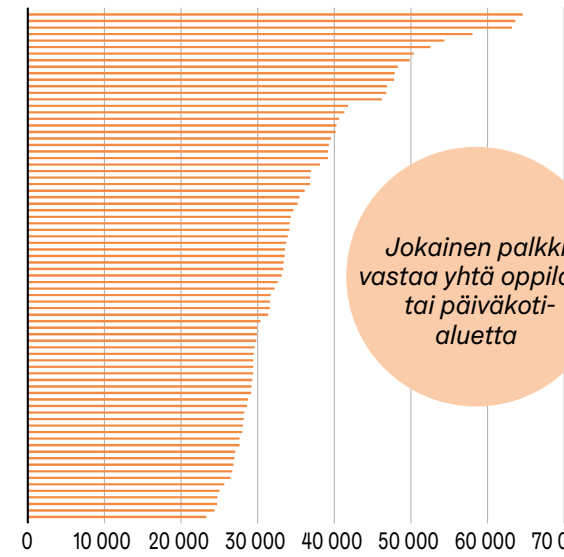
hienopiirteisempi segregatio tulee voimakkaammin näkyviin näillä aluetasoilla; esimerkiksi alakoulujen oppilasalueita on kaupungissa 79, suomenkielisten kunnallisten päiväkotien lähialueita yhteensä 286. Aluetason vaikutus ei kuitenkaan tyhjene tekniseen havaintoon erikokoisten alueyksiköiden välisistä hajonnoista, vaan kuvaa konkreettista eriytymisen syvyyttä lasten ja päiväkotiyhteisöjen arjessa. Päiväkotien maantieteellisten lähiympäristöjen sosiaaliset ja taloudelliset erot näyttäytyvätkin lähtökohtaisesti jyrkempinä kuin koulujen vastaavat erot.

AIEMPIEN TARKASTELUJEMME valossa korkeakoulutettujen aikuisten osuuden vaihtelu koulujen oppilasalueiden välillä on noin 10 prosentista noin 50 prosenttiin. Päiväkotien lähialueilla vaihteluväli on puolestaan alle yhdeksästä prosentista lähes 60 prosenttiin. Koulujen osalta ero heikoimmin ja korkeimmin koulutetun alueen välillä on siis noin viisinkertainen (Kuvio 1). Myös tulotason erot ovat merkittäviä ja korostuvat etenkin päiväkotien lähialueilla. Asukkaiden keskimääräisten vuositulojen

ero äärevimpien koulujen oppilasalueiden välillä on 2,8-kertainen, mutta nousee päiväkotien lähialueiden välillä yli nelinkertaiseksi. Pienimmillään keskimääräiset vuositulot ovat tuloköyhimmällä päiväkodin lähialueella alle 15 000 euroa, kun taas hyvätuloisimmalla alueella keskitulot nousevat yli 63 000 euroon (Kuvio 2). Kotitalouksien tulojen, eli esimerkiksi kahden tulonsaajan perheissä yhteenlaskettujen tulojen, vaihteluväli on reilusta 26 000 eurosta yli 103 000 euroon.

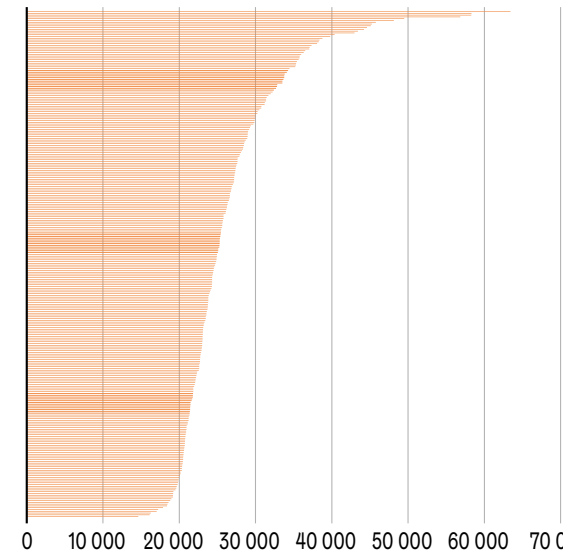
ALUEELLISTEN OLOSUHEIDEN vaihtelu koulutuksessa ja tuloissa on mittaluokaltaan hyvin merkittävää, kun sen suhteuttaa suomalaisten keskiansioihin tai kuntien väliseen vaihteluun. Esimerkiksi tulotason vaihtelun osalta helsinkiläisten päiväkotien lähialueet ovat eriytyneempiä kuin koko Suomen kunnat keskimäärin. Tilastokeskuksen (2018) tulonjaon kokonaistilaston mukaan vuonna 2016 kotitalouksien kuntakohtaiset vuositulot olivat pienimmillään Lieksassa ja Rääkkylässä noin 30 000 euroa ja suurimmillaan noin 100 000 euroa Kauniaisissa. Pienituloisimpien kuntien tulotaso siis ylitti köyhimmän helsinkiläispäiväkodin

Asukkaiden keskitulot Helsingin suomenkielisten alakoulujen oppilaaksiottoalueilla vuonna 2013

Jokainen palkki vastaa yhtä oppilas- tai päiväkotialuetta

Asukkaiden keskitulot päiväkotialueilla vuonna 2016

KUVIO 2.

Aikuisväestön keskimääräisten vuositulojen vaihtelu Helsingin alakoulujen oppilasalueilla ja päiväkotien lähialueilla.

lähialueen ansiotason yli 4000 eurolla, kun taas suurituloisin helsinkiläinen päiväkodin lähialue kiri vauraimman kunnan ohi lähes 3000 eurolla.

ALUEIDEN HAJONTOJEN tarkastelu paljastaa myös alueellisen eriytymiskehityksen korostumisen alueiden ääripäässä eli segregatiokehitykseen sisältyvän ääripäiden polarisaation. Keskimääräinen tulojen vaihtelu, keskihajonta, päiväkotien lähialueilla on suhteellisen merkittävä, noin 7200 euroa. Eriytyminen kuitenkin korostuu ääripäissä ja etenkin tulotason osalta hyvin pieni- ja suurituloiset alueet erottuvat kuvaajissa omina ryhminään.

Alueelliset ryppäät ja kertautuvat kartat

Päiväkotien lähialueiden maantieteellinen tarkastelu paljastaa, että hyvinvoinnin osatekijät korreloivat voimakkaasti toisiinsa, ja samantyyppiset alueet kasautuvat kaupungissa suuremmiksi alueelliseksi yksiköiksi. Tätä kautta havaitut erot konkretisoituvat suhteellisen merkittäviksi lähtökohtien eroiksi eri kaupunginosien välillä ja tuottavat alueel-

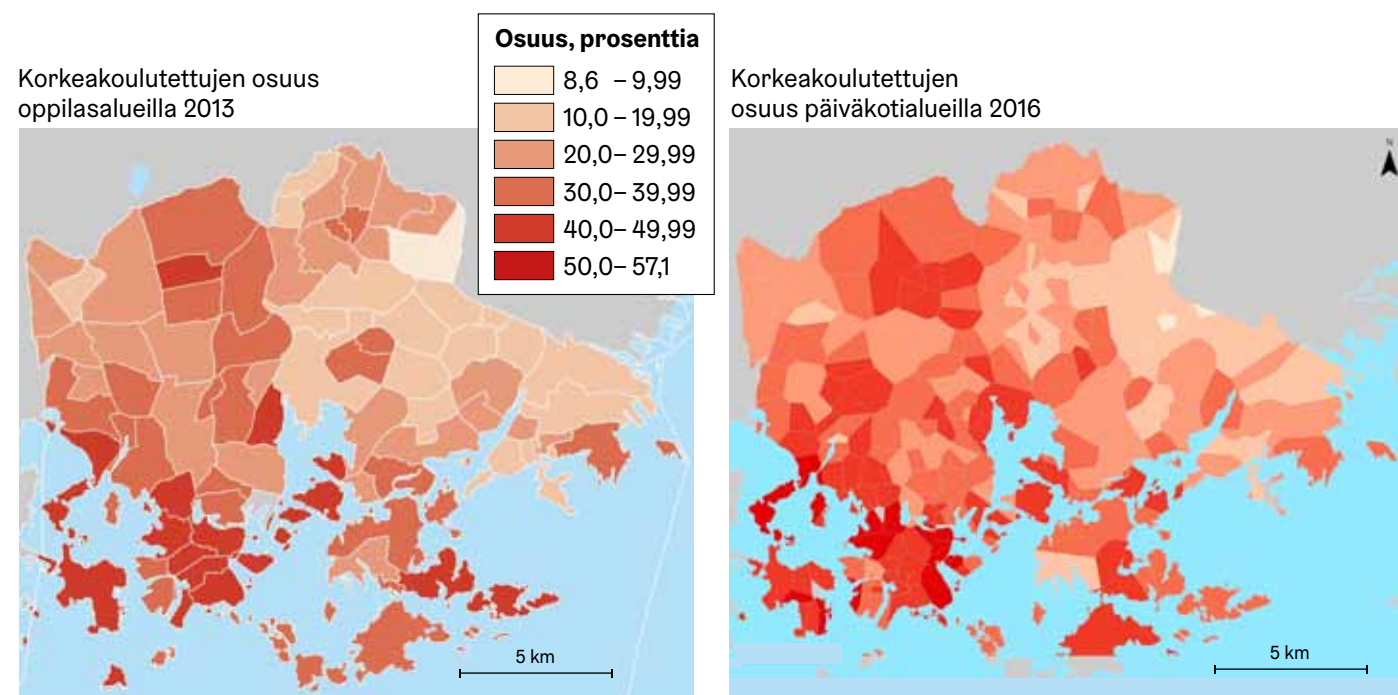
lisesti kertautuvia vaikutuksia lasten elinoloihin ja instituutioiden toimintaedellytyksiin. Siellä, missä koulutustaso on matala, jäävät tulotkin mataliksi, ja toisilla alueilla puolestaan sekä korkea koulutustaso että hyvätuloisuus korostuvat. Aikaisemmat Helsingin segregatiota kuvanneet tarkastelut osoittavat, että samoille alueille kasautuvat myös monet muut huono- tai hyväosaisuuden ulottuvuudet, kuten työttömyys ja erityisopetuksen korostuneet tarpeet. Myös maahanmuuttajataustaisen väestön osuus korostuu matalan koulutusta ja tulotason leimaamalla alueilla.

KORKEAKOULUTETTUIEN alueellista osuutta kuvaavat kartat (Kuvio 3) osoittavat, että korkea koulutustaso painottuu sekä koulujen että päiväkotien osalta kantakaupungin liepeille, merellisille ranta-alueille sekä pohjoisen Helsingin pientaloalueille. Kaupungin itä- ja koillisosat puolestaan erottuvat laajahkona heikomman koulutustason notkelmana. Tulotasoa kuvaavissa kartoissa (Kuvio 4) erottuu samantyyppinen trendi, eli kaupunki jakautuu myös tulotason osalta suuralueisiin, joiden sisällä lähellä toisiaan sijaitsevat alueyksiköt

muistuttavat naapureitaan. Selvimmin alueellinen ryvästyminen erottuu päiväkotien lähialueissa, jolloin vierekkäiset päiväkodit kamppailevat samantyyppisten, laaja-alaisten toimintaympäristöjen haasteiden kanssa. Kaupungin tasolla tilanne merkitsee yhtäältä alueellisten haasteiden laajenemista kokonaisina kaupungiosia kattaviksi kysymyksiksi ja toisaalta niiden yhä selvempää eriytymistä Helsingin eri osien välillä.

Segregatio eriyttää koulujen toimintaympäristöt

Suomalaiskoulujen kansainvälisesti erinomaisia PISA-tuloksia raportoidessa osa kansallista kertomusta ovat pienet koulujen väliset erot, joita pidetään monesta näkökulmasta lähtökohdina koulutusjärjestelmän tasa-arvolle ja oppilaiden oppimisympäristöjen tasavertaisuudelle (OECD 2012). Kaupunkisegregatio on kuitenkin haastanut suomalaisen koulutusjärjestelmän suu- rilla kaupunkiseuduilla, ja oppimistuloksiltaan niin maan heikoin kuin paras koulu ovat löytyneet useissa arvioinneissa juuri pääkaupunkiseudulta (Bernelius 2013).

KUVIO 3.
Korkeakoulutetun aikuisväestön osuus Helsingin alakoulujen oppilasalueilla ja päiväkotien lähialueilla.

ALKUSYÄYKSENÄ koulujen äärevyydel-le toimivat kaupunkiseutujen suuret väestöerot, kuten esimerkiksi pääkaupunkiseudulla kansallisessa katsannossa voimakkaasti eriytynyt tulo- ja koulutustaso. Yksin Helsingin, Espoon ja Vantaan alueella myös asuu jopa puolet koko maan vieraskielisistä koululaisista. Varsinaisen vauhdin koulujen eriytymiselle tuottaa kuitenkin väestön alueellinen eriytyminen, joka asettaa alueelliset instituutiot lähtökohtaisesti erilaiseen asemaan toiminta-alueensa väestöpohjan rakenteen osalta.

KOULUJEN OPPIASPOHJAN lähtökohtainen segregatio eli oppilaiden sosiaaliset ja etniset erot muotoutuvat pitkälti koulun maantieteellisen lähialueen eriytymisen tuloksena. Helsingin lähikoulu-periaate korostaa koulun ja asuinalueen välistä sidettä, mutta kansainväliset tutkimusesimerkit osoittavat, että kaupunkisegregatio heijastuu voimakkaasti kouluihin yleensä myös silloin, kun varsinaisia oppilasalueita ei ole (Boterman

2012, 2013). Yhteys perustuu osaltaan siihen, että oppilasalueiden puuttumisesta huolimatta koulut tyypillisesti painottavat maantieteellistä läheisyyttä oppilaaksiotossa, sekä toisaalta siihen, että lähialue vaikuttaa perheiden koulunvalintoihin (Boterman 2012, 2013). Perheiden valinnoissa painavat eurooppalaisen tutkimusnäytön mukaan paitsi koulumatkaan liittyvät pohdinnat, myös koulun lähialueen sosiaalisen ja etnisen rakenteen vaikutus koulun valitsemiin vanhempien käsityksiin koulun maineesta ja oppilasaineksesta (ks. esim. Raveaud & van Zanten 2007; Posey-Maddox ym. 2014). Vanhempien valinnat saattavat jopa korostaa segregatiion vaikutuksia, jos oppilasainekseltaan eriytyneitä kouluja väistetään valinnoissa, ja oppilas pohja yksipuolistuu näin entisestään (Bernelius 2013).

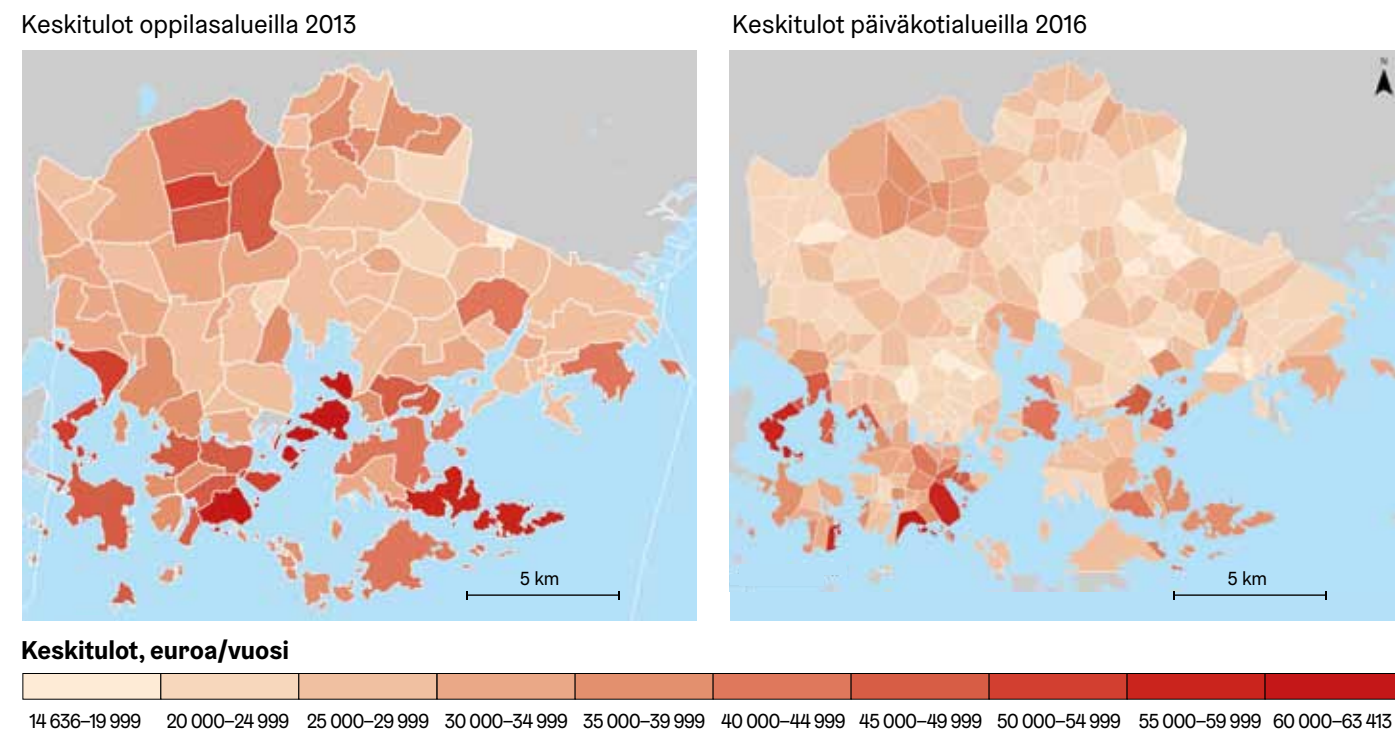
KOULUJEN ERIYTYVIEN toimintaympäristöjen ja oppilas segregatiion tuottamia haasteita on kaupungissa pyritty ratkomaan esimerkiksi alueellisten

haasteiden arvioimiseen perustuvalla lisäresursoinnilla, eli niin kutsutulla positiivisen diskriminaation tuella. Tuen tarkoituksena on kompensoida eriytymisen vaikutuksia ja tukea koulujen edellytyksiä tuottaa hyviä oppimistuloksia ja kannatella oppilaiden siirtymistä toisen asteen koulutukseen. Saman tyyppinen tuki on käytössä useissa muissa eurooppalaiskaupungeissa, ja usein resurssillisäyksillä pyritään myös tukemaan lähikoulun houkuttelevuutta kouluvalinnoissa, eli vähentämään eriytymistä syventävää koulun torjuntaa perheiden kouluvalinnoissa.

Päiväkotien eriytyvät resurssitarpeet ja alueelliset ratkaisumallit?

Päiväkodeille ei ole määritelty oppilasalueiden kaltaisia hallinnollisia rajoja. Koulujen tutkimus kuitenkin osoittaa, että myös niissä kaupungeissa, joissa oppilasalueita ei ole, lähialueilla on tyypillisesti selvä vaikutus alueellisten toimintaedellytysten muodostumiseen

KUVIO 4.
Aikuisväestön keskimääräiset vuositulot Helsingin alakoulujen oppilasalueilla ja päiväkotien lähialueilla.

sekä lasten sosioekonomisen ja etnisen taustan eriytymiseen koulujen välillä (esim. Boterman 2012). Koulujen tapauksessa segregatiion haasteet myös kertautuvat, kun koulutusorientoituneiden perheiden valinnat lisäksi suuntautuvat usein ulos huono-osaistuneiden alueiden kouluista.

PÄIVÄKOTIEN TILANNE luonnollisesti eroaa monelta osin koulujen lähtökohdista, eikä päiväkotipaikkojen jaossa noudateta samanlaisia alueellisia periaatteita kuin kouluissa. Perheet saavat toivoa kunnallista päiväkotipaikkaa esimerkiksi työpaikan läheltä, ja lisäksi kaupungissa toimii lukuisia yksityisiä päiväkoteja, joihin lapsen voi ilmoittaa jonotilanteen mukaan. Maantieteellinen tarkastelu on kuitenkin päiväkotienkin osalta keskeistä, sillä päiväkodit ovat tärkeä alueellinen instituutio, ja valtaosa perheistä toivoo päiväkotipaikkaa mahdollisimman läheltä kotia. Alueellinen tarkastelu auttaa ennen muuta havaitsemaan, miten eriytyneessä toimin-

ta- ympäristössä päiväkotien toimintaa kaupungeissa organisoidaan, eli miltä kaupungin sosiaalinen maantiede näyttää instituutioiden toimintaedellytysten näkökulmasta. Segregatio asettaa päiväkotien toiminnalle, verkon kehittämiselle ja päiväkotipaikkojen jakamiselle sekä resurssitarpeelle alueelliset reunaehdot.

HAVAITUT EROT alleviivaavat myös jatkotutkimuksen tarvetta. Päiväkotien väliset erot lasten taustoissa ovat todennäköisesti Helsingissä kansallisesti huomattavia, mutta systemaattista, alueeseen kytkettyä selvitystä lasten taustojen eriytymisestä ei toistaiseksi ole. Päiväkotien tapauksessa myöskään perheiden valintoja ei ole segregatiionäkökulmasta selvitetty, eikä esimerkiksi yksityisiin päiväkoteihin suuntautuvia virtoja ja niiden vaikutuksia tarkasti tunneta. Tutkimuksellisesti olisikin keskeistä selvittää, millä tavoin suomalaiskaupunkien segregatio on yhteydessä päiväkotilasten taustojen eriytymiseen

päiväkotien välillä, ja minkälaisen lisävaikutukset perheiden tekemät valinnat tuottavat tilanteeseen. Samalla tiedetään, että Suomen tilanne on edelleen kansainvälisesti tarkastellen hyvä, ja lisätutkimus voisi tuottaa tärkeitä analyttisiä näkökulmia erityisen toimiviin käytänteisiin ja paikallisiin vahvuuksiin, joita voisi olla mahdollista kehittää edelleen ja soveltaa myös muualla.

HELSINGIN VARHAISKASVATUKSESSA segregatiohaasteeseen on akateemisen tutkimuksen vähäisyydestä huolimatta jo havahduttu, ja päiväkodeille jaetaan vuosittain noin 1,4 miljoonaa euroa kohdentaan tukea harkinnanvaraisesti koulujen positiivisen diskriminaation resurssien jakoperusteita soveltaen. Kansainvälisesti näiden varhaiskasvatukseen suunnattujen panostusten katsotaan nykyisin olevan yhteiskuntataloudellisesti jopa tuottavampia kuin myöhempien koulutusinvestointien (OECD 2018). Suomalainen varhaiskasvatusjärjestelmä on kansainvälisessä

UNSPLASH / MIKE FOX

vertailussa poikkeuksellisen laadukas, mutta tarkastelumme osoittaa, että sen alueelliset lähtökohdat ovat todennäköisesti vähintään yhtä haastavat kuin koulutusjärjestelmän tapauksessa: erot päiväkotien lähialueissa nousevat sosioekonomisilla mittareilla jopa suuremmiksi kuin koulujen oppilasalueilla. Ressurssitarpeiden tulevan arvioinnin ja

päiväkotien lähtökohtaisten toimintaedellytysten analyysin kannalta onkin huomionarvoista, että kaupungin varhaiskasvattajat ovat tilanteessa, jossa saman palveluverkon puitteissa on katettava koko maan kuntien välistä vaihtelua suuremmat erot lasten alueellisissa lähtökohdissa. ■

Kirjoittajat:

Venla Bernelius, Karoliina Bergström, Herta Sydänlammi

*Kaupunkitutkimusinstituutti URBARIA /
Geotieteiden ja maantieteen laitos,
Helsingin yliopisto*

”

Helsingissä saman palveluverkon puitteissa on katettava koko maan kuntien välistä vaihtelua suuremmat erot lasten alueellisissa lähtökohdissa.

Kirjallisuus

- Bernelius, V. (2013). Eriytyvät kaupunkikoulut. Helsingin peruskoulujen oppilaspuhjan erot, perheiden kouluvalinnat ja oppimistuloksiin liittyvät aluevaikutukset osana kaupungin eriytymiskehitystä. Tutkimuksia 2013: 1. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki. 223 s.
- Boterman, W. R. (2012). Residential Practices of Middle Classes in the Field of Parenthood. Amsterdam: University of Amsterdam.
- Boterman, W. R. (2013). Dealing with Diversity. Middle-class family households and the issue of 'black' and 'white' schools in Amsterdam, Urban Studies 50:1130-1147.
- Haataja, A., Ahlgren-Leinuvuo, H., Ranto, S., Valaste, M. (2017). Lastenhoitoratkaisut helsinkiläisissä lapsiperheissä. Tutkimuksia 2017:4. Helsingin kaupungin Kaupunkitutkimus ja tilastot. 150 s.
- Kortteinen, M. & Vaattovaara, M. (2015). Segregaation aika. Yhteiskuntapolitiikka 80(6), 562-574.
- Lankinen, M. (2001). Positiivinen diskriminaatio - mitä se on? Helsingin kaupungin tietokeskuksen keskustelualoitteita 2001:2. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- OECD (2012). Equity and Quality in Education: Supporting Disadvantaged Students And Schools. OECD Publishing. 170 s.
- OECD (2018). Engaging Young Children: Lessons From Research About Quality In Early Childhood Education And Care. OECD Publishing. 161 s.
- Posey-Maddox, L., McDonough Kimelberg, S., & Cucchiara, M. (2014). Middle-class parents and urban public schools: current research and future directions. Sociology Compass, 8(4), 446-456.
- Raveaud, M., & Van Zanten, A (2007). Choosing the local school: middle class parents' values and social and ethnic mix in London and Paris. Journal of Education Policy, 22(1), 107-124.
- Tilastokeskus (2018). Tulot ja kulutus, Tulonjaon kokonaistilasto. http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__tul__tjkt/statfin.tjkt_pxt_001.px/?rxid=845b37fe-7340-421d-82e8-040bb2bb1d10
- Östh, J., Andersson, E., Malmberg, B. (2013). School Choice and Increasing Performance Difference : A Counterfactual Approach. Urban Studies: 50: 407-425.
- Artikkelin analyysit perustuvat Karoliina Bergströmin ja Herta Sydänlammin (Lehvävirta) opinnäytetöihin:**
- Bergström, Karoliina (2018). Lasten eriytyvät kasvuympäristöt? Päiväkotien toimintaympäristöt segregoituvassa kaupungissa. Kandidaatintutkielma, Helsingin yliopiston geotieteiden ja maantieteen laitos. 33 s.
- Lehvävirta, Herta (2016). Aikasarjatarkastelu Helsingin oppilasalueiden sosiaalisen kaupunkirakenteen kehityksestä 1995-2011. Kandidaatintutkielma, Helsingin yliopiston geotieteiden ja maantieteen laitos. 59 s.

Nuorten tupakointi vähentynyt

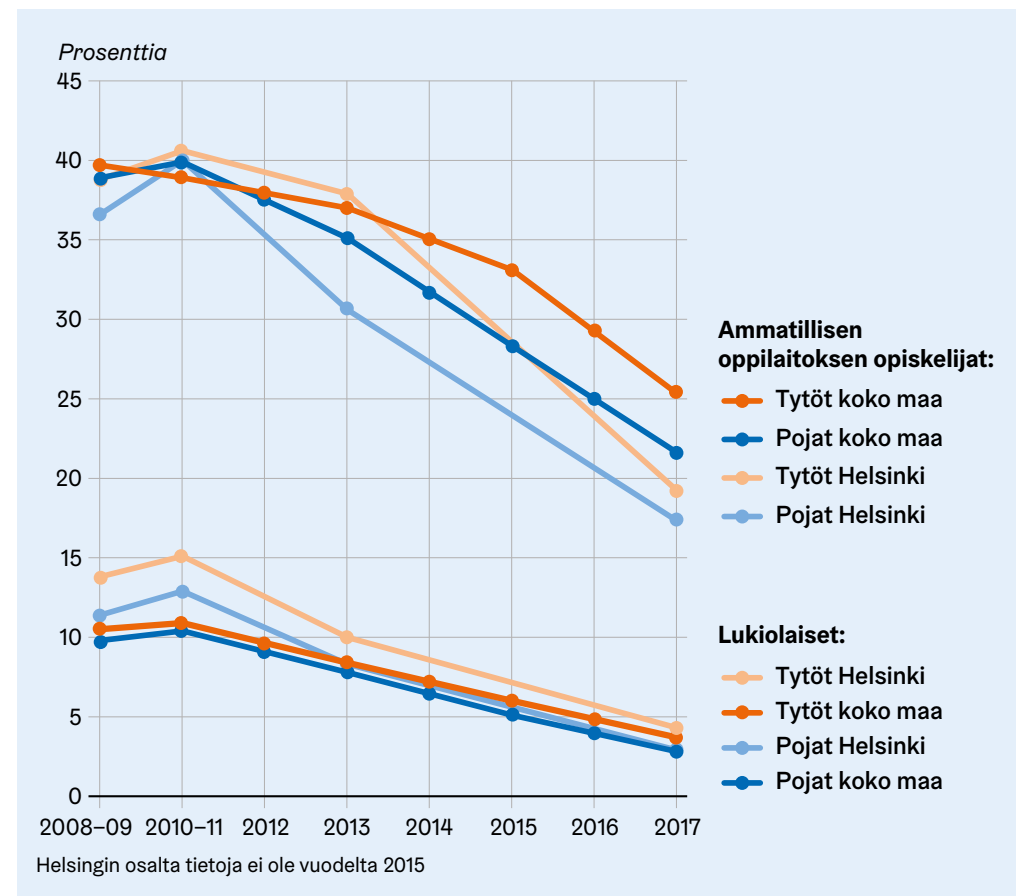
– erot lukiossa ja ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevien välillä edelleen hyvin suuret

► **Vaikka tupakointi on vähentynyt jo pitkään**, se on edelleen yksi suurimmista kansanterveysongelmistamme. Nuorten tupakointi on vähentynyt etenkin 2010-luvulla selvästi, ja valtaosa suomalaisnuorista ei tupakoikaan. Tupakointi on kuitenkin yksi keskeisimmistä väestöryhmien välisten terveyserojen selittäjistä, ja koulutusryhmien väliset erot tupakoinnissa ovat jo nuorilla huomattavat.

● **NETTA MÄKI**

Vuoden 2017 kouluterveyskyselyn mukaan toisella asteella opiskelevista suomalaisnuorista 13,4 prosenttia poltti savukkeita. Lukio-opiskelijat tupakoivat kuitenkin huomattavasti harvemmin kuin ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevat. Lukiolaisista päivittäin tupakoi vain 3,4 prosenttia, kun ammattioppilaitosten opiskelijoista päivittäistupakoijia oli 23,2 prosenttia.

HELSINGISSÄ nuorten tupakointi oli hie-man koko maata harvinaisempaa, sillä noin 11 prosenttia toisen asteen opiskelijoista tupakoi. Lukiolaisten tupakointi oli yhtä harvinaista kuin koko maassa, ja lukiota käyvistä helsinkiläispojista 2,9 ja -tytöistä 4,3 prosenttia tupakoi päivittäin. Ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevilla sen sijaan tupakointi oli Helsingissä koko maan keskiarvoa vähäisempää, sillä pojista tupakoi 17,3 ja tytöistä 19,2 prosenttia. Siitä huolimatta, että ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevat nuoret tupakoivat päivittäin Helsingissä vähemmän kuin koko maassa keskimäärin, tupakointiero lukiolaisten ja ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevien välillä on Helsingissäkin todella suuri (Kuvio 1).

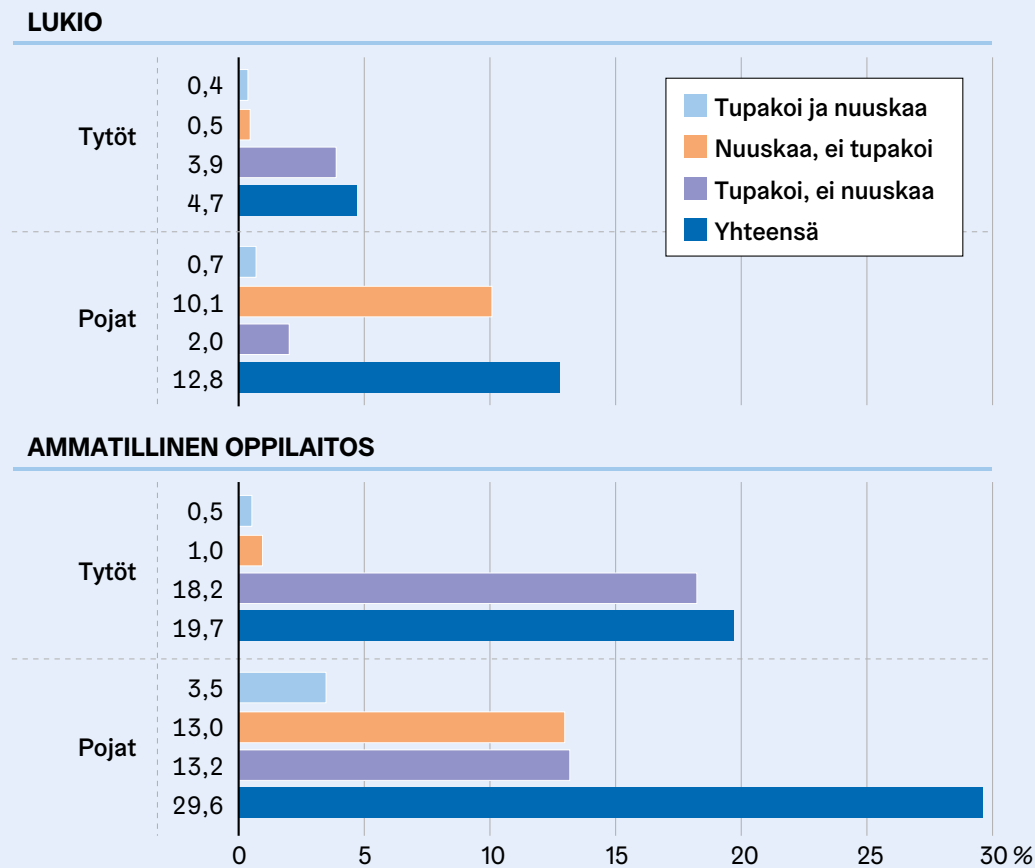

KUVIO 1.

Päivittäin tupakoivien nuorten osuus oppilaitostyyppin ja sukupuolen mukaan Helsingissä ja koko maassa ajanjaksojen 2008-2009 ja 2017 välillä.

– Lähde: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos / Kouluterveyskysely 2017 Helsinki-aineisto

KUVIO 2.

Tupakkaa ja nuuskaa päivittäin käyttävien osuus (%) oppilaitostyyppin ja sukupuolen mukaan Helsingissä vuonna 2017

– Lähde: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos / Kouluterveyskysely 2017 Helsinki-aineisto

OPPILAITOSTYYPIN JA päivittäistupakoinnin yhteyttä on aiemmin katsottu kaikkien suomalaisnuorten osalta vuosien 2010–2011 Kouluterveyskysely-aineistolla (Ruokolainen ja Mäki 2015). Ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelleiden nuorten päivittäistupakoinnin todennäköisyys oli tuolloin yli viisinkertainen lukiossa opiskeleviin verrattuna. Tutkimuksessa kävi ilmi, että ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevien yleisempi tupakointi oli hyvin vakaa ja robusti ilmiö, ja tarkastellut muuttajat selittivät sitä huonosti. Perheeseen liittyvät tekijät sekä nuoren muuta päihteiden käyttöä kuvaavat muuttajat selittivät vain noin 18 prosenttia tupakoinnin yleisyyden erosta lukiolaisten ja ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoiden välillä. Myös muu päihteiden käyttö oli voimakkaasti

yhteydessä päivittäistupakointiin, ja terveydelle epäedulliset käyttäytymismuodot näyttivätkin kasaantuvat samalle joukolle nuoria.

Nuuskaaminen pojilla yleistä

Viime vuosina savukkeiden oheen on tullut muitakin tupakoinnin muotoja. Nuuskaaminen on yleistynyt selvästi etenkin poikien keskuudessa, ja helsinkiläispojista reilu 14 prosenttia nuuskaa päivittäin. Helsinkiläistyöillä vastaava osuus on vain yksi prosentti. Lukiolaispojilla päivittäinen nuuskan käyttö onkin huomattavasti tupakointia yleisempää, kun taas ammatillisen oppilaitoksen pojista yhtä suuri osa joko tupakoi tai nuuskaa (Kuvio 2). Kuviossa 2. tarkastellaan niitä, jotka tupakoivat

tai nuuskaavat päivittäin. Satunnaisen tupakoinnin ja nuuskaamisen kohdalla tupakkatuotteiden yhteiskäyttö on huomattavasti tavallisempaa: niistä helsinkiläisnuorista, jotka tupakoivat tai nuuskaavat vähintään silloin tällöin, 6,5 prosenttia käyttää molempia tupakkatuotteita.

MYÖS SÄHKÖTUPAKKAA ja vesipiippua on kokeiltu, mutta niiden päivittäiskäyttö on edelleen pääosin marginaalista. Ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevista helsinkiläispojista 3,7 prosenttia ilmoitti käyttävänsä sähkötupakkaa ja yksi prosentti vesipiippua päivittäin, mutta muiden ryhmien osalta osuudet jäivät huomattavasti pienemmiksi.

Kiinnostuksen kohteena on tupakkatuotteiden päivittäiskäyttö

Tupakoinnissa on siis edelleen suuret erot ammatillisessa oppilaitoksessa ja lukiossa opiskelevien välillä. Siitä huolimatta, että savukkeiden käyttö on vähentynyt huomattavasti, suhteellinen ero ammatillisen oppilaitoksen ja lukion oppilaiden välillä on täysin sama kuin 2010-luvuna alussa: ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoiden päivittäistupakoinnin ikävakiointu todennäköisyys oli myös vuonna 2017 yli viisinkertainen.

KOSKA SAVUKKEIDEN tilalle on osin tullut muita tupakoinnin muotoja, tarkastellaan tässä artikkelissa seuraavaksi lukiolaisten ja ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevien eroja savukkeiden polttamisen sijaan minkä tahansa tupakkatuotteen päivittäisessä käytössä. Vasteena on siis todennäköisyys paitsi polttaa savukkeita, niin myös nuuskata tai käyttää vesipiippua tai sähkösavuketta päivittäin¹. Selittäväksi ajatelluista tekijöistä kiinnostuksen kohteena on erityisesti perheeseen liittyviä tekijöitä.

KOULUTERVEYSKYSELY 2017 -aineistoa on kuvattu tarkemmin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen nettisivuilla osoitteessa thl.fi/kouluterveyskysely. Vuoden 2017 Kouluterveyskyselyn Helsinki-aineistossa oli mukana toiselta asteelta yhteensä sellaista 5 885 vastaajaa, joilta saatiin tietoja tässä katsauksessa tarkastelluista asioista. Vastaaajista lähes 64 prosenttia oli lukiolaisia, loput ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevia. Lukiolaisten keski-ikä oli 17,6 vuotta ja ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevien 20,8 vuotta. Tämän eron takia ikä vakioitiin analyyseissä. Tulokset oppilaitostyyppin ja tupakoinnin yhteyden osalta olivat hyvin samanlaiset tyttöillä ja pojilla, joten analyysejä ei tehty erikseen, vaan sukupuoli vakoitiin malleissa. Menetelmän tässä katsauksessa käytettiin logistista regressioanalyysiä. Regressiomallinnuksen tulokset esitetään ristitulosuhteina (odds ratio eli OR), ja vertailuluokkana käytetään lukio-opiskelijoita.

1 Vaste perustuu neljään kysymykseen: ”**Kuinka monta savuketta, piipullista ja sikaria olet polttanut yhteensä tähän mennessä?**” Vastausvaihtoehdot: 1) En yhtään, 2) Vain yhden, 3) Noin 2-50, 4) Yli 50

”**Mikä seuraavista vaihtoehdoista kuvaa parhaiten nykyistä tupakointiasi?**” Vastausvaihtoehdot: 1) Tupakoin kerran päivässä tai useammin, 2) Tupakoin kerran viikossa tai useammin, en kuitenkaan päivittäin, 3) Tupakoin harvemmin kuin kerran viikossa, 4) Olen lakossa tai lopettanut tupakoinnin

”**Oletko koskaan käyttänyt näitä? -Nuuskaa -Vesipiippua**” Vastausvaihtoehdot: 1) En koskaan, 2) Olen kokeillut kerran tai pari, 3) Käytän silloin tällöin, 4) Käytän päivittäin, 5) Olen käyttänyt, mutta lopetin

”**Käytätkö sähkötupakkaa, joka sisältää seuraavia aineita? -Nikotiinia -Tupakkamakuja -Muita makuaineita (esim. hedelmämaut) -Jotain muuta**” Vastausvaihtoehdot: 1) En lainkaan, 2) Olen kokeillut kerran tai pari, 3) Käytän silloin tällöin, 4) Käytän päivittäin, 5) Olen käyttänyt, mutta lopetin.

Tarkastelussa mukana vastaajat, jotka tupakoivat, nuuskaavat, käyttävät vesipiippua tai sähkösavuketta päivittäin.

Helsinkiläispojista reilu 14 prosenttia nuuskaa päivittäin. Myös sähkötupakkaa ja vesipiippua on kokeiltu, mutta niiden päivittäiskäyttö on edelleen pääosin marginaalista.

Niillä, jotka ostivat tupakkatuotteensa vain itse, oli yli 8-kertainen todennäköisyys tupakkatuotteiden päivittäiskäyttöön.

Oppilaitostyyppin mukainen suhteellinen ero tupakoinnissa edelleen hyvin suuri

Vaikka helsinkiläisnuorten tupakointi on vähentynyt nopeasti, oppilaitostyyppin mukaiset suhteelliset erot tupakkatuotteiden päivittäiskäytössä ovat edelleen hyvin suuret. Ikä- ja sukupuolivakioitu tupakkatuotteiden päivittäiskäytön todennäköisyys ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevilla nuorilla oli 3,7-kertainen lukiolaisiin verrattuna (Taulukko 1, Malli 1).

TAULUKON 1 ensimmäisessä sarakkeessa näytetään myös muiden tarkasteltujen muuttujien osalta niiden ikä- ja sukupuolivakioitu yhteys nuorten tupakkatuotteiden päivittäiskäyttöön riippumatta oppilaitostyyppistä. Vanhempien matala koulutus nosti nuoren tupakkatuotteiden päivittäiskäytön todennäköisyyttä hieman. Vanhempien tupakointi puolestaan nosti todennäköisyyttä hyvin selvästi: esimerkiksi jos äiti tupakoi, oli nuoren tupakkatuotteiden päivittäiskäytön todennäköisyys 4,9-kertainen verrattuna niihin nuoriin, joiden äiti ei tupakoi. Isän tupakointi lisäsi nuoren tupakkatuotteiden päivittäiskäytön todennäköisyyttä niin ikään huomattavasti (3,7-kertaiseksi). Asuminen vain toisen tai ei kummankaan vanhemman kanssa lisäsi tupakkatuotteiden päivittäiskäytön todennäköisyyttä huomattavasti verrattuna niihin nuoriin, jotka asuivat molempien vanhempiensa kanssa – joko jatkuvasti tai vuorotellen. Myös nuoren kokemus perheen taloudellisesta tilanteesta oli yhteydessä tupakkatuotteiden päivittäiskäyttöön niin, että taloudellisen tilanteen kokeminen erittäin huonoksi lisäsi tupakkatuotteiden päivittäiskäytön todennäköisyyttä huomattavasti.

TAULUKON 1 seuraavien sarakkeiden (Mallit 2–5) ensimmäiset rivit näyttävät, miten oppilaitostyyppin ja tupakkatuotteiden päivittäiskäytön välinen yhteys muuttui, kun selittäviksi ajateltujen muuttujien vaikutus vakioitiin pois. Muu-

tos oli kaiken kaikkiaan melko vähäinen. Vanhempien koulutustaso ei selittänyt yhteyttä oppilaitostyyppin ja tupakkatuotteiden päivittäiskäytön välillä juurikaan ja vanhempien tupakointikin melko vähän (16 prosenttia). Asumisjärjestelyt ja kokemus perheen taloudellisesta tilanteesta eivät nekään olleet oppilaitostyyppin ja tupakkatuotteiden päivittäiskäytön yhteyden kannalta merkittäviä. Taulukossa tarkasteltujen muuttujien lisäksi katsottiin myös läheisen ystävän puuttumisen, yksinäiseksi itsensä tuntemisen ja vanhempien työttömyyden vaikutusta, mutta vaikka ystävän puuttuminen olikin yhteydessä tupakkatuotteiden päivittäiskäyttöön, mikään näistä muuttujista ei selittänyt oppilaitostyyppin ja tupakoinnin välistä yhteyttä enempää.

TARKASTELLUT MUUTTUJAT korreloivat josain määrin keskenään, ja niiden yhteys tupakkatuotteiden päivittäiskäytön todennäköisyyteen pienenikin, kun ne vakioitiin toistensa vaikutuksella (Taulukko 1, Malli 5). Vaikka tekijät selittivät alkupeleistä oppilaitostyyppin ja tupakkatuotteiden päivittäiskäytön välistä yhteyttä huonosti, niin vakiointien jälkeenkin osa niistä oli nuoren tupakkatuotteiden päivittäiskäytön todennäköisyyteen voimakkaasti yhteydessä. Esimerkiksi, jos vanhemmista ainakin toinen tupakoi, oli nuoren todennäköisyys käyttää tupakkatuotteita päivittäin 2–3-kertainen, vaikka moni muu tekijä otettiin samalla huomioon.

LISÄKSI PERHEEN taloudellisen tilanteen merkitys tuli muiden tekijöiden vakioinnin jälkeen esiin uudella tavalla. Niiden nuorten, jotka kokivat perheen taloudellisen tilanteen hyvänä tai kohtalaisena, tupakkatuotteiden päivittäiskäytön todennäköisyys oli pienempi kuin niiden, jotka kokivat tilanteen erittäin hyvänä. Tuloksen taustalla oli asumisjärjestelyn ja taloudellisen tilanteen osittainen yhdysvaikutus päivittäistupakointiin. Vaikka esimerkiksi vuoroasuminen yksinään ei ollut yhteydessä tupakkatuotteiden

päivittäiskäytön todennäköisyyteen, niin niillä, jotka asuivat vanhempiensa kanssa vuorotellen ja joiden mielestä perheen taloudellinen tilanne oli erittäin huono, oli huomattavasti suurempi tupakkatuotteiden päivittäiskäytön todennäköisyys kuin niillä, jotka asuivat molempien vanhempien kanssa ja joiden kokemuksen mukaan taloudellinen tilanne oli erinomainen. Toisaalta vuorotellen vanhempiensa kanssa asuvat nuoret, jotka kokivat taloudellisen tilanteen vain kohtalaiseksi, käyttivät tupakkatuotteita em. vertailuryhmään vähemmän. Yhdysvaikutuksen tulokset eivät siis olleet johdonmukaiset ja ristiin tarkastellut ryhmät olivat osin hyvin pieniä, joten näihin tuloksiin ei kannata kiinnittää liikaa huomiota.

Tupakan ostaminen itse yhteydessä päivittäistupakointiin

Kouluterveyskyselyssä selvitettiin myös, miten nuoret hankkivat tupakkatuotteensa. Asiaa kysyttiin niin, että nuoria pyydettiin merkitsemään kaikki ne tavat, joilla he olivat hankkineet eri tupakkatuotteita edeltävän 30 päivän aikana. Näiden eri tapojen yhdistelmistä muodostettiin tähän katsaukseen kolme luokkainen muuttuja, jonka avulla tarkasteltiin tupakkatuotteiden ostamista. Muuttujassa eroteltiin ne nuoret, jotka hankkivat tupakkatuotteita vain ostamalla niitä itse niistä nuorista, jotka ostivat osan tuotteista itse, mutta saivat osan muilla keinoin. Kolmannen ryhmän muodostivat nuoret, jotka eivät oman ilmoituksensa mukaan ostaneet tupakkatuotteita itse lainkaan.

TUPAKAN OSTAMINEN itse oli erittäin voimakkaasti yhteydessä tupakkatuotteiden päivittäiskäyttöön. Niillä, jotka ostivat tupakkatuotteensa vain itse, oli yli 8-kertainen todennäköisyys tupakkatuotteiden päivittäiskäyttöön verrattuna niihin, jotka saivat tupakkatuotteet käyttöönsä vain muilla keinoin eli eivät ostaneet tupakkatuotteita lainkaan itse.

TAULUKKO 1.

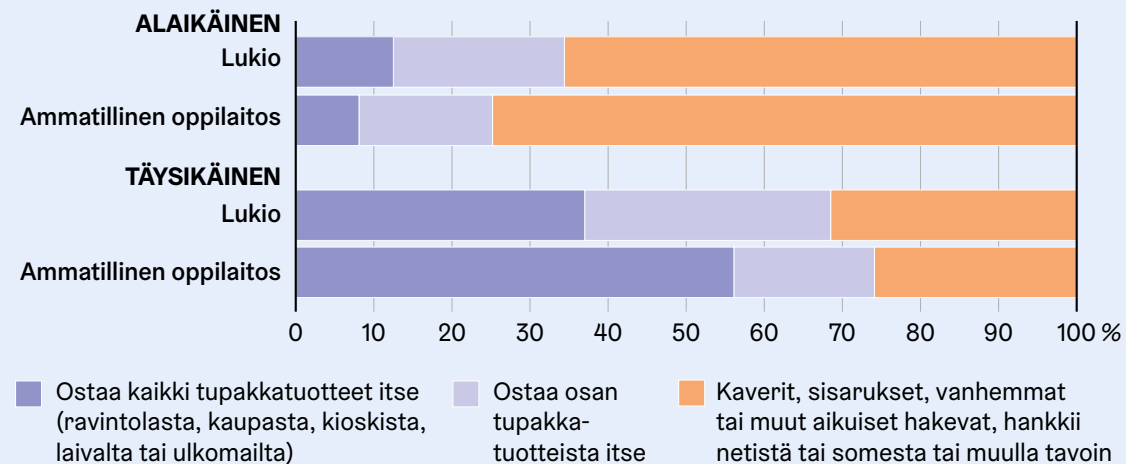
Oppilaitostyyppin ja päivittäisen tupakkatuotteen tai sähkösavukkeen¹ käytön yhteys, taustamuuttujien jakaumat (%) sekä yhteydet päivittäistupakointiin (odds ratio eli OR)² Helsingissä vuonna 2017

	% (n=5 885)	[1] Ikä ja sukupuoli vakioitu	[2] [1]+oppilaitostyyppi ja vanhempien koulutus vakioitu	[3] [2]+vanhempien tupakointi vakioitu	[4] [3]+asumis- järjestely vakioitu	[5] [4] + kokemus perheen taloudellisesta tilan- teesta vakioitu
Oppilaitostyyppi						
Lukio	63,8	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Ammattioppilaitos	36,2	3,73	3,61	3,20	3,14	3,16
Äidin koulutus						
Korkea-aste	57,1	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Perus- tai toinen aste	42,9	1,40	1,04	0,82	0,81	0,81
Isän koulutus						
Korkea-aste	55,0	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Perus- tai toinen aste	45,0	1,38	1,11	0,93	0,92	0,94
Äidin tupakointi						
Ei tupakoi	67,3	1,00		1,00	1,00	1,00
En tiedä	3,4	1,76		1,49	1,32	1,27
On tupakoinut, mutta lopettanut	15,1	2,77		1,96	1,89	1,87
Tupakoi nykyisin	14,2	4,88		3,15	3,04	3,01
Isän tupakointi						
Ei tupakoi	53,6	1,00		1,00	1,00	1,00
En tiedä	5,9	1,92		1,20	1,23	1,27
On tupakoinut, mutta lopettanut	21,8	2,38		1,53	1,54	1,58
Tupakoi nykyisin	18,7	3,65		2,01	2,04	2,09
Asumisjärjestely						
Asuu molempien vanhempiensa kanssa	57,8	1,00			1,00	1,00
Asuu vuorotellen vanhempiensa kanssa	9,4	1,20			0,91	0,92
Asuu vain toisen vanhemman kanssa	17,9	1,53			0,96	1,00
Ei asu kummankaan vanhemman kanssa	14,8	2,77			1,51	1,52
Kokemus perheen taloudellisesta tilanteesta						
Erittäin hyvä	23,3	1,00				1,00
Hyvä	42,0	1,00				0,77
Kohtalainen	26,1	1,20				0,75
Huono	7,1	1,23				0,71
Erittäin huono	1,5	3,48				1,99

¹Tupakointi, nuuskaus, vesipiipun tai sähkösavukkeen päivittäinen käyttö. ²Tilastollisesti merkitsevät erot esitetään lihavoituina.

Lähde: Kouluterveyskysely 2017 / Helsinki-aineisto.

Mukana vain ne nuoret, jotka olivat ilmoittaneet käyttävänsä tupakkatuotteita päivittäin

KUVIO 3.

Tupakkatuotteiden (savukkeet, nuuska ja sähkötupakkatuotteet) hankintatavat täysi-ikäisyyden ja oppilaitostyyppin mukaan Helsingissä vuonna 2017.

– Lähde: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos / Kouluterveyskysely 2017 Helsinki-aineisto

KUVIOSSA 3 tämän muuttujan jakauma on kuvattu oppilaitostyypeittäin sekä sen mukaan, onko vastaaja ala- vai täysi-ikäinen. Mukana kuviossa ovat vain ne, jotka ilmoittivat tupakoivansa päivittäin. Alaikäisten ja täysi-ikäisten tupakkatuotteiden hankinta eroaa voimakkaasti. Täysi-ikäisistä 70 prosenttia osti ainakin osan tupakkatuotteista itse. Alaikäisillä osuus oli huomattavasti pienempi.

SOSIAALI- JA terveysministeriö asetti vuosi sitten työryhmän, jonka tavoitteena oli pohtia esityksiä lakimuutoksiksi ja muiksi toimenpiteiksi, jotka tukevat ja edistävät tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön loppumista vuoteen 2030 mennessä. Yhtenä ehdotuksena nuorten tupakoinnin aloittamisen ehkäisykeinoiksi esitettiin tupakkalain muuttamista niin, että nikotiinituotteiden ostoikäraja nostettaisiin 20 vuoteen. Ikäraja olisi näin yhdenmukainen väkevien alkoholi-juomien ikärajan kanssa. Ikärajan noston arvioidaan vähentävän erityisesti 15–17-vuotiaiden tupakoinnin aloittamista. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018.) Tässä tutkimuksessa saadut tulokset tukevat tätä arviota. Se, että pystyy hank-

kimaan tupakkatuotteita itse ostamalla, oli voimakkaasti yhteydessä päivittäistupakoinnin todennäköisyyteen ja tupakkatuotteiden hankintatavoissa oli lisäksi iso ero alaikäisten ja täysi-ikäisten välillä.

Johtopäätökset

Tupakointi on edelleen yksi suurimmista kansanterveysongelmistamme, ja se on yksi keskeisimmistä väestöryhmien välisten terveyserojen selittäjistä. Nuorten tupakointi savukkeiden muodossa on vähentynyt huomattavasti 2010-luvulla: Helsingissä vähennys on jopa 60 prosenttia. Savukkeiden käyttö on vähentynyt ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevilla huomattavasti, mutta suhteellisesti ei sen nopeammin kuin lukiossa opiskelevilla. Ero onkin täysin sama kuin 2010-luvun alussa: ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoiden todennäköisyys tupakoida päivittäin on yli 5-kertainen lukiolaisiin verrattuna.

SAVUKKEIDEN TILALLE on osin tullut nuuskaaminen, ja yleisimmin nuoret joko tupakoivat tai nuuskaavat, vain har-

va käyttää molempia tuotteita päivittäin. Nuuskaaminen on huomattavasti yleisempää pojilla kuin tytöillä. Kun tupakoinnissa on edelleen todella suuret erot ammatillisen oppilaitoksen ja lukion välillä, nuuskaamisen osalta erot ovat huomattavasti pienemmät. Helsingiläisistä lukiolaispojista päivittäin nuuskaa 10 prosenttia ja ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevista pojista 13 prosenttia. Koska suhteellinen ero nuuskaamisessa on pienempi, kaikkien tupakkatuotteiden päivittäiskäytön todennäköisyys on ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevilla 3,7-kertainen.

NIIN VUODEN 2010–2011 Kouluterveyskysely-aineistolla tehdyn tutkimuksen (Ruokolainen & Mäki 2015) kuin tämän tuoreen katsauksen tulosten mukaan ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevien yleisempi tupakkatuotteiden käyttö on hyvin vakaa ja robusti ilmiö ja se selittyi huonosti tarkastelluilla muuttujilla. Perheeseen liittyvät erilaiset tekijät selittivät vain noin viidenneksen tupakkatuotteiden päivittäiskäytön yleisyyden erosta lukiolaisten ja ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoiden välillä. Lisäk-

si aikaisemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että myös muu päihteiden käyttö on voimakkaasti yhteydessä päivittäistupakointiin, minkä lisäksi terveydelle epäedulliset käyttäytymismuodot näyttävät kasaantuvat samalle joukolle nuoria.

OPPILAITOSTYYPPI NÄYTTÄÄ edelleen ennustavan selkeästi tupakkatuotteiden käyttöä, mikä luo opiskeluterveydenhuollolle, ehkäisevälle työlle ja terveyspolitiikalle haasteita väestöryhmien välisten terveyserojen kaventamisen näkökulmasta. Ammatillisissa oppilaitoksissa on osin tartuttu asiaan erilaisten hankkeiden muodossa. Vuosina 2013–2015 pyöri Suomen Syöpäyhdistys ry:n Tupakatta paras amiksessa -hanke, jonka tavoitteena oli löytää uusia keinoja vähentää tupakointia ja nuuskaamista ammattioppilaitoksissa. Hanke toteutettiin Espoon Omnian ja Vantaan Varian ammattiopistoissa. Niin ikään Espoon ammattiopistossa sitä seuranneen Nikotiiniton amis -hankkeen tavoitteena oli, että oppilaitos tukisi yhä vahvemmin nikotiinittomuutta ja siitä vieroitusta. Tuoreimpana esimerkkinä voidaan mainita käynnissä oleva Savuton amis 2030? – Kohti oppilaitoksen nikotiinitonta toimintakulttuuria -hanke. Helsingin kaupungilla oli vuosien 2007–2015 aikana käynnissä Savuton Helsinki -ohjelma, jonka osana toteutettiin Savuttomuus ammatillisissa oppilaitoksissa -projekti. Ohjelma jatkuu Savuton Helsinki -verkostona.

NÄIDEN TOIMIEN vaikuttavuuden arviointi on kuitenkin haastavaa. Ollilan ja muiden (2013) mukaan opiskelijat olivat olleet ammatillisissa oppilaitoksissa lukioita useammin mukana ylipäätään päihhteettömyyttä edistävässä toiminnassa. Ammatillisten oppilaitosten osalta tulisikin tarkastella, miten tällainen

toiminta on tähän saakka toiminut ja mitä konkreettisia asioita sen kautta on saavutettu.

OSIN KYSE saattaa olla laajemmasta ja etusta tavasta hahmottaa terveyskäyttäytymistä toisaalta lukiossa ja toisaalta ammatillisessa oppilaitoksessa sekä toimintakulttuurien eroista ja muutoksista näissä tavoissa. Suhtautuminen tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöön eroaa edelleen lukiossa ja ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevien välillä, ja opiskelijoiden lisäksi esimerkiksi ammatillisten oppilaitosten henkilöstö tupakoi oppilaitoksen alueella yleisemmin kuin lukioissa (Ollila ym. 2013). Koko koulukulttuurin kaikkine toimijoineen olisikin tuettava tupakoimattomuutta, jotta opiskelijoiden tupakointi voisi vähentyä.

VIIME VUOSIEN kehitys savukkeiden käytön osalta on ollut pääosin myönteistä. Tätä kehitystä tukevia toimia on kuitenkin jatkettava ja laajennettava. Tämän tutkimusten tulosten mukaan se, että nuori ostaa itse tupakkatuotteensa on voimakkaasti yhteydessä päivittäistupakointiin. Yksi merkittävä keino tupakoinnin aloittamisen siirtämiseksi voisikin olla ehdotettu tupakkalain muuttaminen niin, että nikotiinituotteiden ostoikärajaa nostettaisiin. Erityisesti nuorten kohdalla myös tupakkatuotteiden hinta-

Merkittävä keino tupakoinnin aloittamisen siirtämiseksi voisi olla ehdotettu tupakkalain muuttaminen niin, että nikotiinituotteiden ostoikärajaa nostettaisiin.

säätely veroa korottamalla on tehokas keino vähentää tupakointia. Mikäli terveydelle myönteistä käyttäytymistä ei pystytä tukemaan vielä nykyistä paremmin, sosioekonomiset terveyserot säilynevät. ■

VTT, dosentti **Netta Mäki** toimii yliaktuaarina Helsingin kaupunginkanslian kaupunkitutkimus ja -tilastot -yksikössä.

Kirjallisuutta

- Ollila H, Warpenius K, Ruokolainen O, Markkula J, Kotovirta E, Peltonen H & Saaristo V (2013): Ehkäisevän päihdetyön käytännöt toisen asteen oppilaitoksissa 2012. Tutkimuksesta tiiviisti 5, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Ruokolainen O & Mäki N (2015): Sosiaalinen asema ja terveyskäyttäytyminen: lukiolaisten ja ammattiin opiskelevien erot. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 52(1);47–59.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2018): Työryhmän toimenpide-ehdotukset. Tupakka- ja nikotiinipolitiikan kehittäminen. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 21/2018.

Helsingin alakoululaisten osallisuus

– yhdenvertaisuutta tavoittelemassa

● JENNI ERJANSOLA

► **Artikkelissa selvitetään** Helsingin alakoulujen 4.–5.-luokkalaisten osallisuutta tarkastelemalla, missä määrin he ovat osallistuneet koulun toiminnan suunnitteluun ja toisaalta kokevat itse kuuluvansa osaksi erilaisia yhteisöjä. Ulkomaalaistaustaiset oppilaat, varsinkin tytöt, olivat osallistuneet muita useammin koulun asioiden suunnitteluun. Suomalaistaustaiset oppilaat kokivat ulkomaalaistaustaisia useammin olevansa tärkeä osa eri yhteisöjä koulussa ja koulun ulkopuolella. Tyttöillä yhteisöihin kuuluminen oli hieman poikia yleisempää.

Helsinki kutsuu asukkaitaan kehittämään kaupungin palveluita ja alueita. Kaupunkilaisten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä parantamaan luotiin tänä vuonna osallisuus- ja vuorovaikutusmalli (Helsingin kaupunki 2018), jonka pääperiaatteisiin kuuluu yhdenvertaisten osallistumismahdollisuuksien tukeminen. Erilaisten väestöryhmien osallisuus kaupungin palveluissa on siis Helsingin kaupungille ajankohtainen ja strategisesti tärkeä tutkimuskohde.

LAPSET OVAT yksi näistä väestöryhmistä, ja heidän osallisuuttaan voidaan tukea kouluissa. Nina Halmeen ja kumppaneiden (2017) mukaan osallisuus tarkoittaa opiskelijahuollossa muun muassa sitä, että lapset osallistuvat koulun toiminnan suunnitteluun ja että heillä on mahdollisuus vaikuttaa heitä itseään koskeviin päätöksiin. Esimerkiksi yhdenvertaisuudessa on Suomessa vielä kehitettävää, sillä esimerkiksi tyttöjen ja poikien ja toisaalta suomalaistaustaisten ja ulkomaalaistaustaisten osallisuudessa on havaittavissa eroja. (Emt., 62–64.) Myös Pasi Saukkosen ja Juho Peltosen Helsingin koskevan tutkimuksen mukaan ulkomaalaistaustainen väestö osallistuu

suomalaistaustaisia vähäisemmin esimerkiksi erilaisten yhteisöjen, kuten yhdistysten tai harrastusryhmien toimintaan (Saukkonen & Peltonen 2018, 56). Tasa-arvonäkökulmasta lasten osallisuutta onkin tutkittava pureutuen erityisesti siihen, eroavatko osallisuuskokemukset esimerkiksi syntyperän tai sukupuolen mukaan.

OSALLISUUS ON käsitteenä laaja ja monitulkintainen. Esimerkiksi Helka Raivion ja Jarno Karjalaisen (2013) mukaan osallisuus koostuu kolmesta ulottuvuudesta: taloudellisesta, yhteisöllisestä sekä toiminnallisesta osallisuudesta. Tärkeää on tällöin paitsi riittävä toimeentulo ja hyvinvointi myös jäsenyys yhteisöissä ja mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä. Osallisuuden määritelmänsä Raivio ja Karjalainen pohjaavat sosiologi Erik Allardtin klassiseen teoriaan hyvinvoinnin ulottuvuuksista – *having, loving, being* (1976). Muun muassa Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tuore Kouluterveyskysely nojaa tämän tyyppiseen ajatteluun osallisuuden osatekijöistä.

TÄSSÄ ARTIKKELISSA analysoin alakoululaisten osallisuutta Kouluterveyskyselyn mukaan Helsingissä vuonna 2017. Keskityn alakoululaisten toiminnalliseen ja

yhteisölliseen osallisuuteen. Toiminnallista osallisuutta selvitettiin tutkimuksessa kysymällä, kuinka paljon oppilas on osallistunut koulun asioiden, kuten yhteisten sääntöjen tai tapahtumien, suunnitteluun. Yhteisöllistä osallisuutta taas tutkittiin kysymällä, kokeeko oppilas olevansa tärkeä osa erilaisia yhteisöjä, kuten perhettä, nettiyhteisöä tai luokkayhteisöä.

ENSIN KERRON lasten osallistumisesta koulun asioiden suunnitteluun. Osallistuminen vaihtelee sukupuolen ja ulkomaalaistaustan mukaan. Sen jälkeen erittelen lasten osallisuuskokemuksia: mihin yhteisöihin kuulutaan, mihin ei? Myös lasten vanhemmilta on selvitetty heidän osallisuuttaan erilaisiin yhteisöihin, joten tarkastelen myös lasten vastausten suhdetta heidän vanhempiansa osallisuuskokemuksiin. Lopuksi analysoin, onko osallistuminen koulun asioiden suunnitteluun yhteydessä siihen, kokeeko lapsi kuuluvansa osaksi koulu yhteisöä.

KOULUTERVEYSKYSELY ON Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen laaja valtakunnallinen tutkimus lasten ja nuorten hyvinvoinnista. Kahden vuoden välein tehtävästä kyselystä saadaan monipuolista tietoa esimerkiksi koululaisten osallisuudesta myös alueittain. Vuoden 2017 kyselyssä olivat ensimmäistä kertaa mukana perusopetuksen 4. ja 5. luokkaa käyvät lapset ja heidän vanhempansa.

KOULUTERVEYSKYSELYYN VASTASI 8 320 Helsingin alakoulujen 4.- ja 5.-luokkalaista, mikä oli kolme neljäsosaa kaikista näiden luokka-asteiden oppilaista. Heistä valtaosa vastasi myös osallisuutta koskeviin kysymyksiin. Kaikista vastanneista noin puolet oli tyttöjä ja puolet

poikia. Syntyperältään ulkomaalaistaustaisia oli 1 069 lasta, joista noin 60 prosenttia oli itse syntynyt Suomessa. Ulkomaalaistaustaisilla tarkoitetaan tässä niitä alakoululaisia, joiden molemmat vanhemmat tai ainut tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla. Aineistossa ei ole tarkempaa tietoa vastanneiden taustamaista. Huoltajan vastaukset yhteisöihin kuulumisesta saatiin 28 prosentille kaikista vastanneista eli 2 343 oppilaalle.

KAIKEN KAIKKIAAN tässä artikkelissa esitettyjen tulosten voidaan olettaa edustavan helsinkiläisten alakoululaisten 4. ja 5. luokkaa käyvien lasten kokemuksia. Ulkomaalaistaustaiset ovat aineistossa aliedustettuina, mutta vastanneita on kuitenkin kohtalaisen hyvä määrä. Erityisesti huoltajien vastauksia on kuitenkin

kin tulkittava varoen, sillä voidaan olettaa, että vastanneet vanhemmat ovat jossain määrin valikoituneita. Aineisto ei juuri mahdollista sen arvioimista, kuinka hyvin juuri vastanneet vanhemmat edustavat myös vastaamatta jättäneitä vanhempia.

Erityisesti ulkomaalaistaustaiset kertovat osallistuvansa koulun asioiden suunnitteluun

Vuoden 2017 kouluterveyskyselyssä 4.- ja 5.-luokkalaisilta lapsilta kysyttiin, kuinka paljon he ovat olleet mukana suunnittelemassa koulun asioita tämän luokan aikana. Helsingissä suurin osa vastaajista oli osallistunut vähintään jonkin verran koulun asioiden suunnitteluun. Kuviossa 1 esitetään vastaukset sukupuolen mukaan. Noin puolet vas-

taajista oli osallistunut jonkin verran koulun yhteisten sääntöjen, oppituntien sisällön, koulun juhlien, tapahtumien ja retkien tai välituntitoiminnan suunnitteluun. Harvempi oppilas oli ollut mukana koulun piha-alueiden ja kouluruokailun suunnittelussa.

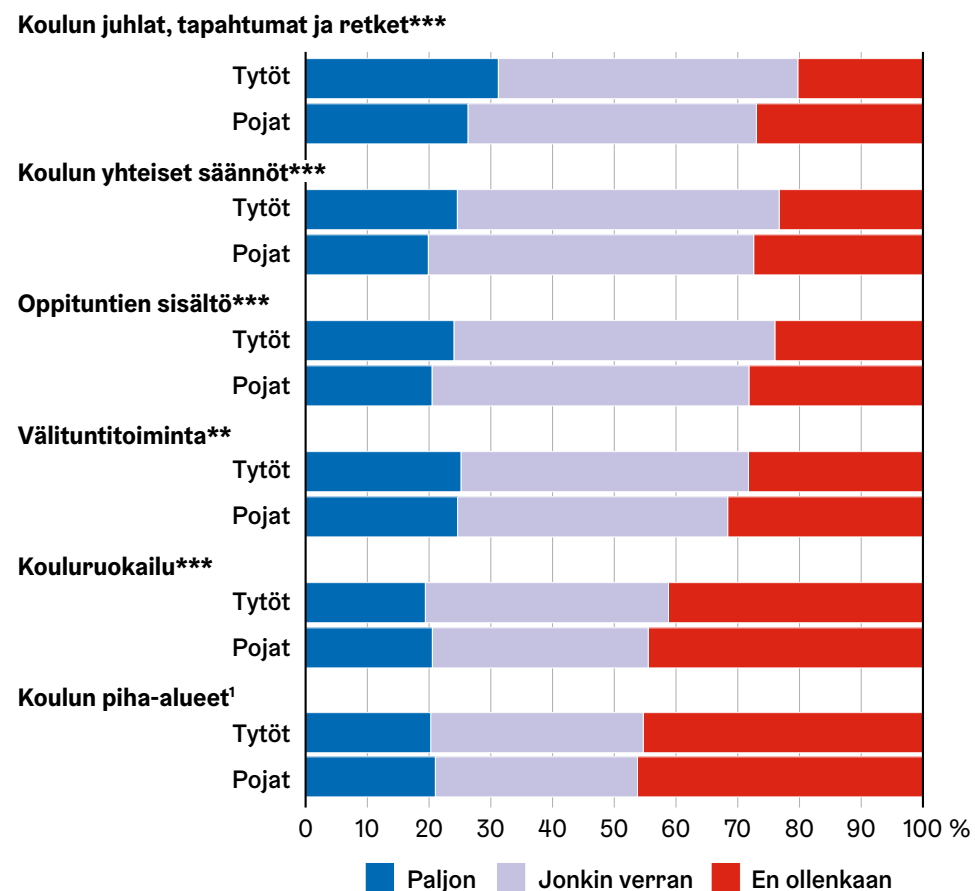
TYTÖT KERTOVAT hieman poikia yleisemmin osallistuvansa koulun asioiden suunnitteluun. Osallistumiserot ovat tilastollisesti merkitseviä piha-alueiden suunnittelua lukuun ottamatta. Sekä tytöt että pojat osallistuvat yleisimmin koulun yhteisten sääntöjen suunnitteluun.

SUKUPUOLTEN VÄLINEN ero näkyy myös koko maan aineistossa. Osallistuminen yhteisten sääntöjen suunnitteluun ja toisaalta tapahtumien suunnitteluun on Helsingissä koko maata yleisempää.

KUVIO 1.

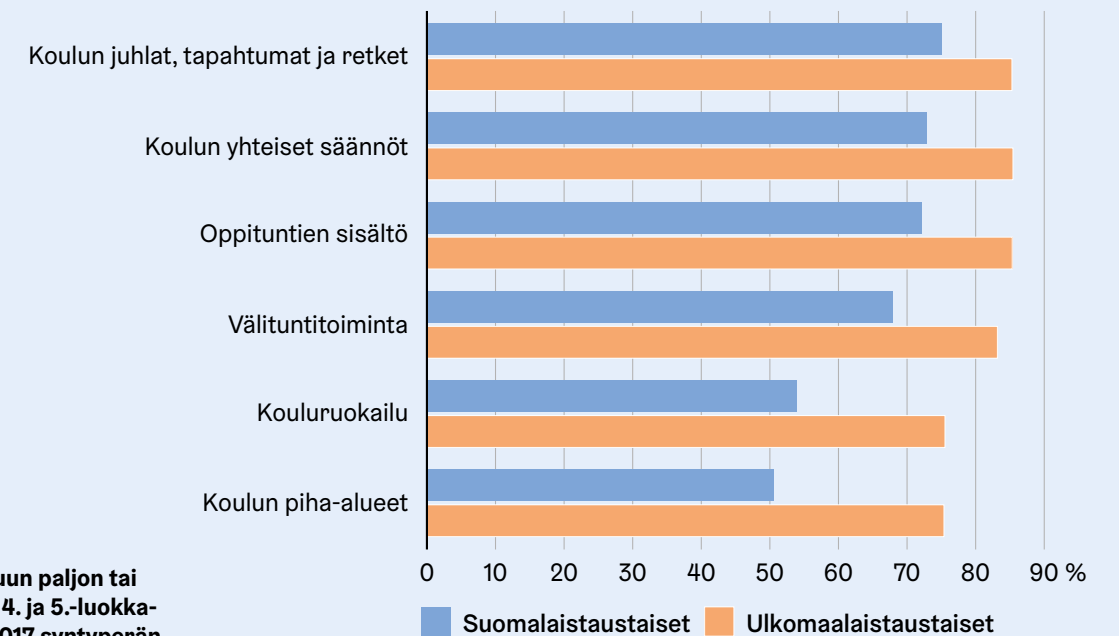
Kuinka paljon sinä olet ollut mukana suunnittelemassa seuraavia asioita tämän luokan aikana? Kysymykseen vastanneet 4. ja 5.-luokkalaiset Helsingissä vuonna 2017, %

– Lähde: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos / Kouluterveyskysely 2017, Helsinki-aineisto.

¹ Sukupuolten välinen ero ei ole tilastollisesti merkitsevä.

** Tilastollisesti merkitsevä ero p<0,01. ***Tilastollisesti erittäin merkitsevä ero p<0,001.

KUVIO 2.

Koulun asioiden suunnitteluun paljon tai jonkin verran osallistuneet 4. ja 5.-luokkalaiset Helsingissä vuonna 2017 syntyperän mukaan, %

– Lähde: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos / Kouluterveyskysely 2017, Helsinki-aineisto.

Osallistuminen koulun asioiden suunnitteluun eroaa myös syntyperän mukaan (Kuvio 2). Suomalaistaustaisiin verrattuna ulkomaalaistaustaiset kertovat osallistuvansa koulun asioiden suunnitteluun yleisemmin. Erot ovat selkeitä ja tilastollisesti erittäin merkitseviä kaikkien alakysymysten kohdalla. Erityisesti ulkomailla syntyneet ulkomaalaistaustaiset sanovat olleensa mukana suunnittelussa, mutta myös Suomessa syntyneet ulkomaalaistaustaiset ovat osallistuneet suunnitteluun selvästi suomalaistaustaisia enemmän.

SUKUPUOLTEN VÄLINEN ero on suomalaisista suurempi ulkomaalaistaustaisilla lapsilla. Erityisesti ulkomaalaistaustaiset tytöt kertovat osallistuneensa koulun asioiden suunnitteluun. Esimerkiksi oppituntien sisällön suunnittelussa kertoi olleensa paljon mukana ulkomaalaistaustaisista tytöistä 48 prosenttia ja pojista 39 prosenttia. Suomalaistaustaisilla tytöillä osuus jäi 20 prosenttiin ja pojilla 17 prosenttiin.

LASTEN VASTAUKSET erilaisiin koulun asioiden suunnitteluun korreloivat voimakkaasti ja tilastollisesti erittäin merkitse-

västi keskenään. Esimerkiksi jos lapsi on osallistunut kouluruokailun suunnitteluun, on hän muita lapsia todennäköisemmin osallistunut myös piha-alueiden suunnitteluun. Näyttäisikin siltä, että eri alakysymyksillä on onnistuttu mittamaan samaa ilmiötä: osallistumista koulun asioiden suunnitteluun. Mittarin reliabiliteetti eli luotettavuus on hyvä ja alakysymykset myös latautuvat pääkomponenttianalyyssissä samalla faktorilla. Kysymykset edustavat siis suurimmaksi osaksi samaa taustalla olevaa ulottuvuutta. Analyysin perusteella koulun asioiden suunnitteluun liittyvistä alakysymyksistä voidaankin luoda osallistumista mittaava summamuuttuja.

KOULUN ASIOIDEN suunnitteluun osallistumista mittaava summamuuttuja luotiin niille vastaajille, jotka olivat vastanneet kaikkiin osallistumista mittaaviin alakysymyksiin. Vastaukset jakautuivat kohtalaisen tasaisesti, mutta painottuen hieman vain vähän osallistuneiden suuntaan. Yleisin vastaus oli, että oli osallistunut suunnitteluun jonkin verran. Vastaajista 453 kertoi, että oli osallistunut paljon kaikkiin kysytyihin asioihin koulun sääntöjen suunnittelusta oppitun-

tien sisällön suunnitteluun. Toisaalta 610 lasta ei ollut osallistunut lainkaan mihinkään kysytyistä asioista.

KOULUN ASIOIDEN suunnitteluun osallistumista mittaava summamuuttuja voidaan myös muuntaa kaksiluokkaiseen indikaattorimuotoon. Näin tarkasteltuna koulun asioiden suunnitteluun osallistuneiden osuus oli korkein joillakin Itä-Helsingin alueilla ja toisaalta Länsi-Helsingin Kaarelassa ja Pitäjänmäessä (Kuvio 3). Osallistuneiden osuudet vaihtelivat osa-alueittain 45 prosentin ja 64 prosentin välillä. Näillä alueilla ulkomaalaistaustaisten osuus on keskimääräistä korkeampi.

Tytöistä poikia suurempi osa kokee olevansa osa erilaisia yhteisöjä

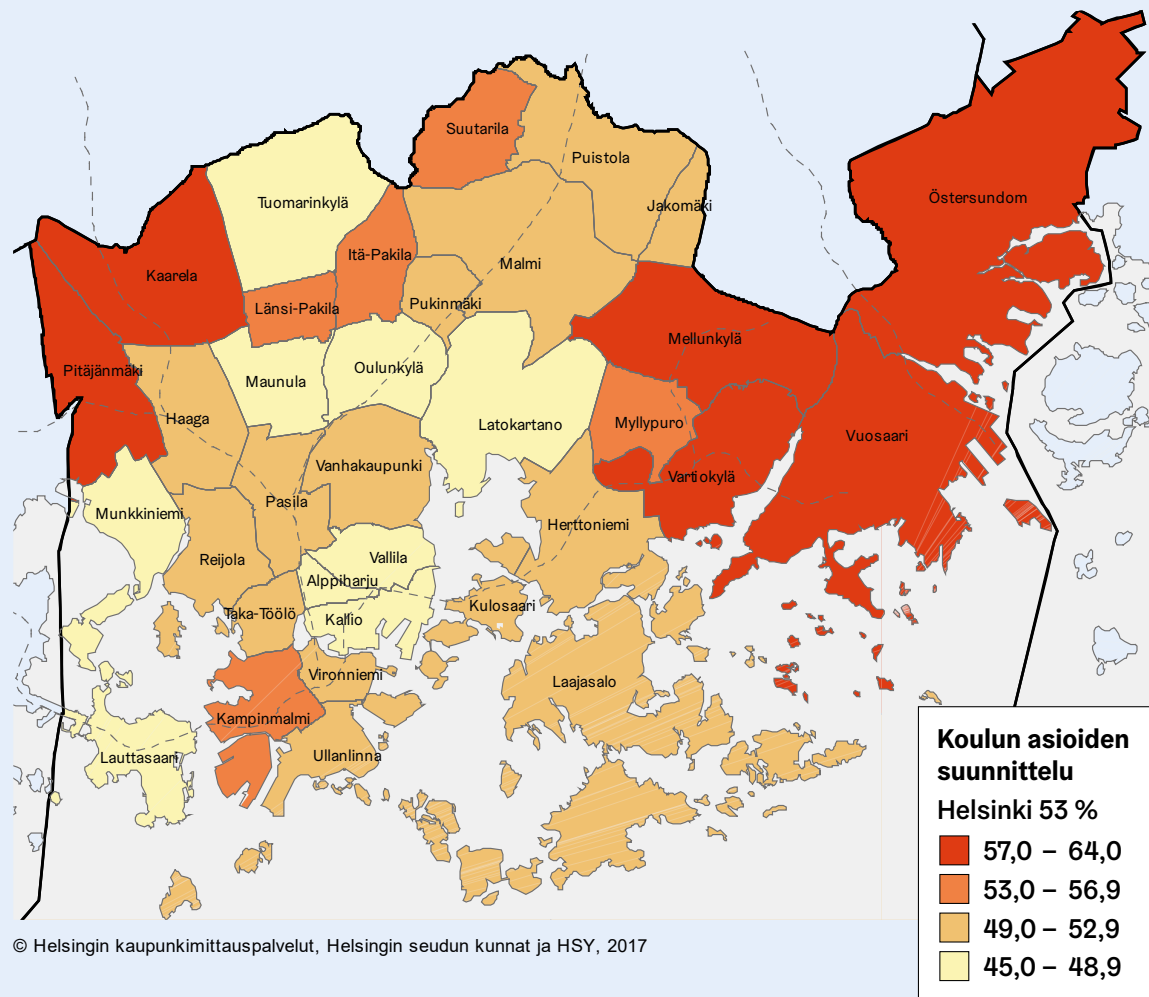
Kouluterveyskyselyssä alakoululaisilta 4. ja 5.-luokkalaisilta lapsilta ja heidän vanhemmiltaan kysyttiin myös osallisuudesta erilaisissa yhteisöissä. Lähes kaikki alakoululaiset vastasivat olevansa tärkeä osa perhettä ja valtaosa olevansa osa sukua (Kuvio 4). Kolme neljäsosaa koki olevansa osa ystäväporukkaa ja kaksi kolmasosaa kuuluvansa harras-

KUVIO 3.

Koulun asioiden suunnitteluun osallistuneet 4. ja 5.-luokkalaiset Helsingissä vuonna 2017, %

– Lähde: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos / Koulu-terveyskysely 2017, Helsinki-aineisto.

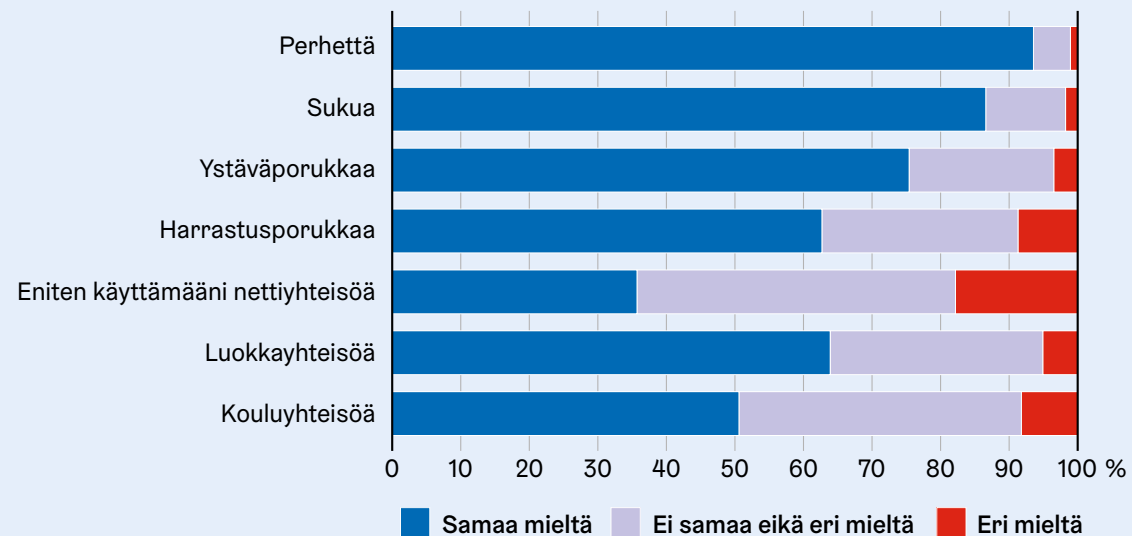
© Helsingin kaupunkimittauspalvelut, Helsingin seudun kunnat ja HSY, 2017

Perustuu kysymykseen: "Kuinka paljon sinä olet ollut mukana suunnittelemassa seuraavia asioita tämän luokan aikana?" Summaindikaattori muodostuu 6 osiosta: 1) koulun yhteiset säännöt, 2) välituntitoiminta, 3) koulun piha-alueet, 4) kouluruokailu, 5) koulun juhlat, tapahtumat ja retket, 6) oppituntien sisältö. Vastausvaihtoehdot: 1) paljon (2 pistettä), 2) jonkin verran (1 piste), 3) en ollenkaan (0 pistettä). Tarkastelussa ovat ne vastaajat, jotka ovat saaneet yhteensä vähintään 6 pistettä.

KUVIO 4.

Koen olevani tärkeä osa...Kysymykseen vastanneet 4. ja 5.-luokkalaiset Helsingissä vuonna 2017, %

– Lähde: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos / Koulu-terveyskysely 2017, Helsinki-aineisto.

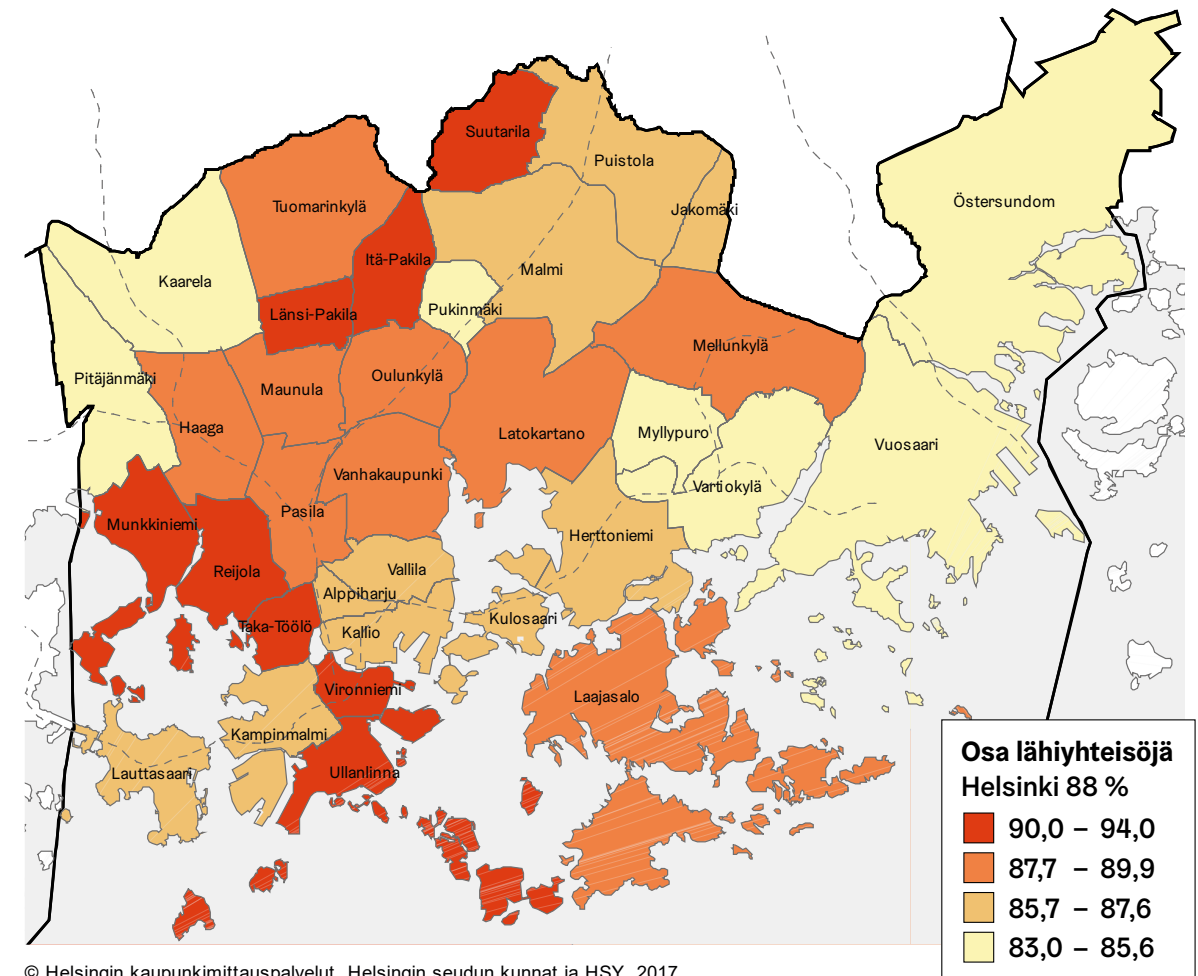
tusporukkaan. Sen sijaan vain reilu kolmasosa koki olevansa tärkeä osa eniten käyttämänsä nettiyhteisöä. Luokkayhteisöön koettiin voimakkaampaa yhteenkuuluvuutta kuin koulu yhteisöön: lapsista kaksi kolmasosaa koki olevansa osa luokkayhteisöä ja noin puolet osa koulu yhteisöä.

ALAKOULULAISTEN AINEISTOSSA hieman suurempi osuus tytöistä kuin pojista vastasi olevansa osa perhettä, sukua, ystäväporukkaa sekä luokka- ja koulu yhteisöä. Suurin sukupuolten välinen ero oli luokkayhteisöön kuulumisessa: tytöistä 66 prosenttia ja pojista 61 prosenttia sanoi olevansa tärkeä osa luok-

kayhteisöä. Sen sijaan nettiyhteisöihin koki kuuluvansa pojista 38 prosenttia ja tytöistä 33 prosenttia. Harrastusporukkaan kuulumisessa ei sukupuolten välillä ollut tilastollisesti merkitsevää eroa.

MYÖS KOKO maan aineistossa tyttöjen ja poikien välillä on vastaavia eroja. Helsingistä poiketen koko maan aineistossa myös harrastusporukkaan kuulumisessa on eroa tyttöjen eduksi. Kaiken kaikkiaan Helsingin tulokset eivät kovin voimakkaasti poikkea muun maan tuloksista. Perhettä ja sukua lukuun ottamatta muualla maassa on hieman Helsinkiä yleisempää kokea olevansa tärkeä osa kysytyjä yhteisöjä.

SUOMALAISTAUSTAISTEN LASTEN keskuudessa on pääsääntöisesti ulkomaalaistaustaisia yleisempää kokea olevansa osa yhteisöjä. Helsingissä suhteessa suurin ero on kuulumisessa osaksi harrastusporukkaa: suomalaistaustaisista 64 prosenttia ja ulkomaalaistaustaisista 52 prosenttia koki kuuluvansa harrastusyhteisöön. Myös esimerkiksi ystäväporukkaan kertoi kuuluvansa suomalaistaustaisista 76 prosenttia ja ulkomaalaistaustaisista lapsista vain 69 prosenttia. Edelleen suomalaistaustaisista 65 prosenttia ja ulkomaalaistaustaisista 58 prosenttia koki olevansa tärkeä osa luokkayhteisöä. Suomessa syntyneet ulkomaalaistaustaiset koki-

© Helsingin kaupunkimittauspalvelut, Helsingin seudun kunnat ja HSY, 2017

Perustuu kysymykseen: "Koen olevani tärkeä osa". Vastausvaihtoehdot: 1) samaa mieltä (2 pistettä), 2) ei samaa eikä eri mieltä (1 piste), 3) eri mieltä (0 pistettä). Summaindikaattori muodostuu 4 osiosta: 1) perhettä, 2) sukua, 3) ystäväporukkaa, 4) harrastusporukkaa. Tarkastelussa ovat ne vastaajat, jotka ovat saaneet yhteensä vähintään 6 pistettä.

KUVIO 5.

Itsensä tärkeäksi osaksi lähiyhteisöjä kokevat 4. ja 5.-luokkalaiset Helsingissä vuonna 2017, %

– Lähde: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos / Koulu-terveyskysely 2017, Helsinki-aineisto.

vat kuitenkin hieman yleisemmin osallisuutta perheeseen ja sukuun kuin suomalaistaustaiset. Ulkomailla syntyneet ulkomaalaistaustaiset kokivat ylipäänsä vähiten osallisuutta lueteltuihin yhteisöihin. Muista yhteisöistä poiketen kouluyhteisöön kuulumisessa ei kuitenkaan ollut eroa syntyperän mukaan.

KUN KATSOTAAN, millä Helsingin asuinalueilla painottuu korkea lähiyhteisöihin kuuluvien osuus, korostuvat eri asuinalueet kuin koulun asioiden suunnitteluun liittyvissä kysymyksissä. Perheeseen, sukuun, ystäväporukkaan ja tai harrastusporukkaan koettiin voimakasta yhteenkuuluvuutta esimerkiksi Pakilassa, Munkkiniemessä ja Ullanlinnassa (Kuvio 5). Vähiten yhteenkuuluvuutta koettiin niillä Itä- ja Länsi-Helsingin asuinalueilla, joilla koulun asioiden suunnittelussa ollaan ollut aktiivisesti mukana. Lähiyhteisöihin kuuluvien osuudet vaihtelivat alueittain 83 ja 94 prosentin välillä, joten kaikilla alueilla valtaosa alakoululaisista tunsivat kuitenkin olevansa tärkeä osa lähiyhteisöjä.

MYÖS ALAKOULULAISTEN vanhemmilta kysyttiin samat kysymykset kuulumisesta yhteisöihin kuin heidän lapsiltaan. Vanhempien vastaukset saatiin 28 prosentille lapsista, eli 2 343 vanhempaa vastasi kyselyyn. Heistä neljä viidesosaa oli naisia. Myös vanhemmat kokivat yleisesti yhteenkuuluvuutta perheeseen ja sukuun. Lapsiin verrattuna osallisuus ystäväpiiriin oli yleisempää mutta toisaalta harrastusporukkaan harvinaisempaa. Nettiyhteisöihin koki kuuluvansa vanhemmista vain viidesosa. Lapsista poiketen vanhemmilta kysyttiin myös kuulumisesta työyhteisöön ja suomalaiseen yhteiskuntaan. Vanhempien keskuudessa oli yleisempää kokea kuuluvansa osaksi työyhteisöä kuin osaksi yhteiskuntaa. Silti vanhemmista noin 70 prosenttia koki olevansa tärkeä osa suomalaista yhteiskuntaa. Tuloksia on kuitenkin luettava varoen, sillä on vaikeaa arvioida sitä, edustavatko juuri vastanneiden vanhempien kokemukset vanhempien kokemuksia yleensä. On syytä olettaa, että vastanneet vanhemmat ovat jossain määrin valikoituneita, mutta

aineistossa ei ole paljoakaan tietoa vanhempien taustasta. Näyttäisi kuitenkin siltä, että esimerkiksi toimeentulotukea saaneet perheet olisivat hieman aliedustettuina vastanneiden keskuudessa. Vastanneet vanhemmat ovat myös pääasiassa naisia ja on oletettavaa, että naisille on miehiä tyypillisempää kokea yhteenkuuluvuutta erilaisiin yhteisöihin.

KOULUTERVEYSKYSELYN MUKAAN vanhemman osallisuuskokemukset ovat yhteydessä lapsen osallisuuskokemuksiin. Voimakkain yhteys vanhempien ja lasten osallisuuskokemusten välillä näyttäisi olevan siinä, että jos vanhempi kokee kuuluvansa osaksi suomalaista yhteiskuntaa, on todennäköistä, että lapsi kokee olevansa osa luokkayhteisöä. Niistä lapsista, joiden vanhempi koki osallisuutta suhteessa suomalaiseen yhteiskuntaan, 71 prosenttia koki osallisuutta luokkayhteisöön. Sen sijaan niistä lapsista, joiden vanhempi ei kokenut olevansa osa suomalaista yhteiskuntaa, vain 62 prosenttia koki olevansa tärkeä osa luokkayhteisöä.

näköisemmin itsensä tärkeäksi osaksi kouluyhteisöä. Joko kokemus osallisuudesta kouluyhteisössä kasvatetaan todennäköisyyttä osallistua koulun yhteisten asioiden suunnitteluun tai toisin päin. Yhteys näkyy kaikkien koulun asioiden suunnitteluun liittyvien alakysymysten kohdalla. Niistä, jotka kokevat kouluosallisuutta, 28 prosenttia on osallistunut paljon esimerkiksi koulun yhteisten sääntöjen suunnitteluun, kun taas muista vastaajista paljon osallistuneita on vain 16 prosenttia.

KORRELAATIOT OSALLISTUMISEN ja kouluosallisuuden välillä ovat kuitenkin pieniä. Koulun asioiden suunnitteluun liittyvistä alakysymyksistä luotu, osallistumista mittaava summamuuttuja korreloi lievästi sen kanssa, kokeeko lapsi kouluosallisuutta (Pearsonin korrelaatiokerroin = 0,2). Lisäksi varianssianalyysin perusteella osallistumisen summamuuttujan saamat keskiarvot eroavat sen mukaan, kokeeko vastaaja olevansa tärkeä osa kouluyhteisöä vai ei. Osallistuminen lisääntyy kouluyhteisöön kiinnittymisen mukana kuitenkin kohtalaisen vähän, ja kouluyhteisöön kuuluminen selittääkin koulun asioiden suunnitteluun osallistumisen vaihtelusta alle 5 prosenttia.

Päätelmät

Tämän artikkelin aineiston perusteella yhdenvertaisessa osallisuudessa on vielä tehtävää Helsingin kouluissa. Suurempi osuus tytöistä kuin pojista kokee olevansa tärkeä osa perhettä, sukua, ystäväporukkaa sekä luokka- ja kouluyhteisöä. Ainoastaan nettiyhteisöihin pojat kokevat tyttöjä yleisemmin voimakasta yhteenkuuluvuutta, mutta niinkin vain reilu kolmasosa. Tytöt myös kertovat hieman poikia yleisemmin osallistuvansa koulun asioiden suunnitteluun. Erot poikien ja tyttöjen vastausten välillä eivät ole suuria, mutta ne toistuvat systemaattisesti eri kysymyksissä. Poikien osallisuutta yhteisöihin ja osallistumista koulun asioiden suunnitteluun olisikin syytä tukea.

SUOMALAISTAUSTAISTEN LASTEN keskuudessa on pääsääntöisesti ulkomaalaistaustaisia yleisempää kokea olevansa osa kyselyssä lueteltuja yhteisöjä. Sen

sijaan osallistuminen koulun asioiden suunnitteluun eroaa syntyperän mukaan toiseen suuntaan: erityisesti ulkomaalaistaustaiset kertoivat osallistuvansa koulun asioiden suunnitteluun. Varsinkin ulkomaalaistaustaisten tyttöjen aktiivisuus korostuu. Tämä tulos on kiinnostava, mutta aineisto ei mahdollista sen selittämistä. Saattaa olla niin, että juuri ulkomaalaistaustaisia tyttöjä kannustetaan kouluissa osallistumaan ja kotoutetaan näin suomalaiseen yhteiskuntaan. Vuonna 2013 yläkoululaisten ja toisen asteen opiskelijoiden keskuudessa ulkomaalaistaustaiset pojat osallistuivat koulun asioiden suunnitteluun selvästi tyttöjä enemmän. Vuonna 2017 yläkoululaisilta kysyttiin asiaa hieman eri tavalla kuin alakoululaisilta, joten täysin vertailukelpoista tietoa tässä artikkelissa käytetyn alakoululaisten aineiston kanssa ei ole.

MYÖS ALUEELLISIA eroja osallistumisessa ja osallisuudessa voidaan nähdä. Yllättävää on se, että eri alueet korostuvat, kun kysytään osallisuutta yhteisöihin ja toisaalta osallistumista koulun asioiden suunnitteluun. Vähiten yhteenkuuluvuutta lähiyhteisöihin koetaan niillä Itä- ja Länsi-Helsingin asuinalueilla, joilla koulun asioiden suunnittelussa on oltu aktiivisesti mukana. Kenties koulujen toimintakulttuurit osallistamiseen liittyen eroavat alueittain.

TÄMÄ AINEISTO antaa myös pieniä viitteitä osallisuuden ylisukupolvisuudesta. Jos vanhempi kokee kuuluvansa suomalaiseen yhteiskuntaan, lapsen todennäköisyys kokea kuuluvansa osaksi luokkayhteisöä on 50 prosenttia muita lapsia suurempi. Yhteys on nähtävissä tässä aineistossa, mutta aineisto ei kuitenkaan juuri mahdollista sen arvioimista, kuinka hyvin juuri vastanneet vanhemmat edustavat myös vastaamatta jättäneitä vanhempia. Joka tapauksessa osallisuuteen on syytä kiinnittää huomiota myös ylisukupolvisena ilmiönä. On mahdollista, että osallisuus yhteiskunnassa on prosessi, jonka ensimmäisiä askelia on kiinnittyminen luokkayhteisöön.

KOKEMUS OSALLISUUDESTA kouluyhteisössä on odotetusti yhteydessä siihen, osallistuuko alakoululainen koulun yhteisten

asioiden suunnitteluun. Tässä aineistossa yhteys ei kuitenkaan vaikuttanut kovin voimakkaalta. Alakoululainen saattaa kokea olevansa tärkeä osa kouluyhteisöä, vaikka hän ei erityisesti osallistuisikaan koulun asioiden suunnitteluun.

TÄSSÄ ARTIKKELISSA ei ollut mahdollista tarkastella muutosta ajassa, sillä alakoululaiset ovat mukana Kouluterveyskyselyssä nyt ensimmäistä kertaa. Jatkossa kysely tehdään aina kahden vuoden välein, joten muutosta alakoululaisten osallisuudessa voidaan seurata. Tulevina vuosina kouluihin voi myös syntyä aivan uusia osallisuuden muotoja, kun tulevat ikäluokat keksivät osallistumisen käsitteen ja keinot uudelleen. ■

Jenni Erjansola toimii tutkijana Helsingin kaupunginkanslian kaupunkitutkimus ja -tilastot -yksikössä.

Lähteet

- Allardt, Erik (1976) Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo: WSOY.
- Halme N & Hedman L & Ikonen R & Rajala R (2017) Lasten ja nuorten hyvinvointi 2017. Kouluterveyskyselyn tuloksia. Työpöytä 15/2018. Helsinki: THL.
- Helsingin kaupunki (2018) Osallisuus- ja vuorovaikutusmalli. <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/osallisuus-ja-vaikuta/vaikuttamiskanavat/osallisuus-ja-vuorovaikutusmalli> Luettu 2.11.2018
- Raivio H & Karjalainen J (2013) Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Osallisuuden rakentuminen 2010-luvun tavoite- ja toimintaohjelmissa. Teoksessa Taina Era (toim.) Osallisuus – oikeutta vai pakkoa? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisu 156. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Saukkonen P & Peltonen J (2018) Eroja ja yhtäläisyyksiä. Ulkomaalaistaustaiset pääkaupunkiseudulla Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimuksen tietojen valossa. Helsingin kaupunginkanslian tutkimuskatsauksia 2018:2. Helsinki: Helsingin kaupunki.

Jos vanhempi kokee kuuluvansa suomalaiseen yhteiskuntaan, lapsen todennäköisyys kokea kuuluvansa osaksi luokkayhteisöä on 50 prosenttia muita lapsia suurempi.

LAPSEN KOKEMUSTA luokkayhteisöön kuulumisesta ja erityisesti sen yhteyttä vanhemman vastauksiin tarkasteltiin hieman tarkemmin myös mallintamalla. Logistisen regressioanalyysin perusteella vanhemman kokemus kuulumisesta suomalaiseen yhteiskuntaan sekä lapsen sukupuoli selittävät sitä, että lapsi kokee kuuluvansa osaksi luokkayhteisöä. Jos vanhempi kokee kuuluvansa suomalaiseen yhteiskuntaan, lapsen todennäköisyys kokea kuuluvansa osaksi

luokkayhteisöä on 50 prosenttia muita lapsia suurempi. Tyttöjen todennäköisyys kokea kuuluvansa osaksi luokkayhteisöä on 20 prosenttia poikia suurempi. Sen sijaan syntyperä ei tässä aineistossa selitä lapsen osallisuutta luokkayhteisöön, kun nämä muut tekijät on vakioitu. Näin on siitä huolimatta, että juuri ulkomaalaistaustaisten vanhempien keskuudessa on yleisempää ajatella, ettei kuulu tärkeäksi osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Lapsen kokemusta kuulua osaksi

luokkayhteisöä ei tässä aineistossa selittänyt myöskään vastanneen vanhemman sukupuoli, perheen toimeentulotuki-asiakkuus eikä työttömyys tai sen uhka.

Osallistumisen ja kouluosallisuuden yhteys

Tulokset osoittavat, että mikäli lapsi on osallistunut koulun asioiden suunnitteluun, hän myös kokee muita toden-

Helsingin ennätysellinen matkailuvuosi 2017 ja ennakkonäkymiä vuodesta 2018

► Vuosi 2017 oli Helsingin matkailussa poikkeuksellinen vuosi.

Lentoliikenne oli Helsinki-Vantaan kentällä vilkkaampaa kuin koskaan, ja matkailijoiden yöpymiset Helsingissä löivät kaikki aiemmat ennätykset. Tässä artikkelissa tarkastellaan viime vuoden matkailutilastoja, joihin vuotta 2018 koskevia ennakkotietoja peilataan. Samalla tilastotarkastelu liitetään osaksi ajankohtaista keskustelua siitä, miten matkailun kasvuun – ja erityisesti kestävän matkailun edistämiseen – tulisi suhtautua.

Kiinnostus Suomea kohtaan on ollut viime vuodet kasvussa

Maailman matkailutilastoissa Eurooppa on edelleen maailman suosituin matkakohtausalue. Maista Ranska on suosituin kohde ja kaupungeista Lontoo (Maailmanpankki 2018). Euroopan osuus maailman matkailusta on silti enää noin kolmannes. Aasia ja varsinkin Kiina on noussut viime aikoina kovaa vauhtia. Suomi on tässä kuvassa hyvin pieni peluri, joskin Suomeen kohdistuva kiinnostus on ollut viime aikoina selvässä nousussa, ainakin jos matkailijamääriä pidetään kiinnostuksen mittarina.

OSA KASVANEESTA kiinnostuksesta liittyy taatusti Helsingin strategisesti erinomaiseen sijaintiin Aasiasta Eurooppaan johtavan reitin varrella. Tämä ajatus saa tukea lentoliikennetilastoista. Kansainvälinen liikenne Helsinki-Vantaalla lisääntyi vuonna 2017 peräti 11 prosenttia ja lentomatkojen kokonaismäärä oli suurin koskaan, noin 19 miljoonaa matkaa. Suurin osa kaikista Helsinki-Vantaan matkoista oli kansainvälisen liikenteen matkoja. Kaikkein eniten (21 prosenttia) kasvoi Helsinki-Vantaalla ulkomailta ulkomaille vaihtaneiden määrä.

VIIME VUODEN nopea kasvu on jatkunut Finavian lentoliikennetilastojen mukaan myös vuonna 2018 kaikissa matkaluokissa, ja Helsinki-Vantaan lentoliikenteen kasvua vetää ulkomaisien vaihtomatustajien jatkuvasti kasvava määrä. Lentoliikenteen koko vuoden tilasto-

ta puuttuu tätä kirjoitettaessa enää kaksi kuukautta. Lokakuussa ulkomailta ulkomaille vaihtaneiden määrä kasvoi 12,3 prosenttia, mikä on jonkin verran alkuvuoden ja kesän kasvuprosentteja alhaisempi. Kuitenkin kun tarkastellaan koko vuotta lokakuuhun asti, kasvua edellisen vuoden vastaavaan ajanjaksoon verrattuna on kertynyt peräti neljännes.

LENTOMATKUSTAJIEN MÄÄRÄ on Helsinki-Vantaalla lisääntynyt kaikissa matkaluokissa ja lokakuun jälkeen ollaan reilut 10 prosenttia viime vuotta edellä. Lienee joutunut selvää, että vuosi 2018 tulee ohittamaan ennätyksellisen viime vuoden lentomatustajien kokonaismäärässä.

Yöpymisten määrä Helsingissä ylitti 4 miljoonaa vuonna 2017

Lentotilastoille saadaan mielenkiintoista vertailupohjaa majoitustilastoista, jotka ovat ainakin toistaiseksi yleisimmin käytettyjä matkailun volyymin mittareita, kun vertaillaan toisiinsa maita tai kaupunkeja. Lentoliikennetilastoista ei voida erottaa kansalaisuuksia, joten näitä muita tietolähteitä tarvitaan.

TIETOJA MAJOITUMISISTA ja kansalaisuuksista kerätään kaikista rekisteröidyistä majoitusliikkeistä. Kaikki majoitusliikkeet eivät kuitenkaan ole rekisteröityjä, joten esimerkiksi Airbnb-asunnot tai kaikkein pienimmät majoitusliikkeet jäävät tilastoinnin ulkopuolelle. Rekisteröidyissä majoitusliikkeissä

yöpyy vain osa matkailijoista, ja monissa tapauksissa, esimerkiksi Helsingissä majoittuvien virolaisten kohdalla, muiden majoitusmuotojen osuus on huomattava (ks. Mustonen 2018b). Rekisteritilastojen, jollainen siis majoitustilastokin on, eräs huono puoli liittyykin juuri kattavuuteen.

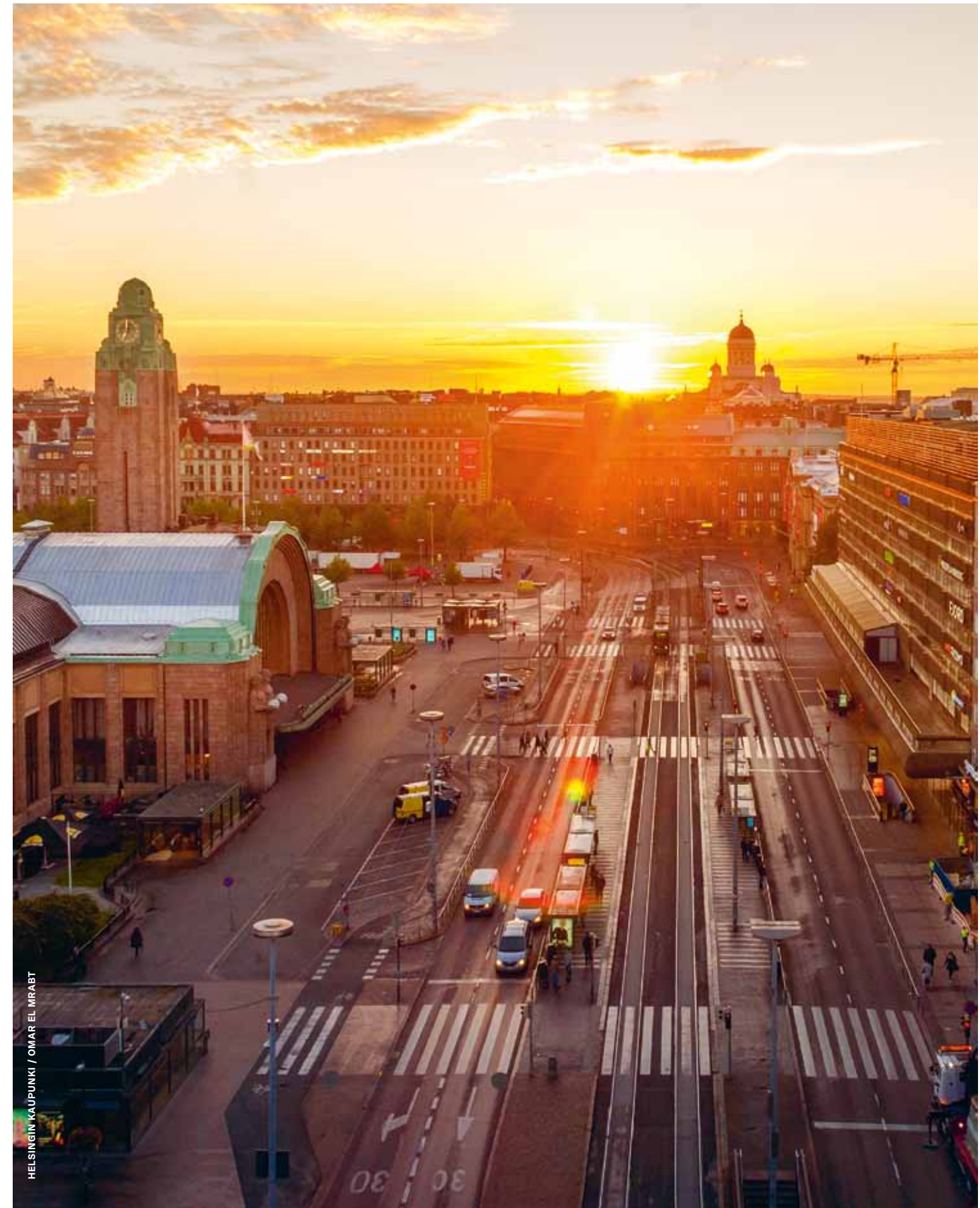
LENTOLIIKENTEEN TAPAAAN vuosi 2017 oli myös matkailijoiden yöpymisillä mitattuna ennätyksellinen. Koko Suomessa rekisteröityjen yöpymisten määrä kasvoi noin kahdeksan prosenttia vuoteen 2016 verrattuna. Kotimaiset yöpymiset lisääntyivät neljä prosenttia ja ulkomaiset peräti 17 prosenttia. Erityisen paljon ulkomaalaisten yöpymiset lisääntyivät Lapissa, 22 prosenttia. Toisaalta Lapissa kotimaiset yöpymiset vähenivät.

HELSINGISSÄ KASVU oli kotimaisten matkailijoiden yöpymisten kohdalla melkein yhtä voimakasta (16 prosenttia) kuin ulkomaalaisten yöpymisissä (18 prosenttia). Yöpymiset lisääntyivät Helsingissä yhteensä noin 17 prosenttia.

HELSINGIN REKISTERÖIDYSTÄ yöpymisistä suurin osa, 54 prosenttia, oli vuonna 2017 ulkomaalaisia. Tämä osuus oli suurimmillaan kesäkuussa ja elokuussa, jolloin lähes kaksi kolmesta yöpymisestä oli ulkomaisia. Lapissa puolestaan ulkomaiset yöpymiset keskittyivät talveen, ja esimerkiksi joulukuussa 2017 Lapissa oli enemmän yöpymisiä kuin yhdenkään kuukauden aikana Helsingissä.

VIIME VUODEN 2018 tammi-syyskuussa – kolmelta vuosineljännekseltä on tätä kirjoitettaessa ennakkotiedot olemassa – ulkomaalaisten yöpymisten osuus Helsingissä oli 57 prosenttia eli hieman suurempi kuin vuonna 2017, tarkasteltiin sitten koko vuotta tai vastaava ajankohta. Lapissa ulkomaalaisten osuuden kasvu on vielä selvempää kuin Helsingissä. Vuonna 2017 Lapissa ulkomaalaisten yöpymisten osuus nousi yli 50 prosentin ja vuosi 2018 taitaa ylittää vähintään samoihin lukemiin.

YHTEENSÄ YÖPYMISIÄ Helsingissä rekisteröitiin vuonna 2017 noin 4,2 miljoonaa. Neljän miljoonan rajapyykki ylitettiin ensikerran. Koko maassa yöpymisiä rekiste-

HELSINGIN KAUPUNKI / OMAR EL MIRABET

röitiin noin 22 miljoonaa, joten Helsingin osuus kaikista yöpymisistä Suomessa vuonna 2017 oli 19 prosenttia. Kotimaisten matkailijoiden yöpymisistä Helsingin osuus oli 13 prosenttia ja ulkomaisten 33 prosenttia.

Mistä maista Helsinkiin matkustetaan?

Venäläiset ovat hallinneet viime vuosien yöpymistilastoja ylivoimaisesti, tarkasteltiin sitten Suomea kokonaisuudessaan tai pelkästään Helsinkiä. Venäjän osuus kaikista Suomen ulkomaisista yöpymisistä oli vuonna 2017 noin 12 prosenttia. Helsingissä venäläisten matkailijoiden osuus oli pienempi, noin yhdeksän prosenttia. Korkeimmillaan venäläisten osuus Helsingin ulkomaisista yöpymisistä oli vuonna 2013, jolloin osuus oli 18 prosenttia.

VENÄLÄISTEN YÖPYMISET romahtivat vuosina 2014–2016, ja nyttemmin on taas palattu kasvu-uralle. Vuonna 2017 matkailijoiden yöpymiset lähes kaikista maista kasvoivat. Venäläisten palautuneen kysynnän lisäksi huomattavaa oli japanilaisten yöpymisten tasaisen kasvun jatkuminen ja tietenkin kiinalaisten yöpymisten nopeasti edennyt voimakas nousu. Kiinalaisten ja japanilaisten yöpymisten yhdistetty kokonaismäärä Helsingissä on vuositason tarkasteluissa ylittänyt selvästi venäläisten yöpymiset viime vuosina.

VAIKKA AASIAN merkityksestä Suomelle ja Helsingille puhutaankin paljon, viiden yöpymismäärien näkökulmasta tärkeimmän lähtömaan joukosta ei varsinaisesti löydy yhtään Aasian maata. Sen sijaan Saksa, Britannia, Yhdysvallat ja Ruotsi ovat kaikki viiden kärjessä. Venäläisten yöpymisten kanssa nämä neljä maata ovat viime vuosina muodostaneet Helsingin ulkomaisten yöpymisten perustan. Kaikista ulkomaisista yöpymisistä 38 prosenttia tuli vuonna 2017 näistä maista. Jos lasketaan kymmenen kärki yhteen, saadaan osuudeksi 58 prosenttia.

TOISIN SANOEN yli 40 prosenttia ulkomaisten matkailijoiden yöpymisistä Helsingissä tuli muista kuin ”top 10”-maista, mitä voidaan pitää varsin suurena

osuutena. Kärkimaiden suhteellinen merkitys yöpymisten määrässä onkin varsin hyvä mittari, kun tarkastellaan lähtömaiden jakaumaa. Taloudellisen kestävyuden näkökulmasta on toivottavaa, että yksittäisten maiden merkitys ei nouse liian korkealle. Yksittäisten maiden merkityksen liiallisella kasvulla voi olla negatiivisiakin vaikutuksia (Mustonen 2018c).

Kapasiteetit ja käyttöasteet

Viime aikoina Helsingissä on matkailun voimakkaan kasvun yhteydessä puhuttu paljon majoituskapasiteetista ja sen riittävydestä. Helsingissä oli vuonna 2017 yhteensä 10 919 huonetta (kuukausien keskiarvo 10 085) ja pääkaupunkiseudulla 15 218 (kuukausien keskiarvo 14 130). Koko vuoden 2017 tasolla tarkasteltuna Helsingin majoitusliikkeiden käyttöaste oli 73 prosenttia. Vertailun vuoksi: Lapissa käyttöaste oli 46 prosenttia ja koko maassa 52 prosenttia.

KÄYTTÖASTEISSA MATKAILUN kausiluonteisuus on huomattavaa, joten kuukausittainen tarkastelu on vuositason näkökulmaa hedelmällisempää. Majoitusliikkeiden käyttöasteet ovat Helsingissä suurimmillaan kesällä: esimerkiksi vuoden 2017 kesäkuussa, elokuussa ja syyskuussa kuukauden keskiarvo oli yli 80 prosenttia, mikä on huomattavan korkea luku. Käyttöasteiden kohdalla emme vielä valitettavasti pääse tarkastelemaan lyhyempiä mikrosesonkeja, emmekä siis pysty majoitustilaston avulla vielä selvittämään niitä ajankohtia – esimerkiksi tiettyjä viikonloppuja – jolloin kapasiteetti on ollut täynnä.

HELSINGIN OHELLA käyttöasteet ovat myös muissa pohjoismaisissa pääkaupungeissa olleet kesäaikoina hyvinkin korkeita. Vuonna 2017 kaikkein eniten täynnä olivat Reykjavikin ja Kööpenhaminan majoitusliikkeet. Benchmarking Alliancen (2018) tietojen mukaan Reykjavikissa käyttöasteet olivat pienimmilläänkin yli 70 prosenttia ja usean kuukauden aikana yli 90 prosenttia. Myös Kööpenhaminan yli 80 prosentin käyttöasteen sesonki jatkui toukokuulta lokakuulle. Tukholmassa tilaa näyttäisi olleen eniten: käyttöasteet jäivät kaikkina kuukausina alle 80 prosentin.

VIIME AIKOINA vaihtoehtoiset majoitusmuodot, kuten Airbnb, ovat tulleet maailmanlaajuisesti yhä suosituimmiksi. Tämä on yksi merkki matkailun murroksesta ja aiheesta onkin puhuttu viimeisen vuoden sisään paljon (esim. Mustonen 2018d). Yhtäältä Airbnb ja vastaavat toimijat helpottavat tilannetta majoitusliikkeiden ollessa täynnä. Toisaalta toiminnan on koettu vääristävän kilpailua ja esimerkiksi nostavan asumisen hintaa kohteissa, jos vuokranantajat vuokraavat mieluiten asuntojaan matkailijoille.

AIRBNB-PALVELUSSA OLI Helsingissä AirDNA-yrityksen (AirDNA 2018) keräämien suuntaa antavien tietojen mukaan vuonna 2017 kuukausittain tarkasteltuna vuokrattavana enimmillään 2 400 asuntoa (elokuussa) ja noin 500 yksityistä huonetta (myös elokuussa). Enimmillään Airbnb-kapasiteetti on siis kattanut lähes 3 000 kohdetta.

AIRBNB-ASUNTOJEN KÄYTTÖASTEET ovat saman lähteen mukaan olleet jatkuvasti yli 50 prosenttia ja enimmillään lähes 80 prosenttia (elokuussa). Sekä tarjontaa että käyttöasteet näyttävät olevan edelleen nousussa. Elokuussa 2018 Airbnb-käyttöaste oli peräti 82 prosenttia ja syyskuussakin 76 prosenttia, mikä on niin ikään merkittävästi enemmän kuin vuotta aiemmin.

VAIKKA NÄMÄ luvut ovat vain suuntaa antavia, voidaan usean tuhannen kuukausittaisista kapasiteettilisäystä kokonaiskapasiteettiin pitää huomattavana lisänä Helsingin tarjontaan. Käyttöasteet kertovat myös kysynnästä. Jos kysyntä kasvaa jossain, helposti ajatellaan, että se vähenee jossain muualla. Käytettävissä olevien tietojen perusteella on mahdotonta sanoa, mitä vaikutusta Airbnb-toiminnalla on ollut rekisteröityjen majoitusliikkeiden käyttöasteisiin, mutta ainakaan tilastoista laskua ei ole havaittu. Päinvastoin käyttöasteet ovat hieman nousseet – ei kylläkään kovin merkittävästi. Näiden tilastojen valossa näyttää siis siltä, että yksittäisiä viikkaita ajanjaksoja lukuun ottamatta majoitusliikkeet ovat olleet ainakin osittain vajaakäytössä. Toisaalta rekisteröidyissä yöpymisissä tapahtuvia muutoksia ei voi laittaa Airbnb:n piikkiin, ellei sitten jossain vaiheessa huomata merkittä-

Vaikka Aasian merkityksestä Suomelle ja Helsingille puhutaankin paljon, viiden yöpymismäärien näkökulmasta tärkeimmän lähtömaan joukosta ei varsinaisesti löydy yhtään Aasian maata. Sen sijaan Saksa, Britannia, Yhdysvallat ja Ruotsi ovat kaikki viiden kärjessä.

viä nousuja Airbnb:n käyttöasteissa samaan aikaan rekisteröityjen majoitusliikkeiden käyttöasteiden vähetessä.

Vuosi 2018 – kohti uusia ennätysjä?

Mikäli tarkastelu lopetettaisiin vuoteen 2017, voisimme todeta, että matkailu ainakin lukujen valossa kukoistaa ja Helsinki on ottamassa naapureita kiinni. Nyt kun tätä kirjoittaessa tiedämme jo yöpymisten ennakkoluvut vuoden 2018 kolmelta neljännekseltä, voimme ehkä todeta, että ensimmäinen väite pitää paikkansa. Yöpymisten kokonaismäärä on tuki aavistuksen laskenut, mutta hyvin viime vuoden kaltaisissa lukemissa edetään. Ulkomaalaisten yöpymiset ovat itse asiassa vielä hieman plussalla ennätyskelliseen vuoteen 2017 verrattuna pitkälti helmikuulle kestäneen kasvuputken ansiosta.

YÖPYMISTEN KOKONAISMÄÄRÄN kasvu meni ensimmäistä kertaa miinukselle maaliskuussa 2018, mikä johtui aluksi lähinnä kotimaisten yöpymisten vähentymisestä, mutta sittemmin myös ulko-

maisten yöpymisten kasvu on hiipunut. Kotimaisten yöpymisten kohdalla jonkinlainen käänne tapahtui itse asiassa jo heti vuoden alussa tammikuussa, jolloin yöpymiset vähenivät 4,5 prosenttia.

ULKOMAISISSA YÖPYMISISSÄ viime vuoden ennätyslukuja rikottiin aina toukokuuhun 2018 asti; tammi- ja helmikuussa kasvuprosentit olivat vielä kaksinumeroisia. Käänne alaspäin tapahtui kesäkuussa, jolloin yöpymiset edellisen vuoden kesäkuuhun verrattuna vähenivät noin viisi prosenttia. Kesäkuun ulkomaisten yöpymisten määrä oli kuitenkin vieläkin niin suuri, että samalla luvulla olisimme viime vuonna puhuneet hurjasta kasvusta. Vuoden 2016 kesäkuuhun verrattuna kesäkuussa 2018 oli ulkomaisia yöpymisiä yli 10 prosenttia enemmän.

VIIDEN YÖPYMISMÄÄRIEN kesä oli kaiken kaikkiaan kaksijakoinen. Kesä- ja elokuussa kotimaisten matkailijoiden yöpymiset Helsingissä lisääntyivät ja samaan aikaan ulkomaiset vähentyivät. Heinäkuussa tilanne oli toisin päin. Syyskuussa kaikki yöpymiset laskivat varsin selvästi. Viime

vuonna erityisesti marras- ja joulukuun olivat todella vilkkaita, joten on odotettavissa, että ihan samoihin lukuihin tuskin tänä vuonna päästään.

OTTAEN HUOMIOON viime vuoden korkeat kasvuprosentit, alkuvuoden 2018 ulkomaisten yöpymisten kasvua voidaan miltei pitää hämmästyttävänä. Kokonaisyöpymisten lasku alkuvuoden jälkeen on niin ikään ollut varsin maltillista, joten viime vuoden ennätyskelliset matkailijamäärät huomioiden Helsingissä on vilkasta edelleen.

Kilpailijat jäivät kasvuluvuissa jälkeen vuonna 2017, mutta suunta kääntyi

Muiden Pohjoismaiden pääkaupunkien ja pidetään usein Helsingin kilpailijoina matkailumarkkinoilla. Toisaalta esimerkiksi juuri kiinalaiset usein matkustavat samalla matkallaan useaan kaupunkiin, joten tästä näkökulmasta Helsinki, Tallinna, Tukholma, Kööpenhamina ja Oslo ovat samaa laajempaa kohdealuetta. Kaupungit siis yhtä aikaa kilpailevat

Vaikka tällä hetkellä matkailun kasvu näyttää meille pääosin positiivisena asiana, tilanne saattaa olla tulevaisuudessa toinen.

matkailijoista ja toisaalta hyötyvät toisen toisistaan.

NÄIHIN KILPAILUJoihin verrattuna Helsinki oli ulkomaisten yöpymisten kasvussa vuonna 2017 täysin omassa sarjassaan. Tukholmassa ulkomaiset yöpymiset kasvoivat tuolloin kahdeksan prosenttia ja Reykjavikissa kuusi prosenttia. Kööpenhaminassa ja Tallinnassa ulkomaiset yöpymiset kasvoivat selvästi vähemmän: Kööpenhaminassa neljä ja Tallinnassa kaksi prosenttia. Oslossa yöpymiset vähentyivät viisi prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna. Myös absoluuttisena kasvulukuina Helsinki ohitti kaikki kilpailijat.

POHJOLAN KAUPUNGEISTA Tukholma on kokonaisyöpymisissä mitattuna ylivoimainen ykkönen. Vuonna 2017 siellä yövyttiin rekisteröidyissä majoitusliikkeessä 9,4 miljoonaa kertaa. Kööpenhaminassa yöpymisiä oli reilut miljoona vähemmän, noin kahdeksan miljoonaa. Oslokin ohittaa Helsingin kokonaisyöpymisissä, joskin ulkomaisissa yöpymisissä Helsinki on edellä. Kotimaisia yöpymisiä Oslossa oli toiseksi eniten tässä vertailussa.

ULKOMAISISSA YÖPYMISISSÄ Kööpenhamina oli listan kärjessä 5,4 miljoonalla yöpymisellä. Ulkomaisissa yöpymisissä sekä Reykjavik että Tallinna ohittivat Helsingin. Reykjavik ja Tallinna ovatkin tarkemmin tarkasteltuina mielenkiintoisia verrokkikohteita. Molempiin näihin kaupunkeihin suuntautuva matkailu on hyvin vahvasti liitoksissa muutamaan keskeiseen lähtömaahan. Vuonna 2017 Reykjavikin yöpymisistä 30 prosenttia tuli Yhdysvalloista ja 22 prosenttia Britannian maasta. Yli puolet kaikista yöpymisistä muodostui siis kahden lähtömaan kysynnästä. Tallinnassa puolestaan Suomesta tulevien matkailijoiden osuus on tietenkin suuri. Muista kilpailijakaupungeista ainoastaan Tukholmassa läh-

tömaiden osuuksia kuvaavien ”kestävyysmittareiden” arvot olivat Helsinkiä pienempiä. Kööpenhaminassa ja Oslossa viisi kärkimaata erottuvat selvästi muista ja niiden osuus oli vuonna 2017 noin puolet kaikista ulkomaisista yöpymisistä.

KUN TARKASTELLAAN vuoden 2018 tilastoja, eräs huomattava kehityskulku on kuitenkin tilanteen kääntymisen suhteessa kilpailijakaupunkeihin. Tukholmassa ja Kööpenhaminassa ulkomaalaisten yöpymisten kasvu on jatkunut koko vuoden. Oslossa pudottiin miinukselle vasta heinäkuussa.

VIIME AIKoiNA on kiinnitetty paljon huomiota kiinalaisten Pohjolaan suuntautuvan matkailun kehittymiseen, ja tästä löytyykin yksi selitys sille, miksi Helsinki ainakin alkukesän perusteella näyttää hieman menevän eri polkuja kilpailijoiden kanssa. Kiinalaisten yöpymiset ovat meillä vähentyneet helmikuuta ja syyskuuta lukuun ottamatta koko vuoden 2018 ajan. Samanlaista laskua ei ole ollut havaittavissa kilpailijakaupungeissa. Samaan aikaan kuitenkin kiinaisten rajanylitykset ovat lisääntyneet Helsinki-Vantaalla. Kasvuprosentit ovat kevään ajan olleet lähes kautta linjan kaksinumeroisia, joten näyttää siltä, että entistä useampi kiinalainen jatkaa matkaansa lentokentältä suoraan muihin kaupunkeihin.

MYÖS JAPANILAISTEN matkailu Helsinkiin mietityttää. Jonkinlaisia muutoksia näyttää olevan ilmassa. Japanilaisten yöpymiset ovat vähentyneet maaliskuusta asti kaksinumeroisilla prosenteilla ja rajanylityksetkin menivät miinukselle heinäkuussa. Helsingin lisäksi myös Tukholmassa menttiin japanilaisten osalta selvästi miinukselle. Oslo sen sijaan on vetänyt kiinalaisten lisäksi myös japanilaisia heinä-syyskuussa selvästi aiempaa vuotta enemmän, mutta mää-

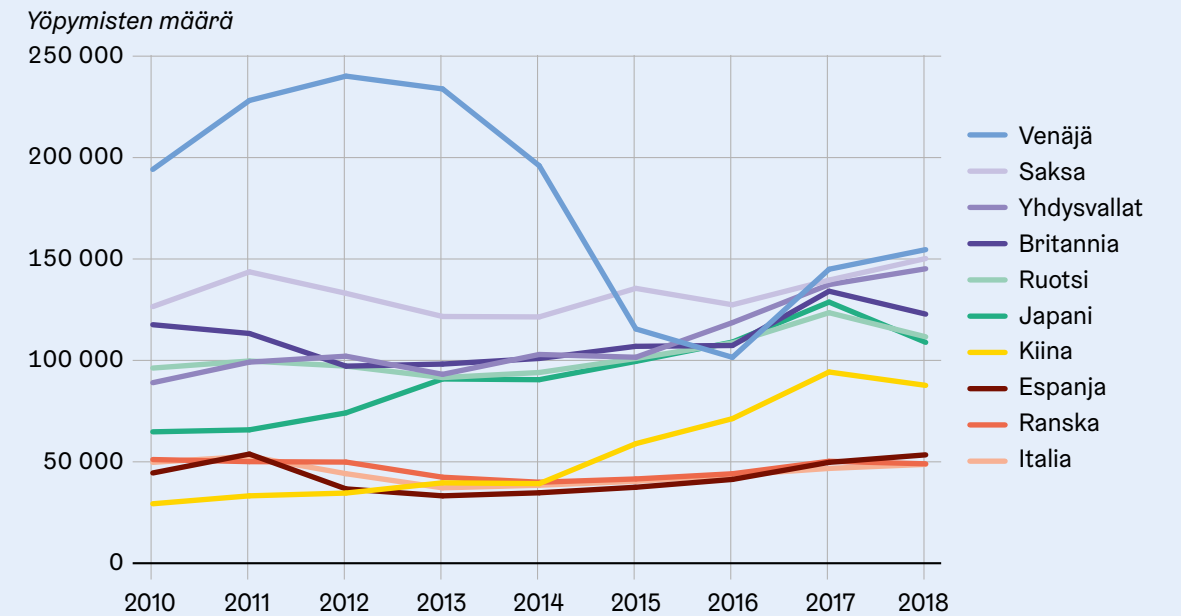
rät ovat kuitenkin paljon pienempiä kuin naapurimaiden pääkaupungeissa.

PARI KESKEISTÄ markkinaa on siis ainakin väliaikaisesti hiipunut, mutta kuten aiemmin todettiin, ulkomaalaiset yöpymiset ovat vielä viime vuoteen nähden plussalla. Venäjän suunnasta tullut pari vuotta piristynyt kysyntä ei selitä yksin ulkomaisten yöpymisten tahtia. Saksalaisten yöpymiset ovat kolmen neljänneksen aikana lisääntyneet itse asiassa jopa hieman enemmän ja kasvu Yhdysvalloistakin on ollut huomattavaa. Kasvu näistä kaikista maista on ollut suunnilleen yhtä nopeaa: viiden ja kahdeksan prosentin välillä. Saksalaisten ja yhdysvaltalaisien matkailijoiden yöpymisten kokonaismäärät Helsingissä olivat vuoden 2018 ensimmäisten kolmen neljänneksen aikana suurempia kuin kertakaikaan tällä vuosikymmenellä. Kysynnän kasvu edellä mainituista maista on siis korvannut Japanin ja Kiinan selvää hiipumista.

KUVIOSSA 1 esitetään kärkikymmenikön yöpymisten kolmen ensimmäisen neljänneksen ajalta vuodesta 2010 alkaen. Vielä viime vuonna kärkimaat olivat kuviossa tiukemmin yhtenä nippuna, mutta nyt Britannia, Japani ja Ruotsi ovat kaikki pudonneet ja muodostavat oman keskinäisen ryhmänsä. Aiempiin vuosiin verrattuna kolmen kärki näyttää siis olevan nyt erkanemassa muista.

Miten sovittaa yhteen matkailuvoitteen ja kestävä kehitys?

Matkustaminen on kasvanut maailmanlaajuisesti jo kauan (UNWTO 2018). Vaikka osa matkailun kasvusta on niiden ihmisten aikaansaamaa, jotka jo aiemminkin ovat matkustaneet, markkinoille on tullut myös uusia ihmisiä ja ihmisryhmiä. Entistä useammalla on varaa ja mahdollisuuksia matkustaa. Mikäli suurilta katastrofeilta väl-

KUVIO 1.

Matkailijoiden yöpymisten kehitys Helsingissä vuosien 2010–2018 kolmella ensimmäisellä neljänneksellä, yleisimmät (top 10) lähtömaat.

– Lähde: Tilastokeskus, majoitustilasto (visiittori.fi)

tytään, kansainvälinen matkailu myös jatkaa kasvamistaan, halusimme sitä tai emme. Tässä mielessä matkailu on erilainen elinkeinoala kuin monet muut: matkailuilmiötä on erittäin vaikea hallita.

MAAILMANLAAJUISET MATKAILUMARKKINAT elävätkin nyt jonkinlaisessa murroksessa. Valtavat volyymit, ilmastonmuutoksen asettamat paineet sekä toisaalta poliittiset muutokset ja liikehdinnät luovat epävarmuustekijöitä matkailuelinkeinon tulevaisuudelle ja toimivuudelle. Toisaalta samaan aikaan teknologioiden nopea kehitys tulee vaikuttamaan lähiaikoina matkailumarkkinoihin tavoilla, joita emme osaa vielä edes arvioida. Tämän valtavan ja osittain hallitsemattoman käsitteellisen verkoston taustalla on vaatimus entistä kestävämmästä matkailusta ja matkailun kehittämisestä.

Ekologisesta näkökulmasta kansainvälisen matkailun kasvu on siis maailmanlaajuinen haaste, ei vähiten liikenteen päästöjen takia. Matkailu noudattaa samoja markkinatalouden lajeja kuin muutkin talouden toimijat ja voidaan ajatella, että ”matkailun kriisi” on pitkälti seurausta hallitsemattomiin

ulkoisvaikutuksiin liittyvistä ongelmista ja kyse olisi siis eräänlaisesta markkinahäiriöstä, jonka korjaaminen on kysynnän jatkuvasti kasvaessa vaikeaa. Matkailun kiihtyvä kasvu viittaa siihen, että markkinatalouden mekanismit eivät ainakaan lyhyellä aikavälillä pysty ratkaisemaan kestävyteen liittyviä ongelmia. Ainakaan vielä taloudelliset insenttiivit eivät ole olleet riittäviä. Näyttää siltä, että tarvitaan kansainvälisiä sitovia sopimuksia, joihin julkiset toimijat sitoutuvat. Samaan aikaan tarvitaan edelläkävijöitä, jotka ovat valmiita riskeeraamaan lyhyen aikavälin taloudellisia voittoja.

POSITIIVISTA ON toki se, että kestävä matkailu on viimein noussut myös valtavirran keskusteluihin, luultavasti osittain siksi, että matkailun negatiiviset vaikutukset ovat tulleet entistä selvemmin näkyviin. Näin myös Helsingissä. Helsingin matkailun tiekartassa (Helsingin kaupunki 2018a) kestävä matkailu on erotettu omaksi alakohdaksi ja esiin on nostettu kolme kestävä matkailun näkökulmasta keskeisintä ulottuvuutta: ekologinen, sosiokulttuurinen ja taloudellinen kestävyys. Jo Helsingin strate-

giassa kestävä kasvu turvaaminen on nostettu kaupungin tärkeimmäksi tehtäväksi, ja tätä tavoitetta matkailun tiekartta niin ikään peilaa. Haasteena on kuitenkin konkreettisten, näkyvien ja vaikuttavien tekojen tekeminen. Koska kenttä on niin laaja, haasteena on myös päättää, mistä tulisi lähteä liikkeelle. Ja haasteena on myös saada mukaan matkailun toimijoita, joille kestävyden huomioiminen ei välttämättä ole heti taloudellisesti kannattavaa.

RATKAISTAVIA ASIOITA on paljon ja eri tasoilla olevat asiat on erotettava toisistaan. Maailmanlaajuisen matkailun kasvun aiheuttamat suuret globaalit ongelmat ovat asia erikseen ja paikalliset haasteet liikkuvat eri ulottuvuuksissa. Teknologiseen kehitykseen ja sen lupauksiin ei tässä artikkelissa edes mennä.

On esimerkiksi tarpeellista pohtia, miten matkailun aiheuttama kuormitus jakautuu, sillä jo nyt se on monille alueille maailmalla todellinen ongelma. Ekologisesti onkin usein järkevämpää suunnata matkailua alueille, missä infrastruktuuri on jo kehittyntä. Yksilöllisen matkailun korostaminen saattaaakin

olla kestävä kehitys näkökulmasta väärä tie. Toki samalla voidaan todeta, että mikäli matkailijoiden määrä ylittää moninkertaisesti alueen asukasmäärän, kuten monilla alueilla on käynyt, on tilanne huolestuttava kaikilla kestävä kehityksen ulottuvuuksilla.

Vaikka kaupunkien infrastruktuuri on usein rakentunut paremmin kuin esimerkiksi luonnonympäristöihin nojautuvien kohteiden, myös monissa suurkaupungeissa matkailu on kasvanut niin paljon, että asukkaiden asenteet ovat muuttuneet. Tilanne on ristiriitainen, koska monille kaupungeille matkailu on tärkeä elinehto. Jotta matkailu on taloudellisesti kestävä, sen vaikutuksia elinkeinorakenteisiin pitääkin tarkkailla. Liiallinen keskittyminen matkailuun vie helposti pohjaa pois muilta elinkeinoilta ja yksipuolistaa elinkeinorakennetta. Tästä ilmiöstä ei Helsingissä tällä hetkellä ole suurempia merkkejä, mutta asia on hyvä pitää mielessä.

SOSIOKULTTUURISESTA NÄKÖKULMASTA keskeiset haasteet liittyvät paikallisiin asukkaisiin. Kuten matkailun tiekartassa todetaan, kasvavista matkailijamääristä huolimatta kaupungin on pidettävä huoli, että se säilyy elinvoimaisena asuin- ja työpaikkana. On siis huolehdittava siitä, että kaupungin asukkaat kokevat matkailun kasvun positiivisena asiana. Mikäli asenteet matkailua kohtaan muuttuvat negatiivisiksi, on sillä vaikutuksia myös matkailun kysyntään ja tätä kautta niihin lukuisiin hyötyihin, joita matkailulla on.

MIKÄLI HELSINKI kaupunkistrategiassaan esitetyn vision mukaan todellakin olisi maailman toimivin kaupunki, se tarkoittaisi isoa kilpailuetua myös matkailun ja Helsinkiin kohdistuvan kansainvälisen kiinnostuksen näkökulmasta. Helsinki on esittänyt strategiassa yhdeksi tavoitteekseen ”panostaa matkailun edistämiseen ja kannustaa kaikkia kaupungin vetovoimaisuutta edistävien ideoiden esittelyyn” (Helsingin kaupunki 2018b). Kun kaupunki on viihtyisä ja toimiva asukkailleen, se on sitä myös matkailijoille. Lisäksi matkailun kannustamana kehitetyt palvelut ja infrastruktuurihankkeet usein hyödyttävät myös paikallisia.

MATKAILUN EDISTÄMINEN ei tarkoita yksin matkailulukujen tavoitteellista kasvattamista vaan ennen kaikkea matkailutoimialan edellytysten parantamista ja – laajemmin ymmärrettynä – kansainvälisen profiilin vahvistamista ja edunvalvontaa. Matkailun kehittämisessä keskeistä onkin matkailun kasvun hallitseminen ja sen tietoinen ja tavoitteellinen ohjaaminen. Helsingin yksi keskeinen tavoite on pitää lähtömaajakaumat mahdollisimman tasaisina. Tätä kestävä matkailun ulottuvuutta seurataan säännöllisesti, ja kuten edellä todettiin, tilanne on Helsingissä tällä hetkellä varsin tasapainoinen.

EMME VOI täysin päättää, minkälaisia matkailijoita meille tulee, mutta markkinointi- ja ohjaustoimilla ja strategisilla valinnoilla matkailuun voidaan kyllä vaikuttaa. Kehittämistoimien vaikutukset saattavat olla laajempia kuin alkusi kuvitellaan. Keskittyminen vaikkapa paljon kuluttaviin omatoimisiin matkailijoihin saattaa vähentää kokonaisuutena enemmän rahavirtoja tuovien ryhmämatkailijoiden määrää, mutta paikalliset kuormitukset saattavat helpottaa. Mikäli taas esimerkiksi rajoitettaisiin risteilymatkailua, menettäisimme ehkä lyhyellä aikavälillä näkyvyyttä, mutta toisaalta ekologisesta näkökulmasta tämä saattaisi olla positiivinen asia. Hyötyjä ja haittoja on punnittava tapaus kerrallaan ja toisaalta kokonaisuutena.

MAAILMANLAAJUISIIN TRENDIIN tai taloudellisiin suhdanteisiin meidän on vaikeampi vaikuttaa. Vaikka tällä hetkellä matkailun kasvu näyttää meille pääosin positiivisena asiana, tilanne saattaa olla tulevaisuudessa toinen. Silloin on hyvä, jos olemme miettineet asiaa jo etukäteen. Maailmanlaajuisessa mittakaavassa kestävä matkailun ongelmaa ei ole vielä ratkaistu ja ei välttämättä tulla ratkaisemaankaan. Matkailun kasvu on melkein kaikkien kaupunkien ja alueiden tavoitteena, mutta sellaisena se on ristiriitainen. Yhtäältä matkailua (ja tätä kautta matkailutuloa ja tunnettuutta) halutaan lisätä, mutta toisaalta kestävyys vaatisi luultavasti matkailun rajoittamista. Rohkeat päätökset ovat vapaaehtoisesti tehtyinä niitä vaikeimpia. ■

Pekka Mustonen toimii erikoistutkijana Helsingin kaupunginkansliassa.

Lähteet:

- AirDNA (2018) <<https://www.airdna.co/>>
- Benchmarking Alliance (2018) <<https://www.benchmarkingalliance.com/>>
- CNTA (2018) (China National Tourism Administration). Tourism Statistics. <http://en.cnta.gov.cn/Statistics/TourismStatistics/>
- Helsingin kaupunki (2018a) Matkailun tiekartta. Helsingin kaupunki 2018-2021. <<https://www.hel.fi/static/kanslia/elo/matkailun-tiekartta.pdf>>
- Helsingin kaupunki (2018b) Maailman toimivin kaupunki. Helsingin kaupunkistrategia 2017-2021. <<https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/strategia-ja-talous/kaupunkistrategia/strategia-ehdotus/>>
- Helsingin kaupunki (2018c) Helsingin elinkeinopolitiikan painopisteet 2018-2021. <https://www.hel.fi/static/kanslia/elo/Elinkeinopolitiikan-painopisteet-2018-2021.pdf>
- IATA (2018) Press release. <http://www.iata.org/pressroom/pr/Pages/2018-02-01-01.aspx>
- Maailmanpankki. (2018) World Bank Open Data. <https://data.worldbank.org/>
- Mustonen, Pekka (2018a) Helsingin matkailuvuosi 2017. Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia.
- Mustonen, Pekka (2018b) Mitä tiedämme Helsingin ja Tallinnan välisestä matkailusta tilastojen valossa? <<https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/mita-tiedamme-helsingin-ja-tallinnan-valisesta-matkailusta-tilastojen-valossa>>
- Mustonen, Pekka (2018c) Kaupungin vetovoima matkailukohteena on monien asioiden summa. <<https://www.kvartti.fi/fi/blogit/kaupungin-vetovoima-matkailukohteena-monien-asioiden-summa>>
- Mustonen, Pekka (2018d) Airbnb:n tarjonta kattaa jo viidenneksen Helsingin majoituspaikoista. <<https://www.kvartti.fi/fi/blogit/airbnb-tarjonta-kattaa-jo-viidenneksen-helsingin-majoituspaikoista>>
- UNWTO (2018) 2017 International Tourism Results. Press release. <<http://media.unwto.org/press-release/2018-01-15/2017-international-tourism-results-highest-seven-years>>

Kaupunkitutkimusyhteistyö tiivistyy pääkaupunkiseudulla

Kaupungit ja yliopistot ovat parhaimmillaan toistensa tuottavimpia yhteistyökumppaneita, jolloin tiede ja käytäntö kohtaavat kaupungin kehittämisprosesseissa ja testiympäristöissä. Pahimmillaan kaupunki ja yliopisto voivat olla rinnakkaisdellisyyksiä, jossa akateeminen kupla ja kaupunkikoneisto eivät löydä yhteisiä intressejä. Pääkaupunkiseudulla on kuitenkin jo pitkään pyritty aktiivisesti tukemaan yliopistojen ja kaupunkien välistä yhteistyötä ja tiedonvaihtoa tutkimuksessa. Tutkimuksen ja käytännön yhdistäminen vaatii silti jatkuvaa kehittämistyötä.

► **AKATEEMISEN TUTKIMUSTIEDON** ja kaupunkien toiminnan välillä yhteistyön haasteiksi on usein koettu erityisesti toiminnan erilaiset aikajänteet, vuorovaikutuksen heikkous tai tutkimustulosten sovellettavuus kaupunkien kehittämisessä. Nyt näihin haasteisiin on pääkaupunkiseudulla tartuttu uudelleen Kaupunkiakatemia-kumppanuuden sekä kaupunkitutkimus- ja opetusohjelmayhteistyön kautta.

Yliopistot kaupunkitutkimuksen moottoreina

Pääkaupunkiseudulle on muodostumassa monipuolinen kaupunkitutkimuksen yhteistyökokonaisuus, kun yhteistyötä tiivistetään Helsingin yliopiston Kaupunkitutkimusinstituutin ja Aalto-yliopiston Living+ Platformin välillä. Vuonna 2018 toimintansa aloittaneeseen monitieteiseen Kaupunkitutkimusinstituuttiin keskitetään Helsingin yliopiston kaupunkiteemainen tutkimus- ja opetustoiminta. Kaupunkitutkimusinstituutti on Helsingin yliopiston tiedekuntien yhteinen verkostomallilla toimiva yksikkö, joka edistää alan tutkimusta sekä kehittää monitieteistä opetusta ja yhteiskunnallista vuorovaikutusta.

AALTO-YLIOPISTOSSA kaupunkitutkimus on osa ihmislähtöisen elinympäristön monitieteistä tutkimusta. Toimintaa tukee Living+ Platform, joka rakentaa yhteistyötä tutkijoiden, sidosryhmien ja yritysten välillä. Painopisteinä ovat kaupunkielämä, elinympäristön teknologiset läpimurrot sekä digitalisoituvaa, yhteistyötä korostava kaupunkisuunnittelu. Kaupunkitutkimusta Aallossa vahvistaa myös tuore kaupunkitalouden professuuri, joka perustettiin pääkaupunkiseudun kaupunkien lahjoitusvaroilla vuonna 2018. Vuonna 2019 avataan Living+ Hub, jonka tilat ja teknologia palvelevat alan yhteistyötä monipuolisesti.

YLIOPISTOT OVAT nostaneet kaupunkitutkimuksen edistämisen strategiseen keskiöön sekä keskinäisessä yhteistyössään että kaupunkien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Yksi keskeisistä avauksista viime vuosina on ollut myös Helsingin yliopiston ja Aalto-yliopiston yhteinen kaupunkitutkimuksen Urban Studies & Planning -maisteriohjelma. Yhteiskunta- ja ympäristötieteitä sekä arkkitehtuuria, muotoilua ja taloustieteitä yhdistävässä maisteriohjelmassa koulutetaan monialaisia osaajia vastaamaan tulevaisuuden kaupunkien kehittämisen haasteisiin.

Kaupunkiakatemia: kaupunkien ja yliopistojen matchmaker

Tiedon vaikuttavuutta tutkittaessa on havaittu osallistumisen ja osallisuuden kokemuksen vahva merkitys tiedon jalkauttamisessa – tieto omaksutaan paremmin käytäntöön, jos on itse ollut sitä mukana tuottamassa. Kaupunkiakatemia on vuoden 2016 alusta toiminut kaupungin ja yliopistojen tutkimuspohjaisen kaupunkikehittämisen yhteistyöalustana. Kumppaniorganisaatioita ovat vuosina 2016–2018 olleet Helsingin kaupunki, Helsingin yliopisto ja Aalto-yliopisto, ja vuodesta 2019 alkaen kumppanuuteen liittyivät myös Espoon ja Vantaan kaupungit.

KAUPUNKIAKATEMIA-YHTEISTYÖSSÄ pyritään edistämään korkeatasoista tutkimusta, uudistamaan toimintatapoja sekä luomaan ratkaisumalleja yhteiskunnallisiin haasteisiin ja siten kasvattamaan akateemisen toiminnan vaikuttavuutta yhteiskunnassa. Kaupunkiakatemia ei rahoita tutkimushankkeita, vaan toimii eri organisaatioissa työskentelevien ihmisten ja intressien yhteen tuojana ja yhteensovittajana. Olennaista toiminnassa on saada yhteisiin prosesseihin tai projekteihin osallistuvat henkilöt vaihtamaan ajatuksia tarpeeksi usein.

KAUPUNKIAKATEMIASSA kumppanit kohtavat monella tasolla. Strategisen tason johtoryhmään kuuluvat kaupunkien johtajat sekä yliopistojen rehtorit. Kaupunkiakatemian operatiivista toimintaa ohjaa kumppaniorganisaatioiden edustajista koostuva ohjausryhmä. Kaupunkiakatemia-yhteistyötä koordinoi vuodesta 2019 alkaen kaksi yhteistä työntekijää, joilla on mahdollisuus työskennellä kaikkien kumppaniorganisaatioiden tiloissa ympäri pääkaupunkiseutua. Yhteistyön tavoitteena on tukea monitieteisen kaupunkitutkimusyhteistyön rakentamista, johon kuuluu yliopistojen opetus- ja tutkimushenkilöstöä sekä kaupunkien työntekijöitä.

MITÄ UUDET YHTEISTYÖKUVIOT OVAT?

- **Kaupunkiakatemia:** Helsingin, Espoon, Vantaan, Helsingin yliopiston ja Aalto-yliopiston yhteistyöverkosto ja tutkimuspohjaisen kaupunkikehittämisen areena
- **Kaupunkitutkimusinstituutti:** kaupunkien ja kaupunkiseutujen tutkimukseen keskittyvä Helsingin yliopiston monitieteinen yksikkö
- **Aalto-yliopiston Living+ Platform:** elinympäristön laadun, teknologisten ratkaisujen ja suunnittelun monialaista tutkimusta ja koulutusta kokoava yhteistyöalusta
- **Urban Studies & Planning -maisteriohjelma:** Helsingin yliopiston ja Aalto-yliopiston yhteinen monitieteinen kaupunkitutkimuksen ja -suunnittelun maisteriohjelma, josta voi valmistua mm. arkkitehdiksi, insinööriksi tai yhteiskuntatieteilijäksi.

● Teksti: Annina Ala-Outinen ja Meri Norola

Uusi yhteistyömalli: kaupunkitutkimuksen tutkijatohtorit

Pääkaupunkiseudun tutkimusyhteistyö sai uusia resursseja, kun Helsinki, Espoo ja Vantaa tekivät päätöksen rahoittaa kaupunkitutkimuksen tutkijatohtorin tehtäviä vuosina 2018–2023 Helsingin yliopistossa ja Aalto-yliopistossa. Tutkijoiden kansainvälisessä rekrytoinnissa kokeillaan uutta mallia, jossa hakuja ei tehdä suoraan tietylle tieteenalalle – tai edes tiettyyn yliopistoon, vaan kaupunkien näkökulmasta ajankohdaksiin teemoihin. Tutkijat valitaan akateemisten valintaperiaatteiden mukaan, mutta myös kaupungit voivat osallistua rekrytointiprosessiin. Tutkijatohtorien tutkimushankkeissa panostetaan jatkuvaan yhteistyöhön sekä yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen, ja samalla pyritään kehittämään kaupunkitutkimusviestintää dynaamisemmaksi.

VUONNA 2018 AVATTUJEN ensimmäisten tutkijanpaikkojen tutkimusteemat nostettiin suoraan kaupunkien strategiaohjelmista. Teemoiksi valittiin koko pääkaupunkiseudun kehittämisen kannalta ajankohtaiset aiheet: eriarvoisuus kaupungeissa, kaupunkialueiden kilpailukyky, hiilineutraali kaupunki ja se, miten digitalisaatio muuttaa kaupunkielämää. Yhteistyö kaupunkien kanssa on käynnistetty syksyn 2018 aikana työpajoissa, joissa keskusteltiin kaupunkien toiveista ja tietotarpeista sekä luotiin aihepiirin asiantuntijaverkostoa tutkijoiden työn tueksi. Yhteistyömallissa tavoitteena on kehittää tiedon yhteistuotannon prosessia, jossa akateeminen ja käytännön tieto tukevat toisiaan.

Tutkimusyhteistyöllä parempia kaupunkia?

Kaupunkien toiveet kaupunkitutkijoille ovat usein varsin konkreettisia, ja tarvetta on muun muassa arviointitutkimukselle (miten meni, teemmekö oikeita asioita) sekä ennakoitiedolle (tutkimuspohjainen tulevaisuuden ennakointi). Nämä eivät ole olleet perinteisesti akateemisen tutkimuksen ykkösintressejä, eikä toiveiden yhteensovittaminen ole aina yksinkertaista.

MITÄ UUSILLA YHTEISTYÖN MUODOILLA voidaan saada aikaan? Moni tutkimus pyrkii nimenomaan lisäämään ymmärrystä kaupunkikehitykseen vaikuttavista ilmiöistä. Tiedon vaikuttavuus voi jäädä tutkijoilta piiloonkin: kuinka paljon esimerkiksi suunnittelija saa eväitä työhönsä osallistuttuaan tutkimusseminariin? Ei ole välttämättä helppoa mitata myöskään sitä, muuttuvatko kaupungin strategiset tavoitteet tutkimusyhteistyön seurauksena tai paraneeko asukkaiden elämänlaatu.

TOISAALTA ON PALJON TUTKIMUSHANKKEITA, jotka tarjoavat suoria toimintasuosituksia tai työkaluja kaupunkikehittäjille. Esimerkiksi segregatioprosesseihin liittyvää tutkimusta seurataan tarkasti kaupunkien asumisen suunnittelusta vastaavissa yksiköissä, ja koulujen oppilaaksiottoalueisiin ja oppimistuloksiin liittyvää tietoa käytetään säännöllisesti opetustoimessa. Lisäksi yliopistoissa kehitettyjä paikkatietomenetelmiä ja -sovelluksia on hyödynnetty Helsingissä esimerkiksi saavutettavuuden ja asukkaiden kokemustiedon kartoittamisessa, ja ilmanlaatua koskevaa tutkimusta ja mallinnusta on käytetty kaupunkisuunnittelun tukena. ●

Ledare

Helsingfors och Helsingforsregionen avviker ganska rejält från övriga Finland till exempel beträffande befolkningsstrukturen. Medan den största årsklassen bland landets hela befolkning är de som fötts år 1963 (som alltså fyllt 55 år 2018), är den största årsklassen i Helsingfors de som fötts år 1990, alltså 28-åringarna. I de övriga stora finländska städerna är läget liknande. I Tammerfors är 24-åringarna för närvarande största årsklassen, i Åbo och Uleåborg 23-åringarna, i Vanda 35-åringarna och i Esbo 36-åringarna. Att det finns så många unga vuxna förklaras av i synnerhet möjligheterna till studier och arbete, som drar till sig folk från andra delar av landet och utlandet. Samtidigt hålls även många unga ortsbor kvar i och med studie- och arbetsmöjligheterna.

OCKSÅ DEN FÖRUTSPÅDDA befolkningsutvecklingen är ganska annorlunda i de sex största städerna i landet (inklusive Helsingfors), än i övriga Finland som helhet. Vi kan titta in i framtiden genom att se på befolkningsprognosen för hela landet jämsides med prognosen för Helsingfors. Det gör Pekka Vuori i detta nummer av Kvartti. Han går in på tematiken genom att ta fram till exempel de lokala skillnader i utveckling som man kan förutspå exempelvis för barnens och de arbetsföra åldersgruppernas del de närmaste åren och ända fram till år 2050.

LIKASÅ SER VI SKILLNADER mellan olika befolkningsgrupper, och att känna till dem är mycket viktigt med tanke på att kunna utveckla staden. Detta kommer klart fram i Pasi Saukkonens artikel, som jämför invandrarbefolkningens befolkningsstruktur, lokala placering, sysselsättningsgrad och socioekonomiska struktur i Helsingfors och de övriga storstäderna i huvudstadsregionen. Saukkonen granskar också städernas integreringsprogram och undrar om läget i de tre stora städerna kommer att gå åt samma eller skilda håll i detta avseende.

FÖRUTOM DEN RIKSOMFATTANDE – och ofta även internationella – jämförelsen är även de interna skillnaderna inom staden av intresse för Helsingfors. Venla Bernelius, Karoliina Bergström och Hertta Sydänlammi analyserar detta tema via socioekonomiska skillnader mellan stadens daghems närområden. De zoomar in på ganska små geografiska enheter och får fram ny kunskap till stöd för beslutsfattandet.

FÖRELIGGANDE KVARTTI bjuder också på ett exempel på hur många olika slags analyser man kan göra ur ett enda stort forskningsmaterial, i detta fall enkäten Hälsa i skolan. Netta Mäki studerar tobaksrökning bland unga och hur den skiljer sig i dels gymnasier, dels yrkesläroanstalterna. Jenni Erjansola analyserar för sin del delaktighet bland lågstadielever och granskar i vilken mån fjärde- och femteklassare deltar i planering av skolans verksamhet och hur de upplever sig höra till olika gemenskaper.

● Timo Cantell

● PEKKA VUORI

Fortsatt befolkningsanhopning i Helsingforsregionen

Nya prognosperspektiv på folkmängden
i Finland, Helsingfors och Helsingforsregionen
fram till 2050

► **Sommaren 2018** gjorde Helsingfors stadskansli upp en befolkningsprognos för Helsingfors och hela Helsingforsregionen. Den 16 november 2018 publicerade Statistikcentralen en ny befolkningsprognos för hela landet. Prognoser kommunvis gör Statistikcentralen upp med 3–4 års mellanrum, och nästa kommer ut hösten 2019. Helsingfors stad har dock alltid i sin planering utgått från de årliga prognoser man själv gjort upp. I stadens egen prognos kan man noggrannare beakta till exempel utsikterna på byggmarknaden och hur de kan tänkas inverka på befolkningen. Dessutom har man i Helsingfors sedan 25 år gjort upp alternativa projektioner som stöd för planeringen. Den nya prognosen från Statistikcentralen har inte inverkat på den prognos staden gjorde upp år 2018.

Föreliggande artikel gör en bedömning av hur läget i Helsingforsregionen och Helsingfors kan komma att utvecklas jämfört med övriga Finland i ljuset av Statistikcentralens nya prognos. Trots att stadens och Statistikcentralens prognoser har gjorts med olika utgångspremisser och deras antaganden och grunder inte är helt identiska kan vi ändå dra slutsatser om hur befolkningen av olika åldersgrupp i Helsingfors och Helsingforsregionen kommer att utvecklas jämfört med övriga Finland. Likaså kan man dra slutsatser om vad den utländska migrationen betyder för

regionen och Finland i övrigt. I och med att Finland givetvis består av många olika slags områden – stora och medelstora städer samt landsbygd – vars utveckling går åt olika håll, görs jämförelsen i föreliggande artikel med genomsnittet för övriga Finland.

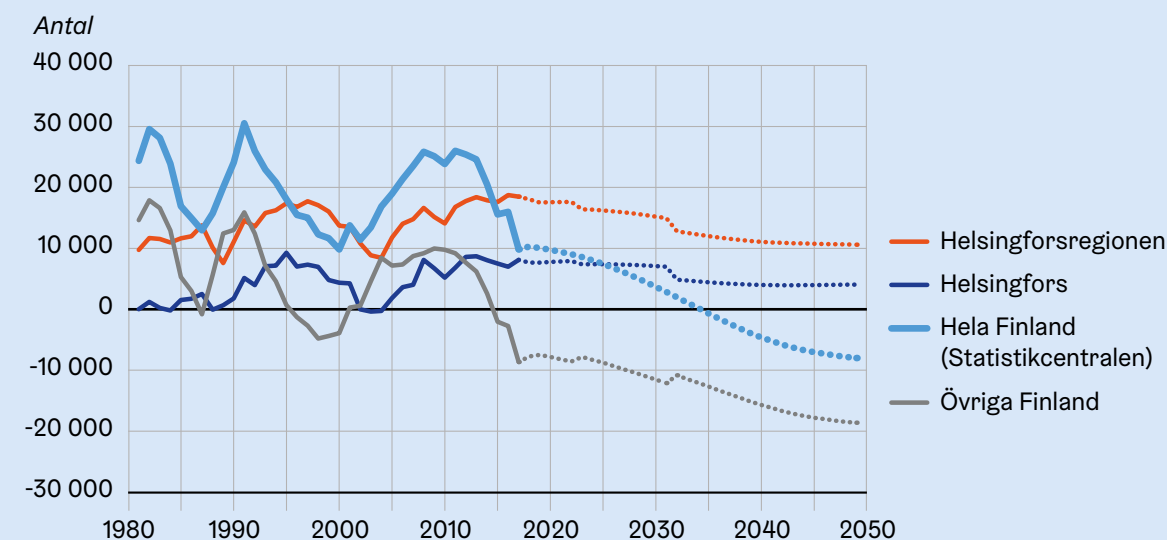
De senaste årtiondena har Finlands årliga folkökning varierat mellan 10 000 och 30 000. Störst har den varit i början av 1980- resp. 1990-talet samt, som följd av hastigt växande invandring, åren 2005–2015. År 2017 var folkökningen 9 833, och så liten har den varit bara en gång sedan år 1970.

De senaste tio åren har folkökningen varit snabb i Helsingforsregionen, som störst år 2016, nästan 19 000. Likaså har Helsingfors efter "Nurmijärvi-fenomenet" i början av 2000-talet haft snabb folkökning, i medeltal 8 000 invånare per år under perioden 2012–2017. I Finland utanför Helsingforsregionen har den sammanlagda folkökningen däremot haft negativt förtecken sedan år 2015.

I Finland som helhet förutspås folkökningen fortsätta ända till 2035, men i Helsingforsregionen och Helsingfors ända tills prognosperiodens slut 2050, om än i något lägre takt än för närvarande. I övriga Finland som helhet minskar folkmängden under hela prognosperioden, åren 2018–2050 med sammanlagt 400 000, ifall prognosen för hela landet och Helsingforsregionen går i uppfyllelse.

FIGUR 1.

Folkmängdsförändring i Finland och Helsingforsregionen 1980–2017 samt prognos fram till 2050 enligt Statistikcentralens (hela Finland) resp. Helsingfors stadskansliis prognoser.

Nyfödda och fruktsamhetsutvecklingen

År 2016 blev den naturliga folkökningen negativ i och med att de nyfödda snabbt börjat minska. Under perioden 1990–2017 föddes det 260 000 fler människor i Finland än det dog. Nu är prognosen att det under en motsvarande period framöver, alltså fram till år 2045, blir 360 000 fler avlidna än födda.

Antalet nyfödda minskade i Finland från toppåret 2010 till år 2017 med 10 700 alias 17 procent. I Helsingfors minskade antalet nyfödda bara med 143 (2 %) och i Helsingforsregionen med 1 600 (10 %), men i Finland utanför Helsingforsregionen med 9 000 alias 20 procent. Sålunda skedde 85 procent av minskningen i antalet på 2010-talet födda i Finland utanför Helsingforsregionen.

STATISTIKCENTRALENS PROGNOIS för hela landet utgår från antagandet att fruktsamheten hålls konstant i framtiden. Det summerade fruktsamhetstalet 1,45 är nästan detsamma som bedömningen av nivån under år 2018. I Helsingfors stads prognos har fruktsamhetstalen för åren 2015–2017 räknats ut, och medeltalet för dem används som utgångsantagande för hela prognosperioden. Denna metod har Statistikcentralen använt i sina tidigare prognoser. Statistikcentralens beskrivning av antagandena om födelsetal och dödlighet förtäljer:

STATISTIKCENTRALENS befolkningsprognoser gäller långa tidsperioder. De ger ofta inte tillförlitlig information t.ex. om antalet födda eller döda under de närmaste åren. Nativiteten har sedan 1970-talet fluktuerat upp och ned på så

sätt att det totala fruktsamhetstalet varierat mellan 1,49 (2017) och 1,87 (2010). I befolkningsprognoserna har nativiteten hållits konstant på någon genomsnitts- eller utgångsnivå, eftersom det är omöjligt att gissa vid vilka tidpunkter utvecklingen vänder. Likaså har mortaliteten tidvis minskat snabbt och tidvis långsamt. I prognoserna har förändringskoefficienterna för mortaliteten räknats för ungefär 20-årsperioder för att de skall innehålla perioder med både snabbare och långsammare nedgång.

I STADENS PROGNOIS är antagandet om den summerade fruktsamheten 1,43 för Helsingforsregionen och 1,25 för Helsingfors, alltså lite försiktigare än i Statistikcentralens prognos för hela landet. Antagandet om dödlighetsminskningen i Helsingforsregionen är i stadens prog-

nos densamma som i Statistikcentralens prognos från år 2015.

Invandringen

Finlands nettoinvandring åren 1990–2017 var sammanlagt 270 000 personer. Enligt Statistikcentralens prognos är antalet under motsvarande period framöver, alltså 2018–2045, ännu större, nämligen 420 000.

MEN I och med att invandringen inte kommer att uppväga nedgången i naturlig folkökning, börjar Finlands folkförmåga minska år 2035. Figur 4. beskriver den kommande utvecklingen i landet som helhet. För att folkökningen inte ska avstanna borde den årliga nettoinvandringen öka från 15 000 år 2035 till 23 000 år 2050. Figuren visar också den mängd nettoinvandring som skulle håll-

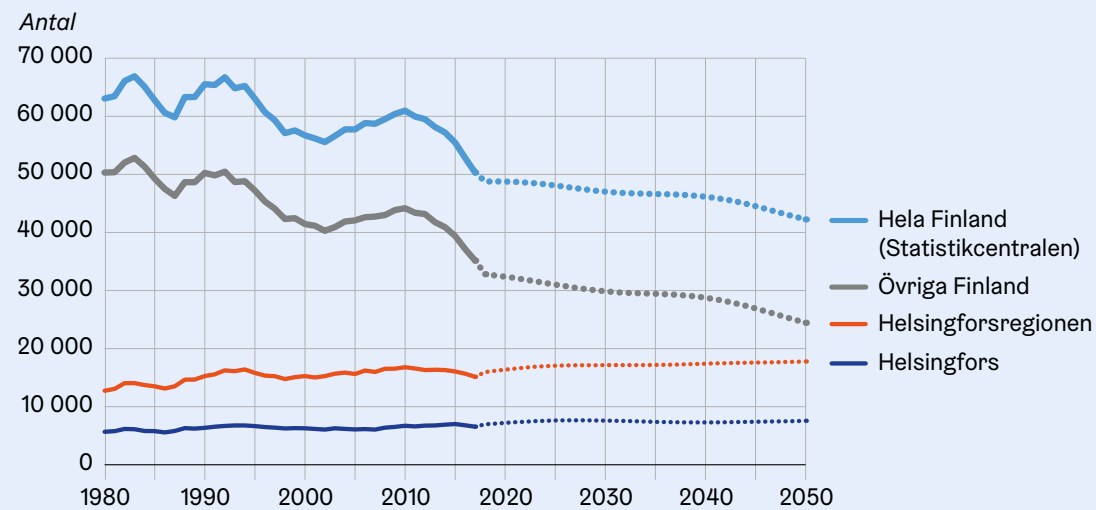
la folkökningen lika stor som nuvarande ända fram till år 2050. Invandringen borde genast stiga till 20 000 och fortsätta stiga ända till 38 000 fram till år 2050.

FIGUR 4.

Nettoinvandring, naturlig folkökning samt befolkningsförändring i Finland samt Statistikcentralens prognos

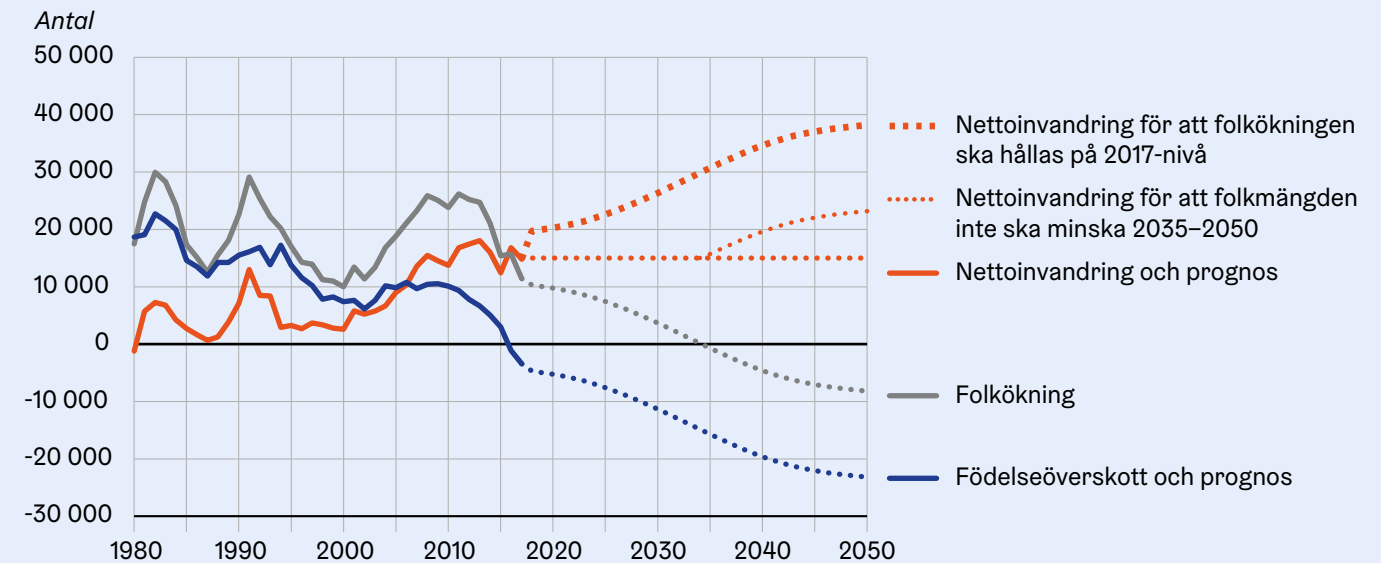
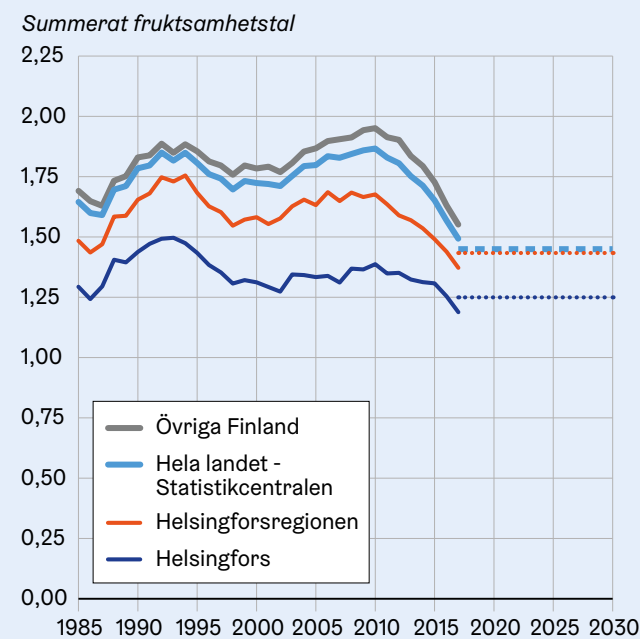
FIGUR 2.

Utvecklingen i antalet nyfödda i hela landet och Helsingforsregionen 1980–2017 samt i Statistikcentralens resp. Helsingfors stads prognoser av år 2018 för åren 2018–2050

FIGUR 3.

Fruktsamhetens utveckling i Finland och Helsingforsregionen 1985–2017 samt utgångsantagandena i Statistikcentralens resp. Helsingfors stads prognoser.

MEN I den prognos staden gjort upp för utspås Helsingforsregionen få klar folkökning ända fram till 2050, och dess andel av landets befolkning skulle vara inte mindre än en tredjedel i början av 2040.

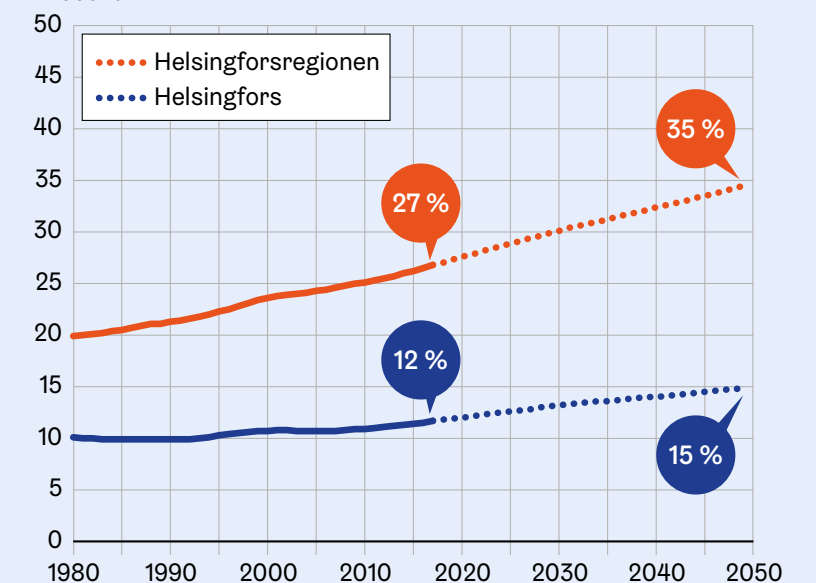
FIGUR 5.

Helsingfors respektive Helsingforsregionens andelar av hela Finlands befolkning 1980–2017 samt den prognos staden gjort upp ända till 2050

Hur befolkningen i arbetsför ålder utvecklas

STATISTIKCENTRALEN FÖRUTSPÅR att den del av befolkningen som är i arbetsför ålder kommer att minska med 184 000 personer alias 6 procent i hela Finland fram till år 2050. Helsingfors stadskanslis prognos förutspår att denna befolkningsdel under samma tid växer med

Procent

över 200 000 i Helsingforsregionen, varav nästan 100 000 i själva Helsingfors.

SÅLUNDA SKULLE enligt prognoserna antalet personer i arbetsför ålder (18–64 år) utvecklas i helt annan riktning i Helsingforsregionen än i övriga Finland i medeltal. I övriga Finland skulle den arbetsföra befolkningen minska som följd av åldersstrukturen och att folk flyttar till Helsingforsregionen. Om Helsingfors stadskanslis prognos för Helsingforsregionen håller streck växer Helsingforsregionens andel av alla personer i

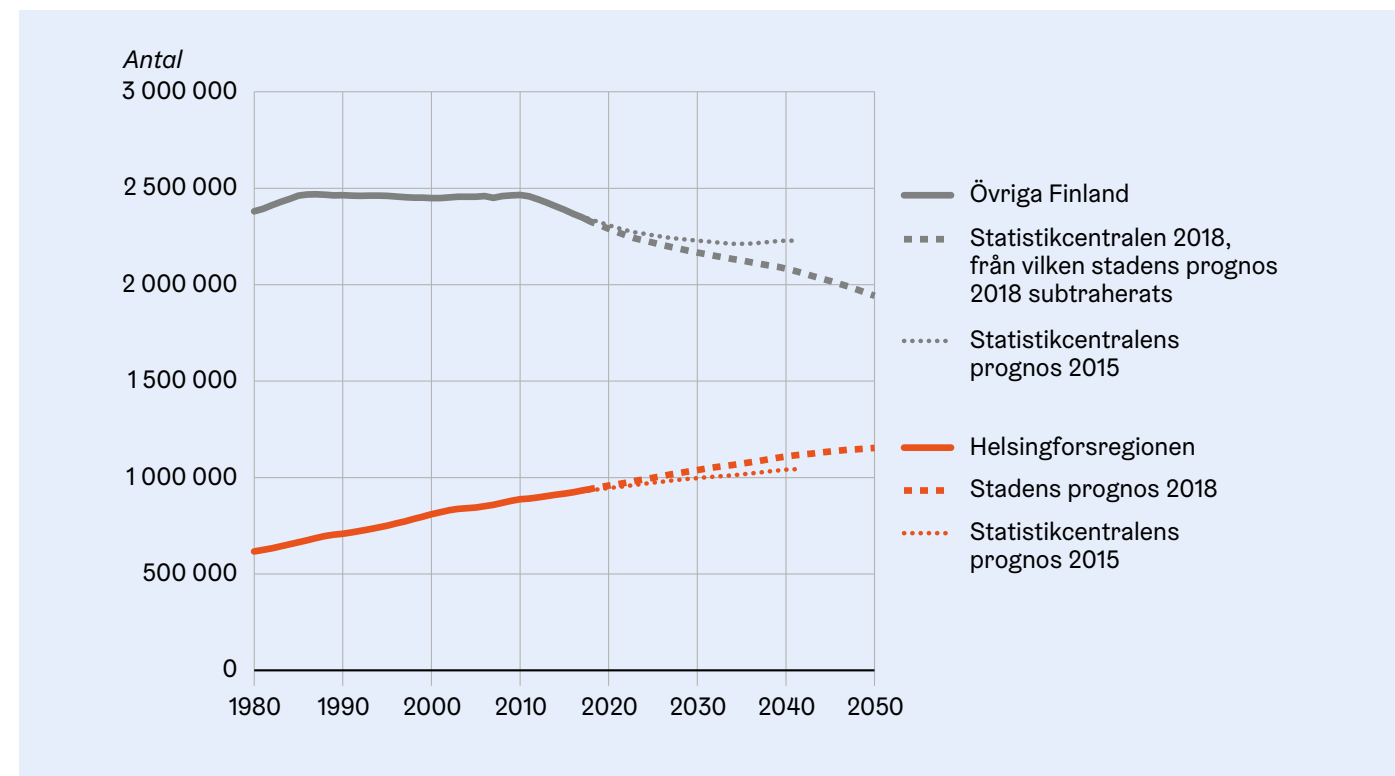
arbetsför ålder i hela landet från nuvarande 29 procent till 37 procent fram till år 2050. Staden Helsingfors andel skulle växa från 13 procent idag till 17 procent då.

FIGUR 6 beskriver utvecklingen även så som Statistikcentralens senaste prognos kommunvis (av år 2015) skulle ge vid handen. Då bedömde man att den arbetsföra befolkningen (18–64-åringarna) i Helsingforsregionen skulle utvecklas något långsammare än man sedan bedömt i Helsingfors stadskanslis prog-

nos av år 2018, och att folkmängden i övriga Finland skulle börja växa igen år 2034, eftersom Statistikcentralen förutspått att den arbetsföra befolkningen skulle börja växa då. Men i Statistikcentralens nya prognos är den arbetsföra åldersgruppen i Finland år 2040 hela 85 000 mindre än i den föregående, och då skulle åldersgruppen fortsätta minska i övriga Finland, förutsatt att både Statistikcentralens och Helsingfors stads prognoser stämmer.

FIGUR 6.

Antalet personer i arbetsför ålder (18–64 år) i Helsingforsregionen och övriga Finland 1980–2017 samt prognos fram till 2050, enligt Helsingfors stadskanslis prognos 2018 och Statistikcentralens prognoser 2015 och 2018.

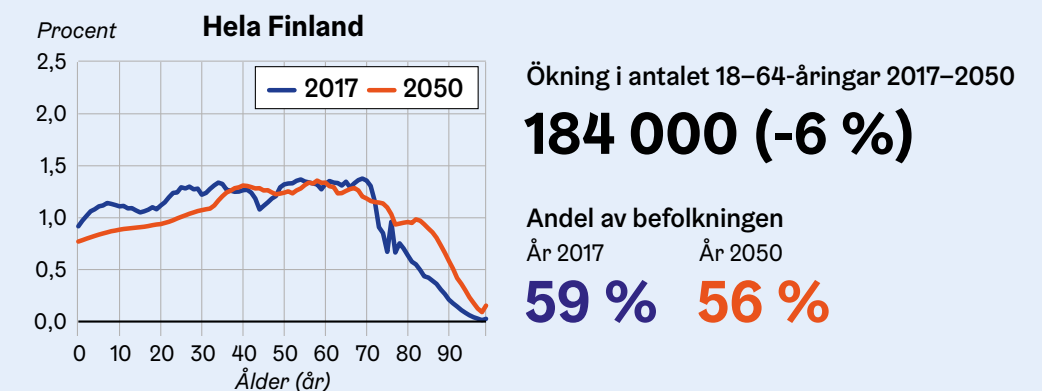
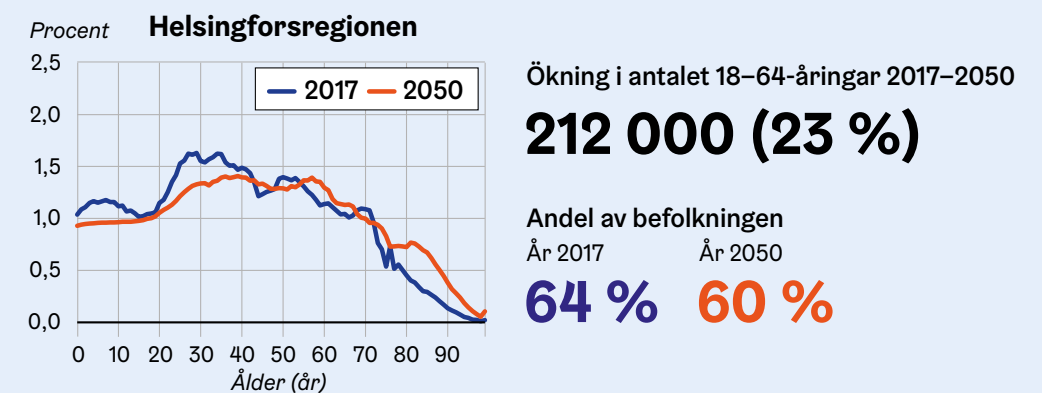
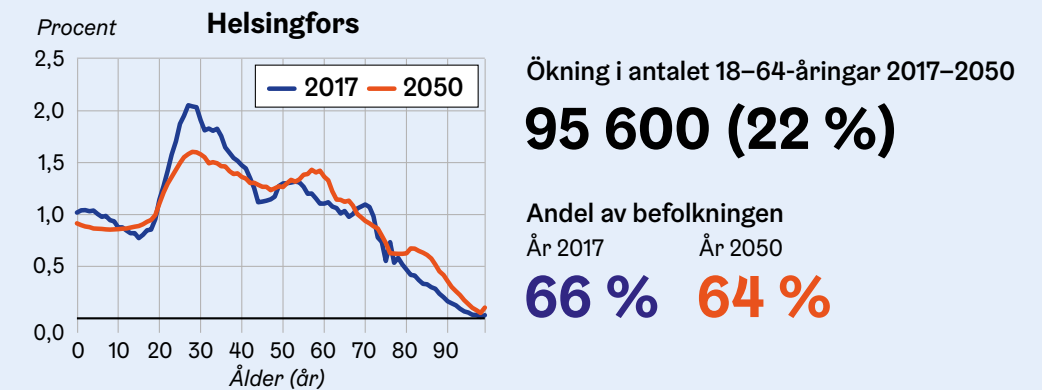
HELSINGFORSREGIONEN (14 kommuner)

- **Huvudstadsregionen:** Helsingfors, Esbo, Vanda, Grankulla
- **Yttre Helsingforsregionen:** Borgnäs, Hyvinge, Kervo, Kyrkslätt, Mäntsälä, Nurmijärvi, Sibbo, Träskända, Tusby och Vihti

I **HELSINGFORSREGIONEN** förutspås antalet personer i arbetsför ålder växa med 212 000 fram till år 2050, men i övriga Finland däremot minska med nästan 400 000. I Helsingfors skulle 18–64-åringarnas andel av befolkningen hållas på nästan samma nivå som idag, alltså 64 procent, och i hela Helsingforsregionen skulle den vara 60 procent år 2050. I hela landet däremot utgör 18–64-åringarna redan nu bara 59 procent, och förväntas minska till 56 procent.

FIGUR 7.

Befolkningens åldersstruktur i Helsingfors, Helsingforsregionen och hela Finland 2017, samt Statistikcentralens och Helsingfors stadskanslis prognoser för år 2050.

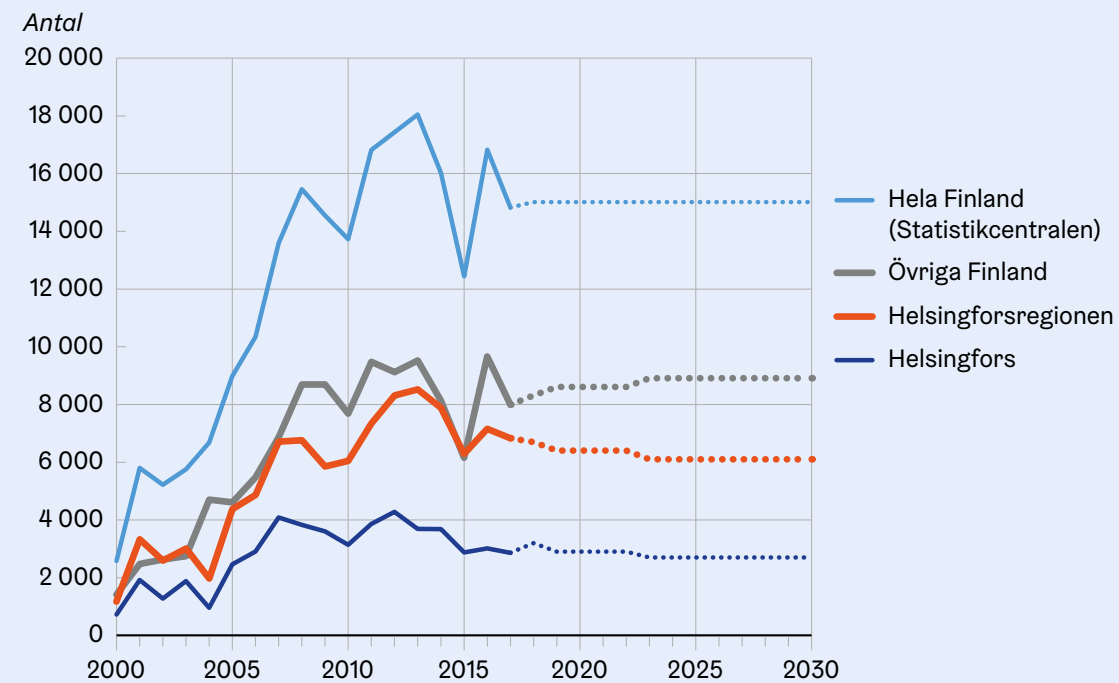
I **HELSINGFORSREGIONEN** bygger ökningen i antalet personer i arbetsför ålder i hög grad på invandringen. Under 2000-talet har 45 procent av Finlands nettoinvandring kommit direkt till Helsingforsregionen. En jämförelse av Statistikcentralens och stadens prognoser för åren 2018–2030 visar att Helsingforsregionens andel av Finlands nettoinvandring minskar, men ändå förblir över 40 procent under denna tid. Nästan hälften av regionens nettoinvandring kommer till Helsingfors.

Prognosernas antaganden om migration

AV DET totala flyttningsnetto som Helsingforsregionen fått under 2010-talet har 86 procent bestått av personer med främmande modersmål. Andelen som har inhemskt modersmål har vuxit lite de senaste åren och var 27 procent år 2017. Noteras bör att av det flyttnetto som Helsingforsregionen fått från övriga Finland under 2010-talet har hälften bestått av folk med främmande modersmål. Trots att den andel som haft inhemskt modersmål vuxit även för detta flyttnettos del, var den bara 55 procent åren 2015–2017.

FIGUR 8.

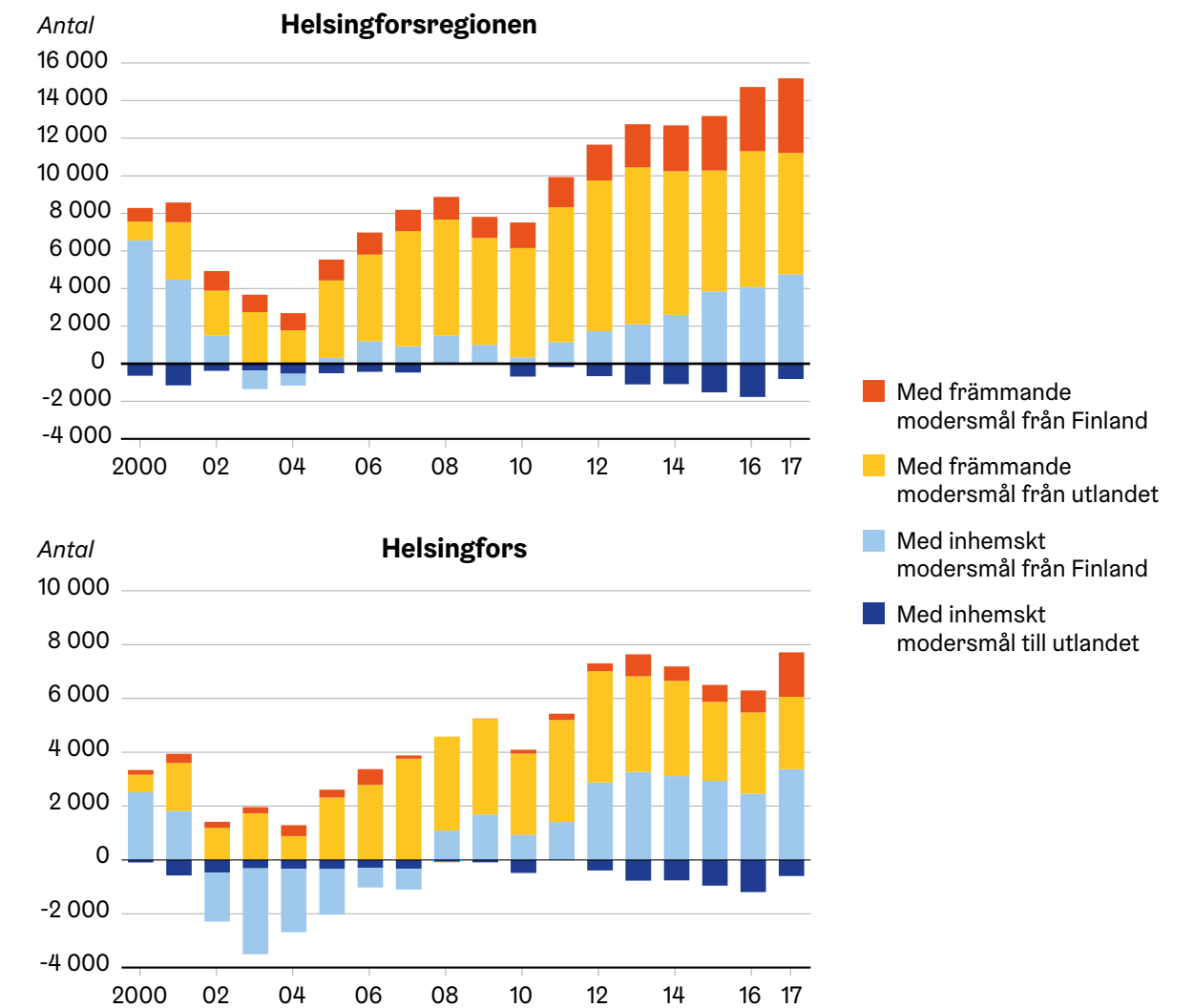
Nettoinvandring till Finland och Helsingforsregionen 2000–2017, samt Helsingfors stads och Statistikcentralens prognoser fram till år 2030.

ANDELEN PERSONER med utländskt modersmål var åren 2010–2017 två tredjedelar av Helsingfors totala flyttningsöverskott, och 20 procent av det inhemska flyttnettot. Detta beror till stor del på att Helsingfors genomsnittliga årliga flyttminus till övriga kommuner i Helsingforsregionen (1 500) till en tredjedel bestod av personer med utländskt modersmål. Sålunda kommer största delen av regionens ökning i antalet personer med utländskt modersmål via Helsingfors.

FIGUR 9.

Helsingfors och Helsingforsregionens inhemska resp. utländska flyttningsnetto enligt modersmålskategori 2000–2017.

I Helsingfors har antalet barn vuxit snabbt på 2010-talet, och den ökningen förutspås fortsätta ända in på 2030-talet.

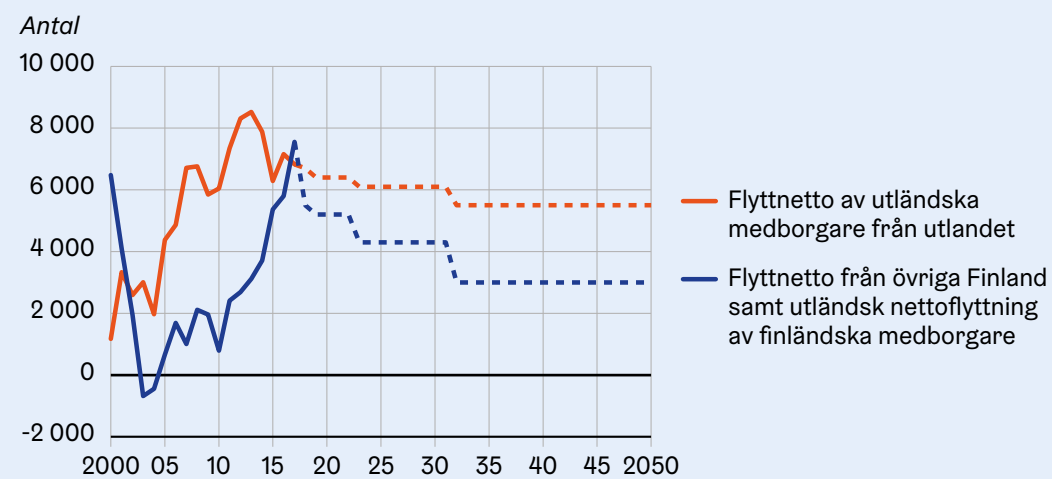
DE SENASTE tio åren har Helsingforsregionen i medeltal från utlandet fått ett årligt flyttöverskott av utländska medborgare à 7 000. I den prognos Helsingfors stadskansli gjort upp antas regionens flyttöverskott hållas ungefär på samma nivå som idag. Trots att det tidigare så betydande flyttöverskottet från Estland allt sedan 2013 krympt till nästan ingenting och att antalet asylsökande är tillbaka på nivån före 2015, växer antalet invandrare från i synnerhet Asien hela tiden. Prognosen utgår också från att den arbetsrelaterade invandringen kommer att växa i och med att den arbetsföra åldersklassen blir mindre i Finland.

FLYTTÖVERSKOTTET FRÅN övriga Finland har vuxit mycket snabbt under 2010-talet. Åren 2016–2017 blev det större i och med att en del av de asylsökande som kommit till Finland år 2015 och fått uppehållstillstånd flyttade från övriga Finland till Helsingforsregionen. Ändå utgår prognosen från att flyttöverskottet från övriga Finland minskar i och med att de flyttningbenägna unga vuxna åldersklasserna blir mindre.

MERA DETALJERADE grunder och överväganden kring de olika alternativ för Helsingfors och Helsingforsregionens befolkningsutveckling som läggs fram i Helsingfors stadskanslis befolkningsprognos kan studeras i Seppo Laaksos publikation Helsingin seudun ja Helsingin väestökehitys, toteutunut väestönkasvu ja projektio vuoteen 2050, som utgavs med tanke på Helsingfors stads generalplan (Laakso 2012).

FIGUR 10.

Helsingforsregionens flyttningsnetto enligt riktning 2000–2017, samt Helsingfors stadskanslis prognos.

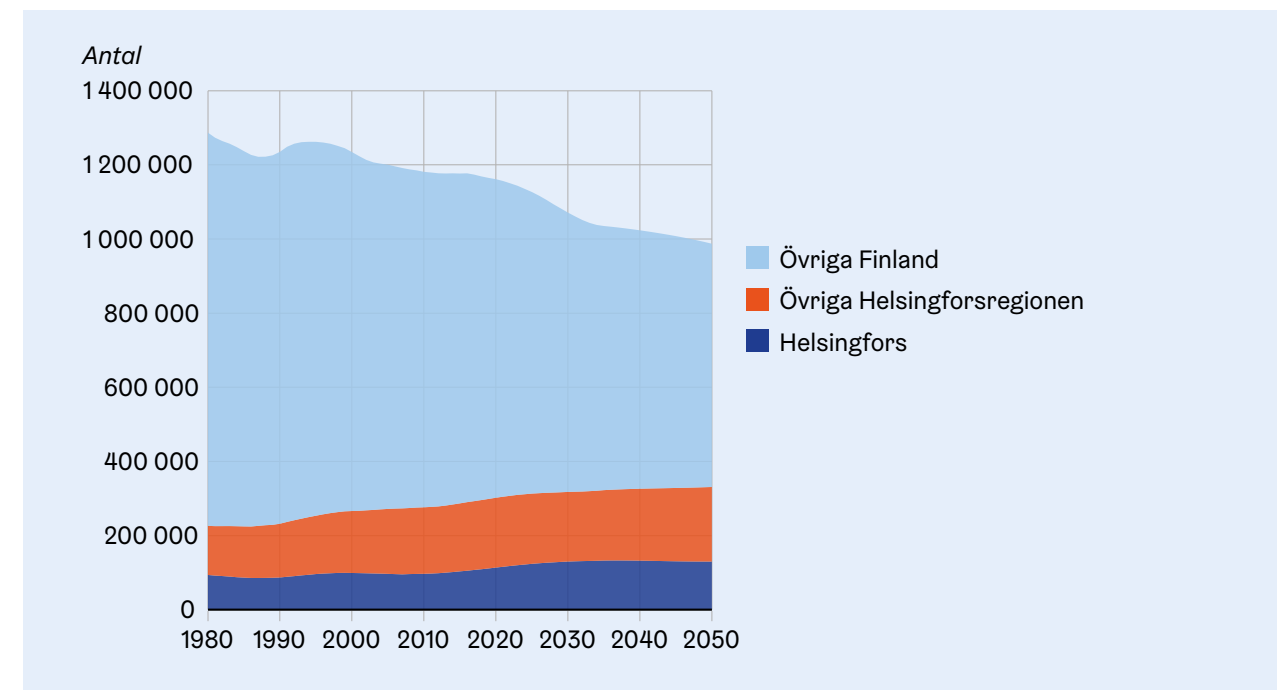

Barnantalens utveckling

Allt sedan 1994 har antalet barn minskat varje år i Finland. Som följd av den sjunkande nativiteten förutspås barnen minska särskilt snabbt kring år 2030. Redan om tio år förutspås 0–17-åringarna vara 100 000 färre än idag i Finland utanför Helsingforsregionen. Det är lika många 0–17-åringar som det idag finns i Helsingfors, men det förutsätter att bägge prognoserna går i uppfyllelse. I Helsingfors är läget ett annat: här har antalet barn vuxit snabbt på 2010-talet, och den ökningen förutspås fortsätta ända in på 2030-talet. Även i övriga Helsingforsregionen väntas barnökningen fortsätta.

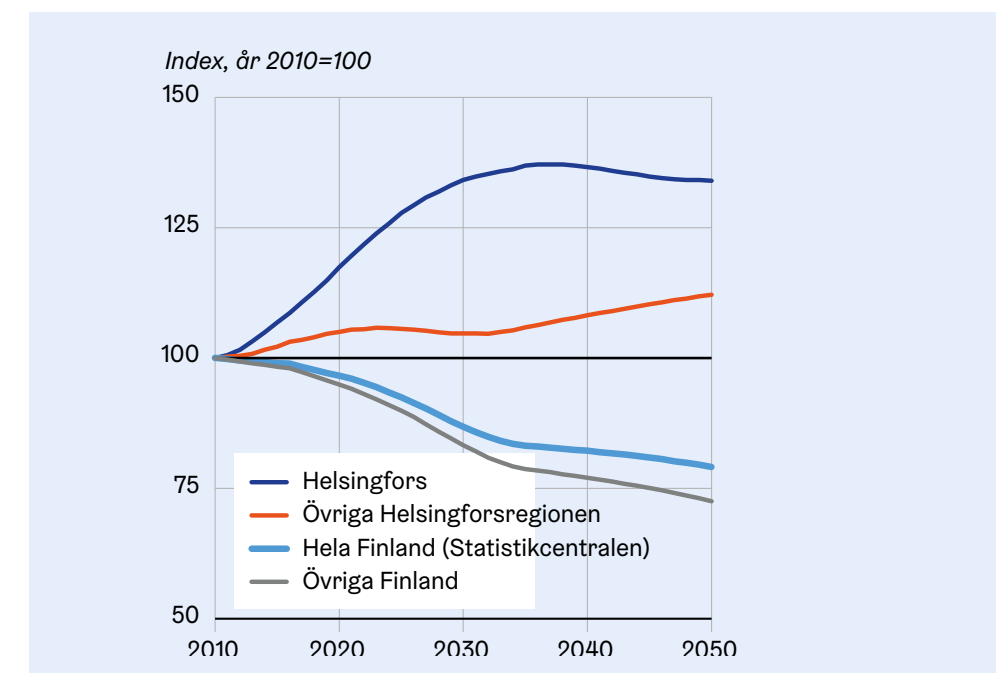
FIGUR 11.

Antalet 0–17-åringar i Finland och Helsingforsregionen 1980–2017, samt prognos fram till 2050. (Talen för övriga Finland har erhållits genom att subtrahera prognosen för Helsingforsregionen från prognosen för hela landet.)

FIGUR 12.

Antal 0–17-åringar i Finland och Helsingforsregionen 2010–2017, samt Helsingfors stads och Statistikcentralens prognoser fram till 2050.

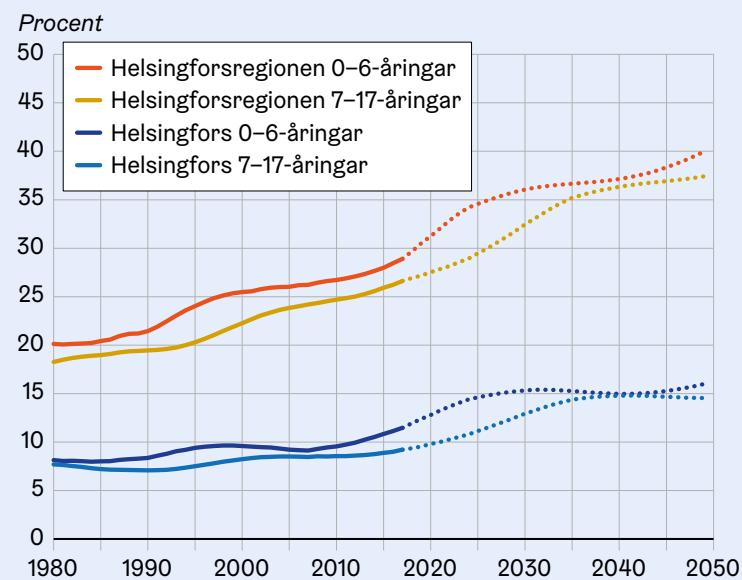

TROTS ATT antagandet om fruktsamheten är lite lägre i stadskansliets prognos för Helsingforsregionen än i Statistikcentralens prognos för hela landet, växer Helsingforsregionens och Helsingfors andel av barnen i Finland snabbt. Detta beror på migrationen och på att regionen har en yngre åldersstruktur, då det hela tiden kommer mer folk i fruktsam ålder till regionen. Regionens andel av landets barn i småbarns-pedagogikålder förutspås växa från 29 procent idag till 35 inom knappt 10 år. Nästan lika snabbt växer 7-17-åringarnas andel: i början av 2030-talet skulle en tredjedel av landets skolbarnsåldersklass bo i Helsingforsregionen.

FIGUR 13. ▶

Helsingfors och Helsingforsregionens andel av 0-17-åringarna i Finland 1980-2017, samt prognos fram till 2050.

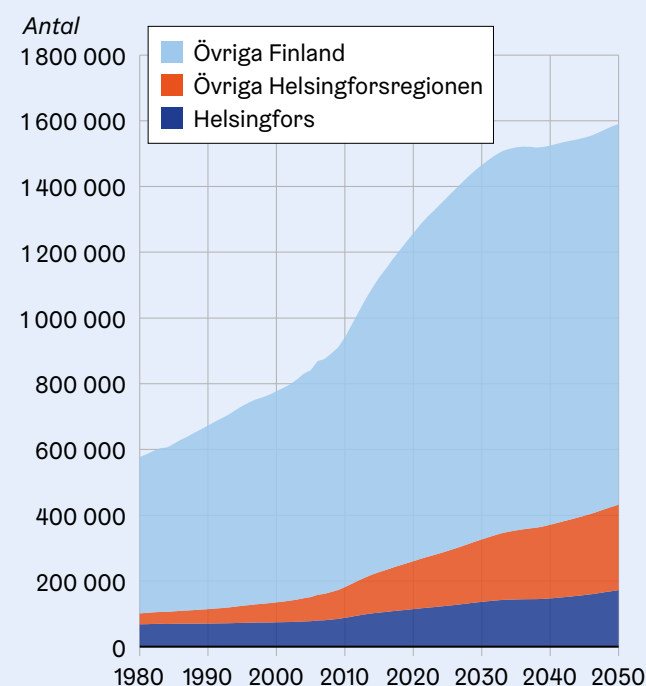

De äldre åldersklassernas utveckling

Ända sedan början av 2010-talet har de 65 år gamla eller äldre ökat allt snabbare i Finland, i och med att de stora efterkrigsårskullarna nått pensionsålder.

FIGUR 14. ▶

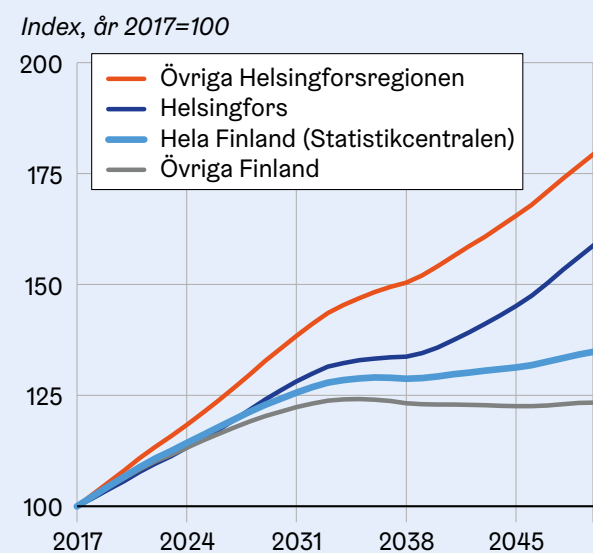
Antal 65 år gamla eller äldre i Finland och Helsingforsregionen 1980-2017, samt prognos fram till 2050. (Talen för övriga Finland har erhållits genom att subtrahera prognosen för Helsingforsregionen från prognosen för hela landet.)

TROTS ATT befolkningen har en ungdomligare åldersstruktur i Helsingforsregionen, tar den stora folkökningen i regionen sig uttryck i att även pensionärsåldersklassen ökar förhållandevis snabbare än i övriga Finland. Medan över 65-åringarna i Finland som helhet ökar med en dryg tredjedel mellan 2017 och 2050 är denna ökning 80 procent i Helsingforsregionen och 60 procent i Helsingfors. I övriga Finland är den bara 23 procent.

FIGUR 15. ▶

Antal över 65-åringar i Finland och Helsingforsregionen 2010-2017, samt prognos fram till 2050. Index, år 2017=100.

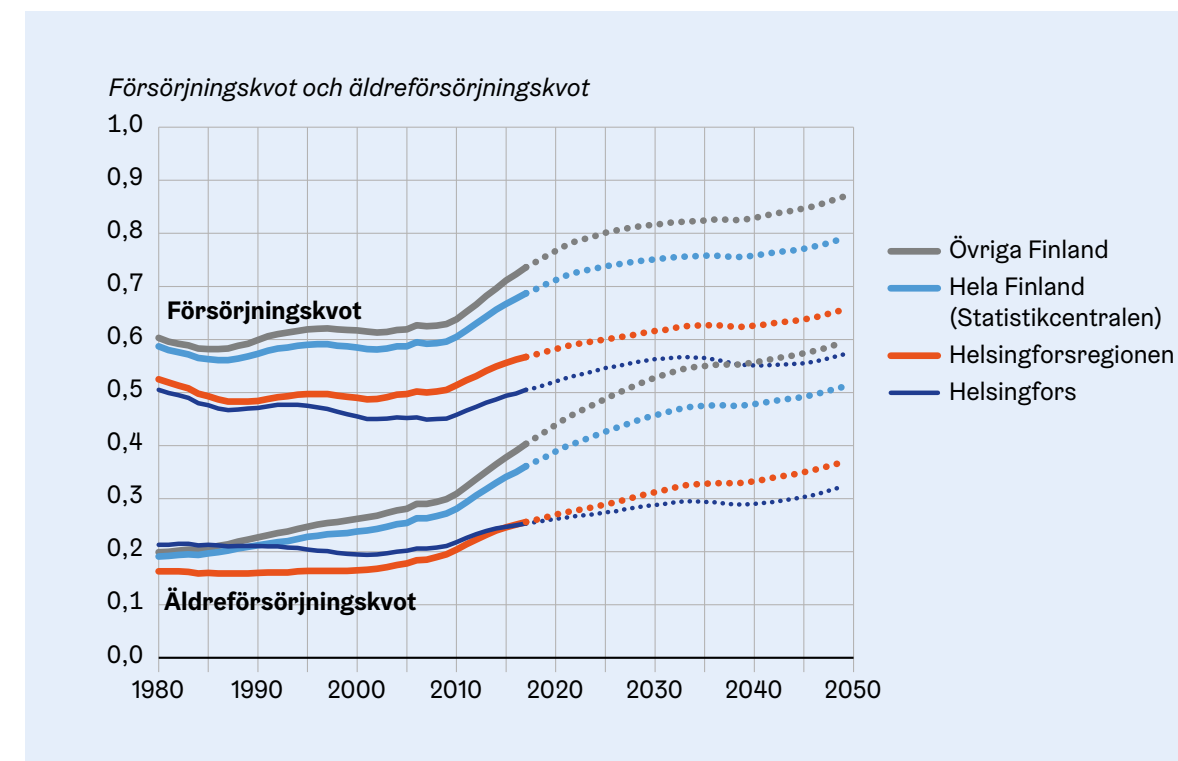
ÄNDÅ HAR Helsingforsregionen bättre utgångspunkter än övriga Finland att försörja de gamla. Försörjningskvoten är fördelaktigare i och med migrationen och den fortsatta ungdomliga åldersstrukturen i regionen.

I SYNNERHET äldreförsörjningskvoten har försämrats snabbt i Finland under 2010-talet, och i Finland utanför Helsingforsregion stiger den från nuvarande 40 procent till 60 procent fram till år 2050. I Helsingfors däremot förutspås den stiga bara lite, och även i Helsingforsregionen som helhet bara lite snabbare än i Helsingfors.

I VÅR jämförelse avser vi med försörjningskvot förhållandet mellan dels det sammanlagda antalet 0-17-åringar och 65+ -åringar och dels 18-64-åringarna, och med äldreförsörjningskvot förhållandet mellan 65+ -åringarna och 18-64-åringarna.

FIGUR 16. ▶

Försörjningskvot och äldreförsörjningskvot i Finland och Helsingforsregionen 1980-2017, samt prognos fram till 2050. (Talen för övriga Finland har erhållits genom att subtrahera prognosen för Helsingforsregionen från prognosen för hela landet.)

EFTERSOM EN så betydande del av folkökningen i Helsingforsregionen härrör från invandringen är en viktig fråga hur bra invandrarna får arbete och därmed hur bra den demografiska försörjningskvoten återspeglas i den ekonomiska försörjningskvoten.

Sammandrag och slutsatser

Av nettoinvandringen till Finland förutspås 40 procent komma raka vägen till Helsingforsregionen, och därav hälften till Helsingfors. Dessutom bestod hälften av regionens flyttöverskott från övriga Finland åren 2010–2017 av folk med utländsk bakgrund, och denna trend ser ut att fortsätta. Allt som allt har alltså upp till 85 procent av Helsingforsregionens totala flyttningsöverskott bestått av folk med utländsk bakgrund.

HELSINGFORS STADSKANSLIS prognos utgår dock från att flyttandet från övriga Finland till Helsingforsregionen småningom avtar, eftersom de mest flyttningsbenägna åldersklasserna i övriga Finland snabbt håller på att minska, i synnerhet på 2030-talet.

I LJUSET av de nya prognoserna ser den arbetsföra åldersgruppen ut att minska snabbare utanför Helsingforsregionen än man tidigare bedömt. I Statistikcentralens nya prognos för hela landet är antalet personer i arbetsför ålder år 2040 ca. 85 000 mindre än i den tidigare, och den minskningen tycks ske helt och hållet i övriga Finland, alltså utanför Helsingforsregionen.

ANTALET BARN minskar snabbt i övriga Finland som helhet, men i Helsingforsregionen och särskilt i Helsingfors är ökningen däremot fortfarande snabb. Trots att nativiteten kan fortsätta sjunka mera än man förutspått ökas antalet barn av migrationen och den ungdomliga åldersstrukturen bland de vuxna.

ANTALET PENSIONÄRER växer snabbt i Finland. Eftersom folkökningen i Helsingfors och Helsingforsregionen har varit och kommer att förbli snabb växer pensionärernas andel av befolkningen klart snabbare här än i övriga Finland. I och med att migrationen hämtar in ungt folk i Helsingforsregionen försämras äldreförsörjningskvoten ändå klart långsammare i Helsingfors och Helsingforsregionen än i övriga Finland.

HUR BRA de människor som kommer till Finland från utlandet sedan förmår uppväga att arbetskraften minskar så snabbt i Finland beror i hög grad på hurdana resurser Helsingforsregionen och i synnerhet huvudstadsregionens kommuner (Esbo, Grankulla, Helsingfors och Vanda) har för integrering och utbildning av invandrare. ■

Pekka Vuori verkar som systemchef vid enheten stadsforskning och -statistik vid Helsingfors stadskansli, med ansvar för befolkningsprognoser, befolkningsstatistik och demografiska studier.

Källor:

Helsingfors stad (2018a). Helsingin ja Helsingin seudun väestöennuste 2018–2050 ja ennuste alueittain 2018–2030 ("Befolkningsprognos för Helsingfors och Helsingforsregionen 2018–2050 samt en prognos områdesvis 2018–2030.") Statistik 2018:18, Helsingfors stadskansli.

Helsingfors stad (2018b). Helsingin väestö vuodenvaihteessa 2017/2018 ja väestönmuutokset vuonna 2017. ("Helsingfors folkmängd vid årsskiftet 2017–2018 och befolkningsförändringar år 2017.") Statistik 2018:20, Helsingfors stadskansli.

Laakso, Seppo (2012): Helsingin seudun ja Helsingin väestökehitys. Toteutunut väestönkasvu ja projekti vuoteen 2050. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston selvityksiä 2012:3.

Statistikcentralen (2015). Väestöennuste 2015–2065. (Befolkningsprognos 2015–2065.)

Statistikcentralen (2018). Väestöennuste 2018–2070. (Befolkningsprognos 2018–2070.)

Som källmaterial har också använts den befolkningsstatistik som enheten stadsforskning och statistik vid Helsingfors stadskansli beställt av Statistikcentralen (och som publiceras i Områdesdatabasen för Helsingforsregionen (www.aluesarjat.fi)) samt befolkningsstatistiken i Statistikcentralens statistikdatabas StatFi.

● PASI SAUKKONEN

En region eller tre olika städer: invandring och integration i huvudstadsregionen

Inledning

► Omkring hälften av alla invånare med utländsk bakgrund i Finland bor i huvudstadsregionen. Personer vars båda föräldrar är födda utomlands klassas som personer med utländsk bakgrund. En del personer med utländsk bakgrund är själva födda utomlands. De kan kallas invandrare. En del av dem är födda i Finland och kan kallas för andra generationens invandrare, eller första generationens finländare. I slutet av 2017 bodde totalt 185 131 personer med utländsk bakgrund i Helsingfors, Esbo och Vanda. Av dem var 150 765 födda utomlands, och 34 366 var födda i Finland.¹

ÄR INVÅNARNA med utländsk bakgrund jämnt fördelade över hela huvudstadsregionen eller finns det fler i vissa områden och färre i andra? Är invånarna med utländsk bakgrund i regionen likadana överallt eller finns det skillnader mellan invandrarna och deras barn i olika städer i fråga om bakgrund och egenskaper? Är integrationen av invandrare likadan överallt eller är de processer genom vilka invandrarna hittar sin plats i samhället i Helsingfors, Esbo och Vanda olika? Tänker man på samma sätt kring integration i dessa tre städer?

1 Med huvudstadsregionen avses i denna artikel regionens tre största städer, Helsingfors, Esbo och Vanda. När även Grankulla inkluderas nämns detta särskilt.

I DEN HÄR ARTIKELN besvaras dessa frågor. De huvudsakliga materialen är Statistikcentralens registerbaserade statistiska uppgifter om invandrare och personer med utländsk bakgrund samt resultaten av undersökningen om arbete och välfärd hos personer av utländsk härkomst (UTH).² Analysen av kommunernas integrationspolitik baserar sig på Helsingfors, Esbos och Vandas stadsstrategier och integrationsprogram.

De relativa andelarna av befolkningen är lika stora

Andelen invånare med utländsk bakgrund är numera ungefär lika stor i Helsingfors, Esbo och Vanda. I slutet av 2017 hade omkring 16 procent av befolkningen i Helsingfors och Esbo och 18 procent av befolkningen i Vanda utländsk bakgrund. Sett till det absoluta antalet bodde det ändå fler personer med utländsk bakgrund i Helsingfors (99 996) än i Esbo (44 935) och Vanda (40 200) tillsammans.

2 UTH-undersökningen genomfördes av Statistikcentralen, Institutet för hälsa och välfärd samt Arbetshälsoinstitutet i syfte att kartlägga de personer i åldern 15–64 år med utländsk bakgrund som var stadigvarande bosatta i Finland år 2014 främst i fråga om arbete, utbildning, hälsa och välfärd (läs mer i Nieminen, Sutela & Hannula 2015).

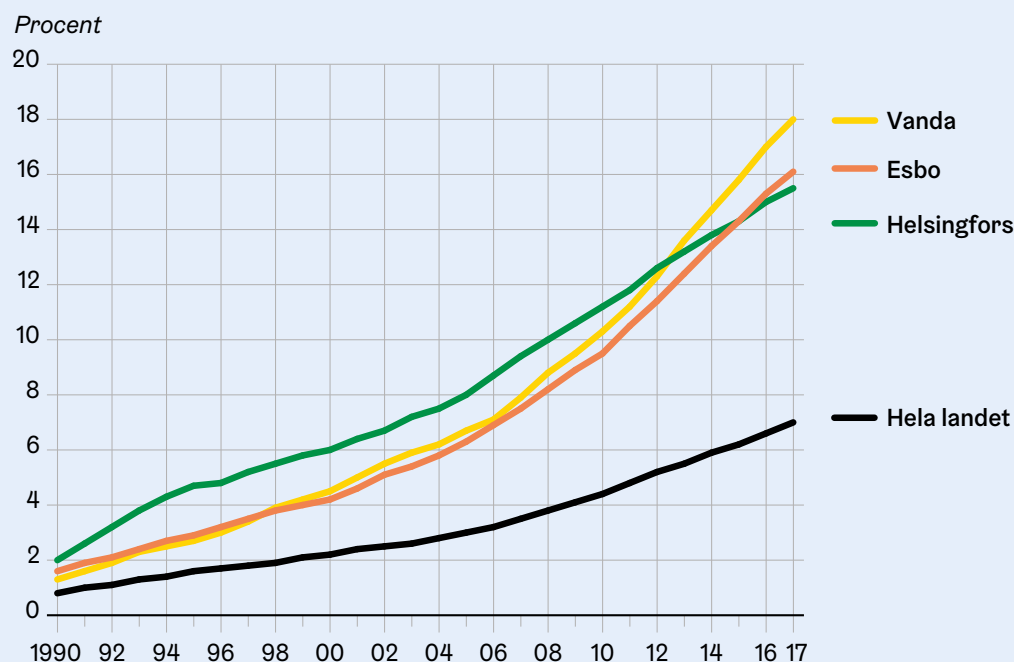
STÄDERNA HAR också det gemensamt att både antalet personer med utländsk bakgrund och deras relativa andel har ökat kraftigt under de senaste decennierna. Den procentuella andelen invånare med utländsk bakgrund var länge större i Helsingfors än i grannstäderna, men under de senaste åren har Vanda och senare även Esbo gått förbi Helsingfors i detta avseende. Till följd av invandringen har huvudstadsregionen etniskt och kulturellt sett blivit klart mer mångskiftande än snittet i hela landet. (Figur 1.)

DET ÖKADE ANTALET invånare med utländsk bakgrund beror på internationell migration, migration inom Finland och naturlig befolkningsökning. Dessa tre städer förenas av det faktum att människor flyttar till dem direkt från utlandet, men ofta också från andra delar av Finland. Personer med utländsk bakgrund flyttar också inom huvudstadsregionen, och under de senaste åren har Helsingfors förlorat fler invånare genom dessa flyttrörelser än vad staden har fått från andra städer. Personer med utländsk bakgrund har flyttat från Helsingfors i synnerhet till Vanda.³

3 Mer information finns under Muuttoliike på webbplatsen Ulkomaalaistaustaiset Helsingissä.

FIGUR 1. Andel med utländsk bakgrund av hela befolkningen i huvudstadsregionens stora städer och i hela landet 1990–2017, %.

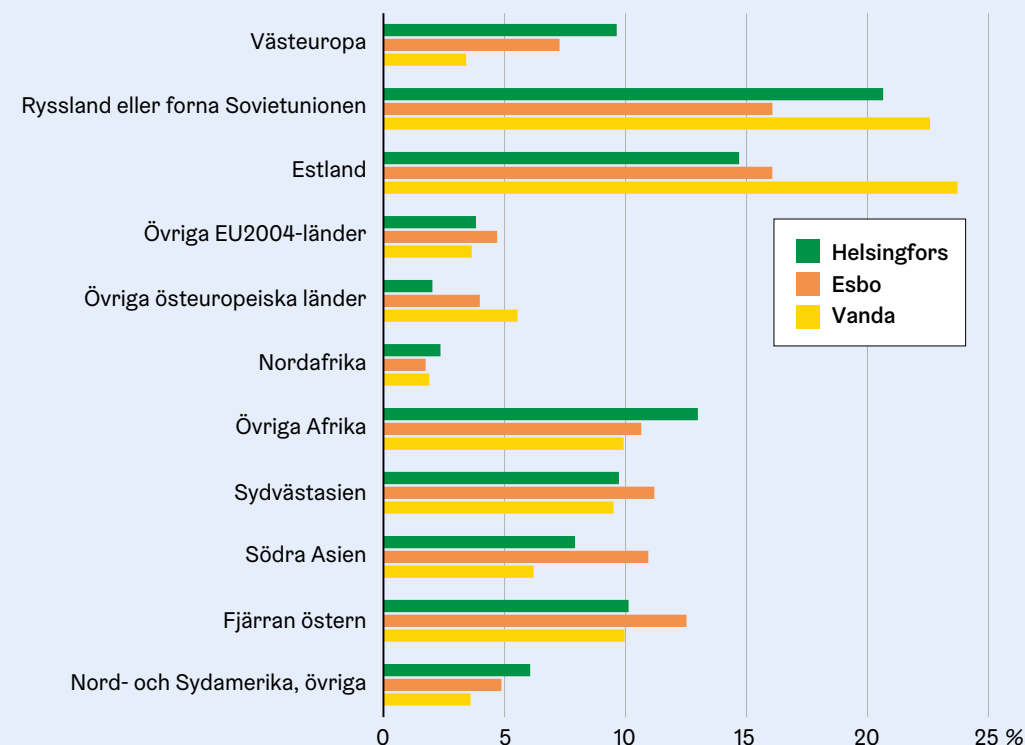
– Källa: Statistikcentralen

FIGUR 2.

Andelar personer från olika bakgrundslander eller -områden bland stadens invandrare 2016, %

– Källa: Statistikcentralen

INVANDRARNAS I HELSINGFORS uppvisar skillnader som kan knytas till hur lång tid de har bott i Finland. Av de utlandsfödda som var bosatta i Helsingfors i slutet av 2016 hade 37 procent bott i Finland i högst fem år och 28 procent i minst 15 år. I Esbo var motsvarande procentandelar 42 och 22, och i Vanda 38 och 27. Särskilt i Esbo har en ganska stor del av invandrarna alltså bott i Finland en ganska kort tid.

I invandrarbefolkningens struktur finns både skillnader och likheter

I alla tre städerna består befolkningen med utländsk bakgrund mest av invandrare, alltså personer som är födda utomlands. Andelen personer som är födda i Finland av alla personer med utländsk bakgrund var i slutet av 2017 18 procent (18 023) i Helsingfors, medan andelen andra generationens invandrare var 18 procent (8 239) i Esbo och 20 procent (8 104) i Vanda. I alla städer har antalet personer med utländsk bakgrund födda i Finland, det vill säga första generationens finländare, och deras relativa andel av befolkningen dock ökat snabbt under de senaste åren.

GÄLLANDE ORSAKERNA till att invandrarna flyttat till Finland och grunderna för deras uppehållstillstånd finns inga registeruppgifter, men UTH-undersökningen visar att de personer som flyttat av familjescäl utgjorde den klart största gruppen av alla tre städernas invandrare. En del hade också kommit till Finland på grund av arbete eller studier eller som flyktingar, men dessa orsaker var klart ovanligare än familjescäl. Skillnaderna mellan städerna var till största delen små, även om andelen som flyttat till Finland för att studera var större i Helsingfors och i synnerhet i Esbo än i Vanda år 2014. I Esbo hade en mindre andel av invandrarna flyttat av familjescäl än i Helsingfors och Vanda. (Saukkonen & Peltonen 2018, 12–14.)

DE STORA STÄDERNA i huvudstadsregionen påminner också mycket om varandra i fråga om invandrarernas bakgrundslander (Figur 2). I alla städerna utgjorde de med bakgrund i Ryssland/ forna Sovjetunionen eller Estland de två

4 I Statistikcentralens klassificering räknas det land där föräldrarna till den som flyttat till Finland är födda som personens bakgrundsland. Läs mer på https://www.stat.fi/meta/kas/syntypera_ja_ta_sv.html.

största grupperna i slutet av 2016. I Vanda var andelen invånare som tillhörde någon av dessa två grupper dock klart störst, sammanlagt över 46 procent. Esbo har relativt sett fler invandrare med bakgrund i Kina, Indien och övriga Asien. I Vanda bodde färre invandrare med bakgrund i Västeuropa, men fler östeuropéer från områden utanför Europeiska unionen än i Esbo och Helsingfors.

ENLIGT UTH-UNDERSÖKNINGEN har nästan 40 procent av alla personer med utländsk bakgrund i huvudstadsregionen avlagt en högskoleexamen. År 2014 var utbildningsnivån särskilt hög i Esbo, där omkring 47 procent av alla personer med utländsk bakgrund hade avlagt en högskoleexamen. I Vanda var andelen som endast avlagt grundläggande utbildning eller en examen på andra stadiet däremot större i Vanda än i Helsingfors och Esbo. (Saukkonen & Peltonen 2018, 19–21.)

ENLIGT UTH-UNDERSÖKNINGEN hade omkring 17 procent av invandrarna i huvudstadsregionen kunskaper i finska eller svenska som motsvarade en modersmåstalarers nivå och omkring en fjärdedel hade

kunskaper på avancerad nivå. Drygt 30 procent av invandrarna ansåg att deras språkkunskaper låg på medelnivå och 28 procent betraktade sig som nybörjare. Inom regionen fanns i synnerhet i Esbo många sådana invandrare som endast hade nybörjarkunskaper i finska eller svenska (34 %). I Vanda hade nästan hälften av invandrarna språkkunskaper som låg minst på avancerad nivå. (Saukkonen & Peltonen 2018, 21–24.)

Invånarna med utländsk bakgrund är ojämnt fördelade i regionen.

Till följd av utvecklingen under de senaste decennierna finns personer med utländsk bakgrund över hela huvudstadsregionen, och den internationella migrationen och dess följder berör därmed åtminstone i någon mån alla områden i Helsingfors, Esbo och Vanda. Ända från början har invandrarna dock fördelat sig ojämnt inom städerna, och utvecklingen har snarare stärkt än jämnat ut skillnaderna mellan olika områden.

Enligt Katja Vilkkama (2011, 105) fick den etniska separationen sin nuvarande form på 2000-talet, även om tendenserna var synliga redan i mitten av 1990-talet, i synnerhet i Helsingfors.

NÄR MAN SER till Helsingfors stordistrikt och Esbos och Vandas storområden hade Östra stordistriktet i Helsingfors i slutet av 2017 med 28 procent den högsta andelen invånare med utländsk bakgrund av alla stordistrikt och storområden i huvudstadsregionen. I Håkansböle storområde i Vanda var motsvarande andel 26 procent och i storområdet Gamla Esbo 21 procent.

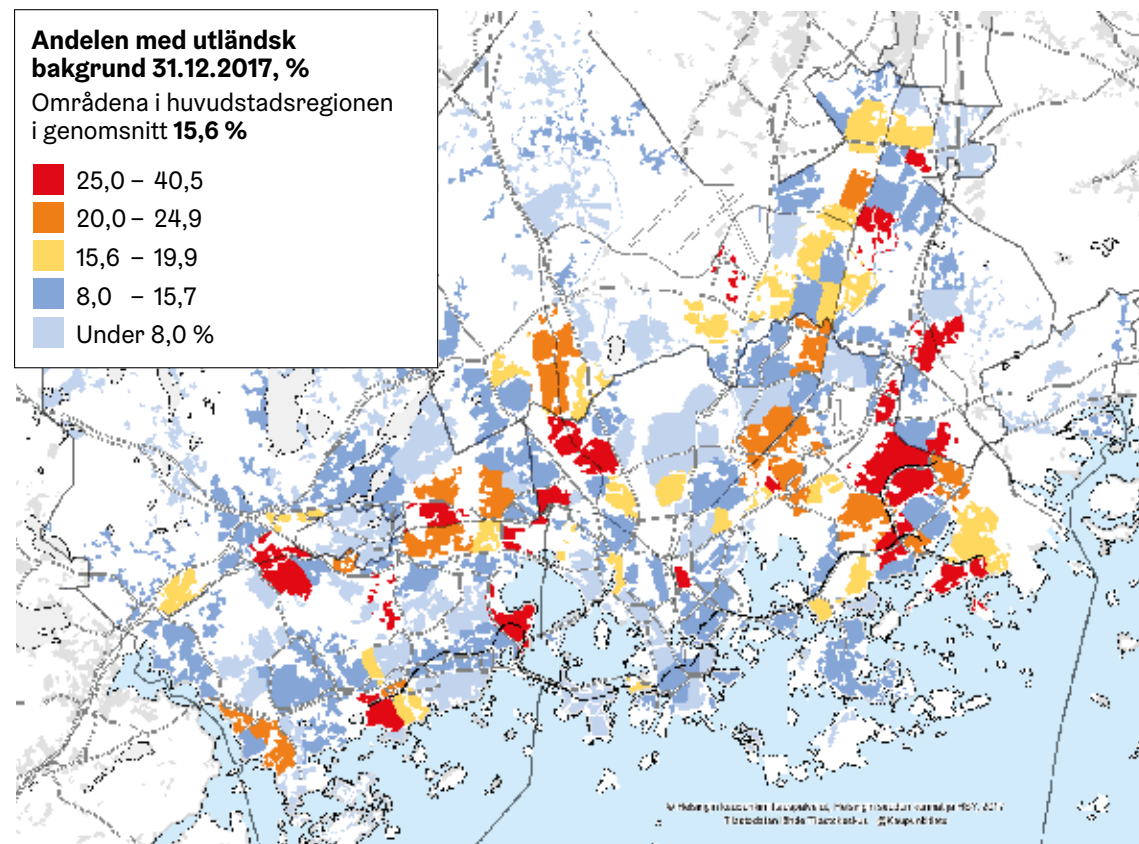
OVAN NÄMNDNA områden är dock stora och i sig själva mycket mångsidiga helheter. En analys på en lägre områdesnivå (Helsingfors delområden och motsvarande statistikområden i Esbo och Vanda) avslöjar ytterligare skillnader och likheter. I slutet av 2017 fanns i huvudstadsregionen 27 områden på denna områdesnivå där andelen invåna-

re med utländsk bakgrund var minst 25 procent, och tio områden där andelen var större än en tredjedel. Andelarna var störst i Västerkulla (41 %) och Håvukoski (38 %) i Vanda, Kallvik (39 %) och Havsrastböle (38 %) i Helsingfors samt Södrik (38 %) i Esbo.

SOM FIGUR 3 VISAR finns områden där andelen invånare är betydligt större än i regionen i genomsnitt (15,6 % i slutet av 2017) på olika håll i huvudstadsregionen. Å andra sidan visar kartan också att framför allt områdets östra del utgör ett etniskt och kulturellt mycket mångsidigt bälte över kommungränsen mellan Vanda och Helsingfors. En annan större helhet kan vara på väg att bildas i det område som knyter samman nordvästra Helsingfors med Stor-Alberga i Esbo. I övrigt skiljer sig Esbo såtillvida från Helsingfors och Vanda att områdena med större andelar invånare med utländsk bakgrund ligger ganska långt från varandra.

FIGUR 3.
Andelen personer med utländsk bakgrund i huvudstadsregionen 31.12.2017, %.

– Källa: Statistikcentralen

LIKHETER I SYSSÄTTNINGEN, skillnader i den socioekonomiska strukturen i alla de stora städerna i huvudstadsregionen är sysselsättningsläget sämre bland invandrare än bland den övriga befolkningen. UTH-undersökningen visade att sysselsättningsgraden bland personer med utländsk bakgrund är högre än vad man beräknat utifrån registeruppgifter, men skillnaden jämfört med personer med finländsk bakgrund är ändå tydlig. Sysselsättningsgraden bland personer med utländsk bakgrund i åldern 15–64 år var år 2014 omkring tio procent lägre än för personer med finländsk bakgrund i såväl Helsingfors som Esbo och Vanda (Saukkonen & Peltonen 2018, 28–29). UTH-undersökningen kunde inte påvisa några statistiskt signifikanta skillnader mellan städerna i fråga om sysselsättningsgraden. Däremot visade Statistikcentralens sysselsättningsstatistik från år 2016 att arbetslöshetsgraden bland invandrare i åldern 20–64 år var lägre i Esbo (22 %) än i Vanda (23 %) och Helsingfors (25 %).

DESSA TRE STÄDER förenas också av det faktum att flest anställda personer med utländsk bakgrund är verksamma inom arbetaryrken, vad den socioekonomiska ställningen beträffar. Det finns dock även skillnader. Enligt UTH-undersökningen arbetade över hälften (54 %) av invånarna med utländsk bakgrund i Vanda i yrken på arbetarnivå år 2014, medan motsvarande andelar i Helsingfors och Esbo var märkbart lägre, 38 och 33 procent. Esbo har en klart högre andel personer med utländsk bakgrund som arbetar som högre tjänstemän, 33 procent (Helsingfors 23 %, Vanda 12 %). (Saukkonen & Peltonen 2018, 35–36.)

BILDEN BLIR ÄNNU tydligare när man granskar hur invandrarna placerar sig i olika yrken utgående från Statistikcentralens yrkesstatistik. I Esbo arbetade en dryg tredjedel (36 %) av alla utlandsfödda med arbete år 2015 i någon chefs-, sakkunnig- eller specialsakkunniguppgift, medan motsvarande procentandelar var 30 i Helsingfors och 19 i Vanda. I Vanda var andelen som arbetade inom service och försäljning, byggnad, reparationer och tillverkning eller

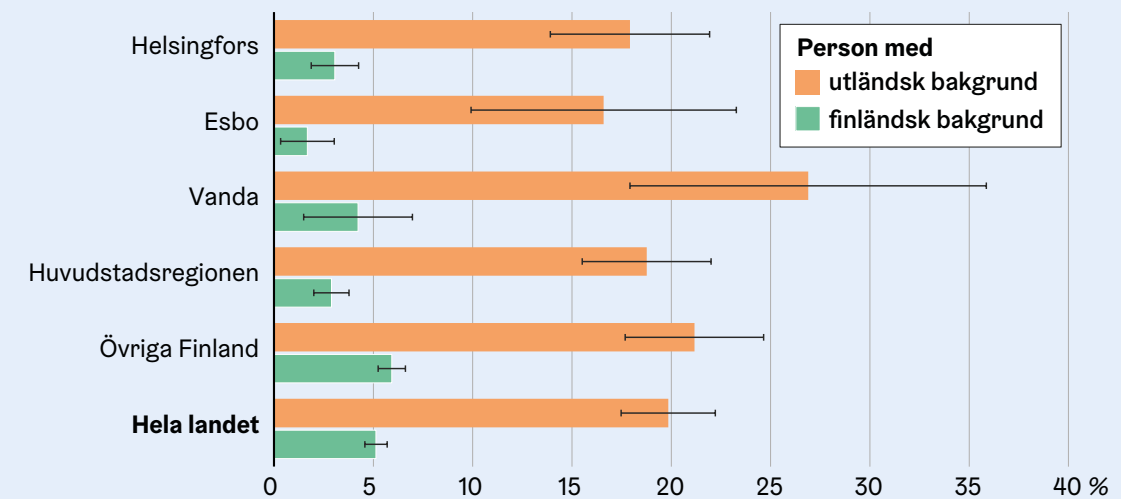
processer och transport eller hörde till gruppen ”övriga anställda”⁵ omkring 70 procent, medan den i regionens två andra stora städer var drygt hälften (Helsingfors 56 %, Esbo 51 %).

ÖVER EN FJÄRDEDEL av de personer med utländsk bakgrund som hade arbete i huvudstadsregionen ansåg sig enligt den information som kom in genom UTH-undersökningen vara överkvalificerade för sina uppgifter. Detta utreddes genom att man frågade intervjuobjekten om de ansåg att de med sin utbildning och sina färdigheter skulle klara av mer krävande arbetsuppgifter än vad de hade i nuläget. Denna uppfattning var betydligt vanligare inom denna grupp än bland personer med finländsk bakgrund som arbetade i huvudstadsregionen. Inte heller i detta avseende förekom några större skillnader mellan de stora städerna, men av de högt utbildade personer med utländsk bakgrund som hade arbete arbetade över en fjärdedel i yrken i Vanda på arbetarnivå år 2014 (se figur 4). (Saukkonen & Peltonen 2018, 45–46, se även Larja & Luukko 2018.)

5 Till ”övriga anställda” hör många stödfunktioner såsom städning.

FIGUR 4.
Högskoleutbildade som arbetade i yrken på arbetarnivå enligt härkomst år 2014, %.

– Källa: UTH-undersökningen 2014, Statistikcentralen

PERSONER MED utländsk bakgrund som är bosatta i Esbo har i genomsnitt högre inkomster än motsvarande personer i Helsingfors och Vanda. År 2016 var den genomsnittliga inkomsten som var föremål för statlig beskattning enligt Statistikcentralens inkomststatistik 26 680 euro bland invandrarna i Esbo, 23 562 i Helsingfors och 23 196 i Vanda. I alla städer var männens genomsnittliga inkomster klart högre än kvinnornas. I inkomstkvartiler som beräknats utgående från de skattepliktiga inkomsterna i hela landet fördelar sig städernas invandra-

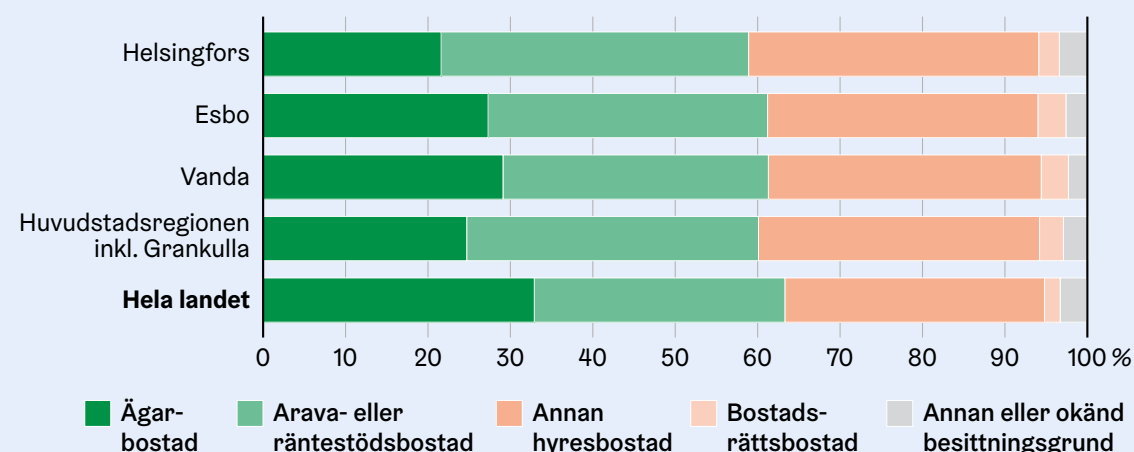
re också på delvis olika sätt. I Helsingfors fanns flest personer i den lägsta kvartilen (43 %), medan Esbo hade flest i den översta kvartilen (22 %).⁶ (Saukkonen 2018a).

STÄLLNINGEN PÅ arbetsmarknaden och inkomstnivån avspeglas i någon mån i boendet, som dock även påverkas av bostadsstrukturen i området, bostads-

⁶ I analysen av fördelningen mellan olika inkomstklasser har man endast beaktat dem som hade inkomster som var föremål för statlig beskattning år 2016.

priserna och människors individuella intressen. Enligt Statistikcentralens bostadsstatistik äger invandrarna i Helsingfors själva sina bostäder i betydligt mindre utsträckning än befolkningen i övrigt, och en ganska stor andel av invandrarna bor i hyresbostäder med arava- eller räntestöd (ARA-bostäder). Enligt uppgifter från år 2016 var andelen invandrare som ägde sin bostad av alla utlandsfödda invandrare dock betydligt högre i Esbo och Vanda än i Helsingfors, där andelen som bodde i ARA-bostäder i stället var högre (Saukkonen 2018a).

FIGUR 5.
Grund för bostadsinnehav bland invandrare 2016, %
Källa: Statistikcentralen.

Integrationsprogrammen ser mer olika ut än vad de egentligen är.

Även i många andra avseenden är Helsingfors, Esbo och Vanda jämförbara när det gäller befolkningsstruktur, integration och levnadsförhållanden. Slutresultatet är i de flesta fall detsamma: huvudstadsregionen är till största delen ganska enhetlig, oavsett ur vilket perspektiv man ser på saken. Å andra sidan är allt ändå inte helt likadant överallt, utan det finns skillnader mellan städerna. Skillnaderna är störst mellan Esbo och Vanda, och Helsingfors placerar sig

mitt emellan dessa två städer. Helsingfors, som är större än övriga städer, är också mest mångskiftande. (Saukkonen & Peltonen 2018, 70.)

SYNS SKILLNADERNA mellan kommunerna i de lokala integrationsprogrammen? Enligt lagen om främjande av integration (1386/2010) ska kommunerna göra upp ett integrationsprogram, som ska godkännas av kommunfullmäktige och granskas minst vart fjärde år. Helsingfors, Esbo och Vanda har alla nyligen fått nya strategier (eller motsvarande)

efter kommunalvalet och nya integrationsprogram år 2018. Dessa strategier och program kan nu i korthet jämföras i synnerhet i förhållande till de skillnader och likheter mellan städerna som nu kommit fram.

PÅ STRATEGINIVÅN finns det inga större skillnader mellan Helsingfors, Esbo och Vanda i dessa frågor. I alla städer tror man att befolkningen med utländsk bakgrund kommer att växa i både absolut och relativt hänseende. En ökad arbetsrelaterad invandring lyfts fram i synner-

het i Helsingfors. Främjandet av integrationen betraktas som en utmaning, som man också vill satsa på. Frågor kring fostran (inklusive småbarnspedagogik) och utbildning lyfts fram i hög utsträckning, liksom problem gällande marginalisering samt områdesmässig och social segregation och lösningar på dem. (Esbo stad 2017; Helsingfors stad 2017; Vanda stad 2017.)

VID EN FÖRSTA anblick ser integrationsprogrammen väldigt olika ut. Helsingfors program har gjorts upp för att förverkliga de mål för integrationen som ställs upp i stadsstrategin. Man har lyft fram fyra teman⁷, och för alla dessa listat mål, åtgärder och mätare samt vilka aktörer som ansvarar för genomförandet. I programmet ingår de nya åtgärdsplaner och integrationsstödjande projekt som utvecklas under strategiperioden inom alla sektorer. Åtgärderna är totalt 66 till antalet. Omkring hälften av dessa kommer från utvecklingsplanen för fostran och utbildning bland invandrare för åren 2018–2021. (Helsingfors stad 2018.)

ESBOS FÄRSKA integrationsprogram lyfter för sin del endast fram fullmäktigeperiodens viktigaste mål inom området. Programmet lägger fram nio mål och uppföljningsmätare för dem. Vad metoderna beträffar har man dock ansett att det är mer meningsfullt att avtala om dem separat för varje år i samband med beredningen av sektorernas och resultatens resultat och stadens budget. (Esbo stad 2018.) Vandas integrationsprogram består av en mångkulturplan och andra planer som godkänns av stadsfullmäktige som en del av Vandas välfärdsprogram för åren 2018–2022. Mål som anknyter till sysselsättning, företagande och personalpolitik har lämnats utanför planen för mångkultur och i stället skrivits in bland livskraftsmålen i stadens strategi. (Vanda stad 2018.)

NÄR MAN BORTSER från dessa skillnader är städernas integrationsprogram dock till stor del på samma linje i de stora frågorna. Man ser inga sådana skillnader

⁷ Helsingfors är: den kunniga arbetskraftens stad; världens mest effektiva inlärningsmiljö; en öppen och inkluderande stad; förebygger ojämlikhet.

Som livsmiljö betraktad utgör huvudstadsregionen en helhet, där kommungränserna endast har betydelse i vissa avseenden. Många människor flyttar också mellan olika kommuner under sitt liv.

som lätt kan kopplas till skillnader i befolkningsstrukturen eller i integrationen av invandrare eller personer med utländsk bakgrund i ett bredare perspektiv. Även i detta fall behandlar Helsingfors frågorna i ett bredare perspektiv när det gäller såväl invandrarernas olika bakgrunder som olika sektorer. I Vandas program lyfter man fram asylsökande och flyktingar, även om andelen personer med flyktingbakgrund inte är större i Vanda än på andra håll. Vandas program fokuserar också mer på goda relationer mellan befolkningsgrupper, föreningarnas roll och partnerskap, medan man i Esbos program lyfter fram frågor som berör barn och unga samt sysselsättningen bland invandrare.

Framtiden: förenhetligande eller differentiering?

Uppfattningen att integrationen av invandrare i första hand är en helhet av processer på lokal nivå har stärkts under den senaste tiden (OECD 2018; Saukkonen 2018b). Alla orter är olika i fråga om bland annat befolkningsstruktur, utbildningsmöjligheter, arbetsmarknad samt värderingar och atmosfär. På grund av dessa skillnader och de möjligheter och utmaningar de för med sig bör även integrationspolitiken och -tjänsterna planeras utgående från de lokala förhållandena.

HUVUDSTADSREGIONEN i Finland utgör en intressant helhet även internationellt sett. Helsingfors är klart störst av städerna, och har också en särställning på grund av sin roll som huvudstad. Ett

metropolområde bestående av städer i ungefär samma storlek, där kommunerna har mycket självbestämmanderätt, är dock en ganska ovanlig företeelse i ett europeiskt perspektiv. Invandringen har förändrat huvudstadsregionen i betydande grad under de tre senaste decennierna, och regionen som helhet har blivit etniskt och kulturellt mångsidigare. Detta ökar intresset för huvudstadsregionen internationellt.

FÖR NÄRVARANDE påminner Helsingfors, Esbo och Vanda ganska mycket om varandra vad invandringen och dess befolkningsmässiga effekter beträffar. Gällande integrationen av invandrare och levnadsförhållandena bland personer med utländsk bakgrund tycks samma typer av utmaningar och frågor förekomma i alla städer. När det gäller integrationspolitiken verkar Helsingfors, Esbo och Vanda också vara på samma linje när det gäller att skapa principer för främjande av integrationen av invandrare, för tryggande av goda etniska relationer och för en mångkulturell lokal gemenskap.

DET FINNS DOCK vissa skillnader mellan städerna, som i regel kan kopplas till de olika demografiska tyngdpunkter och profiler som flyttrörelserna för med sig. Det är hög tid att fundera på om skillnaderna är på väg att växa eller krympa. Det är möjligt att utvecklingen jämnas ut, men det kan ändå anses vara mer sannolikt att de trender vi nu ser kommer att fortsätta. Den relativa andelen invånare med utländsk bakgrund kommer då i framtiden att vara ännu hö-

gre i Esbo och Vanda jämfört med i Helsingfors. Det är också mycket möjligt att Esbo (även) i framtiden lockar fler utbildade invandrare, varav många kommer från Kina eller Indien, medan Vanda lockar invandrare från exempelvis Estland, Ryssland och forna Sovjetunionen som vill bo i ägarbostäder nära arbetsplatserna. Man kan också förvänta sig att andelen personer med utländsk bakgrund i befolkningen ökar i alla städer i synnerhet i de områden där deras andel av befolkningen redan nu är större än genomsnittet.

TILL DE DELAR som förhållandena och utmaningarna är desamma är det meningsfullt för huvudstadsregionen att ha en enhetlig integrationspolitik och en politik som också i övrigt tar mångkultur och goda relationer mellan olika etniska grupper till hänsyn. Som livsmiljö betraktad utgör huvudstadsregionen en helhet, där kommungränserna endast

har betydelse i vissa avseenden. Många människor flyttar också mellan olika kommuner under sitt liv. Därför skulle det vara bra att ha ett regionalt samförstånd om de viktigaste principerna. Den överföring av tillväxttjänster (och relaterade integrationsfrämjande tjänster) till den samkommun i huvudstadsregionen som planeras i samband med landskaps- samt social- och hälsovårdsreformen kunde erbjuda goda möjligheter för detta.

OM SKILLNADERNA mellan städerna växer i framtiden bildas olika verksamhetsmiljöer med olika utmaningar och möjligheter, och man bör vara medveten om skillnaderna mellan städerna i planeringen av tjänster och i synnerhet i tillämpningen av integrationspolitiken. Uppmärksamheten och resurserna bör fördelas på det sätt som är mest lämpligt för olika omständigheter. Kommunerna bör fortfarande ha tillräckligt

med lokalt spelrum för att kunna tillämpa de rätta lösningarna med tillräckliga resurser. I Vanda och Esbo kommer man om tio år eventuellt att behöva en ganska annorlunda politik gällande integration och andra invandringsfrågor.

I VISSA DELAR av huvudstadsregionen verkar det också uppstå områden där förhållandena är ganska lika på båda sidorna om kommungränsen, men annorlunda än i kommunerna i genomsnitt. För närvarande verkar ett mångkulturellt område med en ganska enhetlig befolkningsstruktur vara på väg att utvecklas vid regionens östra kant, på en remsa som sträcker sig från Håkansböle till Kallvik och Havsrastrböle. Även i sådana fall är det motiverat att ha ett fungerande samarbete över kommungränserna. Man bör söka en gemensam linje alltid då det är möjligt och upprätthålla skillnader endast om det är nödvändigt. ■

Pasi Saukkonen är specialforskare vid Helsingfors stadskanslis enhet stadsforskning och -statistik. Han är docent vid Helsingfors respektive Jyväskyläs universitet.

Källor:

Esbo stad (2017). Berättelsen om Esbo. Esbo: Esbo stad.

Esbo stad (2018). Integrationsprogram 2018–2021 Esbo: Esbo stad.

Helsingfors stad (2017). Världens bäst fungerande stad – Helsingfors stadsstrategi 2017–2021. Helsingfors: Helsingfors stad.

Helsingfors stad (2018). En stad för alla. Helsingfors integrationsprogram 2017–2021. Helsingfors: Helsingfors stad.

Larja, Liisa & J. Luukko (2018). Koulutuksen ja työn vastaavuus. I verket Toivanen, M. Väänänen, A., Kurki, A-L, Bergbom, B. & Airila, A. (red.): Moni osaa! Työpaikkaosaaminen monikulttuurisilla työpaikoilla. Helsingfors: Arbetshälsoinstitutet.

Nieminen, Tarja, H. Sutela & U. Hannula (2015). Undersökningen om hälsa och välfärd hos personer av utländsk härkomst 2014. Helsingfors: Arbetshälsoinstitutet, Institutet för hälsa och välfärd & Statistikcentralen.

OECD (2018). Working Together for Local Integration of Migrants and Refugees. Paris: OECD.

Saukkonen, Pasi (2018a). Maahanmuuttajien kotoutuminen Helsingissä 2016: työllisyys, tulot ja asuminen. Forskningsrapporter 3/2018. Helsingfors: Helsingfors stadskansli, stadsforskning och -statistik.

Saukkonen, Pasi (2018b). Kotoutuminen tapahtuu kaupungeissa. OECD:n raportti tarjoaa hyviä neuvoja kotouttamiseen paikallistasolla. Arbetspapper 5/2018. Helsingfors: Helsingfors stadskansli, stadsforskning och -statistik.

Saukkonen, Pasi & J. Peltonen (2018). Eroja ja yhtäläisyyksiä. Ulkomaalaistaustaiset pääkaupunkiseudulla Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimuksen valossa. Forskningsrapporter 2/2018. Helsingfors: Helsingfors stadskansli, stadsforskning och -statistik.

Vanda stad (2017). Fullmäktigeperiodens strategi 2018–2021. Vanda: Vanda stad.

Vanda stad (2018). Vandas välfärdsprogram 2018–2022. Vanda: Vanda stad.

Vilkama, Katja (2011). Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla. Undersökningar 2/2011. Helsingfors: Helsingfors stads faktacentral.

● TIINA LUOMA & ANU YIJÄLÄ

Inlärningserfarenheter i och om Finland bland asylsökande irakier i Finland

► **År 2015 kom det en större mängd asylsökande** än vanligt till Finland, och största delen var från Irak. Helsingfors stads enhet för stadsforskning och -statistik började då studera en liten grupp välutbildade eller i övrigt yrkeskunniga irakier, och intervjuade dem tre gånger under åren 2015–2018. I föreliggande artikel tar vi en titt på vad de lärt sig om dels den finländska kulturen, dels hur det finländska samhället fungerar, dels de sociala relationerna till finländare. Forskningsupplägget är unikt – ingen motsvarande långtidsstudie av asylsökande har hittills gjorts i Finland.

Bakgrund till studien

År 2015 var det stora samtalsämnet i Europa asylsökarna, och även till Finland kom det betydligt fler av dem än vanligt. Det året gjordes över 32 000 asylansökningar i Finland, att jämföra med omkring 3 600 år 2014 och lite på 5 600 år 2016 (Migrationsverket 2015; 2018). Av alla asylansökningarna år 2015 gjordes drygt 20 000 av irakier (Migrationsverket 2018). Enligt en utredning gjord år 2016 hade omkring hälften av asylsökarna studerat efter avslutad grundskola eller motsvarande. Av de kring tusen asylsökande som ingick i kartläggningen hade 16 procent avlagt högskoleexamen, och 11 procent hade studerat på högskolenivå (Sandberg & Stordell 2016, 17.)

VID ENHETEN för stadsforskning och -statistik vid Helsingfors stad beslöt man göra en studie om en liten, utvald grupp yrkeskunniga eller annars välutbildade asylsökande som anlänt år 2015. Dessa 22 engelskkunniga irakier intervjuades för första gången något tag mellan november 2015 och april 2016. Syftet var att få mera kunskap om hur det var i början för dem som kommit till Finland som asylsökande och om hur de anpassade sig till det nya landet. Av de 22 fick sju, varav tre kvinnor, lov att stanna kvar i Finland, och deras framsteg i Finland och på den finländska arbetsmarknaden följdes i stadens studier ända tills våren 2018 (Yijälä & Luoma 2018; Yijälä & Nyman 2017).

DET KULTURELLA AVSTÅNDET mellan Finland och Irak är stort, och därför kan många skick och seder i vårt land vara främmande för de nyinflyttade. I föreliggande artikel granskar vi hurdana saker de yrkeskunniga irakierna i vår studie har lärt sig medan de bott i landet – hurdana förändringar som skett i deras värderingar och attityder, hur deras relation till finländare utvecklats under de omkring två och ett halvt år de bott här. Kulturinläring kan ses från ackulturationsteorins perspektiv. Med ackulturation avses en individuell anpassnings- och förändringsprocess som förutsätter långvarig växelverkan mellan människor från olika kulturer och som leder till att antingen den enas eller bådas kulturella modeller förändras och att en anpassning till en ny kultur börjar (Redfield, Linton & Herskovits 1936). Under ackulturationsprocessen måste invandrarna välja hur mycket de vill bevara av sin egen kultur i det nya landet och hur mycket de vill ta till sig av det nya landets kultur (Berry 1997).

INOM ACKULTURATIONSFORSKNING kan anpassning beskrivas utgående från olika dimensioner. Sociokulturell anpassning handlar om kulturell inläring: det är viktigt för invandrarna att lära sig sådant som de behöver kunna i sitt nya lands vardag och för att kunna skapa sociala relationer (t.ex. Ward 2001). Psykologisk anpassning hänger samman med psykisk och emotionell välmåga och belåtenhet med livet (Berry

1997). Med begreppet ekonomisk anpassning kan man mäta sysselsättningen samt hur meningsfullt och verkningsfullt arbetet är i den nya kulturen (Berry 1997, 14). Som en fjärde dimension har man undersökt invandrarnas sociopsykologiska anpassning, varmed man avser förändringar i individens identitet, värderingar och attityder (Liebkind et al. 2012). I föreliggande artikel fokuserar vi – då vi analyserar de intervjuades inlärningserfarenheter – i huvudsak på deras sociokulturella och sociopsykologiska anpassning.

Materialet

Den grupp irakiska asylsökande som ingick i undersökningen är liten och utvald. Till skillnad från många andra av de asylsökande som kom till Finland år 2015 är de intervjuade utbildade och kan engelska. Många hade haft ett jobb som de tyckte om och goda inkomster i sitt hemland, men i Finland har deras uppgift varit att bygga upp ett nytt liv i en helt främmande kultur och omgivning.

I DEN FÖRSTA intervjurundan intervjuades 22 sådana asylsökande som väntade på beslut om sin ansökan om uppehållstillstånd. Då bodde de intervjuade i mottagningscentral eller i hemlogi i Helsingfors eller Åbo. Sju av dem, varav tre kvinnor, fick lov att stanna i Finland, och de intervjuades följande gång i början av 2017, och ytterligare en gång våren 2018. Syftet var att få fram kunskap om hur utbildade invandrare med asylökarbakgrund anpassar sig ekonomiskt i Finland, men analysen tog också fasta på andra aspekter i anpassningen, nämligen hurdana sociala relationer de intervjuade skapat till finländare, hurdan den finländska kulturen ter sig för dem, hur de framskridit i arbetslivet under sina knappt tre första år i Finland, och hur de klarat sig ekonomiskt i Finland. I det följande granskar vi de sju asylsökandenas egna upplevelser av de saker de lärt under den tid de bott i Finland. Vi bygger vår analys i huvudsak på de svar

vi fick vid den tredje intervjurundan. Då hade de intervjuade bott i Finland omkring två och ett halvt år, och de hade möjlighet att reflektera över sådant de upplevt under detta relativt långa tids-
spann.

De intervjuades inlärningserfarenheter under de nästan tre åren i Finland

Då vi studerar resultaten är det bra att minnas att kulturen i Irak är kollektivistisk. Där värdesätts familjen och gemenskapen högt. Någon institutionell socialhjälp känner man inte till, och under svåra tider är det familjemedlemmarna själva som tar hand om varandra. Kvinnornas ställning är på många sätt begränsad i Irak, och de har inte samma rättigheter eller frihet som vi vant oss vid här i Finland. De intervjuade, som varit omgivna av en stor familj, lämnade sitt hemland och drog ut för att söka asyl på egen hand, utan stöd eller trygghet från sina närmaste. Bland de intervjuade fick kvinnorna bo i finländska familjer under den första tiden i landet, medan männen i huvudsak bodde i motagningscentraler eller privat inkvartering. Vid den tredje intervjurundan bodde fem av de sju allena, en med sin familj, och en med sin finländska maka.

Vad man lärt sig om finländsk kultur

Stereotypier man ofta använde om den finländska kulturen var det myckna kaffedrickandet, tystnaden och folks tendens att skydda sitt privatliv och livsutrymme. Men i detta fall handlade stereotypierna om reella upplevelser och beskrivningar av vad de intervjuade tycker de lärt sig om den finländska kulturen eller vilka skick och seder de tagit till sig. En av de intervjuade uppgav sig ha börjat dricka kaffe varje dag på äkt-finländskt vis. En annan uppgav sig ha hatat den finländska maten till en början, men småningom börjat tycka om den för att den var så hälsosam. Sistnämnda intervjuade uppgav sig också ha ändrat sitt högljudda beteende i

till exempel kollektivtrafiken och rentav börjat se snett på folk som var högljudda. "I think I was noisy in the buses and now I am super super quiet. And I hate noisy people. [skrattar] I have integrated."

FINLÄNDARNAS NOGGRANNHET och laglighet nämns också i intervjuerna. Man har lärt sig sätta värde på att finländarna respekterar och håller sig till lagar och regler. Men i vårt fungerande system ingår också en del byråkrati, som givit gråa hår åt de intervjuade som försökt förena små inkomster med sociala förmåner. Ändå får byråkratin också beröm, för reglerna är desamma för alla, och man lär sig leva med dem.

MEN ATT ta till sig den finländska kulturen handlar ju ändå om mycket annat än att dricka kaffe och lära sig reglerna. En del av inlärningserfarenheterna har haft negativt förtecken. Många intervjuade har haft svårt att förstå att det i Finland ska vara så stort avstånd mellan folk och så stort behov av privatliv. Samtidigt beskriver en av de intervjuade sig själv som en icke-social person, som har lättare att bo i Finland, där var och en står för sina handlingar, än i det gemenskapsbetonade Irak. Denna intervjuade upplevde det finländska sättet att leva och verka som naturligare än det irakiska, men också att eremitdraget bara stärkts i Finland. Enligt studier om invandrades integrering kan brist på sociala band till ursprungsbefolkningen bromsa den sociokulturella – och även den ekonomiska – integreringen i det nya landet (t.ex. Vinokurov et al. 2017). Därför borde man stöda invandrarnas sociala färdigheter i stället för att låta dem stänga in sig i ensamhet eller i sina egna etniska grupper.

DÅ DET gällde att lära sig finska var alla de intervjuade utom en ännu på det stadiet att kommunikationen med finländarna gick bäst på engelska. Ändå nämndes kunskaper i finska ganska lite som en integrationsfrämjande faktor. Enligt de intervjuade behövs kunskaperna i finska framför allt för att kunna få arbete, och en känsla av att vara en fullvärdig medlem av samhället verkar uppkomma snarare genom att ursprungsbefolkningen visar uppskattning och

godkännande än att man själv har flytande språkkunskaper.

Personliga inlärningserfarenheter och värderingar

Den personliga inlärningsupplevelse som starkast återkommer i intervjuerna är självständighet och att ta ansvar för sig själv. De stödnätverk som familjen och gemenskapen utgjorde i Irak blev kvar där, och trots att de sociala nätverken i Finland för flera av de intervjuade mest handlar om andra irakier, har var och en måst lära sig att klara sig på egen hand.

I FINLAND svarar samhället för den ekonomiska tryggheten, vilket är någonting nytt om man flyttat hit från Irak. Tack vare ett heltäckande socialskydd garanteras en någorlunda utkomst för alla. Men att leva på grundtrygghetsnivå kan vara svårt om man i hemlandet vant sig vid god levnadsstandard. I Finland ska pengarna räcka till för de höga levnadskostnaderna, och särskilt i Helsingfors tar blotta boendekostnaderna en stor del av månadsinkomsterna. En av kvinnorna uppgav att hon i Irak kunnat satsa på vackra märkeskläder men i Finland måst lära sig köpa begagnat. Enligt henne var det till en början svårt med denna förändring i levnadsstandarden, men erfarenheten har i betydande grad påverkat hennes värderingar: det finns annat i livet än dyra kläder och saker.

EN ANNAN viktig personlig inlärningserfarenhet som nämndes var att ens värderingar och tänkande förändrats. För en som bott i ett religiöst och patriarkaliskt land är den fria atmosfären i Finland någonting nytt. I synnerhet kvinnorna upplever att de i Finland har frihet att vara sådana som de själva vill. Här behöver man inte heller vara ängslig för vad man vågar diskutera eller skriva om. Två av kvinnorna nämner att de i Finland haft möjlighet att syssla med sådant som i Irak inte ansågs passande för kvinnor. Att man i Finland fått leva i ett tillåtande andligt klimat har fått de intervjuade att ifrågasätta de kulturella och religiösa sederna och normerna i hemlandet: "There is a lot of things like... we have them already from the family and the culture, but we don't think [if] it is right

or no[t], is it wrong or no[t]. So, now I think here in Finland, the best thing [is that] now I can think."

TROTS ATT skillnaden mellan det finländska och det irakiska samhället kan vara till och med svårare för kvinnorna – som varit vana vid strikta regler – än för männen, har det även i männens tankevärld skett förändringar. En av männen uppgav att han blivit mera medveten än förr om mänskliga rättigheter och att han blivit öppnare inför till exempel anorlundaskap. Enligt honom var många saker i stil med ovan nämnda ännu delvis abstrakta för honom, men när han bott i Finland har han börjat fundera mera över dem.

Vad man lärt sig genom sociala band

Ett av de intressantaste temana i intervjumaterialet var vad skapandet av sociala relationer till finländare inneburit som process för de intervjuade. Det finländska samhället betraktas allmänt som ganska slutet och svårtillgängligt, men det oaktat hade vid andra intervjurundan alla tre kvinnor och en av männen fått flera finländska vänner och yrkesrelaterade kontakter. Deras sociokulturella anpassning såg alltså ut att framskrida fördelaktigt. Men vid tredje intervjurundan hade deras uppfattningar om finländarna blivit negativare än tidigare. Iver över skapade nätverk hade förbytts i besvikelse och avståndstagande från dem de kände i ursprungsbefolkningen. Av de sju intervjuade nämnde tre ordet "tillit" i den bemärkelsen att de hade lärt sig att inte lita på finländarna.

BRISTEN PÅ tillit, förtroende, berodde – av de intervjuades utsagor att döma – på besvikelser i människorelationerna. De intervjuade ville inte gå närmare in på sina personliga angelägenheter, men av det de sade kan man utläsa en tänkbar orsak till att relationerna svalnat. Finländarnas iver att erbjuda hjälp åt de invandrade asylsökarna har avtagit och visat sig – liksom de människorelationer som de intervjuade upplevt som vänskap – handla om något annat: en tillfällig vilja att hjälpa nödställda. Enligt en intervjuad, som skaffat ett omfattande nätverk, godkänns

asylsökarna av finländarna så länge asylsökarna betar sig på rätt sätt ur finländarnas synvinkel. Å andra sidan uppger sig en annan av de intervjuade som upplevt svalnade relationer ha förstått att människorelationer måste byggas på en realistisk grund, alltså att två människor av jämbördig ställning vill upprätthålla en vänskap. Med de utgångspunkterna skulle man alltså ha kunnat få en verklig och långvarig vän bland finländarna.

Framtidsplaner

Under de tre intervjurundorna betonades de sociala relationernas betydelse för de intervjuades sociokulturella anpassning men också för deras ackulturation överlag. Positiva erfarenheter av sociala band till finländare har i väsentlig grad höjt de intervjuades välmåga, medan besvikelser i människorelationerna och svårigheter att knyta kontakter med finländarna har skapat en känsla av utanförskap. De intervjuades erfarenhet av såväl finländarna som den finländska kulturen och samhället

kan alltså i betydande grad inverka på hur deras ackulturationsprocess framskrider och hur de upplever sin framtid i Finland.

VID DEN sista intervjurundan tyckte två av de sju intervjuade att det var ett realistiskt alternativ att flytta bort från Finland. En tredje kunde tänka sig att flytta tillbaka till hemlandet om förhållandena där blev bättre. För två av dem som övervägde att flytta kändes det finländska samhället avlägset och främmande ännu efter två och ett halvt år här, trots att den ena strax efter invandringen haft finländska vänner och bekanta. Anpassningen har komplicerats av, framför allt, att det varit svårt att få tillräckligt med – och lämpligt – arbete. Trots arbetspraktik och smärre snuttjobb har det gått långsamt att komma in i gemenskaper där det också finns företrädare för ursprungsbefolkningen. Men hursomhelst har den tid man tillbringat i Finland givit en lärdom även för dem som kanske i något skede flyttar bort från Finland: att kunna leva självständigt och ta vara på sig själv.

RESTEN AV de intervjuade kunde föreställa sig att finnas i Finland även i framtiden, trots att bara en av dem hade heldagsjobb då den tredje intervjurundan gjordes. Att lära sig kulturella beteendemönster och förstå hur man verkar i samhället har varit till hjälp i integrationen, och Finland upplevs som ett ställe där det finns bättre möjligheter till ett gott liv än i Irak. Hoppet om att få arbete och kunna få betala skatt har återkommit starkt vid alla tre intervjurundor. Att få jobb och komma in i en arbetsgemenskap skulle ju märkbart kunna stärka de intervjuades upplevelse av att ha en plats i det finländska samhället och delta i att sköta det tillsammans med alla andra (se även Yijälä & Luoma 2018). ■

Tiina Luoma verkar som projektforskare och **Anu Yijälä** som projektchef vid Helsingfors stadskanslis enhet stadsforskning och -statistik. Forskningsprojektet är en del av forskningshelheten Polkuja työhön ("Vägar till arbete", nr. 303536), som finansieras av Rådet för strategisk forskning vid Finlands Akademi.

Litteratur:

- Berry, J. W. (1997). Immigration, Acculturation, and Adaptation. *Applied Psychology: An International Review* 46(1), 5–68.
- Liebkind, K., Jasinskaja-Lahti, I. & Mähönen, T. A. (2012). Specifying social psychological adaptation of immigrant youth: Intergroup attitudes, interactions, and identity. I Masten, A., Liebkind, K. & Hernandez, D. (red.) *Capitalizing on migration: The potential of immigrant youth*. Cambridge: Cambridge University Press, 117–158.
- Migrationsverket (2015). Tilastograafit 2015. https://migri.fi/documents/10197/5798793/64996_Tilastograafit_2015_valmis.pdf (5.7.2018)
- Migrationsverket (2018). Tilastot. Turvapaikkahakemukset. <http://tilastot.migri.fi/#applications/23330/49?start=576> (5.7.2018)
- Redfield, R., Linton, R. & Herskovits, M. J. (1936). Memorandum for the study of acculturation. *American Anthropologist* 38(1), 149–152.
- Sandberg, T. & Stordell, E. (2016). Vastaanottokeskuksissa toteutettu alkuvaiheen osaamisen tunnistaminen. Testipiste. https://minedu.fi/documents/1410845/4240776/VOK-raportti_2016/86ea0123-d929-4aa6-b453-95eaa1ec2dd7/VOK-raportti_2016.pdf (5.7.2018)
- Vinokurov, A., Trickett, E. & Birman, D. (2017). Community context matters: Acculturation and underemployment of Russian-speaking refugees. *International Journal of Intercultural Relations*, 57, 42–56.
- Ward, C. (2001). The A, B, Cs of acculturation. I Matsumoto, D. (red.) *The handbook of culture and psychology*. New York: Oxford University Press: 411–445.
- Yijälä, A. & Luoma, T. (2018). "En halua istua veronmaksajan harteilla, haluan olla veronmaksaja itse" – Haastattelututkimus maahanmuuttajien työmarkkinapoluista ja työnteon merkityksestä heidän hyvinvoinnilleen. *Undersökningar 2018:2*. Helsingfors: Helsingfors stadskansli.
- Yijälä, A. & Nyman, M. (2017). Living in limbo – Qualitative case study of skilled Iraqi asylum seekers in Finland. *Undersökningar 2017:1*. Helsingfors: Helsingfors stads faktacentral.

VENLA BERNELIUS • KAROLIINA BERGSTRÖM • HERTTA SYDÄNLAMMI

Stadsdaghemmens segregerade verksamhetsmiljöer:

Den socioekonomiska segregationens inverkan på grundskolornas och daghemmens närområden i Helsingfors

► **Den regionala segregationen i städerna syns kraftigt i grundskolornas elevupptagningsområden. I till exempel Helsingfors kan skillnaderna i andelen högskoleutbildade vuxna vara upp till femfaldiga. Dessa skillnader i de sociala verksamhetsmiljöerna återspeglas i skolornas vardag och inlärningsresultat. I vår artikel inkluderar vi för första gången även daghemmen i den regionala granskningen. Hur syns skillnaderna mellan verksamhetsmiljöerna, till exempel i fråga om den vuxna befolkningens utbildningsnivå, inom förskolepedagogiken?**

Långsiktiga granskningar visar att den socioekonomiska och etniska segregationen i bostadsområdena i Helsingfors har haft en tydlig inverkan på grundskolornas elevupptagningsområden. Stadssegregationen i Helsingfors har traditionellt varit mycket finskuren, och ännu vid millennieskiftet kunde sämre lottade lokaliseras närmast på kvartersnivå (Kortteinen & Vaattovaara 2015). Under 2000-talet har man observerat att skillnaderna kommer till synes också på större områdesnivåer. Segregationsutvecklingen har påverkat både lågstadiernas och högstadiernas elevupptagningsområden, det vill säga de administrativa områden som avgör vilken närskola eleverna anvisas. Inom lågstadieskolornas elevupptagningsområden kan till exempel skillnaderna i den vuxna befolkningens utbildningsnivå vara upp till femfaldiga. Även om segregationen i Helsingfors fortfarande i europeisk jämförelse är måttfull innebär fenomenet ur skolverksamhetens perspektiv att det uppstår tydliga skillnader i olika skolors sociala verksamhetsmiljöer. Skillnaderna i elevernas socioekonomiska och etniska bakgrunder återspeglas i skolsamfundens vardag och till och med i fördelningen av inlärningsresultat mellan skolorna (Bernelius 2013).

DE UTMANINGAR som segregationen av skolornas verksamhetsmiljöer innebär har identifierats i Helsingfors, och staden har sedan 1990-talet använt en modell för allokering av resurser som är bunden till skolornas regionala utgångspunkter, alltså så kallat stöd för positiv diskriminering (Lankinen 2001; Bernelius 2013). Man har förmodat att utveck-

lingsförloppen påverkar också daghemmens verksamhetsmiljöer och regionala utmaningar i samma riktning, men skillnaderna mellan daghemmens närområden har hittills inte utretts utifrån dessa utgångspunkter och med hjälp av kvantitativt material. Daghemmen är centrala utvecklingsmiljöer för barnen och ur barnfamiljernas perspektiv en av de viktigaste och mest uppskattade regionala tjänsterna (Haataja et al. 2017). Inom fältet för utbildningsforskning har man på senare tid starkt betonat förskolepedagogikens roll för den senare skolframgången och barnens jämlika möjligheter (OECD 2018). I den här artikeln försöker vi kartlägga situationen i närområdena utifrån samma utgångspunkter som tidigare har använts för att analysera skillnaderna mellan skolornas elevupptagningsområden.

Daghemmens närområden och geografisk granskningsmetod

Att granska segregationen av grundskolornas elevupptagningsområden är i internationell jämförelse ovanligt intressant i Helsingfors, eftersom man i staden har fastställt ett eget geografiskt elevupptagningsområde för varje skola. Då fungerar de administrativa gränserna även som naturliga gränser mellan verksamhetsområdena vid en granskning av segregationen. De skolspecifika elevupptagningsområdena knyter skolorna till grannskapen, och invånarna inom områdesgränserna delar på ett genuint sätt ett principiellt band till den institution som granskas.

DET ÄR inte möjligt att med hjälp av samma slags områdesgränser få grepp om segregationen av daghemmens närom-

råden, eftersom staden inte har några administrativt fastställda geografiska områden för förskolepedagogiken, där invånare i daghemsåldern skulle hänvisas till just ett visst daghem. Eftersom närhetsprincipen dock i mån av möjlighet iakttas vid fördelningen av daghemsplatser är bandet till regionaliteten starkt. För granskningarna i artikeln skapade vi konstgjorda närområden för daghemmen, så att varje kvarter har kopplats till det daghem som geografiskt sett ligger närmast. Av daghemmen tog man med finskspråkiga offentliga daghem, med andra ord lämnades svenskspråkiga daghem och privata daghem utanför granskningen. På så sätt skapades 286 daghemsområden i staden.

SOM BERÄKNINGSMETOD för närområdena använde vi så kallade Thiessen-polygoner i programvarorna MapInfo och ArcGIS. Metoden använder GIS-programvara och i den expanderar man ett område på kartan utgående från daghemmen – som en ring som sprider sig på vattenytan – tills området i fråga kolliderar med en ring som utgår från ett annat daghem. Till sist bildar områdena ett nätverk som omfattar hela staden, så att varje bostadskvarter hamnar inom ett daghems närområde på basis av geografisk närhet. Detta modelleringssätt har ofta använts vid bland annat granskningar av skolor utan elevupptagningsområden (Östh et al. 2013).

NÄR VI hade skapat daghemsområdena beräknade vi medelvärdena av den vuxna befolkningens inkomstnivå och utbildningsnivå för varje område. I det här fallet gick metoden ut på att rutorna inom varje daghems närområde plocka-

des ut ur Statistikcentralens rutdatabas 2016, varefter områdesmedelvärdena viktade med befolkningens mängd inom dessa rutor beräknades med programvaran SPSS. Rutdatabasen innehåller mångsidigt aggregerad befolkningsdata om invånarnas och hushållens socioekonomiska ställning och boendeförhållanden på rutnivån 250 x 250 meter. De variabler vi valde plockades ut på basis av exempel från skolundersökningar, så att segregationen av daghemmens närområden skulle kunna jämföras med den segregationen av skolornas elevupptagningsområden som vi hade beskrivit i tidigare undersökningar. I skolundersökningar har det även observerats att de aktuella variablerna har mycket starkt samband med elevernas inlärningsresultat och välbefinnande (Bernelius 2013).

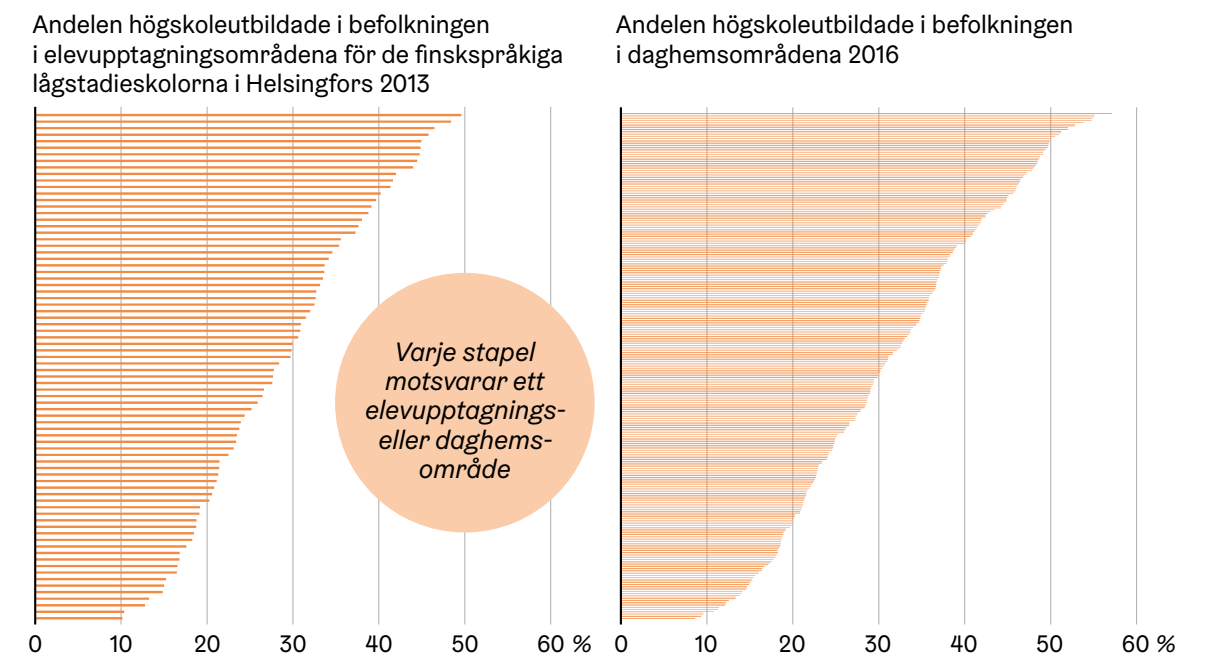
Skolors och daghems ytterområden

Vår analys visar att skillnaderna mellan daghemmens närområden är mer djupgående än skillnaderna mellan skolornas elevupptagningsområden. Re-

sultatet är i linje med den forskningsobservation gällande segregationen i Helsingfors som säger att skillnaderna ökar vid en granskning på mindre områdesnivåer. Daghemmens närområden är geografiskt sett mindre än elevupptagningsområdena, vilket innebär att mer finskuren segregation syns starkare på dessa områdesnivåer; till exempel finns det 79 elevupptagningsområden för lågstadier i staden, medan antalet närområden för finskspråkiga kommunala daghem uppgår till totalt 286. Inverkan på områdesnivå är dock inte uttömd i och med en teknisk observation gällande spridningarna mellan områdesenheter av olika storlekar, utan skildrar det konkreta djupet hos segregationen i barnens och daghemmens vardag. De sociala och ekonomiska skillnaderna i daghemmens geografiska närmiljöer är i princip mer extrema än motsvarande skillnader bland skolorna.

I LJUSET av våra tidigare granskningar varierar andelen högskoleutbildade vuxna i skolornas elevupptagningsområden mellan cirka 10 procent och cir-

ka 50 procent. I daghemmens närområden sträcker sig variationsbredden i sin tur från mindre än nio procent till nästan 60 procent. När det gäller skolorna är skillnaden mellan området med lägst utbildning och området med högst utbildning alltså ungefär femfaldig, medan den för daghemmens del är till och med sexfaldig (Figur 1). Skillnaderna i inkomstnivå är också betydande och framhävs i synnerhet i daghemmens närområden. Skillnaden i invånarnas genomsnittliga årsinkomst är 2,8-faldig mellan elevupptagningsområdena för de skolor som befinner sig på skalans yttersta punkter, men mer än fyrfaldig i daghemmens närområden. Som lägst är den genomsnittliga årsinkomsten i det mest inkomstfattiga daghemsnärområdet under 15 000 euro, medan medelinkomsten i det mest välbärgade området överstiger 63 000 euro (Figur 2). Variationsbredden i fråga om hushållens inkomster, det vill säga den sammanlagda inkomsten i till exempel familjer med två inkomsttagare, sträcker sig från drygt 26 000 euro till över 103 000 euro.

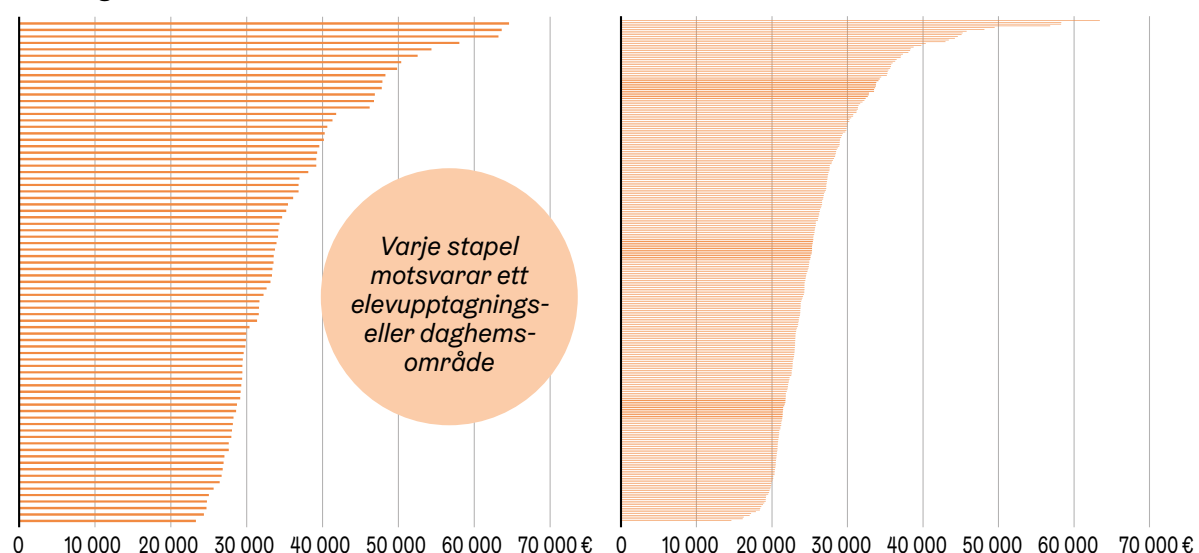
FIGUR 1.

Variation i andelen högskoleutbildad vuxen befolkning i lågstadieskolornas elevupptagningsområden och daghemmens närområden i Helsingfors.

Invånarnas medelinkomst i elevupptagningsområdena för de finskspråkiga lågstadieskolorna i Helsingfors 2013

Invånarnas medelinkomst i daghemsområdena 2016

FIGUR 2.

Variation i den vuxna befolkningens genomsnittliga årsinkomst i lågstadieskolornas elevupptagningsområden och daghemmens närområden i Helsingfors.

Variationen i de regionala förhållandena när det gäller utbildning och inkomster är mycket betydande när den ställs i relation till finländarnas medelinkomster eller variationerna mellan kommunerna. Till exempel är närområdena för daghemmen i Helsingfors mer segregerade än hela Finlands kommuner i genomsnitt när det gäller variationen i fråga om inkomstnivå. Enligt Statistikcentralens (2018) totalstatistik över inkomstfördelning var hushållens kommunspecifika årsinkomst 2016 lägst i Lieksa och Bräkylä, där den uppgick till cirka 30 000 euro, och högst i Grankulla, där den uppgick till cirka 100 000 euro. Inkomstnivån i kommunerna med lägst inkomst översteg alltså inkomstnivån i det fattigaste daghemsnärområdet i Helsingfors med över 4 000 euro, medan det daghemsnärområde i Helsingfors där invånarna hade högst inkomst i sin tur spurtade förbi den mest förmögna kommunen med nästan 3 000 euro.

EN GRANSKNING av spridningen i områdena avslöjar även att den regionala segregationsutvecklingen framhävs i områdena på skalans yttersta punkter, det vill säga att segregationsutvecklingen innefattar en polarisering av ytterligheterna. Den genomsnittliga inkomstvariationen, standardavvikelsen, i daghemmens

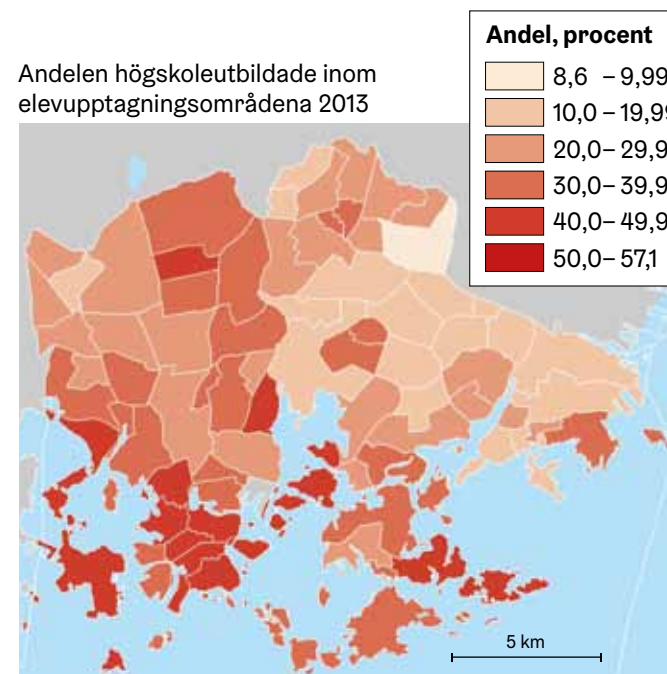
närområden är relativt betydande, cirka 7 200 euro. Segregationen framhävs dock vid skalans yttersta punkter, och i synnerhet när det gäller inkomstnivå kan man se att områden med mycket små och mycket stora inkomster framträder som egna grupper i de grafiska representanterna.

Regionala kluster och återkommande kartor

En geografisk granskning av daghemmens närområden avslöjar att delfaktorerna för välbefinnande korrelerar starkt med varandra, och att områden av samma typ samlas i större regionala enheter. De observerade skillnaderna konkretiseras därigenom till relativt betydande skillnader mellan olika stadsdelar när det gäller utgångspunkterna och genererar regionalt återkommande konsekvenser för barnens levnadsförhållanden och institutionernas verksamhetsförutsättningar. Där utbildningsnivån är låg blir även inkomsterna låga, medan både hög utbildningsnivå och goda inkomster i sin tur kommer att accentueras inom andra områden. Tidigare granskningar som har skildrat segregationen i Helsingfors visar att många andra dimensioner av att ha det dåligt eller bra ställt, till exempel arbetslöshet

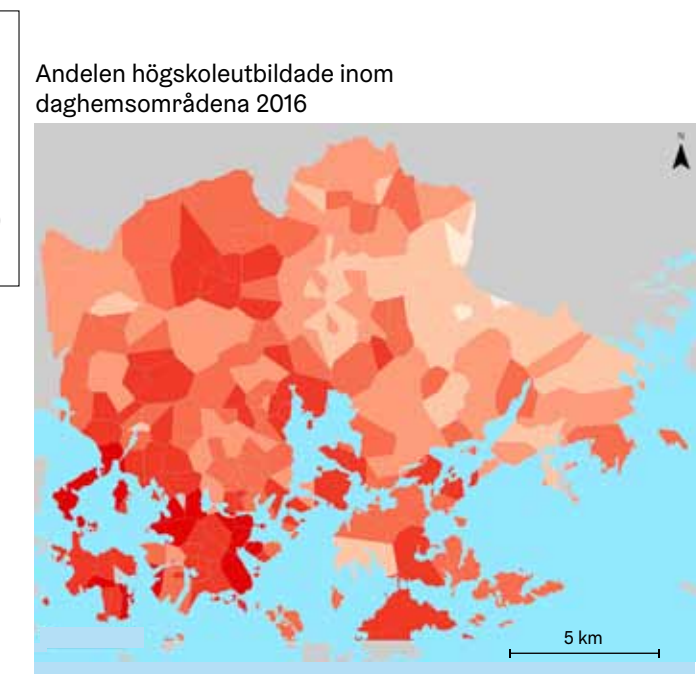
och ett accentuerat behov av specialundervisning, också ackumuleras i samma områden. Andelen befolkning med invandrarbakgrund framhävs också i områden som präglas av låg utbildnings- och inkomstnivå.

KARTOR SOM skildrar de högskoleutbildades regionala andel (Figur 3) visar att hög utbildningsnivå för både skolorna och daghemmen främst förekommer i närheten av stadskärnan, i de havsnära strandområdena och i småhusområdena i norra Helsingfors. De östra och nordöstra delarna av staden framträder i sin tur som ganska stora sänkor för lägre utbildningsnivåer. En liknande trend kan urskiljas på kartor över inkomstnivå (Figur 4). Staden är med andra ord även när det gäller inkomstnivå indelad i storområden, där områdesenheter som ligger nära varandra påminner om sina grannar. Att områdena bildar klungor syns tydligast i daghemmens närområden där daghem som ligger bredvid varandra kämpar med samma typ av övergripande utmaningar i verksamhetsmiljön. På stadsnivå innebär situationen för det första att utmaningarna i de olika områdena utvidgas till frågor som omfattar hela stadsdelar och för det andra att de genomgår en allt tydligare särutveckling i olika delar av Helsingfors.

FIGUR 3.

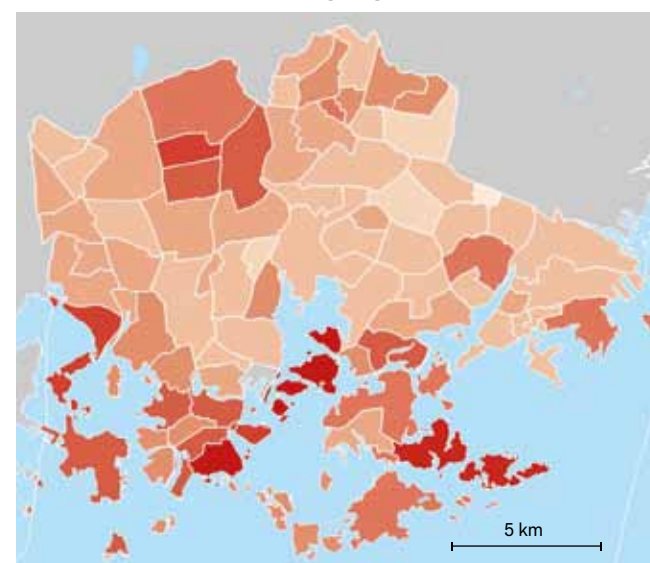
Andelen högskoleutbildade vuxen befolkning i lågstadieskolornas elevupptagningsområden och daghemmens närområden i Helsingfors.

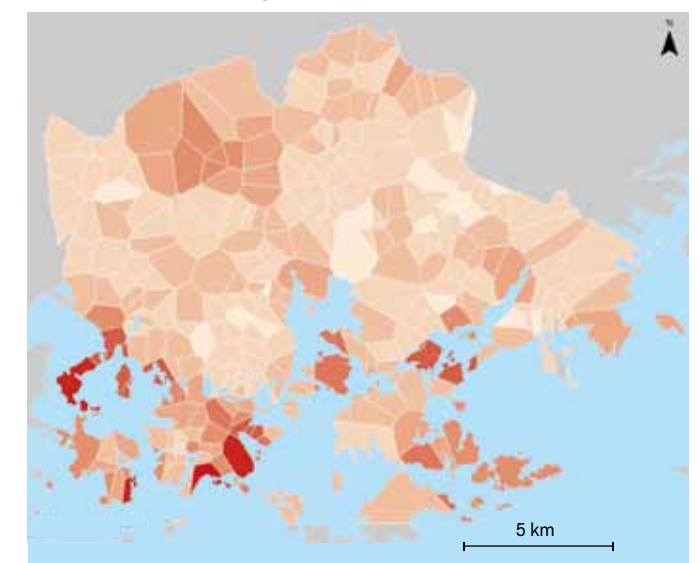
FIGUR 4.

Den vuxna befolkningens genomsnittliga årsinkomster i lågstadieskolornas elevupptagningsområden och daghemmens närområden i Helsingfors.

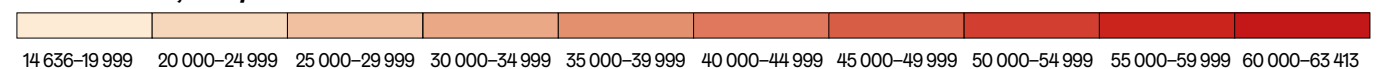
Medelinkomsten i elevupptagningsområdena 2013

Medelinkomsten i daghemsområdena 2016

Medelinkomst, euro/år

Segregationen differentierar skolornas verksamhetsmiljöer

Vid rapporteringen av de finländska skolornas internationellt sett utmärkta PISA-resultat är de små skillnaderna mellan skolorna en del av rapporten och anses ur flera synvinklar vara en utgångspunkt för jämlikheten i skolsystemet och likvärdigheten hos elevernas inlärningsmiljöer (OECD 2012). Stadssegregationen har dock utgjort en utmaning för det finländska utbildningssystemet i stora stadsregioner, och både den sämsta och den bästa skolan i landet när det gäller inlärningsresultat har i flera utvärderingar hittats just i huvudstadsregionen (Bernelius 2013).

SOM TÄNDANDE gnista för skolornas placeringar på skalans yttersta punkter fungerar de stora befolkningsskillnaderna i stadsregionerna, i huvudstadsregionen till exempel den i nationellt hänseende starkt segregerade inkomst- och utbildningsnivån. Dessutom bor upp till hälften av landets alla skolelever med ett främmande språk som modersmål i Helsingfors-, Esbo- och Vandaregionen. Segregationen av skolorna får dock ordentlig fart av befolkningens regionala segregation som i princip försätter de regionala institutionerna i olika ställningar när det gäller strukturen hos befolkningsunderlaget i verksamhetsområdet.

DEN PRINCIPIELLA segregationen hos skolornas elevunderlag, det vill säga de sociala och etniska skillnaderna mellan eleverna, tar i stor utsträckning form som ett resultat av segregationen i skolans geografiska närområde. Närskoleprincipen i Helsingfors betonar bandet mellan skolan och närområdet, men internationella forsknings exempel visar att stadssegregationen vanligtvis återspeglas starkt i skolorna även när det inte finns några egentliga elevupptagningsområden (Boterman 2012, 2013). Sambandet bygger dels på att skolorna trots avsaknaden av elevupptagningsområden vanligtvis lägger vikt vid geografisk närhet i elevupptagningen och dels på att närområdet påverkar familjernas val av skola (Boterman 2012, 2013). Överväganden som gäller skolvägen väger enligt europeiska forskningsrön tungt i familjernas val samt dessutom

om även den inverkan som den sociala och etniska strukturen i skolans närområden har på uppfattningen om skolans rykte och elevmaterial hos de föräldrar som väljer skola (se t.ex. Raveaud & van Zanten 2007; Posey-Maddox et al. 2014). Föräldrarnas val kan till och med accentuera konsekvenserna av segregationen, om skolor med segregerat elevmaterial undviks så att elevunderlaget blir ännu ensidigare (Bernelius 2013).

MAN HAR i staden försökt lösa de utmaningar som skolornas segregerade verksamhetsmiljöer och elevsegregationen medför genom att till exempel allokera tilläggsresurser utifrån en bedömning av de regionala utmaningarna, med andra ord genom så kallat stöd för positiv diskriminering. Syftet med stödet är att kompensera svårigheterna till följd av segregationen och stödja skolornas förutsättningar att producera goda inlärningsresultat och stödja elevernas övergång till utbildning på andra stadiet. Liknande stöd används i flera andra europeiska städer, och genom resursökningar försöker man även ofta stöda närskolans attraktivitet vid valet av skola, med andra ord att minska tendensen att familjerna ratar skolan och därmed ökar segregationen.

Särutveckling i fråga om daghemmens resursbehov och regionala lösningsmodeller?

Inga administrativa gränser av samma slag som elevupptagningsområden har fastställts för daghemmen. En skolundersökning visar dock att närområdena vanligtvis har en tydlig inverkan på utformningen av de regionala verksamhetsförutsättningarna och segregationen mellan skolorna när det gäller barnens socioekonomiska och etniska bakgrund också i städer där det inte finns några elevupptagningsområden (t.ex. Boterman 2012). I skolornas fall upprepas segregationsutmaningarna även när utbildningsorienterade familjers val dessutom riktar sig bort från skolor i områden där folk har det sämre ställt.

DAGHEMMENS SITUATION skiljer sig naturligtvis till många delar från skolornas utgångspunkter, och vid fördelningen av

daghemsplatser iakttas inte heller samma slags regionala principer som i fråga om skolorna. Familjerna får önska sig en kommunal dagvårdsplats i närheten av till exempel arbetsplatsen, och dessutom finns det många privata daghem i staden, till vilka barnet kan anmälas enligt kösituationen. En geografisk granskning är dock central också när det gäller daghemmen, eftersom daghemmen är en viktig regional institution och största delen av familjerna vill ha en daghemsplats så nära hemmet som möjligt. En regional granskning underlättar framför allt observationen av hur daghemmens verksamhet i den segregerade verksamhetsmiljön organiseras i städerna, det vill säga hur stadens sociala geografi ser ut ur perspektivet för institutionernas verksamhetsförutsättningar. Segregationen sätter upp regionala ramvillkor för daghemmens verksamhet, nätverksutvecklingen och fördelningen av daghemsplatser.

DE OBSERVERADE skillnaderna understryker även behovet av fortsatt forskning. Skillnaderna mellan daghemmen när det gäller barnens bakgrunder är sannolikt nationellt sett betydande i Helsingfors, men tills vidare finn det ingen systematisk utredning kopplad till områden av segregationen beträffande barnens bakgrunder. I daghemmens fall har man inte heller utrett familjernas val ur segregationsperspektiv, och det finns ingen ingående kunskap om till exempel strömmarna till privata daghem och konsekvenserna av dem. I forskningshänseende vore det även viktigt att utreda på vilket sätt segregationen i de finländska städerna hänger samman med segregationen mellan daghemmen när det gäller daghemsbarnens bakgrunder och vilka slags tilläggs effekter familjernas val har på situationen. Samtidigt vet vi att situationen i Finland internationellt sett fortfarande är god, och ytterligare forskning skulle kunna ge viktiga analytiska perspektiv på särskilt välfungerande praxis och lokala styrkor som skulle kunna vidareutvecklas och tillämpas även på annat håll.

INOM FÖRSKOLEPEDAGOGIKEN i Helsingfors har man trots den ringa akademiska forskningen redan blivit varse segregationsutmaningen, och daghem-

Vår analys visar att skillnaderna mellan daghemmens närområden är mer djupgående än skillnaderna mellan skolornas elevupptagningsområden.

men tilldelas årligen cirka 1,4 miljoner euro i stöd som allokeras enligt behovsprövning och genom tillämpning av fördelningsgrunderna för resurserna för positiv diskriminering av skolorna. På det internationella planet anses dessa satsningar på förskolepedagogiken numera vara till och med mer samhällsekonomiskt lönsamma än senare utbildningsinvesteringar (OECD 2018). Det finländska systemet för förskolepedagogik är av exceptionellt hög kvalitet vid en internationell jämförelse, men vår granskning visar att dess regionala utgångspunkter sannolikt är minst lika utmanande som i utbildningssystemet: med socioekonomiska mätare framstår skillnaderna i daghemmens närområden till och med som större än inom skolornas elevupptagningsområden. Med tanke på den framtida utvärderingen av resursbehoven och analysen av daghemmens principiella verksamhetsförutsättningar är det beaktansvärt att stadens förskolepedagoger befinner sig i en situation där man inom ramen för samma servicenät måste omfatta större skillnader i barnens regionala utgångspunkter än variationen mellan kommunerna i hela landet. ■

Författare:

Venla Bernelius, Karoliina Bergström, Hertta Sydänlammi

Stadsforskningsinstitutet URBARIA/avdelningen för geovetenskaper och geografi, Helsingfors universitet

Källor:

- Bernelius, V. (2013). Eriytyvät kaupunkikoulut. Helsingin peruskoulujen oppilaspohjan erot, perheiden kouluvalinnat ja oppimistuloksiin liittyvät aluevaikutukset osana kaupungin eriytymiskehitystä. Undersökningar 2013:1. Helsingfors stads faktacentral, Helsingfors. 223 s.
- Boterman, W. R. (2012). Residential Practices of Middle Classes in the Field of Parenthood. Amsterdam: University of Amsterdam.
- Boterman, W. R. (2013) Dealing with Diversity. Middle-class family households and the issue of 'black' and 'white' schools in Amsterdam, Urban Studies 50:1130-1147.
- Haataja, A., Ahlgren-Leinuvuo, H., Ranto, S., Valaste, M. (2017). Lastenhoitoratkaisut helsinkiläisissä lapsiperheissä. Undersökningar 2017:4. Helsingfors stad, stadsforskning och -statistik. 150 s.
- Kortteinen, M. & Vaattovaara, M. (2015). Segregaation aika. Yhteiskuntapolitiikka 80(6), 562-574.
- Lankinen, M. (2001). Positiivinen diskriminaatio-mitä se on? Debattinlägg 2001:2. Helsingfors stads faktacentral, Helsingfors.
- OECD (2012). Equity and Quality in Education: Supporting Disadvantaged Students And Schools. OECD Publishing. 170 s.
- OECD (2018). Engaging Young Children: Lessons From Research About Quality In Early Childhood Education And Care. OECD Publishing. 161 s.

- Posey-Maddox, L., McDonough Kimelberg, S., & Cucchiara, M. (2014). Middle-class parents and urban public schools: current research and future directions. Sociology Compass, 8(4), 446–456.
- Raveaud, M., & Van Zanten, A (2007). Choosing the local school: middle class parents' values and social and ethnic mix in London and Paris. Journal of Education Policy, 22(1), 107–124.
- Statistikcentralen (2018). Tulot ja kulutus, Tulonjaon kokonaistilasto. http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_tul_tjkt/statfin_tjkt_pxt_001.px/?rxid=845b37fe-7340-421d-82e8-040bb2bb1d10
- Östh, J., Andersson, E., Malmberg, B. (2013). School Choice and Increasing Performance Difference : A Counterfactual Approach. Urban Studies: 50: 407–425.

Analyserna i artikeln bygger på Karoliina Bergströms och Hertta Sydänlammis (Lehvävirta) lärdomsprov:

- Bergström, Karoliina (2018). Lasten eriytyvät kasvuympäristöt? Päiväkotien toimintaympäristöt segregoituvassa kaupungissa. Kandidatavhandling, Helsingfors universitet, avdelningen för geovetenskaper och geografi. 33 s.
- Lehvävirta, Hertta (2016). Aikasarjatarkastelu Helsingin oppilaslueiden sosiaalisen kaupunkirakenteen kehityksestä 1995–2011. Kandidatavhandling, Helsingfors universitet, avdelningen för geovetenskaper och geografi. 59 s.

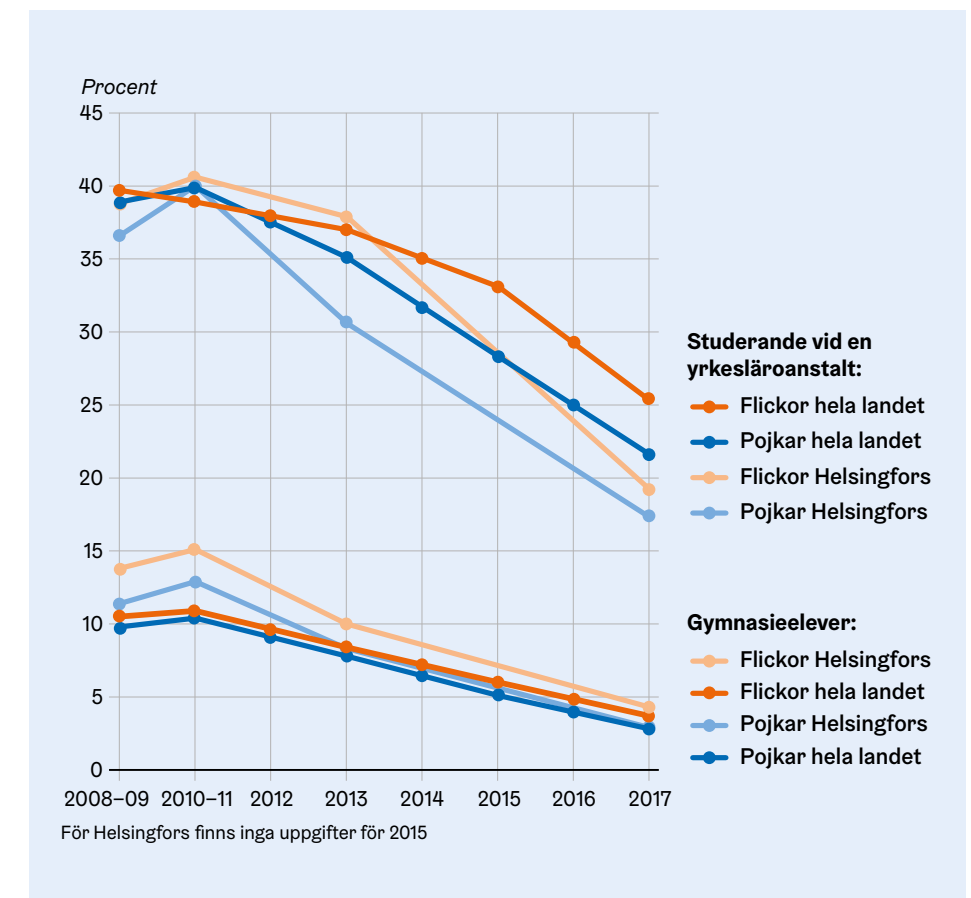
Rökning bland unga har minskat

– skillnaderna mellan studeranden i gymnasier och vid yrkesläroanstalter fortsättningsvis mycket stora

Enligt Institutet för hälsa och välfärd THL:s enkät Hälsa i skolan år 2017 rökte 13,4 procent av de finländska ungdomar som studerar på andra stadiet cigaretter. Gymnasieeleverna röker emellertid betydligt mer sällan än de som studerar på en yrkesläroanstalt. Av gymnasieeleverna röker endast 3,4 procent dagligen, medan 23,2 procent av eleverna vid en yrkesläroanstalt röker dagligen.

I HELSINGFORS är det lite ovanligare än i resten av landet att ungdomarna röker, eftersom cirka 11 procent av eleverna på andra stadiet röker. Rökning bland gymnasieelever var lika ovanligt i hela landet, och av pojkarna och flickorna i Helsingfors som går i gymnasiet röker 2,9 procent respektive 4,3 procent dagligen. Bland de som studerar vid en yrkesläroanstalt däremot var andelen rökare lägre i Helsingfors än medeltalet i hela landet, eftersom 17,3 procent av pojkarna och 19,2 procent av flickorna röker. Trots att de unga som studerar vid en yrkesläroanstalt i Helsingfors dagligen röker mindre än medeltalet i resten av landet är skillnaden mellan gymnasieelever och elever vid en yrkesläroanstalt som röker mycket stor även i Helsingfors (Figur 1).

► **Även om rökningen har minskat** under en längre tid redan är den fortfarande en av våra största folkhälsoproblem. Rökningen bland unga har minskat klart i synnerhet under 2010-talet, och majoriteten av de finländska ungdomarna röker inte heller. Rökning är dock en av de viktigaste orsakerna till hälsoskillnader mellan befolkningsgrupperna, och skillnaderna mellan utbildningsgrupperna är redan stora bland unga när det gäller rökning.

FIGUR 1.

Andelen unga som röker dagligen enligt typ av läroinrättning och kön i Helsingfors och hela landet mellan perioderna 2008–2009 och 2017.

– Källa: Institutet för hälsa och välfärd/Enkäten Hälsa i skolan

SAMBANDET MELLAN typ av läroinrättning och daglig rökning har tidigare undersökts bland alla finländska ungdomar i materialet från skolhälsoenkäten för åren 2010–2011 (Ruokolainen och Mäki 2015). Sannolikheten för daglig rökning bland unga som studerar vid en yrkesläroanstalt var vid den tidpunkten över fem gånger större än bland elever i gymnasiet. Undersökningen visade att det faktum att rökning var vanligare bland studerande vid en yrkesläroanstalt var ett mycket stabilt och orubbligt fenomen, och de variabler som granskades gav ingen bra förklaring till detta. Familjefaktorer samt de variabler som beskriver de ungas användning av andra rusmedel förklarade endast omkring 18 procent av skillnaden i hur vanligt rökning var bland gymnasieelever

och studerande vid en yrkesläroanstalt. Även övrig användning av droger hade ett starkt samband med daglig rökning, och för hälsan ogynnsamma beteenden verkade hopa sig hos samma grupp ungdomar.

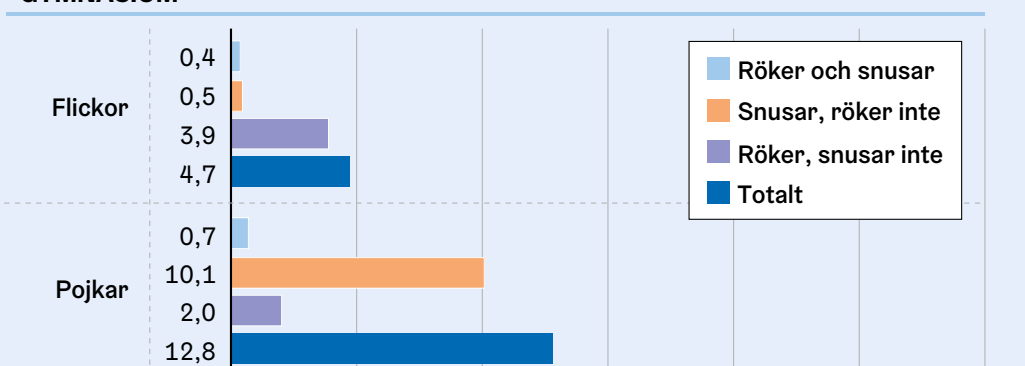
Snusning vanligt bland pojkar

Under de senaste åren har det även dykt upp andra former av tobak vid sidan av cigaretter. Snusning har blivit klart vanligare i synnerhet bland pojkar, och av pojkarna i Helsingfors snusar drygt 14 procent dagligen. Bland flickorna i Helsingfors är motsvarande andel endast en procent. Bland pojkarna i gymnasiet är daglig användning av snus också betydligt vanligare än rökning, medan en lika stor andel av pojkarna vid yrkesläroanstalter antingen röker

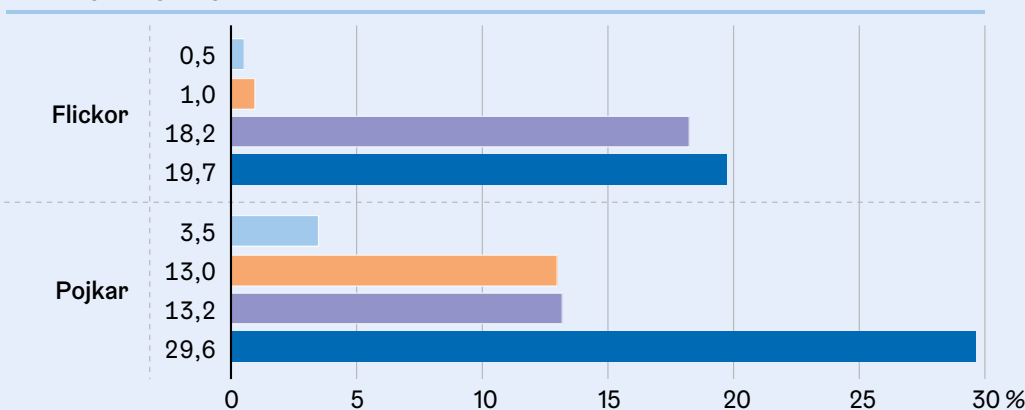
eller snusar (Figur 2). I figur 2 studeras de som röker eller snusar dagligen. När det gäller sporadisk rökning och snusning är kombinerad användning av tobaksprodukter betydligt vanligare: av de unga i Helsingfors som röker eller snusar åtminstone då och då använder 6,5 procent båda tobaksprodukterna.

DE UNGA har även provat e-cigarettor och vattenpipa, men daglig användning av dessa är fortsättningsvis till största delen marginell. Av helsingforspojkar som studerar vid en yrkesläroanstalt uppgav 3,7 procent att de använder e-cigarettor och en procent att de använder vattenpipa dagligen, men för de övriga grupperna var andelarna betydligt mindre.

GYMNASIUM

YRKESLÄROANSTALT

FIGUR 2.

Andelen (%) elever som använder tobak och snus dagligen enligt typ av läroinrättning och kön i Helsingfors år 2017

– Källa: Institutet för hälsa och välfärd/ Enkäten Hälsa i skolan 2017, materialet från Helsingfors

Fokus på daglig användning av tobaksprodukter

När det kommer till rökning finns det således fortsättningsvis stora skillnader mellan de som studerar vid en yrkesläroanstalt och de som går i gymnasiet. Trots att cigarettanvändningen har minskat betydligt är den relativa skillnaden mellan eleverna vid yrkesläroanstalter och gymnasier exakt densamma som i början av 2010-talet: den åldersjusterade sannolikheten för daglig rökning bland studerande vid en yrkesläroanstalt var även år 2017 över femfaldig.

EFTERSOM DET vid sidan av cigaretter delvis dykt upp andra former av rökning undersöker vi härnäst i denna artikel skillnaderna mellan studerande på gymnasium och vid en yrkesläroanstalt när det gäller daglig användning av vilken tobaksprodukt som helst istället för användning av cigaretter. Den beroende variabeln är således sannolikheten, förutom för att röka cigaretter, även för att snusa eller använda vattenpipa eller e-cigarettor dagligen¹. När det kommer till förklarande variabler ligger fokus särskilt på familjefaktorer.

MATERIALET FRÅN skolhälsoenkäten 2017 beskrivs mer i detalj på Institutet för hälsa och välfärds webbplats på adressen thl.fi/kouluterveyskysely. I Helsingforsmaterialet från skolhälsoenkäten för 2017 deltog totalt omkring 5

¹ Den beroende variabeln grundar sig på fyra frågor: "Hur många cigaretter, pipor och cigarrer har du sammanlagt rökt hittills?" Svartalternativ: 1) Ingen, 2) endast en, 3) cirka 2–50, 4) över 50

"Vilket av följande alternativ beskriver bäst din rökning för tillfället?" Svartalternativ: 1) Jag röker en gång om dagen eller oftare, 2) Jag röker en gång i veckan eller oftare, dock inte dagligen, 3) Jag röker mer sällan än en gång i veckan, 4) Jag håller på att sluta eller har slutat röka.

"Har du någon gång använt dessa? – Snus – Vattenpipa" Svartalternativ: 1) Aldrig, 2) Jag har provat en eller två gånger, 3) Jag använder då och då, 4) Jag använder dagligen, 5) Jag har använt, men slutade.

"Använder du e-cigarettor som innehåller följande ämnen? – Nikotin – Tobakssmaker – Andra smakämnen (t.ex. fruktsmaker) – Något annat" Svartalternativ: 1) Inte alls, 2) Jag har provat en eller två gånger, 3) Jag använder då och då, 4) Jag använder dagligen, 5) Jag har använt, men slutade.

I undersökningen deltog personer som röker, snusar, använder vattenpipa eller e-cigarettor dagligen.

885 elever på andra stadiet som gav information om de saker som granskades i denna undersökning. Av de som svarade var nästan 64 procent gymnasieelever, resten studerande vid en yrkesläroanstalt. Medelåldern på gymnasieeleverna var 17,6 år och 20,8 år på studerandena vid en yrkesläroanstalt. På grund av den här skillnaden standardiserades åldern i analyserna. Resultaten beträffande sambandet mellan typen av läroinrättning och rökning var mycket enhetliga bland flickorna och pojkarna, och därför gjordes inga separata analyser utan könet standardiserades i modellerna. Logistisk regressionsanalys användes som metod i denna granskning. Regressionsmodelleringens resultat presenteras som oddskvoter (odds ratio eller OR), och gymnasieeleverna används som jämförelseklass.

Den relativa skillnaden enligt typ av läroinrättning fortfarande mycket stor

Även om rökningen bland helsingforsungdomarna har minskat snabbt är de relativa skillnaderna mellan läroinrättningstyperna när det gäller daglig användning av tobaksprodukter fortfarande mycket stora. Sannolikheten för den ålders- och könsstandardiserade, dagliga användningen av tobaksprodukter bland unga som studerar vid en yrkesläroanstalt var 3,7 gånger större än bland gymnasieeleverna (Figur 1, Modell 1).

I DEN första kolumnen i tabell 1 visas även de övriga granskade variabelernas ålders- och könsstandardiserade samband med daglig användning av tobaksprodukter bland unga oberoende av typ av läroinrättning. Föräldrarnas låga utbildning höjde sannolikheten en aning för att den unga ska använda tobaksprodukter dagligen. Om föräldrarna röker höjer det i sin tur sannolikheten mycket klart: till exempel om modern röker var sannolikheten för att den unga dagligen ska använda tobaksprodukter 4,9 gånger större jämfört med unga, vars mödrar inte röker. Om fadern röker ökar sannolikheten för att den unga dagligen ska använda tobaksprodukter likaså betydligt (3,7 gånger). Om den unga bor endast med den ena eller ingen av föräldrarna ökade sannolikheten för daglig

användning av tobaksprodukter betydligt jämfört med unga som bor med båda föräldrarna – antingen hela tiden eller turvis. Även den ungas uppfattning om familjens ekonomiska situation hade ett samband med daglig användning av tobaksprodukter, så att uppfattningen om den ekonomiska situationen som mycket dålig ökade sannolikheten för daglig användning av tobaksprodukter betydligt.

DE FÖRSTA raderna i de följande kolumnerna i Tabell 1 (Modell 2–5) visar på vilket sätt sambandet mellan typen av läroinrättning och daglig användning av tobaksprodukter förändrades när inverkan av de förklarande variabelerna standardiserades bort. Förändringen var på det hela taget relativt liten. Sambandet mellan typ av läroinrättning och daglig användning av tobaksprodukter förklarades nästan inte alls av föräldrarnas utbildningsnivå och endast till viss del av föräldrarnas rökning (16 procent). Boendeförhållanden och upplevelsen av familjens ekonomiska situation var inte heller av betydelse för sambandet mellan typ av läroinrättning och daglig användning av tobaksprodukter. Förutom de variabler som granskades i tabellen undersöktes även inverkan av ingripandet av en nära vän, känslor av ensamhet och föräldrarnas arbetslöshet, men även om det fanns ett samband mellan en vän som ingriper och daglig användning av tobaksprodukter förklarade inte heller dessa variabler sambandet mellan typ av läroinrättning och rökning.

DE GRANSKADE variablerna korrelerade i viss mån sinsemellan, och deras samband med sannolikheten för daglig användning av tobaksprodukter minskade också när de standardiserades av varandras effekt (Tabell 1, Modell 5). Även om faktorerna inte gav någon bra förklaring till det ursprungliga sambandet mellan typ av läroinrättning och daglig användning av tobaksprodukter, hade en del av dem ett starkt samband med sannolikheten för daglig användning av tobaksprodukter bland unga, även efter att de hade standardiserats. Exempelvis om åtminstone en av föräldrarna röker var sannolikheten för att den unga ska använda tobaksprodukter dagligen två eller tre gånger större, fastän många andra faktorer beaktades samtidigt.

TABELL 1.

Sambandet mellan typ av läroinrättning och daglig användning av tobaksprodukter eller e-cigaretter¹, fördelningen av bakgrundsvariabler (%) samt sambanden med daglig rökning (odds ratio eller OR)² i Helsingfors år 2017.

	% (n=5 885)	[1] Ålder och kön standardiserade	[2] [1]+ typ av läroinrättning och föräldrarnas utbildning stan- dardiserade	[3] [2]+ föräldrarnas rökning stan- dardiserad	[4] [3]+ boeneförhål- lande stan- dardiserat	[5] [4]+ upplevelse av familjens ekonomiska situation standardiserad
Typ av läroinrättning						
Gymnasium	63,8	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Yrkesläroanstalt	36,2	3,73	3,61	3,20	3,14	3,16
Moderns utbildning						
Högskoleutbildning	57,1	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Grundskola eller andra stadiet	42,9	1,40	1,04	0,82	0,81	0,81
Faderns utbildning						
Högskoleutbildning	55,0	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Grundskola eller andra stadiet	45,0	1,38	1,11	0,93	0,92	0,94
Moderns rökning						
Röker inte	67,3	1,00		1,00	1,00	1,00
Jag vet inte	3,4	1,76		1,49	1,32	1,27
Har rökt, men har slutat	15,1	2,77		1,96	1,89	1,87
Röker i dagsläget	14,2	4,88		3,15	3,04	3,01
Faderns rökning						
Röker inte	53,6	1,00		1,00	1,00	1,00
Jag vet inte	5,9	1,92		1,20	1,23	1,27
Har rökt, men har slutat	21,8	2,38		1,53	1,54	1,58
Röker i dagsläget	18,7	3,65		2,01	2,04	2,09
Boendeförhållande						
Bor med båda föräldrarna	57,8	1,00			1,00	1,00
Bor med föräldrarna turvis	9,4	1,20			0,91	0,92
Bor endast med den ena föräldern	17,9	1,53			0,96	1,00
Bor inte med någon av föräldrarna	14,8	2,77			1,51	1,52
Upplevelse av familjens ekonomiska situation						
Mycket bra	23,3	1,00				1,00
Bra	42,0	1,00				0,77
Måttlig	26,1	1,20				0,75
Dålig	7,1	1,23				0,71
Mycket dålig	1,5	3,48				1,99

¹ Rökning, snusning, daglig användning av vattenpipa eller e-cigarett. ² Statistiskt sett betydande skillnader anges i fet stil.

Källa: Institutet för hälsa och välfärd/Enkäten Hälsa i skolan 2017, materialet från Helsingfors.

DESSUTOM FRAMTRÄDDE betydelsen av familjens ekonomiska situation på ett nytt sätt efter att de övriga faktorerna hade standardiserats. Sannolikheten för daglig användning av tobaksprodukter bland unga som upplever familjens ekonomiska situation som bra eller måttlig, var mindre än bland de som upplever att situationen är mycket bra. Bakom resultatet ligger det partiella sambandet mellan boendeförhållanden, den ekonomiska situationen och daglig rökning. Även om turvist boende med föräldrarna i sig inte hade något samband med sannolikheten för daglig användning av tobaksprodukter, var sannolikheten för daglig användning av tobaksprodukter betydligt större bland de, som bodde turvis med sina föräldrar och vars uppfattning att familjens ekonomiska situation var mycket dålig, än bland de, som bodde med båda sina föräldrar och vars uppfattning var att den ekonomiska situationen var utmärkt. Å andra sidan använde de unga, som bor turvis med sina föräldrar och upplevde att den ekonomiska situationen endast är måttlig, tobaksprodukter i mindre utsträckning än ovanstående kontrollgrupp. Resultaten av sambandet var således inte konsekventa och de korsvis granskade grupperna var till viss del mycket små, vilket gör att det inte bör fästas för stor vikt vid dessa resultat.

Eget inköp av tobak i relation till daglig rökning

I skolhälsoenkäten undersöktes även på vilket sätt de unga skaffar sina tobaksprodukter. Frågan ställdes så att de unga ombads ange alla de sätt, på vilka de hade skaffat olika tobaksprodukter under de senaste 30 dagarna. Genom att kombinera dessa olika sätt skapades en variabel i tre klasser för denna undersökning och med hjälp av den undersöktes inköp av tobaksprodukter. I variabeln åtskildes de unga som skaffar tobaksprodukter endast genom att köpa dem själva, från de som köper en del av produkterna själva, men får en del på andra sätt. Den tredje gruppen bestod av unga som enligt egna uppgifter inte alls köpte tobaksprodukter själva.

EGET INKÖP av tobak hade ett starkt samband med daglig användning av tobaksprodukter. Bland de som endast köpte sina tobaksprodukter själva var sannolikheten över åtta gånger större för daglig användning av tobaksprodukter jämfört med de som endast kom över tobaksprodukter på annat sätt, det vill säga inte alls köpte tobaksprodukter själva.

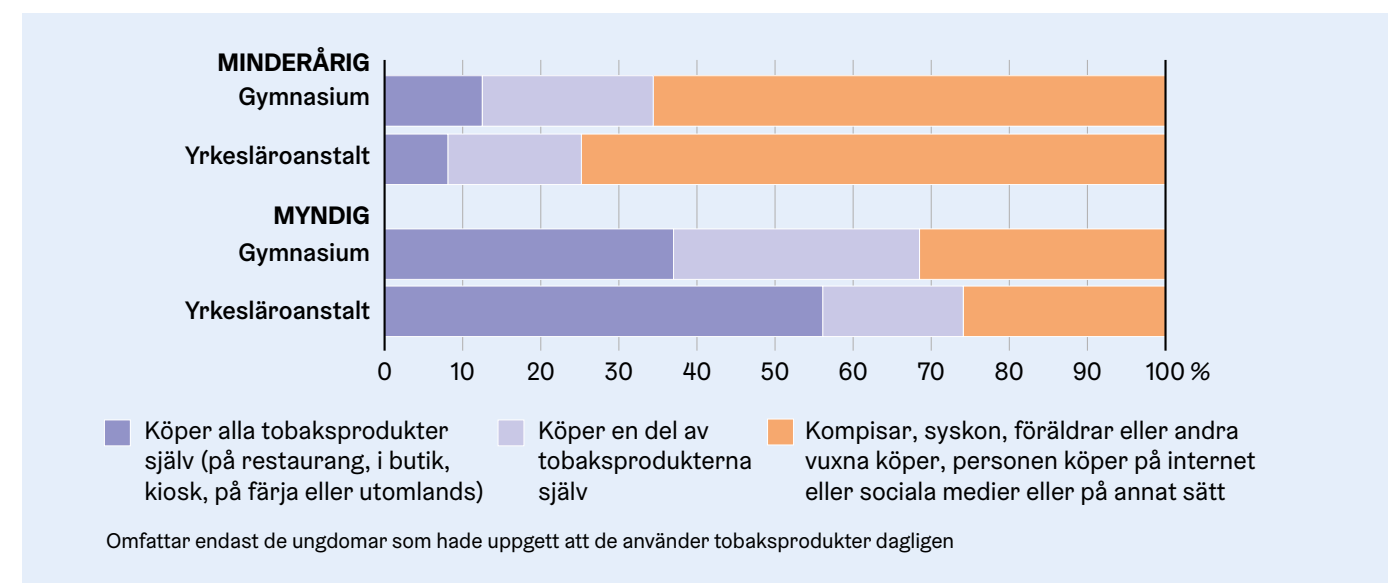
FIGUR 3 beskrivs fördelningen av denna variabel efter typ av läroinrättning samt efter huruvida den som svarade är minderårig eller myndig. Med i figuren finns endast de som uppgav att de röker dagligen. Inköpet av tobaksprodukter skiljer sig kraftigt mellan minderåriga och myndiga personer. Av de myndiga personerna köpte 70 procent åtminstone en del av tobaksprodukterna själva. Bland de minderåriga var andelen betydligt mindre.

SOCIAL- OCH hälsovårdsministeriet tillsatte för ett år sedan en arbetsgrupp, vars mål var att fundera på förslag till lagändringar och andra åtgärder för att stödja och främja upphörandet av användningen av tobaks- och nikotinprodukter före 2030. Ett förslag för att hindra unga från att börja röka som presenterades var en ändring i tobakslagen enligt vilken åldersgränsen för inköp av nikotinprodukter skulle höjas till 20 år. Åldersgränsen skulle i sådana fall överensstämja med åldersgränsen för starka alkoholdrycker. Man bedömer att en höjning av åldersgränsen skulle minska i synnerhet andelen 15–17-åringar som börjar röka. (Social- och hälsovårdsministeriet 2018). Resultaten som denna undersökning visar stödjer denna bedömning. Det faktum att en person kan skaffa tobaksprodukter genom att köpa dem själv hade ett starkt samband med sannolikheten för daglig rökning, och det fanns dessutom stora skillnader mellan minderåriga och myndiga personer när det gäller på vilka sätt de skaffar tobaksprodukter.

FIGUR 3.

Sätt att skaffa tobaksprodukter (cigaretter, snus och e-cigaretter) efter myndighetsålder och typ av läroinrättning i Helsingfors år 2017.

– Källa: Institutet för hälsa och välfärd/Enkäten Hälsa i skolan 2017, materialet från Helsingfors

Slutsatser

Rökning är fortfarande ett av våra största folkhälsoproblem och en av de viktigaste orsakerna till hälsoskillnader mellan befolkningsgrupperna. Ungas rökning i form av cigaretter har minskat betydligt under 2010-talet: I Helsingfors är minskningen så stor som 60 procent. Användningen av cigaretter har minskat betydligt bland de som studerar vid en yrkesläroanstalt, men i proportion inte snabbare än bland de som går i gymnasium. Skillnaden är de facto exakt densamma som i början av 2010-talet: sannolikheten för daglig rökning bland de som studerar vid en yrkesläroanstalt är över fem gånger större än bland gymnasieeleverna.

SNUS HAR delvis ersatt cigaretter, och vanligast är det att unga antingen röker eller snusar. Det är endast få som

använder båda produkterna dagligen. Snus är betydligt vanligare bland pojkar än bland flickor. Eftersom det fortfarande är mycket stora skillnader mellan yrkesläroanstalter och gymnasier vad gäller rökning, är skillnaderna betydligt mindre när det gäller snusning. Av gymnasiepojkarna i Helsingfors snusar 10 procent dagligen och av pojkarna som studerar vid en yrkesläroanstalt snusar 13 procent dagligen. Eftersom den relativa skillnaden när det gäller snusning är mindre, är sannolikheten för daglig användning av alla tobaksprodukter bland de som studerar vid en yrkesläroanstalt 3,7 gånger större.

ENLIGT RESULTATEN både i den undersökning som gjordes på materialet från skolhälsoenkäten för 2010–2011 (Ruokolainen & Mäki 2015) och denna färskare undersökning är den allmänna an-

vändningen av tobaksprodukter bland studerande vid en yrkesläroanstalt ett mycket stabilt och orubbligt fenomen, som inte fick någon bra förklaring genom de granskade variablerna. Olika familjefaktorer förklarade endast omkring en femtedel av skillnaderna i hur vanligt daglig användning av tobaksprodukter är mellan gymnasieelever och elever vid en yrkesläroanstalt. Dessutom vet man utifrån en tidigare undersökning att även övrig användning av droger har ett starkt samband med daglig rökning, och dessutom verkade för hälsan ogynnsamma beteenden hopa sig hos samma grupp ungdomar.

TYPEN AV läroinrättning verkar fortsättningsvis tydligt förutse användningen av tobaksprodukter, vilket skapar utmaningar för studenthälsovården, det förebyggande arbetet samt hälso- och sjuk-

I Helsingfors är det lite ovanligare än i resten av landet att ungdomarna röker, eftersom cirka 11 procent av eleverna på andra stadiet röker. Rökning bland gymnasieelever var lika ovanligt i hela landet.

vårdspolitiken när det gäller att minska ojämlikheterna beträffande hälsa mellan befolkningsgrupperna. På yrkesläroanstalterna har man delvis tagit tag i saken genom olika typer av projekt. Under åren 2013–2015 pågick Cancerförbundet i Finland rf:s projekt Tupakatta paras amiksessa (Rökfri är bäst på yrkis), vars mål var att hitta nya sätt att minska rökningen och snusningen vid yrkesläroanstalterna. Projektet genomfördes vid Omnia i Esbo och Vanda yrkesinstitut Varia. Även målet med projektet Nikotiiniton amis (Nikotinfritt yrkis) vid Esbo yrkesinstitut som följde var att läroinrättningen allt tydligare skulle stödja nikotinfrihet och avvänjning från nikotin. Bland färskare exempel kan det pågående projektet *Savuton amis 2030? – Kohti oppilaitoksen nikotiinitonta toimintakulttuuria* nämnas. I Helsingfors stad pågick projektet Ett rökfritt Helsingfors under åren 2007–2015, och projektet Savuttomuus ammatillisissa oppilaitoksissa genomfördes som en del av det. Programmet fortsätter genom nätverket Ett rökfritt Helsingfors.

DET ÄR dock utmanande att bedöma effektiviteten hos dessa åtgärder. Enligt Ollila och övriga (2013) hade elever vid yrkesläroanstalter överlag deltagit i drogförebyggande verksamhet oftare än elever i gymnasiet. När det gäller yrkesläroanstalterna borde det alltså undersökas hur sådan verksamhet har fungerat hittills och vilka konkreta saker som har uppnåtts genom den.

DET KAN delvis handla om ett bredare, gemensamt sätt att uppfatta hälsobeteende i gymnasiet å ena sidan och på yrkesläroanstalt å andra sidan samt om skillnader i verksamhetskulturer och förändringar i dessa sätt. Förhållnings-sättet till användningen av tobaks- och nikotinprodukter skiljer sig fortsättningsvis mellan studeranden i gymnasium och på yrkesläroanstalt, och förutom eleverna röker även exempelvis personalen vid yrkesläroanstalterna oftare på skolans område än i gymnasiet (Ollila et al. 2013). Hela skolkulturen inklusive alla aktörer borde också stödja rökfrihet för att elevernas rökning ska kunna minska.

DE SENASTE årens utveckling när det gäller cigarettanvändning har i huvudsak varit positiv. Åtgärder som stödjer denna utveckling måste dock fortsätta och utvidgas. Enligt resultaten i denna undersökning har det faktum att den unga själv köper sina tobaksprodukter ett starkt samband med daglig rökning. Ett viktigt sätt för att flytta fram tidpunkten när den unga börjar röka skulle kunna vara den föreslagna ändringen i tobakslagen, så att åldersgränsen för inköp av nikotinprodukter höjdes. I synnerhet när det gäller de unga är en prisreglering i form av skattehöjning ett effektivt sätt att minska rökningen. Om vi inte kan stödja hälsofrämjande beteende på ännu bättre sätt än i dag torde de socioekonomiska hälsoskillnaderna kvarstå. ■

*PD, docent **Netta Mäki** fungerar som överaktuarie vid enheten för stadsforskning och -statistik på Helsingfors stadskansli.*

Litteratur:

- Ollila H., Warpenius K., Ruokolainen O., Markkula J., Kotovirta E., Peltonen H. & Saaristo V. (2013): Ehkäisevän päihdetyön käytännöt toisen asteen oppilaitoksissa 2012. Tutkimuksesta tiiviisti 5. Institutet för hälsa och välfärd
- Ruokolainen O. & Mäki N. (2015): Sosiaalinen asema ja terveystietämyksen: lukiolaisten ja ammattiin opiskelevien erot. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 52 (1); 47–59.
- Social- och hälsovårdsministeriet (2018): Åtgärdsförslag av arbetsgruppen. Utveckling av tobaks- och nikotinpolitiken. Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 21/2018.

Delaktighet bland lågstadieelever i Helsingfors – med sikte på jämlighet

► **Föreliggande artikel klarlägger delaktighet** bland elever i grundskolans 4 och 5 årskurs genom att granska i vilken mån de har deltagit i planerandet av verksamhet i sin skola och de upplever sig tillhöra olika gemenskaper. Elever med utländsk bakgrund, i synnerhet flickorna, har mera än de andra deltagit i planeringen av skolans angelägenheter. De som har finländsk bakgrund upplevde i högre grad än de med utländsk att de var en viktig del av olika gemenskaper i skolan eller utanför den. Att höra till en gemenskap var lite vanligare bland flickor än bland pojkar.

Helsingfors stad inbjuder stadens invånare att vara med och utveckla både stadens service och dess områden. För att förbättra invånarnas möjligheter till delaktighet skapades år 2018 en modell för delaktighet- och interaktion (Helsingfors stad 2018), där en av huvudprinciperna är att stöda delaktighetsmöjligheter på lika villkor. Olika befolkningsgruppers delaktighet inom stadens service är därmed ett aktuellt och strategiskt viktigt forskningsobjekt.

EN AV BEFOLKNINGSGRUPPERNA är barnen, och deras delaktighet kan uppmuntras i skolorna. Enligt Nina Halme m.fl. (2017) avser man med delaktighet inom elevvården bland annat att barnen deltar i planering av skolans verksamhet och att de har möjlighet att inverka på beslut som gäller dem själva. Till exempel då det gäller lika villkor för alla finns det ännu en hel del att förbättra i Finland, i och med att man kan skönja skillnader i delaktighet mellan till exempel dels flickor och pojkar, dels dem som har utländsk respektive finländsk bakgrund (idem, 62-64). Också enligt Pasi Saukkonens och Juho Peltonens studie i Helsingfors deltar de som har utländsk bakgrund mindre än de med finländsk i exempelvis olika kollektivs, såsom förningars eller hobbygruppers, verksamhet (Saukkonen & Peltonen 2018, 56). Ur

jämställdhetssynvinkel borde barns delaktighet alltså utredas med avseende speciellt å huruvida erfarenheterna av delaktighet varierar beroende på härkomst eller kön.

DELAKTIGHET ÄR ett vidsträckt begrepp med många tolkningar. Enligt till exempel Helka Raivio och Jarno Karjalainen (2013) har delaktigheten tre dimensioner, nämligen en ekonomisk, en kollektiv och en funktionell. Viktiga är härvidlag dels tillräcklig utkomst och välfärd, dels medlemskap i gemenskaper och möjlighet att inverka på sitt eget liv. Sin definition av delaktighet bygger Raivio och Karjalainen på sociologen Erik Allardts klassiska teori om välfärdens dimensioner – having, loving, being (1976). Bland annat Institutet för hälsa och välfärd THL:s färskaste enkät Hälsa i skolan bygger på denna typ av tänkande kring delaktighetens delfaktorer.

I FÖRELIGGANDE artikel analyserar jag utgående från THL:s skolhälsoenkät delaktighet bland lågstadieelever i Helsingfors år 2017, med fokus på lågstadieelevernas funktionella och kollektiva delaktighet. Den funktionella delaktigheten sonderades i enkäten genom frågan hur mycket eleven deltagit i planering av skolans angelägenheter, såsom gemensamma regler eller evenemang. Kollektiv delaktighet uttröntes med hjälp av frågan huruvida eleven

upplevde sig vara en viktig del av olika gemenskaper såsom familjen, en webb-gemenskap eller en skolklass.

JAG BÖRJAR med barnens deltagande i planerandet av ärenden i skolan. Delaktigheten varierar enligt kön och härkomst. Därefter benar jag ut barnens upplevelser av delaktighet: vilka gemenskaper de tillhör eller inte tillhör. Även barnens föräldrar tillfrågades om delaktighet i olika gemenskaper, så jag analyserar också barnens svar i förhållande till deras föräldrars delaktighetserfarenheter. Till sist analyserar jag huruvida deltagande i planering av skolans angelägenheter har samband med om barnet upplever sig vara en del av skolgemenskapen.

SKOLHÄLSOENKÄTEN ÄR en riksomfattande undersökning om barns och ungas välfärd utförd av Institutet för hälsa och välfärd THL. Den görs med två års mellanrum och ger mångsidig kunskap om bland annat elevernas delaktighet, även områdesvis. I enkäten år 2017 ingick för första gången barn i grundskolans fjärde och femte klass, samt deras föräldrar.

SKOLHÄLSOENKÄTEN BESVARADES i Helsingfors av 8 320 elever i grundskolans 4. och 5. årskurs, vilket var tre fjärdedelar av alla elever i dessa årskurser. Största delen av dem besvarade också frågorna om delaktighet. Av svararna var ganska jämnt hälften flickor, hälften pojkar. Utländsk härkomst hade 1 069 av eleverna, och av dem var omkring 60 procent födda i Finland. Med utländsk bakgrund avses här de lågstadieelever vars båda föräldrar eller enda kända förälder är födda utomlands. Materialet innehåller inga exaktare uppgifter om vilka länder svararna härstammade från. Även vårdnadshavarens svar om tillhörighet till gemenskaper fick vi för 28 procent av svararna, alltså för 2 343 elevers del.

ALLT SOM ALLT KAN VI UTGÅ från att de rön jag lägger fram i artikeln är representativa för helsingforsiska fjärde- och femteklassares upplevelser. De som har utländsk bakgrund är underrepresenterade i materialet, men ett förhållandevis bra antal sådana svarare blev det ändå. Det oaktat är det skäl att tolka i synnerhet vårdnadshavarnas svar försiktigt, eftersom vi kan anta att de föräldrar som svarat är i någon mån speciella. Materialet ger nämligen inga stora möjligheter att bedöma hur representativa de föräldrar som svarat är för också dem som inte svarat.

I synnerhet elever med utländsk bakgrund uppger sig delta i skolans planering

Vid skolhälsoenkäten 2017 tillfrågades fjärde- och femteklassisterna hur mycket de varit med och planerat angelägenheter i skolan under innevarande årskurs. I Helsingfors hade största delen av svararna gjort det åtminstone i någon mån. Figur 1 visar svaren för flickornas och pojkarnas del. Ungefär hälften av svararna hade i någon mån deltagit i planering av skolans gemensamma regler eller av lektionernas innehåll, skolans fester, evenemang, utfärder eller rastaktiviteter. Färre elever hade varit med om att planera skolgården eller skolmåltiderna.

Flickorna UPPGAV lite mera än pojkarna att de deltog i planerandet av skolans angelägenheter. Skillnaderna är statistiskt signifikanta, utom då det gäller planering av skolans gårdssområden. Både

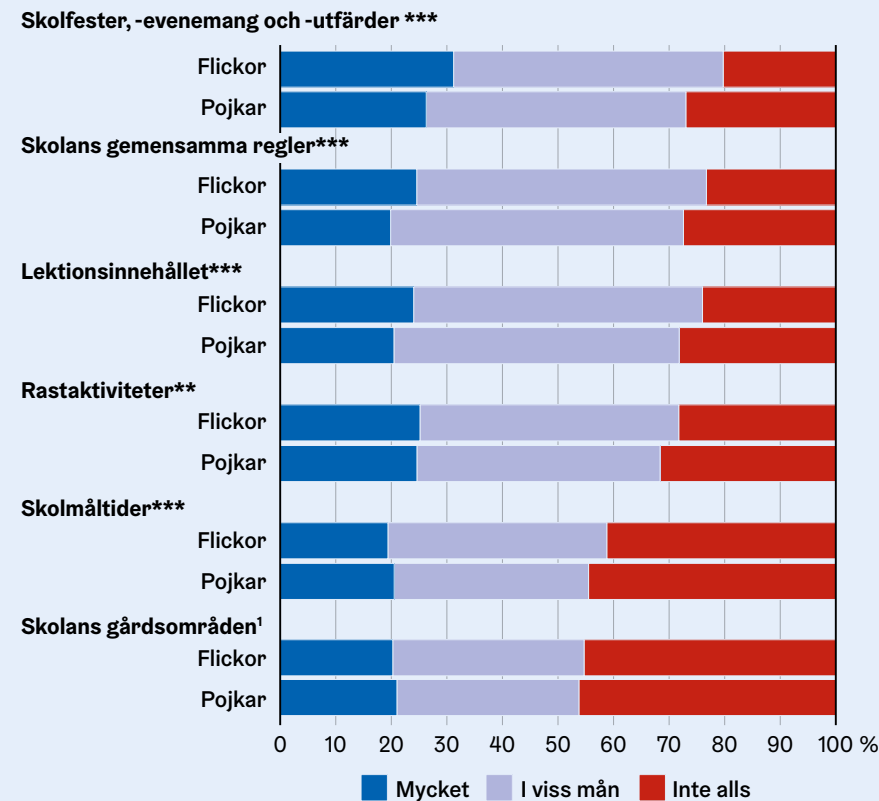
flickor och pojkar deltog mest i planering av skolans gemensamma regler.

SKILLNADEN MELLAN flickor och pojkar syns också i materialet för hela landet. Det som är vanligare i Helsingfors än i hela landet är deltagande i planering av gemensamma regler eller evenemang.

DELTAGANDET I planeringen i skolan varierar också enligt härkomst (Figur 2). Jämfört med dem som hade finländsk bakgrund uppgav de som hade utländsk i högre grad att de deltog. Skillnaderna är klara och statistiskt mycket signifikanta för alla underfrågors del. I synnerhet uppger de som är födda utomlands att de varit med och planerat, men även de med utländsk bakgrund som fötts i Finland har deltagit i planerandet klart mera än de som har finländsk bakgrund.

FIGUR 1.

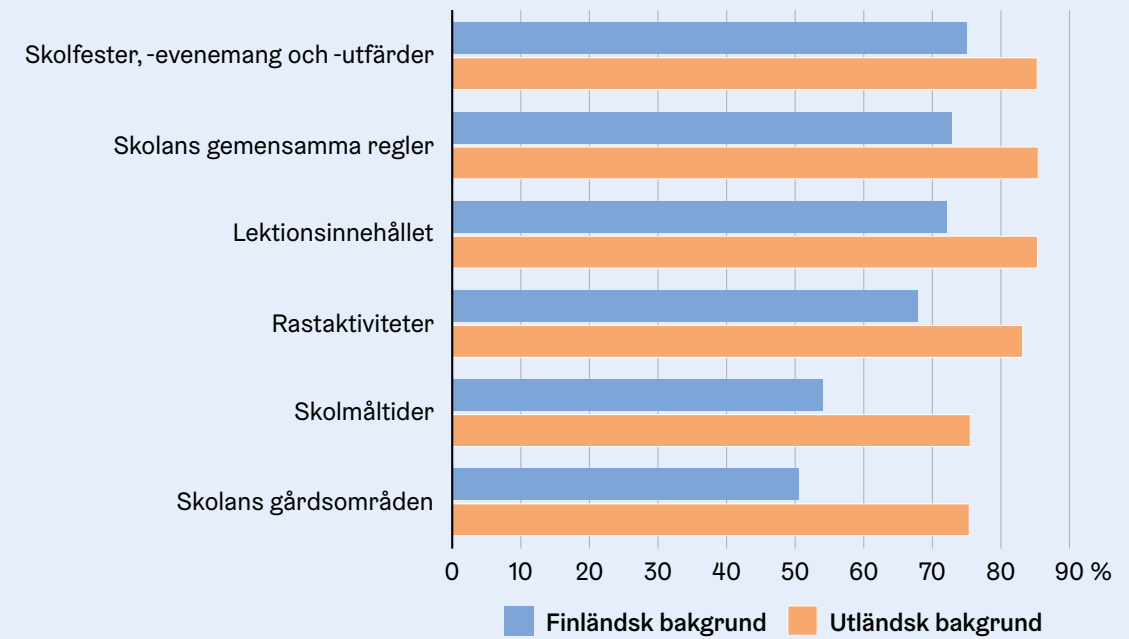
I vilken mån har du varit med och planerat följande under denna årskurs? Svar bland fjärde- och femteklassare i Helsingfors år 2017, %-andel

¹ Skillnaden mellan könen är inte statistiskt signifikant.

** Statistiskt signifikant skillnad p < 0,01. *** Statistiskt mycket signifikant skillnad p < 0,001.

- Källa: Institutet för hälsa och välfärd THL / enkäten Hälsa i skolan 2017, materialet för Helsingfors

På samtliga delområden är skillnaden statistiskt mycket signifikant p < 0,001.

FIGUR 2.

Fjärde- och femteklassare som deltagit mycket eller i viss mån i planering av skolans angelägenheter i Helsingfors 2017 enligt härkomst, %

- Källa: Institutet för hälsa och välfärd THL / enkäten Hälsa i skolan 2017, materialet för Helsingfors

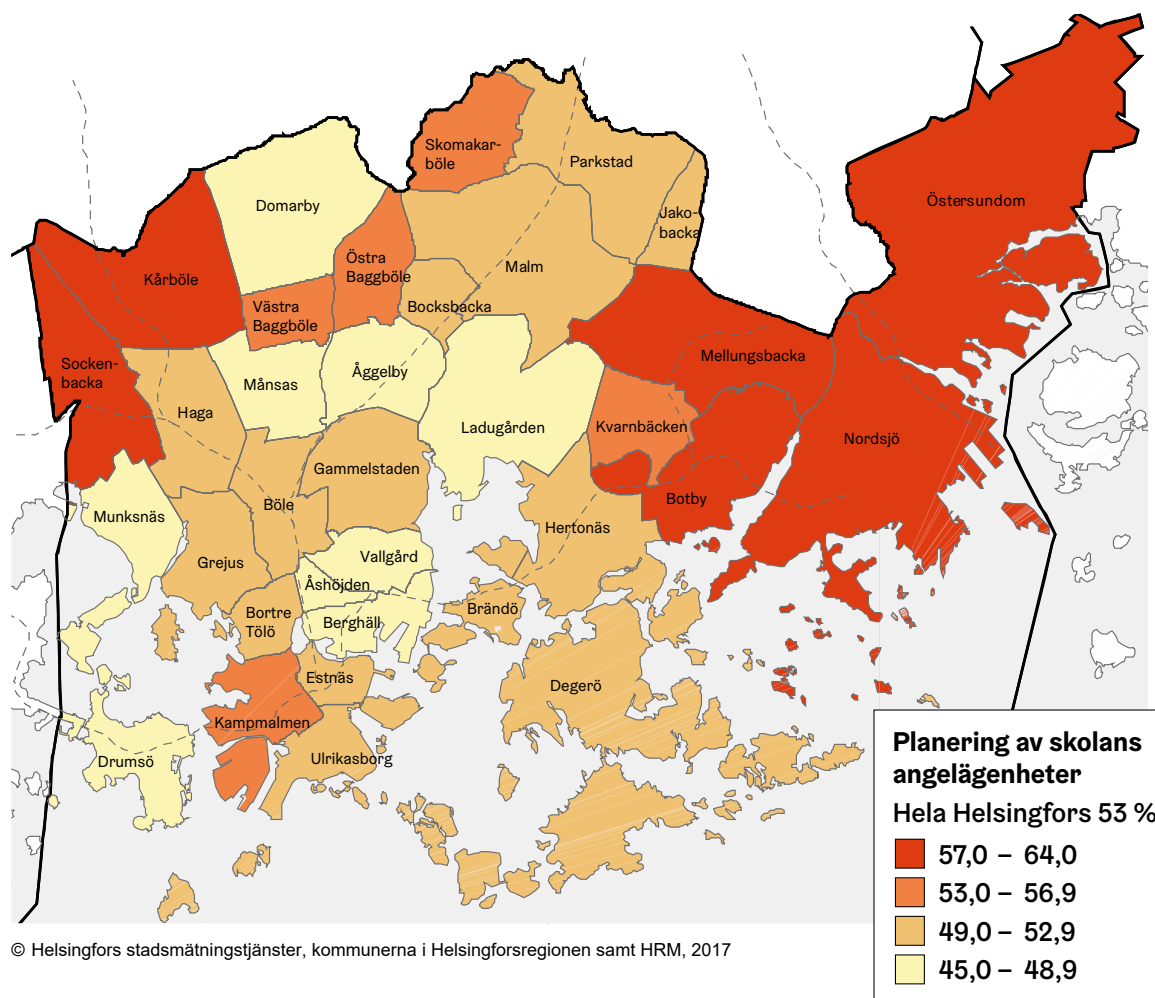
SKILLNADEN MELLAN könen är större bland barn med utländsk än med inhemska bakgrund. I synnerhet flickor med utländsk bakgrund uppger att de deltagit i planering av angelägenheter i skolan. Till exempel i planering av lektionernas innehåll uppgav 48 procent av flickorna men bara 39 procent av pojkarna med utländsk bakgrund att de deltagit mycket, medan motsvarande andelar bland dem med finländsk bakgrund var 20 procent bland flickor och 17 procent bland pojkar.

BARNENS SVAR på olika frågor om planering av angelägenheter i skolan korrelerade starkt och statistiskt mycket signifikant sinsemellan. Om ett barn till exempel deltagit i planering av skolmåltiderna har det också sannolikare än andra deltagit även i planerandet av skolgårdens områden. Det tyder alltså på att man med de olika underfrågorna lyckats mäta ett och samma fenomen, nämligen deltagande i planering av sko-

lans angelägenheter. Mätarens tillförlitlighet är god, och underfrågorna laddas också i huvudkomponentanalysen med samma faktor. Frågorna gäller alltså till största delen samma bakomliggande dimension. På grundval av analysen kan man av underfrågorna kring planering av skolangelägenheter skapa en summavariabel som mäter deltagande.

EN SUMMAVARIABEL som mätte deltagandet i planering av skolans angelägenheter skapades för de svarare som hade svarat på alla underfrågorna om deltagande. Svaren fördelade sig relativt jämnt, men med en viss betoning på dem som deltagit bara lite. Det vanligaste svaret var alltså att man deltagit i planeringen i viss mån. 453 svarare uppgav att de deltagit mycket i allt det som frågorna gällde, allt från planering av skolans regler till planering av lektionsinnehållet. Men samtidigt hade 610 barn inte deltagit i en enda av de saker frågorna gällde.

© Helsingfors stadsmätningstjänster, kommunerna i Helsingforsregionen samt HRM, 2017

Bygger på frågan "I vilken mån har du varit med och planerat följande under denna årskurs?" Summaindikatorn består av 6 delar: 1) Skolans gemensamma regler, 2) Rastaktiviteter, 3) Skolans gårdsområden, 4) Skolmåltider, 5) Skolfester, -evenemang och -utfärder, 6) Lektionsinnehållet. Svarsalternativen var 1) mycket (2 poäng), 2) i viss mån (1 poäng), 3) inte alls (0 poäng). Analysen omfattar de svarare som fått sammanlagt minst 6 poäng.

FIGUR 3.

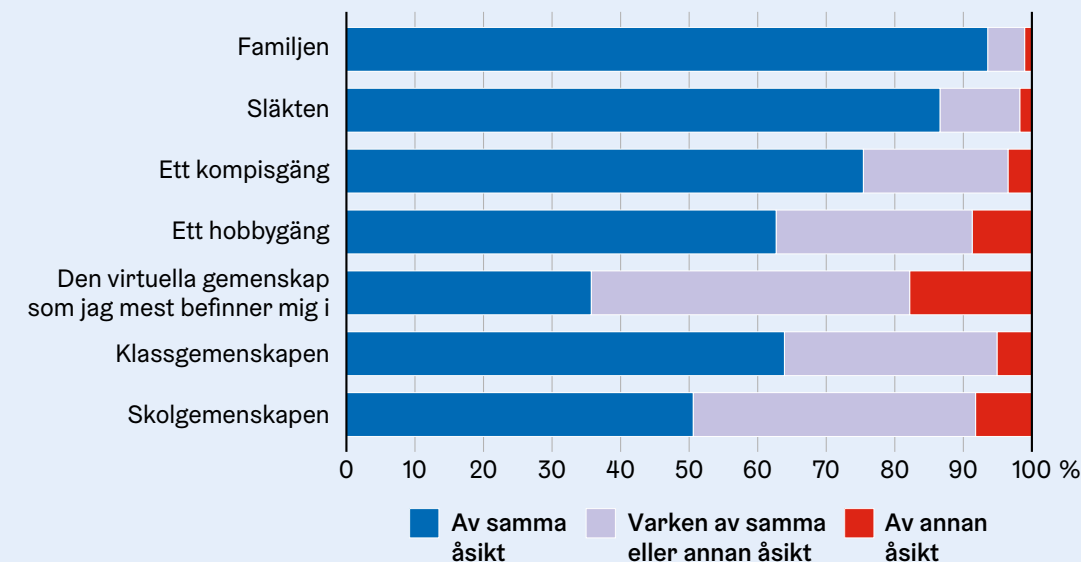
Andel fjärde- eller femteklassare som deltagit i planeringen av skolans angelägenheter i olika delar av Helsingfors 2017, %

– Källa: Institutet för hälsa och välfärd THL / enkäten Hälsa i skolan 2017, materialet för Helsingfors

SUMMAVARIABLEN FÖR mätning av deltagandet i planering av skolans angelägenheter kan också konverteras till en tvåklassig indikator. På det viset blev andelen elever som deltagit i planeringen i skolan störst i vissa delar av östra Helsingfors men också i Kårböle och Sockenbacka i västra Helsingfors (Figur 3). I dessa områden är andelarna elever med utländsk bakgrund större än genomsnittet, och andelen elever som deltagit varierade delområdesvis mellan 45 och 64 procent.

Större andel flickor än pojkar känner sig som en del av olika gemenskaper

I THL:s skolhälsoenkät tillfrågades fjärde- och femteklassisterna och deras föräldrar också om sin delaktighet i olika gemenskaper. Nästan alla elever svarade att de var en viktig del av familjen, och största delen att de var en del av en släkt (Figur 4). Tre fjärdedelar upplevde att de var en del av ett kompisgäng, och två tredjedelar att de hörde till ett hobbygäng. Däremot upplevde bara en dryg tredjedel att de var en del av den webb-gemenskap som de mest frekventerade. Man kände starkare samhörighet med klassen än med skolan: Två tredjedelar av barnen upplevde att de var en del av klassens gemenskap, ca. hälften att de var en del av skolans.

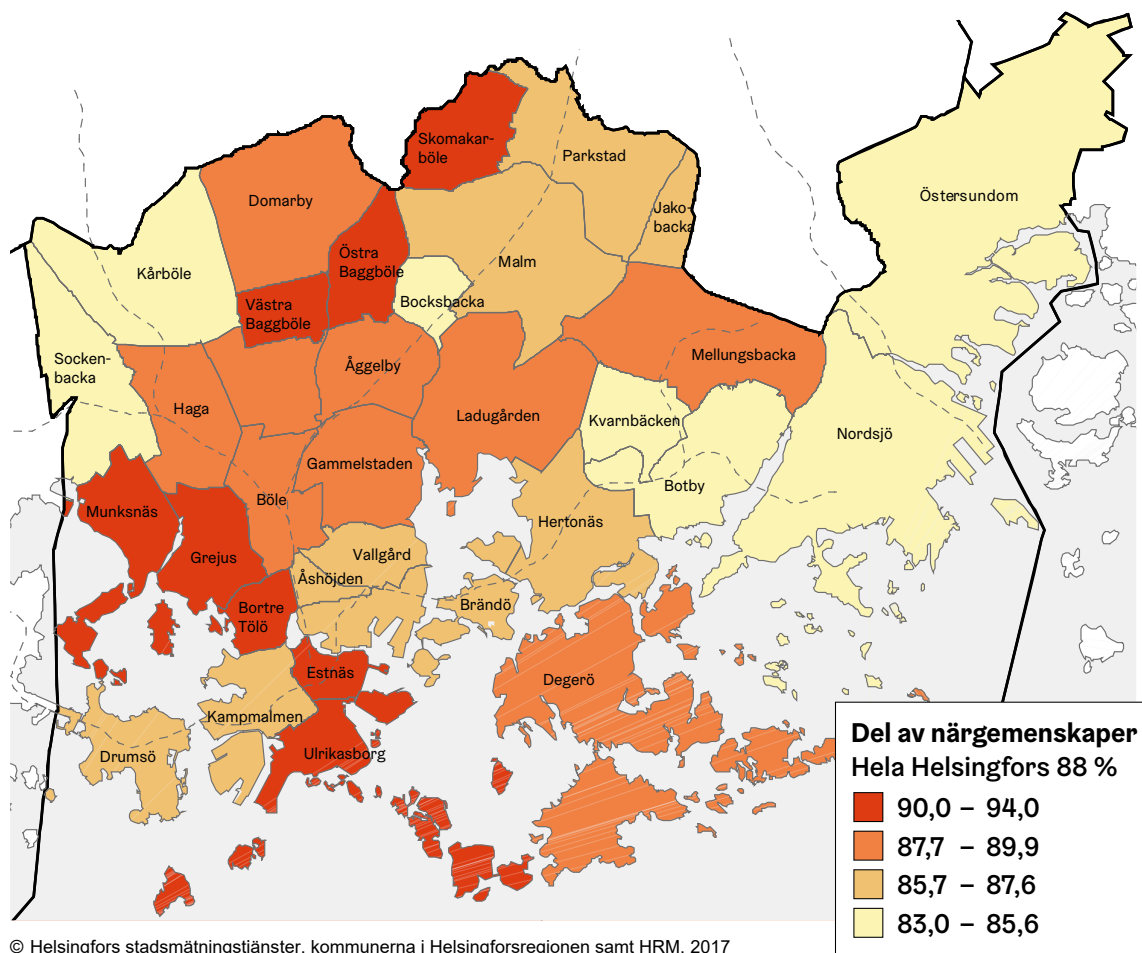
FIGUR 4.

Jag upplever att jag är en viktig del av ....

– Källa: Institutet för hälsa och välfärd THL / enkäten Hälsa i skolan 2017, materialet för Helsingfors

I FJÄRDE- och femteklassarnas svarsmaterial uppgav en lite större andel flickor än pojkar att de var en del av familjen, släkten, kompisgänget samt klass- och skolgemenskapen. Störst var könsskillnaden då det gällde klassens gemenskap: 66 procent av flickorna och 61 procent av pojkarna uppgav att de var en viktig del av den. Med den virtuella gemenskapen var det tvärtom: 38 procent av pojkarna och 33 procent av flickorna upplevde sig höra till en sådan. Till hobbygäng hörde man ganska lika, skillnaden var inte statistiskt signifikant. I materialet från hela landet fanns liknande skillnader mellan flickor och pojkar. Till skillnad från läget i Helsingfors hör flickorna i hela landet lite mer än pojkarna även till hobbygäng. På det hela taget är det inte särskilt stor skillnad mellan rönen för Helsingfors och för hela landet. I hela landet upplever man sig dock i lite högre grad än i Helsingfors vara en viktig del av de gemenskaper frågorna gällde, med undantag för familjen och släkten.

BLAND DE barn som har finländsk bakgrund är det i regel vanligare än bland dem med utländsk att känna sig som en del av en gemenskap. I Helsingfors är skillnaden störst då det gäller hobbygäng: 64 procent av dem med finländsk och 52 procent av dem med utländsk bakgrund upplevde sig tillhöra ett hobbygäng. Och till exempel till kompisgäng uppgav sig 76 av barnen med finländsk, men bara 69 procent av dem med utländsk bakgrund höra. Som en viktig del av klassens gemenskap kände sig 65 procent av dem med inhemska och 58 procent av dem med utländsk bakgrund. Bland de barn med utländsk bakgrund som fötts i Finland var dock upplevd tillhörighet till familj och släkt lite vanligare än bland barn med inhemska bakgrund. De med utländsk bakgrund som fötts utomlands upplevde överlag allra minst delaktighet med de nämnda gemenskaperna. Den enda gemenskap för vilken någon tillhörighetsskillnad enligt härkomst inte fanns var skolgemenskapen.

© Helsingfors stadsräkningar, kommunerna i Helsingforsregionen samt HRM, 2017

Bygger på påståendet "Jag upplever att jag är en viktig del av...". Svartalternativen var 1) Av samma åsikt (2 poäng), 2) Varken av samma eller annan åsikt (1 poäng), 3) Av annan åsikt (0 poäng). Summaindikatorn består av 4 delar: 1) Familjen, 2) Släkten, 3) Ett kompisgäng, 4) Ett hobbygäng. Analysen omfattar de svarare som fått sammanlagt minst 6 poäng.

FIGUR 5.

Andel fjärde- resp. femteklassare i Helsingfors som kände sig som en viktig del av sina närgemenskaper, år 2017, %

– Källa: Institutet för hälsa och välfärd THL / enkäten Hälsa i skolan 2017, materialet för Helsingfors

OM VI ser på andelen barn som upplever sig tillhöra närgemenskaper är det andra bostadsområdena i Helsingfors som framträder än då det gäller deltagande i planeringen i skolan. Att känna samhörighet med familj, släkt, kompisgäng och/eller hobbygäng var vanligt bland annat i Baggböle, Munksnäs och Ulrikasborg (Figur 5). Minst samhörighet upplevde man i de bostadsområdena i både östra och västra Helsingfors där man var aktivt med i planerandet av skolans angelägenheter. Andelarna barn som upplevde sig höra till närgemenskaper varierade lokalt mellan 83 och 94 procent, så i alla områden kände sig största delen

av eleverna som en viktig del av närgemenskaper.

ÄVEN TILL föräldrarna (lågstadieelevernas) ställdes samma frågor om tillhörighet till närgemenskaper. För 28 procent av barnen gavs svar även av föräldrarna (2 343 föräldrar). Fyra femtedelar av dem var kvinnor. Även bland föräldrarna var det vanligt att känna samhörighet med familj och släkt. Jämfört med barnen kände föräldrarna mera samhörighet med vänkretsen men mindre med hobbygäng. Bara en femtedel av föräldrarna upplevde samhörighet med webbgemenskaper. Föräldrarna tillfrågades också – i motsats till barnen – om tillhö-

righet till arbetsgemenskaper och det finländska samhället. Bland föräldrarna var det vanligare att se sig själv som en del av en arbetsgemenskap än en del av samhället. Icke desto mindre upplevde kring 70 procent av föräldrarna att de var en viktig del av det finländska samhället.

VI BÖR dock tolka rönen försiktigt, i och med att det är svårt att bedöma om svaren från de föräldrar som svarat är representativa för föräldrarnas upplevelser överlag. Vi får nog anta att de föräldrar som svarat är i någon mån speciella. Samtidigt innehåller materialet inte mycket kunskap om föräld-

rarnas bakgrund. Men det verkar ändå som om till exempel de familjer som fått utkomststöd vore lite underrepresenterade bland dem som svarat. De föräldrar som svarat är också i huvudsak kvinnor, och vi kan anta att det är mera typiskt för kvinnor än för män att uppleva samhörighet med olika gemenskaper.

ENLIGT SKOLHÄLSOENKÄTEN har föräldrarnas delaktighetsupplevelser samband med barnens. Starkast tycks korrelationen mellan föräldrars och barns upplevda delaktighet vara då föräldern upplever sig vara en del av det finländska samhället. Då är det också sannolikt att barnet upplever sig som en del av sin skolklass. Av de barn vars föräldrar upplevde delaktighet med det finländska samhället var det 71 procent som upplevde delaktighet med sin egen skolklass. Motsvarande andel bland de barn vars föräldrar inte upplevde sig som en del av det finländska samhället var bara 62 procent.

BARNETS KÄNSLA av tillhörighet till klassen – och i synnerhet dess samband med föräldrarnas svar – analyserade vi lite noggrannare också med en modell. Att döma av vår logistiska regressionsanalys förklarar föräldrarnas upplevda delaktighet i det finländska samhället – liksom också barnets kön – barnets upplevelse av att vara en del av gemenskapen sin klass. Barn till föräldrar som upplever sig tillhöra det finländska samhället har 50 procent större sannolikhet att uppleva sig tillhöra sin skolklass än vad andra barn har. Flickorna har 20 procent större sannolikhet än pojkarna att uppleva sig som en del av klassens gemenskap. Däremot förklarar barnets härkomst – om vi standardiserar bort de övriga faktorerna – inte i vårt material dess delaktighet i klassgemenskapen. Detta gäller trots att det bland föräldrar med utländsk bakgrund är vanligare att tycka att man inte är en viktig del av det finländska samhället. Barnets upplevelse av att vara en del av klassgemenskapen förklarades i vårt material inte heller av den svarande föräldrarnas kön, av familjens eventuella mottagande av utkomststöd eller av rådande eller hotande arbetslöshet.

Sambandet mellan deltagande och skoldelaktighet

Våra rön visar att ifall barnet deltagit i planerandet av olika angelägenheter i skolan har det större sannolikhet än andra att känna sig som en viktig del av skolgemenskapen. Antingen är det upplevelsen av delaktighet i skolgemenskapen som ökar sannolikheten att delta i planerandet av gemensamma ärenden, eller så är det vice versa. Ett samband föreligger för alla underfrågor om planerandet. Av de elever som upplever delaktighet i skolan har 28 procent deltagit mycket till exempel i planeringen av skolans gemensamma regler, medan motsvarande andel bland dem som inte upplevt delaktighet i skolan är bara 16 procent.

KORRELATIONERNA MELLAN deltagande och upplevd delaktighet i skolan är dock icke starka. Summavariabeln för underfrågorna om deltagande i planering av ärenden i skolan mäter deltagandet, och den korrelerar bara lite med huruvida barnet upplever delaktighet i skolan (Pearsons korrelationskoefficient = 0,2). Dessutom varierar – på grundval av vår variansanalys – medeltalet för deltagandesummavariabeln beroende på huruvida svararen upplever sig som en viktig del av skolgemenskapen eller inte. Men ökat deltagande har förhållandevis litet samband med ökad förankring i skolgemenskapen, och huruvida barnet känner sig som en del av skolgemenskapen förklarar mindre än 5 procent av variationen i deltagandet i planeringen.

Slutsatser

ATT DÖMA av vårt material finns det ännu en del att ta itu med då det gäller jämställd delaktighet i skolorna i Helsingfors. En större del av flickorna än pojkarna upplever sig som en viktig del av familj, släkt, kompisgäng och klass- och skolgemenskapen. Bara med webbgemenskaper upplever en större andel pojkar än flickor stark samhörighet, men även där bara en dryg tredjedel av pojkarna. Flickorna uppger också mer än pojkarna att de deltar i planering i skolan. Skillnaderna i svar könen emellan är inte stora, men de återkommer systematiskt. Det vore därför skäl att

stötta pojkars delaktighet i gemenskaper och deras deltagande i planeringen av skolans angelägenheter.

BLAND BARN med finländsk bakgrund är det i huvudsak vanligare än bland barn med utländsk att uppleva sig som en del av de gemenskaper enkäten nämner. Men då det gäller deltagande i planering av skolärenden är skillnaden enligt härkomst den motsatta: Särskilt barn med utländsk bakgrund uppgav sig delta i planeringen. I synnerhet var det flickor med utländsk bakgrund som var aktiva. Detta är ett intressant rön, men vårt material ger inte möjlighet att ta reda på orsaken. Vid enkäten år 2013 var det så, att i högre grad pojkar än flickor av utländsk härkomst deltog i planering i skolan, både i högstadiet och på andra stadiet. Det kan tänkas att i synnerhet flickor med utländsk bakgrund sedan dess blivit uppmuntrade att delta – och därmed integrerats i det finländska samhället. I och med att frågorna år 2017 var lite annorlunda ställda i högstadiet än i lågstadiet, är uppgifterna inte helt jämförelsedugliga med det material från lågstadiet som vi utgått ifrån i denna artikel.

VI KAN också skönja lokala skillnader i deltagande och delaktighet. Något överraskande är det skilda områden som betonas när frågorna gäller dels delaktighetskänsla med olika gemenskaper, dels deltagande i planeringen i skolan. Minst samhörighet med närgemenskaperna upplever man i de bostadsområdena i östra och västra Helsingfors där man deltagit aktivt i planeringen i skolan. Möjligen varierar skolornas sätt att delaktiggöra beroende på stadsdelen.

VÅRT MATERIAL ger också vissa antydningar om att delaktigheten går i arv. Om en förälder upplever sig tillhöra det finländska samhället är sannolikheten att barnet ska känna sig som en del av sin skolklass 50 procent större än bland övriga barn. Vi kan se sambandet i vårt material, men materialet gör det ändå inte möjligt att bedöma hur representativa uttryckligen de föräldrar som svarat är för även de föräldrar som inte besvarat enkäten. Hursomhelst är det skäl att se på delaktigheten som något som

UNSP LASH / ANNA SAMOYLOVA

spänner över generationer. Det kan tänkas att delaktighet i samhället är en process där ett av de första stegen är förankring i skolklassens gemenskap.

UPPLEVELSEN AV delaktighet i hela skolans gemenskap har, som ju verkar logiskt, samband med huruvida lågstadieläven är med och planerar skolans gemensamma angelägenheter. I vårt material verkade sambandet dock icke vara särskilt starkt. En lågstadieläva kan uppleva sig som en viktig del av skolgemenskapen även om han eller hon inte uttryckligen deltar i planerandet av skolärenden.

I **VÅR** artikel var det inte möjligt att analysera förändringen på tidsaxeln, i och med att lågstadielävarna nu var med i enkäten Hälsa i skolan för första gången. Framöver kommer enkäten att göras med två års mellanrum, så vi kommer att kunna se på förändringarna i lågstadielävarnas delaktighet. Under kommande år kan det också uppstå helt nya former av skoldelaktighet, då kommande åldersklasser omdefinierar deltagandet. ■

Jenni Erjansola verkar som forskare vid enheten stadsforskning och -statistik vid Helsingfors stadskansli.

Källor:

- Allardt, E. (1976) Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Borgå: WSOY.
- Halme N. & Hedman L. & Ikonen R. & Rajala R. (2017) Lasten ja nuorten hyvinvointi 2017. Kouluterveyskyselyn tuloksia. Työpöytä 15/2018. Helsingfors: THL.

Helsingfors stad (2018): Delaktighets- och interaktionsmodellen. <https://www.hel.fi/helsinki/sv/stad-och-forvaltning/delta/kanaler/verksamhetsmodeller-for-delaktighet/>

Raivio H. & Karjalainen J. (2013) Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Osallisuuden rakentuminen 2010-luvun tavoite- ja toimintaohjelmissa. I Taina Era (red.) Osallisuus – oikeutta vai pakkoa? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisu 156. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Saukkonen P. & Peltonen J. (2018) Eroja ja yhtäläisyyksiä. Ulkomaalaistaustaiset pääkaupunkiseudulla Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimuksen tietojen valossa. Helsingfors stadskansli, Forskningsrapporter 2018:2. Helsingfors: Helsingfors stad.

”

*Bara med
webbgemenskaper
upplever en större
andel pojkar än flickor
stark samhörighet.*

Helsingfors rekordartade turistår 2017 och förhandsvyer på 2018

► **2017 var ett exceptionellt år** för turismen i Helsingfors. Flygtrafiken på Helsingfors-Vanda var livligare än någonsin och turisternas övernattningar i Helsingfors slog alla tidigare rekord. Den här artikeln granskar fjolårets turismstatistik mot vilken vi speglar preliminära data för 2018. Samtidigt kopplas statistikgenomgången till den aktuella debatten om hur vi bör förhålla oss till den ökade turismen – och framför allt till främjandet av en hållbar turism.

Ökat intresse för Finland de senaste åren

I global turismstatistik är Europa fortfarande världens populäraste resmål. Av länderna är Frankrike det populäraste resmålet, av städerna London (Världsbanken 2018). Av den globala turismen är Europas andel i dagsläget ändå bara en tredjedel. På senaste har Asien och framför allt Kina lyfts i snabb takt. Finland är i detta sammanhang en mycket liten spelare, även om intresset för Finland har på senaste tid klart vuxit om intresset mäts i antalet turister.

EN DEL AV DET ökade intresset har garanterat att göra med Helsingfors strategiskt utmärkta läge vid rutten från Asien till Europa. Denna tanke får stöd från flygstatistiken. Den internationella trafiken på Helsingfors-Vanda ökade 2017 med hela 11 procent och det totala antalet resor var större än någonsin tidigare, 19 miljoner resor. Den största delen av alla resor på Helsingfors-Vanda gjordes inom den internationella trafiken. Allra mest (21 procent) ökad antalet resenärer som mellanlandade på Helsingfors-Vanda mellan två internationella flyg.

FJOLÅRETS snabba tillväxt har enligt Finnair's flygstatistik fortsatt även 2018 i alla reseklasser och ökningen av flyg-

trafiken på Helsingfors-Vanda drivs på av det ständigt ökande antalet utländska mellanlandande resenärer. När detta skrivs saknas bara två månader av flygstatistiken för hela året. Antalet utländska mellanlandande resenärer ökade i oktober med 12,3 procent, vilket är något lägre än tillväxtprocenten under årets början och sommaren. När man emellertid granskar hela året fram till oktober är ökningen jämfört med motsvarande period året innan hela 25 procent.

ANTALET FLYGPASSAGERARE på Helsingfors-Vanda har ökat i alla reseklasser och efter oktober ligger man drygt 10 procent över fjolåret. Det torde redan nu stå klart att 2018 kommer att gå om det rekordartade fjolåret i det totala antalet flygpasagerare.

Antalet övernattningar i Helsingfors över fyra miljoner 2017

Vi får en intressant jämförelsegrund för flygstatistiken från inkvarteringsstatistik som åtminstone för närvarande är den mest använda mätaren för turismvolymen när man jämför länder eller städer med varandra. I flygstatistiken kan inga nationaliteter särskiljas och därför behövs dessa andra informationskällor.

UPPGIFTER OM inkvarteringar och nationaliteter samlas in från alla registrerade inkvarteringsrörelser. Alla inkvarteringsrörelser är dock inte registrerade och därmed förblir till exempel Airbnb-bostäderna och de allra minsta inkvarteringsrörelserna utanför statistiken. Endast en del av resenärerna övernattar i registrerade inkvarteringsrörelser och i många fall, till exempel när det gäller estländare som övernattar i Helsingfors, står andra inkvarteringsformer för en betydande andel (se Mustonen 2018b). En av nackdelarna med statistik utifrån register, vilket alltså även inkvarteringsstatistiken är, har just med fullständigheten att göra.

LIKSOM INOM flygtrafiken var år 2017 rekordartat även mätt i antalet turistövernattningar. I hela Finland ökade antalet registrerade övernattningar med cirka åtta procent jämfört med år 2016. De inhemska övernattningarna ökade med fyra procent och de utländska med hela 17 procent. Särskilt mycket ökade de utländska övernattningarna i Lappland, 22 procent. Å andra sidan minskade de inhemska övernattningarna i Lappland. I Helsingfors ökade inhemska resenärers övernattningar nästan lika mycket (16 procent) som utländska besökares övernattningar (18 procent). Totalt ökade övernattningarna i Helsingfors med cirka 17 procent.

DEN STÖRSTA delen av registrerade övernattningar i Helsingfors, 54 procent, gjordes 2017 av utländska besökare. Deras andel var som störst i juni och augusti, då nästan två av tre övernattningar gjordes av utländska besökare. I Lappland däremot koncentrerar sig de utländska övernattningarna till vintern och till exempel i december 2017 hade Lappland fler övernattningar än Helsingfors under en enda månad.

I JANUARI–SEPTEMBER 2018 – när detta skrivs finns det preliminära data för tre kvartal – var andelen utländska övernattningar i Helsingfors 57 procent, alltså något större än 2017, oavsett om granskningen gällde hela året eller motsvarande perioder. I Lappland är ökningen av de utländska besökarnas andel ännu tydligare än i Helsingfors. 2017 ökade utländska besökarens övernattningar till över 50 procent och samma siffror lär uppnås 2018.

SAMMANLAGT registrerades i Helsingfors cirka 4,2 miljoner övernattningar 2017. Milstolpen för fyra miljoner överskreds för första gången. I hela landet registrerades cirka 22 miljoner övernattningar och därmed var Helsingfors andel av samtliga övernattningar i Finland 19 procent år 2017. Av inhemska resenärer övernattningar var Helsingfors andel 13 procent, av de utländska övernattningarna 33 procent.

Från vilka länder kommer besökarna till Helsingfors?

Under de senaste åren har ryssarna överlägset dominerat övernattningsstatistiken, oavsett om granskningen gäller hela Finland eller enbart Helsingfors. 2017 var Rysslands andel av alla utländska övernattningar i Helsingfors cirka 12 procent. I Helsingfors var de ryska resenärernas andel mindre, cirka nio procent. Som störst var ryssarnas andel av de utländska övernattningarna i Helsingfors 2013; 18 procent.

RYSSARNAS ÖVERNATTNINGAR rasade 2014–2016 och sedan dess är man åter i tillväxtspåret. 2017 ökade övernattningarna bland turister från nästan alla länder. Anmärkningsvärt, förutom återhämtningen i efterfrågan bland ryssarna, är den fortgående jämna tillväxten av japanska besökarens övernattningar och naturligtvis den snabba och kraftiga ökningen av kinesiska besökarens övernattningar. Den sammanlag-

da totalmängden övernattningar gjorda av japanska och kinesiska besökare i Helsingfors har klart överskridit antalet övernattningar gjorda av ryska besökare under de senaste åren, när man granskar årsvis statistik.

ÄVEN OM DET talas mycket om vilken betydelse Asien har för Finland och Helsingfors, finns det i princip inget asiatiskt land bland de fem viktigaste länderna ur perspektivet för härkomstland. Däremot finns såväl Tyskland som Storbritannien, USA och Sverige bland fem i topp. Tillsammans med ryska besökarens övernattningar har dessa fyra länder under de senaste åren bildat grunden för de utländska övernattningarna i Helsingfors. 2017 var 38 procent alla utländska övernattningar från dessa länder. Om man lägger ihop de tio länderna i topp är deras andel 58 procent.

MED ANDRA ORD kom över 40 procent av de utländska övernattningarna i Helsingfors från andra länder är de i ”tio i topp”, vilket kan anses vara en mycket stor andel. Den relativa betydelse för antalet övernattningar som toppländerna har är en mycket god mätare när man granskar fördelningen av härkomstländer. Ur perspektivet för ekonomisk hållbarhet är det önskvärt att inget enskilt land får för stor betydelse. En alltför stor ökning av enskilda länders betydelse kan ha även negativa effekter (Mustonen 2018c).

Kapacitet och beläggingsgrad

På senaste tid har det talats mycket om inkvarteringskapacitet och dess tillräcklighet i samband med besöksnäringens kraftiga ökning i Helsingfors. I Helsingfors fanns det 2017 sammanlagt 10 919 rum (månadsmedelvärde 10 085) och i huvudstadsregionen 15 218 rum (månadsmedelvärde 14 130). Fördelat på hela 2017 var beläggingsgraden i inkvarteringsrörelser i Helsingfors 73 procent. För jämförelsens skull: i Lappland var beläggingsgraden 46 procent och i hela landet 52 procent.

I BELÄGGNINGSGRADEN syns turismens säsongskaraktär tydligt och därmed är det mer givande att granska situationen månadsvis än på årsnivå. Beläggings-

graden i inkvarteringsrörelser i Helsingfors är som högst under sommaren: till exempel var månadsmedelvärdet i juni, juli och augusti 2017 över 80 procent, vilket är en mycket hög siffra. Vi kan dessvärre ännu inte granska kortare mikrosäsonger i beläggingsgraden och därmed kan vi med hjälp av inkvarteringsstatistiken ännu inte fastställa när – till exempel enskilda veckoslut – kapaciteten har utnyttjats fullt ut.

VID SIDAN AV Helsingfors har beläggingsgraden varit mycket hög under sommarsäsongen även i de övriga nordiska huvudstäderna. 2017 hade inkvarteringsrörelserna i Reykjavik och Köpenhamn den högsta beläggingsgraden. Enligt uppgifter från Benchmarking Alliance (2018) har beläggingsgraden i Reykjavik även som lägst varit över 70 procent och den har under flera månader legat på över 90 procent. Även i Köpenhamn pågick säsongen med en beläggingsgrad på över 80 procent från maj till oktober. I Stockholm verkar det ha funnits mest plats: beläggingsgraden var samtliga månader under 80 procent.

PÅ SENASTE TID har alternativa inkvarteringsformer såsom Airbnb blivit allt mer populära globalt sett. Detta är ett tecken på omvälvning inom turismen och ämnet har varit mycket på tapeten under det senaste året (t.ex. Mustonen 2018d). Å ena sidan underlättar Airbnb och motsvarande aktörer situationen när inkvarteringsrörelserna är fullsatta. Å andra sidan har man upplevt att verksamheten snedvrider konkurrensen i destinationerna om hyresvärdar hellre hyr ut sina bostäder till turister.

ENLIGT RIKTIGVANDEN uppgifter som samlats in av företaget AirDNA (AirDNA 2018) för månadsvis granskning erbjöds det i Helsingfors 2017 som mest 2 400 bostäder (augusti) och 500 rum i privatbostäder (likaså augusti) för uthyrning via Airbnb-tjänsten. Airbnb-kapaciteten har alltså som mest varit nästan 3 000 objekt.

AIRBNB-BOSTÄDERNAS beläggingsgrad har enligt samma källa kontinuerligt legat på över 50 procent och som högst har den varit nästan 80 procent (i au-

gusti). Både utbudet och beläggingsgraden ser ut att fortsätta växa. I augusti 2018 var Airbnb-bostädernas beläggingsgrad hela 82 procent och även i september 76 procent, betydligt högre än året innan.

ÄVEN OM SIFFRORNA bara är riktgivande, kan en kapacitetsökning på flera tusen platser per månad i förhållande till den totala kapaciteten anses vara ett betydligt tillskott till utbudet i Helsingfors. Beläggingsgraden säger även något om efterfrågan. Om efterfrågan ökar på ett ställe, tror man lätt att den minskar på ett annat ställe. Utifrån de data som finns tillgängliga är det omöjligt att säga vilken effekt Airbnb-verksamheten har haft på beläggingsgraden i registrerade inkvarteringsrörelser, men någon minskning syns åtminstone i statistiken inte. Tvärtom har beläggingsgraden stigit något – dock inte särskilt mycket. Utifrån denna statistik verkar det alltså som att inkvarteringsrörelserna har, enskilda livliga perioder undantaget, åtminstone delvis underutnyttjats. Å andra sidan kan förändringar inom registrerade övernattningar inte skyllas på Airbnb, förutsatt att det inte vid någon tidpunkt framkommer att beläggingsgraden inom Airbnb ökar kraftigt samtidigt som beläggingsgraden inom de registrerade inkvarteringsrörelserna minskar.

2018 – mot nya rekord?

Om granskningen skulle avslutas vid 2017, skulle vi kunna konstatera att turismen blomstrar åtminstone sett i siffror och att Helsingfors håller på att komma sina grannar i kapp. När detta skrivs, med tillgång till preliminära siffror om övernattningarna för tre kvartal under 2018, kan vi möjligtvis konstatera att det första påståendet stämmer. Det totala antalet övernattningar har dock minskat en aning, men siffrorna är mycket lika de från året innan. Utländska besökarens övernattningar ligger i själva verket lite på plus jämfört med rekordåret 2017 tack vare tillväxten som pågick långt in i februari.

ÖKNINGEN AV det totala antalet övernattningar gick för första gången på minus i mars 2018, vilket till en början föran-

leddes av att antalet inhemska övernattningar minskade, men senare har även ökningen av de utländska övernattningarna avtagit. Vändningen för de inhemska övernattningarna skedde i själva verket genast i början av året, i januari, då antalet övernattningar minskade med 4,5 procent.

DE UTLÄNDSKA övernattningarna fortsatte att slå fjolårets rekordsiffror fram till maj 2018; i januari och februari var tillväxtsiffrorna ännu tvåsiffriga. Kurvan vände nedåt i juni, då antalet övernattningar minskade med cirka fem procent jämfört med juni året innan. I juni var antalet utländska övernattningar dock fortfarande så stort att samma siffror året innan hade betecknats som en enorm ökning. Jämfört med juni 2016 var antalet utländska övernattningar i juni 2018 över tio procent större.

SOMMAREN 2018 var överlag tudelad. I juni och augusti ökade de inhemska övernattningarna i Helsingfors samtidigt som de utländska övernattningarna minskade. I juli var det tvärtom. I september minskade alla övernattningar mycket tydligt. I fjol var i synnerhet november och december mycket livliga och därmed kan det förväntas att vi knappast kommer att uppnå samma siffror i år.

MED BEAKTANDE av fjolårets höga tillväxtprocent kan ökningen av de utländska övernattningarna i början av 2018 anses vara nästintill förvånansvärd. Minskningen av det totala antalet övernattningar efter årets första månader har likaså varit mycket måttlig och därmed är turismen i Helsingfors, med beaktande av fjolårets rekordartade besöksiffror, fortfarande livlig.

Konkurrenterna låg efter i tillväxten 2017, men riktningen ändrades

Huvudstäderna i de övriga nordiska länderna anses ofta vara Helsingfors konkurrenter på turistmarknaden. Å andra sidan reser till exempel just kineser till flera städer under samma resa, så ur detta perspektiv ingår Helsingfors, Tallinn, Stockholm, Köpenhamn och Oslo i samma, större destinationsområde. Med andra ord konkurrerar städer-

na om turisterna samtidigt som de drar nytta av varandra.

JÄMFÖRT MED dessa konkurrenter var Helsingfors i en klass för sig när det gäller ökningen av övernattningar 2017. I Stockholm ökade antalet utländska övernattningar under samma period med åtta procent, i Reykjavik med sex procent. I Köpenhamn och Tallinn ökade antalet utländska övernattningar klart mindre: i Köpenhamn med fyra och i Tallinn med två procent. I Oslo minskade övernattningarna med fem procent jämfört med året innan. Även i absoluta tillväxtsiffror gick Helsingfors om alla konkurrenterna.

AV STÄDERNA I Norden är Stockholm en överlägsen etta mätt i det totala antalet övernattningar. 2017 gjordes i Stockholm 9,4 miljoner övernattningar i registrerade inkvarteringsrörelser. I Köpenhamn var antalet övernattningar drygt en miljon färre, cirka åtta miljoner. Även Oslo går om Helsingfors i det totala antalet övernattningar, men i antalet utländska övernattningar ligger Helsingfors före. Oslo har det näst största antalet inhemska övernattningar i denna jämförelse.

I ANTALET UTLÄNDSKA övernattningar låg Köpenhamn högst på listan med 5,4 miljoner övernattningar. I de utländska övernattningarna gick både Reykjavik och Tallinn om Helsingfors. Vid närmare betraktande är just Reykjavik och Tallinn intressanta jämförelseobjekt. Turismen till båda dessa städer har en mycket stark koppling till några centrala härkomstländer. 2017 kom 30 procent av övernattningarna i Reykjavik från USA och 22 procent från Storbritannien. Med andra ord bestod mer än hälften av alla övernattningarna av efterfrågan från två härkomstländer. I Tallinn i sin tur är naturligtvis andelen finländska besökare stor. Av de övriga konkurrentstäderna hade endast Stockholm lägre värden i ”hållbarhetsmätarna” som beskriver andelen besökare från olika härkomstländer än Helsingfors. I Köpenhamn och Oslo särskiljer sig fem länder klart från de andra och deras andel av de utländska övernattningarna var 2017 ungefär hälften.

VID BETRÄKTANDE av statistik för 2018 är en betydande utveckling emellertid att situationen har tagit en ny vändning i förhållande till konkurrentstäderna. I Stockholm och Köpenhamn har antalet utländska övernattningar fortsatt att öka hela året. Oslo gick på minus först i juli.

PÅ SENASTE TID har man fäst stor uppmärksamhet vid utvecklingen av kinesiska besökares resor till Norden och här finns en förklaring till varför Helsingfors åtminstone baserat på försommaren verkar gå en annan väg än konkurrenterna. Hos oss har kinesiska besökares övernattningar minskat under hela 2018, februari och september undantaget. En likadan minskning har inte setts i konkurrentstäderna. Samtidigt har dock kinesernas gränspasseringar på Helsingfors-Vanda ökat. Tillväxtprocenten har under våren nästan över hela linjen varit tvåsiffriga, så det verkar som att allt fler

kineser fortsätter resan mot andra städer direkt från flygplatsen.

ÄVEN JAPANSKA besökares resor till Helsingfors väcker funderingar. Vissa förändringar verkar ligga i luften. Japanska besökares övernattningar har minskat sedan mars med tvåsiffriga procenttal och även gränspasseringarna gick på minussidan i juli. Utöver Helsingfors gick japanernas besök klart på minussidan även i Stockholm. Oslo däremot attraherade i juli–september förutom kinesiska även japanska turister klart mer än året innan, men antalen är ändå mycket mindre än i grannländernas huvudstäder.

NÅGRA CENTRALA marknader har alltså åtminstone tillfälligt avtagit, men som det konstaterades tidigare, ligger de utländska övernattningarna fortfarande på plus jämfört med året innan. Enbart efterfrågan från Rysslands håll, som nu vuxit ett par år, förklarar inte takten i

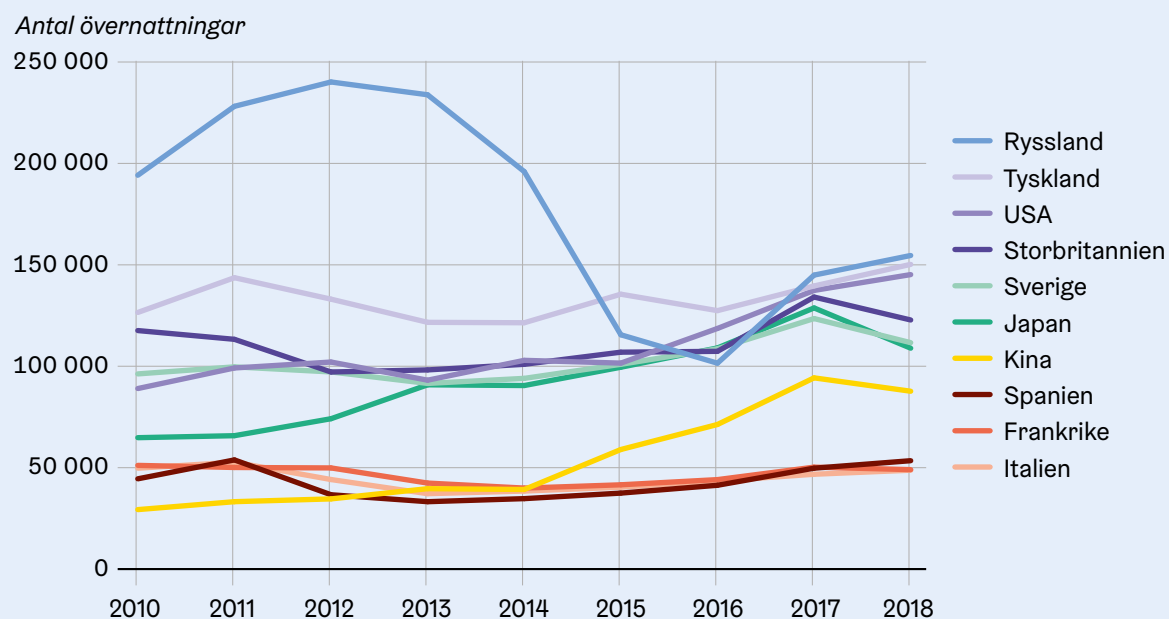
de utländska övernattningarna. Tyskarnas övernattningar har under tre kvartal i själva verket ökat lite mer och även tillväxten från USA har varit anmärkningsvärd. Ökningen från alla dessa länder har varit ungefär lika snabb: mellan fem och åtta procent. Det totala antalet övernattningar som tyska och amerikanska besökare gjort i Helsingfors var under de tre första kvartal 2018 större än någonsin detta årtionde. Den ökade efterfrågan från dessa länder har alltså ersatt den tydliga minskningen från Japan och Kina.

FIGUR 1 VISAR övernattningarna från de tio största länderna under kvartal 1–3 från och med år 2010. Ännu i fjol låg de största länderna närmare varandra i figuren, men nu har såväl Storbritannien, Japan och Sverige gått nedåt och bildar sin egen grupp. Jämfört med tidigare år verkar de tre länder som ligger högst upp alltså ta avstånd från de andra.

FIGUR 1.

Utvecklingen av turisternas övernattningar i Helsingfors 2010–2018 (januari–september), de vanligaste härkomstländerna (topp 10).

– Källa: Statistikcentralen, inkvarteringsstatistik (visiittori.fi)

Hur sammanjämka besöksnäringens mål och en hållbar utveckling?

Globalt sett har turismen ökat redan under en lång tid (UNWTO 2018). Även om en del av ökningen åstadkoms av de människor som rest redan tidigare, har även nya människor och grupper av människor gjort inträde på marknaden. Allt fler människor har råd och möjligheter att resa. Om vi undgår stora katastrofer, kommer den internationella turismen att fortsätta att öka, oavsett om vi vill det eller inte. I detta hänseende skiljer sig turismen från många andra näringar: fenomen inom turismen är svåra att kontrollera.

DEN GLOBALA turistmarknaden genomgår också någon slags omvälvning just nu. De enorma volymerna, pressen från klimatförändringen och å andra sidan politiska ändringar och rörelser skapar osäkerhetsfaktorer för besöksnäringens framtid och funktion. Samtidigt torde den snabba teknologiutvecklingen inom en snar framtid komma att påverka turistmarknaden på sätt som vi än så länge inte ens kan uppskatta. Bakom detta enorma och delvis okontrollerade begreppsmässiga nätverk finns ett krav på mer hållbar turism och utveckling av besöksnäringen i en mer hållbar riktning.

UR EKOLOGISKT PERSPEKTIV är ökningen av den internationella turismen alltså en global utmaning, inte minst på grund av utsläppen från trafiken. Turismen följer samma marknadsekonomiska grundvalar som alla andra aktörer inom ekonomin och man kan även säga att "krisen inom turismen" i hög grad är en följd av okontrollerbara problem i anslutning till externa effekter. Det skulle alltså vara fråga om en slags störning i marknaden, vars åtgärdande blir svårt när efterfrågan konstant ökar. Turismens allt snabbara tillväxt tyder på att marknadsekonomins mekanismer åtminstone på kort sikt inte klarar av att lösa problemen i anslutning till hållbarhet. Åtminstone än så länge har de ekonomiska incitamenten inte varit tillräckliga. Det verkar behövas internationella bindande avtal som offentliga aktörer förbinder sig till. Samtidigt behövs föregångare som är beredda att riskera kortsiktiga ekonomiska vinster.

POSITIVT ÄR ÄNDÅ att hållbar turism på sistone lyfts fram även i samtal bland den breda allmänheten, delvis för att turismens negativa effekter blivit mycket mer synliga än tidigare. Så även i Helsingfors. I "Vägkartan för turismen i Helsingfors" (Helsingfors stad 2018a) behandlas hållbar turism under en egen rubrik och det lyfts fram tre dimensioner som är centrala ur perspektivet för hållbar turism: den ekologiska, sociokulturella och ekonomiska hållbarheten. Redan i Helsingfors strategi har tryggheten av en hållbar tillväxt lyfts fram som stadens viktigaste uppdrag och detta mål återspeglas även i vägkartan för turismen. Utmaningen är emellertid att vidta konkreta, synliga och effektiva åtgärder. Eftersom fältet är stort, ligger utmaningen även i att besluta var man ska börja. Ytterligare är utmaningen att engagera aktörer inom turismen, för vilka beaktandet av hållbarheten inte nödvändigtvis är ekonomiskt lönsamt med en gång.

DET FINNS MÅNGA frågor som måste lösas och omständigheter på olika nivåer måste skiljas från varandra. De stora globala problemen som den världsomspännande turismen orsakar är en sak för sig, de lokala utmaningarna rör sig i andra dimensioner. Teknologiutvecklingen och dess löften går denna artikel inte ens in på.

TILL EXEMPEL måste man fundera hur den belastning som turismen orsakar fördelas, eftersom den redan idag är ett verkligt problem för många områden i världen. Ekologiskt sett är det ofta kloka att rikta turismen till områden där det redan finns en utvecklad infrastruktur. Att framhäva individuellt resande kan vara fel väg att gå ur perspektivet för en hållbar utveckling. Dock kan man samtidigt konstatera att om antalet turister är flerfaldigt i förhållande till antalet invånare i området, som det i många områden är, är situationen oroväckande på alla dimensioner inom hållbar utveckling.

ÄVEN OM STÄDERNAS infrastruktur ofta är bättre konstruerad än infrastrukturen i till exempel resmål som tar stöd av naturmiljöer, har turismen ökat även i många storstäder så pass mycket att invånarnas attityder har ändrats. Situationen är kontroversiell, eftersom turismen är en viktig näring för många städer. För att turismen

ska vara ekonomiskt hållbar, måste man följa dess effekter på näringslivsstrukturerna. Alltför mycket fokus på turismen rubbar lätt grunden för andra näringar och gör näringslivsstrukturen ensidigare. I Helsingfors finns för närvarande inga större tecken på detta fenomen, men det är bra att ta fasta på denna aspekt.

UR ETT SOCIOKULTURELLT perspektiv har de centrala utmaningarna ofta med lokalborna att göra. Som det sägs i vägkartan för turismen måste staden trots växande turistmängder se till att den fortsätter att vara en livskraftig bostads- och arbetsplatsort. Man måste alltså se till att invånarna i staden upplever turismen som något positivt. Om attityderna gentemot turismen blir negativa, påverkar detta även efterfrågan inom turismen och därigenom de många fördelar som turismen har.

OM Helsingfors, enligt den vision som ges i stadens strategi, verkligen skulle vara världens bäst fungerande stad, skulle detta innebära en stor konkurrensfördel även sett ur perspektivet för turismen och det internationella intresset för Helsingfors. Helsingfors har ju i sin strategi lagt fram som mål att "Helsingfors satsar på främjande av turism och uppmuntrar alla till att ta fram idéer som gagnar stadens attraktivitet" (Helsingfors stad 2018b). När staden är trivsam och fungerande för sina invånare, är den det även för turister. Dessutom gagnar tjänster och infrastrukturprojekt som tagits fram med turismen som incitament ofta även lokalborna.

FRÄMJANDE AV TURISMEN betyder inte enbart att antalet turister ska öka målmedvetet, utan framför allt innebär det förbättring av besöksnäringens förutsättningar och – i vidare bemärkelse – stärkande av den internationella profilen och dess intressebevakning. Det centrala i utvecklandet av turismen är också att man har kontroll över dess ökning och styr den medvetet och målriktat. Ett centralt mål för Helsingfors är att bibehålla en så jämn fördelning mellan härkomstländerna som möjligt. Denna dimension inom hållbar turism följs upp regelbundet och såsom det konstaterades ovan, är situationen relativt balanserad i Helsingfors just nu.

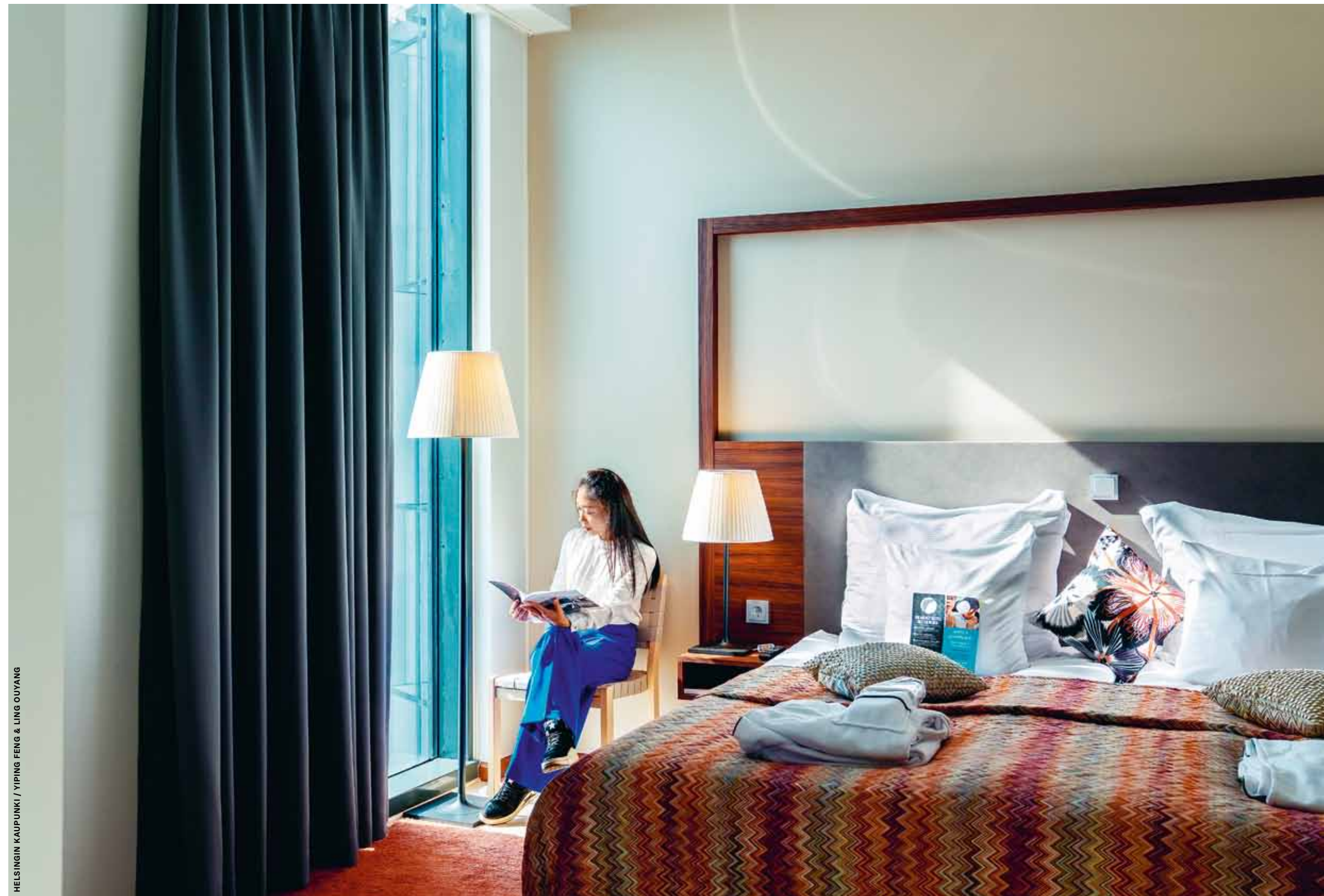
VI KAN INTE HELT bestämma över vilka slags turister som kommer till oss, men genom marknadsförings- och styrningsåtgärder samt strategiska val kan vi likväl påverka turismen. Utvecklingsåtgärderna kan ha en bredare effekt än vad man i början tror. Att koncentrera sig på till exempel självständiga besökare som spenderar mycket pengar kan minska antalet gruppresenärer som i sin helhet för med sig större penningflöden, men samtidigt kan de lokala belastningarna minska. Om man däremot skulle begränsa kryssningsturismen, skulle vi eventuellt på kort sikt förlora synlighet, men ur det ekologiska perspektivet skulle detta kunna vara något positivt. Fördelarna och nackdelarna måste vägas dels från fall till fall, dels ur ett helhetsperspektiv.

DET ÄR svårare för oss att påverka globala trender eller ekonomiska konjunkturer. Även om turismens ökning i huvudsak ter sig som något positivt för oss, kan situationen vara en annan i framtiden. Då är det bra om vi tänkt igenom saken redan i förväg. I global skala har problemet med hållbar turism ännu inte lösts – kanhända kommer det inte att lösas heller. En ökad turism är målet för nästan alla städer och områden, med som sådant är detta mål kontroversiellt. Å ena sidan vill man öka turismen (och därigenom intäkterna från turismen och kännedomen om området), men å andra sidan skulle hållbarhet sannolikt kräva begränsning av turismen. Djärva beslut är de svåraste när de fattas frivilligt. ■

Pekka Mustonen är specialforskare vid Helsingfors stadskansli.

Källor:

- AirDNA (2018) <<https://www.airdna.co/>>
Benchmarking Alliance (2018) <<https://www.benchmarkingalliance.com/>>
CNTA (2018) (China National Tourism Administration). Tourism Statistics. <http://en.cnta.gov.cn/Statistics/TourismStatistics/>
Helsingfors stad (2018a) Matkailun tiekartta. Helsingin kaupunki 2018–2021. <<https://www.hel.fi/static/kanslia/elo/matkailun-tiekartta.pdf>>
Helsingfors stad (2018b) Världens bäst fungerande stad – Stadsstrategi 2017–2021. <<https://www.hel.fi/helsinki/sv/stad-och-forvaltning/strategi/stadsstrategi/>>
Helsingfors stad (2018c) Helsingin elinkeinopolitiikan painopisteet 2018–2021. <https://www.hel.fi/static/kanslia/elo/Elinkeinopolitiikan-painopisteet-2018-2021.pdf>
IATA (2018) Press release. <http://www.iata.org/pressroom/pr/Pages/2018-02-01-01.aspx>
Mustonen, Pekka (2018a) Helsingin matkailuvuosi 2017. Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia.
Mustonen, Pekka (2018b) Mitä tiedämme Helsingin ja Tallinnan välisestä matkailusta tilastojen valossa? <<https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/mita-tiedamme-helsingin-ja-tallinnan-valisesta-matkailusta-tilastojen-valossa>>
Mustonen, Pekka (2018c) Kaupungin vetovoima matkailukohteena on monien asioiden summa. <<https://www.kvartti.fi/fi/blogit/kaupungin-vetovoima-matkailukohteena-monien-asioiden-summa>>
Mustonen, Pekka (2018d) Airbnb:n tarjonta kattaa jo viidenneksen Helsingin majoituspaikoista. <<https://www.kvartti.fi/fi/blogit/airbnb-tarjonta-kattaa-jo-viidenneksen-helsingin-majoituspaikoista>>
UNWTO 2018 UNWTO (2018) 2017 International Tourism Results. Press release. <<http://media.unwto.org/press-release/2018-01-15/2017-international-tourism-results-highest-seven-years>>
Världsbanken. (2018) World Bank Open Data. <https://data.worldbank.org/>

HELSINGIN KAUPUNKI / YIPING FENG & LING OUYANG

Tätare stadsforskningsamarbete i huvudstadsregionen

Som allra bäst är städer och universitet varandras mest produktiva samarbetspartners, i det vetenskap och verklighet möts i stadens utvecklingsprocesser och testmiljöer. I allra värsta fall kan staden och universitetet utgöra parallella verkligheter, där en akademisk bubbla och ett stadsmaskineri inte finner gemensamma intressen. I huvudstadsregionen har man redan länge aktivt försökt främja samarbete och kunskapsutbyte mellan universiteten och städerna inom forskningen. Ändå kräver förenande av forskning och praktik att ett ständigt utvecklingsarbete sker

SOM UTMANINGAR i samarbetet mellan akademisk forskning och stadens verksamhet har man ofta upplevt i synnerhet oförenliga tidsbegrepp, svag interaktion eller svårigheter att tillämpa forskningsrön på städerna utveckling. Nu har man i huvudstadsregionen tagit nytt grepp på dessa utmaningar genom dels partnerskapet Stadsakademien, dels samarbetet kring stadsforskning och undervisningsprogram.

Universitetet som motorer för stadsforskningen

Nu håller det i huvudstadsregionen på att uppstå en mångsidig samarbetshelhet inom stadsforskning, i och med att samarbetet mellan Institutet för stadsforsknings vid Helsingfors universitet och Aalto-universitetets Living+ Plattform förtdätas. Det multidisciplinära Institutet för stadsforskning inledde sin verksamhet år 2018, och där samlar man Helsingfors universitets forskning och undervisning kring temat stad. Institutet är en gemensam enhet för universitetets fakulteter och fungerar enligt en nätverksmodell. Det främjar forskning inom sitt gebit och utvecklar multidisciplinär undervisning och samhällelig växelverkan.

VID AALTO-UNIVERSITETET är stadsforskningen en del av en multidisciplinär forskning kring människoorienterad livsmiljö. Verksamheten stöds av Living+ Plattform, som bygger samarbete mellan forskare, samarbetspartners och företag. Fokus ligger på stadsliv, teknologiska genombrott i livsmiljön samt en allt mer digitaliserad samarbetsbetonande stadsplanering. Stadsforskningen vid Aalto stärks också av en färsk professur i urban ekonomi, som inrättades år 2018 genom donationer från städerna i huvudstadsregionen. År 2019 öppnas Living+ Hub, vars lokaler och teknologi mångsidigt betjänar samarbetet inom branschen.

UNIVERSITETEN HAR GIVIT främjandet av stadsforskning en strategisk mittpunktsstatus både i sitt ömsesidiga samarbete och i sitt samarbete med städerna. En av de stora öppningarna de senaste åren har också varit Helsingfors universitets och Aalto-universitetets gemensamma magisterprogram Urban Studies & Planning. Magisterprogrammet förenar samhälls- och miljövetenskaper med arkitektur, formgivning och ekonomi, och utbildar kunnigt folk inom många discipliner för de utmaningar som städerna står inför i framtiden.

Stadsakademien: matchmaker mellan städer och universitet

Då man forskat i hur verkingsfull kunskap kan vara har man märkt hur viktigt deltagande och delaktighet är för att få kunskapen att gå hem. Den är lättare att omsätta i praktiken om man själv varit med och alstrat den. Sedan början av år 2016 har Stadsakademien verkat som samarbetsplattform för stadens och universitetens forskningsbaserade stadsutvecklande. Åren 2016–18 ingick Helsingfors stad, Helsingfors universitet och Aalto-universitetet i partnerskapet, och från och med början av år 2019 har också Esbo och Vanda städer kommit med.

MED SAMARBETET vid Stadsakademien vill man främja högklassig forskning, förnya förfaringsätten och skapa lösningsmodeller för samhällliga utmaningar, och därmed höja den akademiska verksamhetens verkingsfullhet i samhället. Stadsakademien finansierar inga forskningsprojekt, utan sammanför och sammanjämnar olika intressen med människor som verkar vid olika organisationer. Det väsentliga är att få de människor som deltar i gemensamma processer eller projekt att utbyta tankar tillräckligt ofta.

INOM STADS-AKADEMIEN möts partnerorganisationerna på många olika plan. En ledningsgrupp på strategiskt plan omfattar stadsdirektörerna och universitetens rektorer. Stadsakademins operativa verksamhet leds av en styrgrupp med företrädare för partnerorganisationerna. Samarbetet kring Stadsakademien koordineras från och med år 2019 av två gemensamma anställda, som har möjlighet att arbeta i alla partnerorganisationers lokaler i huvudstadsregionen. Syftet med samarbetet är att fungera som stöd då det mångdisciplinära stadsforsknings-samarbetet byggs upp. Med finns undervisnings- och forskningspersonal vid universitetet samt anställda vid städerna.

DE NYA SAMARBETSFORMERNA

- **Stadsakademien:** Ett samarbetsnätverk och en arena för forskningsbaserat stadsutvecklande för Helsingfors, Esbo och Vanda städer jämte Helsingfors universitet och Aalto-universitetet
- **Institutet för stadsforskning:** En multidisciplinär enhet vid Helsingfors universitet för forskning kring städer och stadsregioner
- **Aalto-universitetets Living+ Plattform:** En samarbetsplattform som samlar multidisciplinär forskning och undervisning om livsmiljöns kvalitet, teknologiska lösningar och planering
- **Magisterprogrammet Urban Studies & Planning:** Helsingfors universitets och Aalto-universitetets gemensamma magisterprogram för multidisciplinär stadsforskning och -planering, där man kan läsa sig till bl.a. arkitekt, ingenjör eller samhällsvetare.

● Text: Annina Ala-Outinen och Meri Norola

Ny samarbetsmodell: forskningsdoktorer inom stadsforskning

Forsknings-samarbetet i huvudstadsregionen fick nya resurser när Helsingfors, Esbo och Vanda beslöt finansiera forskningsdoktorsbefattningar i stadsforskning åren 2018–23 vid Helsingfors universitet och Aalto-universitetet. Vid den internationella rekryteringen av forskare prövas en ny modell där man inte ansöker direkt till någon viss disciplin – eller ens något visst universitet, utan till teman som är aktuella för städerna. Forskarna väljs på grundval av akademiska rekryteringsprinciper, men även städerna kan delta i rekryteringsprocessen. Inom forskningsdoktorernas forskningsprojekt satsar man på fortlöpande samarbete och på samhällelig växelverkan, och på att göra inforeringen och kommunikationen kring stadsforskningen mera dynamisk.

FORSKNINGSTEMANA för de första forskaranställningarna (som inrättades år 2018) togs direkt ur städernas strategiprogram. Det handlade om teman som var aktuella för utvecklandet i hela huvudstadsregionen: ojämlikhet i städerna, städernas konkurrenskraft, en kolneutral stad och hur digitaliseringen förändrar stadslivet. Samarbete med städerna inleddes hösten 2018 i form av workshops där man dryftade städernas önskemål och kunskapsbehov och man började forma ett expertnätverk kring temat som stöd för forskarna. Syftet med samarbetsmodellen är att utveckla en process för samfällt alstrande av kunskap där akademisk respektive praktisk kunskap stöder varandra.

Bättre städer genom forskningsamarbete?

Städernas önskemål till stadsforskarna är ofta rätt konkreta, och det som behövs är bland annat bedömning och uppföljning (hur gick det, gör vi rätt saker?) samt förutseende kunskap (forskningsbaserad prognostisering). Av hävd har dessa inte hört till de primära intresseobjekten för akademisk forskning, så det är inte alltid så lätt att sammanjämka önskemålen. Vad kan man då få till stånd med de nya samarbetsformerna? Många av studierna försöker uttryckligen öka vår förståelse av fenomen som inverkar på stadsutvecklingen. Hur verkingsfull den framtagna kunskapen är kan bli oklart för forskarna: hur mycket får till exempel en stadsplanerare ut av ett forskningsseminarium? Det är inte heller så lätt att mäta huruvida städernas strategiska mål ändras utgående från just forskningssamarbetet – eller till exempel om invånarnas livskvalitet förbättras.

SAMTIDIGT FINNS DET många forskningsprojekt som utmynnar i direkta rekommendationer eller verktyg för stadsutvecklarna. Som exempel följer de enheter som ansvarar för planeringen av boende i städerna noggrant forskningen kring segregationsprocesser, och kunskap om skolors rekryteringsområden och inlärningsresultat används regelbundet inom utbildningsväsendet. Yttermera har platsdatametoder och -tillämpningar utvecklade vid universitetet använts i Helsingfors för att kartlägga till exempel närbarhet och invånarerfarenheter, och forskning och modellering kring luftkvalitet har tillämpats som stöd för stadsplaneringen. ●

Kvartti on Helsingin kaupunginkanslian julkaisema lehti, joka esittelee Helsingin ja Helsingin seutua koskevaa ajankohtaista tutkimus- ja tilastotietoa. Kvartti on suunnattu paitsi päätöksenteon tueksi Helsingin päättäjille ja suunnittelijoille, myös kaikille muille, jotka haluavat tarkemmin perehtyä kaupunki-ilmiöitä koskevaan tietoon. Lehti on suomen- ja ruotsinkielinen, ja kerran vuodessa ilmestyy lisäksi englanninkielinen numero **Helsinki Quarterly**. Quarterly pyrkii palvelemaan lukijoita ja yhteistyökumppaneita kansainvälisesti.

Kvartti

www.kvartti.fi

04
2018

NELJÄNNESVUOSIJULKAISU • KVARTALSPUBLIKATION

Päätoimittaja:

TIMO CANTELL
puh. 09 310 73362
timo.cantell@hel.fi

Toimitus:

TEEMU VASS
puh. 09 310 64806
teemu.vass@hel.fi

Osoite:

Kaupunginkanslia
Kaupunkitutkimus ja -tilastot
PL 550, 00099 Helsingin kaupunki

Käyntiosoite:

Ympyrätalo, Siltasaarenkatu 18–20 A, 5. krs.

Internet:

www.hel.fi/kaupunkitieto

Kvartti

- ▶ Kaupunkitutkimus ja -tilastot
- ▶ Stadsforskning och -statistik
- ▶ Urban Research and Statistics

NELJÄNNESVUOSIJULKAISU • KVARTALSPUBLIKATION

04
2018

Sisällys • Innehåll

www.kvartti.fi

▶ **Pääkirjoitus | Ledare:** ● **TIMO CANTELL**

● **PEKKA VUORI**

- ▶ Väestön keskittyminen Helsingin seudulle jatkuu – Suomen, Helsingin ja Helsingin seudun uusien väestöennusteiden näkymiä vuoteen 2050
- ▶ *Fortsatt befolkningsanhopning i Helsingforsregionen: Nya prognosperspektiv på folkmängden i Finland, Helsingfors och Helsingforsregionen fram till 2050*

● **PASI SAUKKONEN**

- ▶ Yksi seutu vai kolme erilaista kaupunkia: maahanmuutto ja kotoutuminen pääkaupunkiseudulla
- ▶ *En region eller tre olika städer: invandring och integration i huvudstadsregionen*

● **TIINA LUOMA • ANU YIJÄLÄ**

- ▶ Turvapaikanhakijoina Suomeen tulleiden irakilaisten oppimiskokemuksia Suomessa ja Suomesta
- ▶ *Inlärningserfarenheter i och om Finland bland asylsökande irakier i Finland*

● **VENLA BERNELIUS • KAROLIINA BERGSTRÖM • HERTTA SYDÄNLAMMI**

- ▶ Kaupunkipäiväkotien eriytyvät toimintaympäristöt: Helsingin sosioekonomisen segregaaation vaikutus peruskoulujen ja päiväkotien lähialueisiin
- ▶ *Stadsdaghemmens segregerade verksamhetsmiljöer: Den socioekonomiska segregationens inverkan på grundskolornas och daghemmens närområden i Helsingfors*

● **NETTA MÄKI**

- ▶ Nuorten tupakointi vähentynyt – erot lukiossa ja ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevien välillä edelleen hyvin suuret
- ▶ *Rökning bland unga har minskat – skillnaderna mellan studeranden i gymnasier och vid yrkesläroanstalter fortsättningsvis mycket stora*

● **JENNI ERJANSOLA**

- ▶ Helsingin alakoululaisten osallisuus – yhdenvertaisuutta tavoittelemassa
- ▶ *Delaktighet bland lågstadielever i Helsingfors – med sikte på jämlikhet*

● **PEKKA MUSTONEN**

- ▶ Helsingin ennätysellinen matkailuvuosi 2017 ja ennakkonäkymiä vuodesta 2018
- ▶ *Helsingfors rekordartade turistår 2017 och förhandsvyer på 2018*

▶ **Uutiset | Nyheter**

Helsinki
Helsingfors

